

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 740
Παρασκευή
15 Ιουνίου 2001
Δρχ. 1000/ευρώ 2,93

ΠΑΣΟΚ: Από μηδενική βάση

Ο μεγάλος επικοινωνιακός αναπροσανατολισμός του ΠΑΣΟΚ

Η παραοικονομία θεραπεύεται με την ανάπτυξη

Λ. Αρσόφσκι (Πρέσβης της FYROM): «Εμπόδια στις σχέσεις με την Ελλάδα έχουμε μόνο στα χαρτιά»

Το «ΟΧΙ» της Ιρλανδίας

Ο θάνατος στα λευκά κελιά

Το ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο που θέλουμε

Μνήμες από το Κρίκελο Ευρυτανίας

Συνέντευξη με την Φιλαρέτη Κομνηνού

ISSN 1108-9822

9 771108 982000

ΤΖΩΝ ΡΩΛΣ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

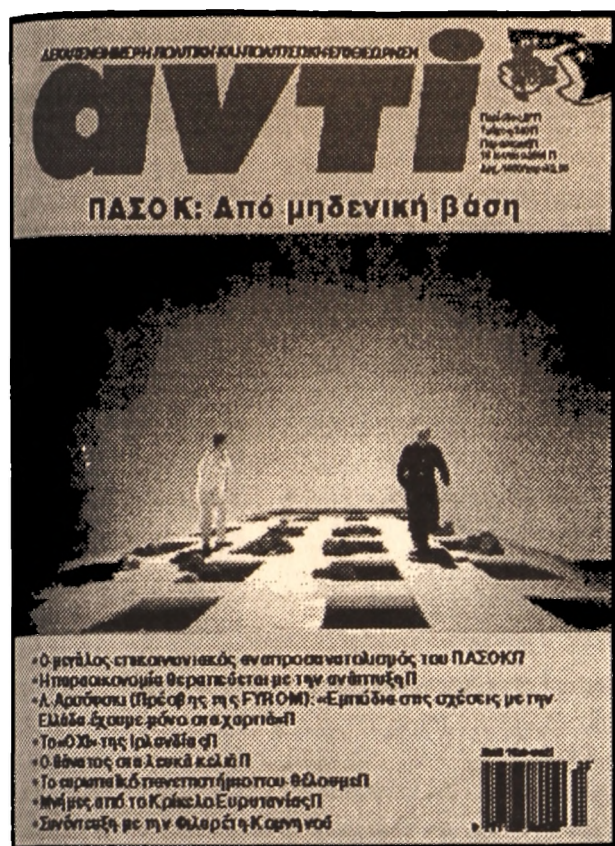
Η Θεωρία της δικαιοσύνης, του Τζων Ρωλς, καθηγητή φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, γράφτηκε το 1971 και θεωρείται ως ένα από τα πιο σημαντικά έργα πολιτικής και ηθικής φιλοσοφίας του εικοστού αιώνα.

Με το έργο του ο Ρωλς επιχειρεί να συμφιλιώσει την ατομική ελευθερία με την κοινωνική δικαιοσύνη, επεξεργαζόμενος μια θεωρία της δικαιοσύνης η οποία θα δικαιολογεί και θα εγγυάται τις ατομικές και πολιτικές ελευθερίες και ταυτόχρονα θα είναι ικανή να περιορίζει τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες.

Όπως σχολιάζει ο Παύλος Σούρλας, καθηγητής της Φιλοσοφίας του Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών: «Ο Τζων Ρωλς είναι κατά γενική ομολογία ο κορυφαίος σύγχρονος πολιτικός φιλόσοφος. Γνωστός ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '50, έγινε επίκεντρο των φιλοσοφικών συζητήσεων στα πανεπιστήμια όλου του κόσμου με τη μνημειώδη θεωρία του για τη δικαιοσύνη.»

εκδόσεις

ΠΟΛΙΣ

Περίοδος Β' • Έτος 28ο • Τεύχος 740

Παρασκευή 15 Ιουνίου 2001

Τιμή τεύχους: 1.000 δρχ./2,93 ευρώ

**ANTI - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 72.32.713-72.32.819, Fax: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chparou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Κωνσταντίνος Νούλας

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, **Εξάμηνη:** 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 9.000 δρχ./26,41 ευρώ, Ετήσια

18.000 δρχ./52,82 ευρώ, Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.:

70.000 δρχ. Φοιτητική ετήσια: 15.000 δρχ./44,02 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 56 ευρώ, Ετήσια: 112 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 50 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 100 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 2.000 δρχ./5,86 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237.463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Αποσαφηνίσεις	4
• Κουφογιώργος Κώστας: Γελοιογραφία	5
• ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: Ενώπιον κενών εδράνων	6
• ANTI-ΘΕΣΕΙΣ	8
• E-mail: Από τον Απόστολο Διαμαντή	11
• ΤΟ ΘΕΜΑ: Ο θάνατος στα λευκά κελιά	12
• ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	14
• Λ. Αρσόφσκι: «Εμπόδια στις σχέσεις με την Ελλάδα έχουμε μόνο στα χαρτιά»	16
• Α. Τσέκερης: Ο Μεγάλος Επικοινωνιακός Αναπροσανατολισμός του ΠΑΣΟΚ	18
• Κώστας Τσαλόγλου: Η παραοικονομία θεραπεύεται με την ανάπτυξη	20
• Κώστας Σταμάτης: Το ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο που θέλουμε	22
• Αλέκος Τζιόλας: «Σώμα υγιές εν ψυχή υγιεί»	26
• Στέφανος Προτεστάκης: Ο Μεγάλος Αδελφός είναι ΑΛΦΑ - ΑΛΦΑ	28
• ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Η αδράνεια της διεθνούς κοινότητας	29
• Robert Fisk: Όταν οι δημοσιογράφοι αρνούνται να πουν την αλήθεια για το Ισραήλ	30
• Βασίλης Καπετανγιάννης: Ιστορική η νίκη του Τόνυ Μπλερ	32
• Βασίλης Καπετανγιάννης: Το «ΟΧΙ» της Ιρλανδίας	34
• EX LIBRIS	36
• Σωτήρης Ντάλης: Η «πλατφόρμα Ζοσπέν» για το μέλλον της Ευρώπης	38
• Ευάγγελος Αρεταίος: Τι ξέρεις στ' αλήθεια για την Τουρκία;	39
• Κώστας Μάνης: Μνήμες από το Κρίκελο Ευρυτανίας	40
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	45
• Φιλαρέτη Κομνηνού: «Ο ηθοποιός πρέπει να διαθέτει πνευματικότητα»	48
• Ειρήνη Μουντράκη: Όραμα και... εκτέλεση...	50
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: <i>Μ' αγαπάς;</i>	51
• Βασίλης Μαζωμένος: Μια απάντηση στον «Όρκο Αγνότητας» του Τρίερος	52
• Εύα Βαμβούκου: Ο Μπετόβεν και ο κλασικός ρεαλισμός	54
• Κώστας Κωσταντίνου: Μια γραφή εντελώς προσωπική	58
• Έλσα Λιαροπούλου: Η αφήγηση ως κοινωνική μαρτυρία	60
• ΒΙΒΛΙΟ	62
• ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ	65

Φωτογραφία εξωφύλλου: Από την όπερα του Μπετόβεν *Φιντέλιο* που ανέβηκε στην Berlin Staatsoper το 1999.

ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ψήφισης του «τρομονόμου» από τη βουλή έριξε τις μάσκες και από τα δύο μεγάλα κόμματα. Απέδειξε ότι και τα δύο είναι πρόθυμα να υπηρετήσουν τους αυτούς στόχους και με τις ίδιες μεθόδους. Μειδιάμα, πικρό μειδιάμα, μας προκάλεσε ιδίως η υποκρισία του κυβερνώντος κόμματος.

ΚΟΜΜΑΤΑ	ΔΥΝΑΜΗ	ΠΑΡΟΝΤΕΣ	ΨΗΦΙΣΑΝ	
			ΥΠΕΡ	ΚΑΤΑ
ΠΑΣΟΚ	157	10	8	2
Ν.Δ.	122	12	12	-
ΚΚΕ	11	0*	-	-
ΣΥΝ	6	0*	-	-
ΑΝΕΞ.	4	0	-	-

* ΚΚΕ και ΣΥΝ είχαν αποχωρήσει

ΜΕΙΔΙΑΜΑ ή χλευασμός; Χλευασμό για την ατελείωτη επινοητικότητα στην επίκληση γελοίων επιχειρημάτων όπου και πάλι ανακαλείται η «επάρατος Δεξιά», η οποία σε τελική ανάλυση δεν πρέπει να επανέλθει στην εξουσία διότι θα χρησιμοποιήσει αυτόν τον νόμο με τους δικούς της «απεχθείς τρόπους». Ενώ το ΠΑΣΟΚ, ως κόμμα που διαθέτει «δημοκρατικές ευαισθησίες» θα εφαρμόσει μεν «έναν αυστηρό νόμο» αλλά με σεβασμό στα ατομικά δικαιώματα του πολίτη. Τέτοιος ο εμπαιγμός!

ΗΤΑΝ εύστοχη, πρέπει να το ομολογήσουμε, η παρατήρηση του κυρίου Σταθόπουλου όταν απευθυνόταν στη Νεολαία ΠΑΣΟΚ και σημείωνε ότι εκ των υστέρων φρόντισε να διαμαρτυρηθεί, μετά δηλαδή την ψήφιση του «τρομονόμου». Η παρατήρηση αυτή ισχύει βεβαίως και για το σύνολο των βουλευτών του κυβερνώντος κόμματος, οι οποίοι έπρεπε να διαλέξουν: είτε να απουσιάσουν από τη βουλή της ώρα της ψηφοφορίας είτε να «διαμαρτυρηθούν έντονα» κατόπιν όπως στην περίπτωση του κ. Βαλυράκη. «Έκαναν τον κάργα» εκ του ασφαλούς. Γιατί το αδελφόν κόμμα της ΝΔ είχε δηλώσει ότι θα ψηφίσει τον «τρομονόμο». Είχε το ρίσκο του αλλά εάν ήσαν παρόντες όλοι οι βουλευτές, θα έφτανε, προκειμένου να «περάσει» το νομοσχέδιο, να πουν το «ναί» οι νεοδημοκράτες και ένιοι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ. Αυτή θα ήταν η ωμή καταγραφή.

Η ΔΙΩΞΗ του εγκλήματος γενικά ή της τρομοκρατίας ειδικότερα δεν είναι θέμα αυστηρής νομοθεσίας. Η ψήφιση ειδικής νομοθεσίας ήταν η επιθυμία του «ξένου παράγοντος», όπως όλοι ομολόγησαν. Και έγινε προκειμένου να ελέγχονται συνολικά οι πολίτες. Και κυρίως για να έχουν «λυτά τα χέρια τους» τα αστυνομικά όργανα ώστε να επεμβαίνουν στην ιδιωτική ζωή των πολιτών ή βίαια στις μαζικές κινητοποιήσεις.

ΟΛΟΙ παραδέχονται ότι η αυθαιρεσία των αστυνομικών οργάνων, η κομματικοποίηση και η εξάρτησή τους από την πολιτική εξουσία είναι τα αποφασιστικά στοιχεία για τις μεθόδους ενέργειας των κατασταλτικών μηχανισμών. Η συγκέντρωση όμως εξουσίας στα γραφεία των «αστυνομικών διευθυντών» μονον καχυποψία μπορεί να εμπνεύσει. Ο «τρομονόμος» αυτό ακριβώς εξασφαλίζει: Την παροχή κάθε δυνατότητας παρεμβάσεων από τα αστυνομικά όργανα.

Η ΨΗΦΙΣΗ του «τρομονόμου» από τη βουλή θα πρέπει να δίδαξε πολλά. Το γεγονός ότι ο νόμος ψηφίστηκε με την ισχνή παρουσία βουλευτών και με την απουσία δύο –έστω μικρών– κοινοβουλευτικών κομμάτων, θα πρέπει να κινητοποιήσει τους πολίτες για να επιτύχουν την ανατροπή του. Η διαδικασία ψήφισης του «τρομονόμου» έδειξε πόσο ισχνή είναι η αποδοχή του από τους πολίτες.

ΓΙ' ΑΥΤΟΝ ακριβώς το λόγο πρέπει να αρχίσει η συστηματική προσπάθεια για την ακύρωση αυτού του νόμου-τέρατος. Ενώσεις πολιτών, εφημερίδες, δημοσιογράφοι και κόμματα που διαφωνούν, ακόμα και οι βουλευτές αλλά και η Νεολαία του ΠΑΣΟΚ που εδήλωσαν κατά την διάρκεια της συζήτησης στη βουλή ή μετά την ψήφιση του νόμου ότι αντιτίθενται –άσχετο αν τα λόγια που εκστόμισαν μερικοί από αυτούς ήσαν υποκριτικά– όλοι μαζί πρέπει να αποτρέψουν την εφαρμογή του «τρομονόμου».

αντί

ΟΙ ΕΚΟΥΧΡΟΝΙΟΤΗ

ΟΧΙ, ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ ΔΕΝ
ΚΡΕΜΕΤΑΙ ΑΠΟ
ΜΙΑ ΚΛΟΣΤΗ...

ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗΣ

ΠΑΣΟΚ: Από μηδενική βάση

Ασφαλιστικό: Από μηδενική βάση. Στη συνέχεια η Παιδεία: Από μηδενική βάση. Υγεία: Τα ίδια. Το έχουν όλοι πάρει απόφαση και το κατανοούν: Όλα πάλι από μηδενική βάση αρχίζουνε.

ΕΝΩΠΙΟΝ ΚΕΝΩΝ ΕΔΡΑΝΩΝ...

ΤΙ κι αν ο κ. Σημίτης αποφάσισε να κάνει «βουτιά στο παρελθόν» και να μιμηθεί τη μέθοδο του Ανδρέα Παπανδρέου μιζάροντας στον αντιδεξιισμό.

ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΩΡΑ χρειάστηκε τη σιδηρά χείρα της ΝΔ προκειμένου να ψηφιστεί ο περιβόητος «τρομονόμος». Για την ακρίβεια στη συζήτηση συμμετείχαν δέκα βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, από τους οποίους μόνον δύο δήλωσαν ότι συμφωνούν με το νοσχ. Οι υπόλοιποι προτίμησαν να επιφυλαχθούν με την συγκεκριμένη αποχή, διευκολυνόμενοι να δηλώνουν ότι θέλουν αναλόγως του ακροατηρίου τους.

ΑΛΛΑ Η ΑΠΟΧΗ φαίνεται να μετατρέπεται σε μονιμότερη πολιτική συνήθεια των κυβερνητικών βουλευτών. Την περασμένη Δευτέρα, κατά τη συζήτηση στη βουλή, ο κ. Σημίτης μιλούσε προ κενών εδράνων. Παρά την κινητοποίηση, από τους 160 βουλευτές του

ΠΑΣΟΚ απουσίαζαν οι 100, ενώ ο κ. Καραμανλής υπερείχε ως προς τις εντυπώσεις. Καταχειροκροτήθηκε από τους βουλευτές του (πόσο αρκετό του είναι; Μήπως το «χειροκρότημα του ΣΕΒ ήταν ισχυρότερο;)

ΔΕΝ ΗΤΑΝ, όμως, μόνο οι εντυπώσεις... Ο πρωθυπουργός εμφανίστηκε, με το γνωστό στίλ του καθηγητή, διαβάζοντας νούμερα και στατιστικές προκειμένου να αμφισβητήσει την κοινή πεποίθηση: ότι το κοινωνικό κράτος νοσεί στην Ελλάδα και συνεχώς υποβαθμίζεται. Άλλωστε μόλις προχθές υπήρξε η αντίδραση για το ασφαλιστικό, που σηματοδοτεί μία γενικότερη δυσανεμία, ότι η κυβέρνηση δεν τα πάει καλά στο μέτωπο των κοινωνικών δικαιωμάτων και της καθημερινότητας. Τι χρειάζεται, λοιπόν, η αριθμολατρεία;

ΚΑΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ μόνον η κατάσταση των κοινωνικών δικαιωμάτων που προκαλεί δικαιολογημένους φόβους. Τα νέα είναι άσχημα και από το μέτωπο της οικονομίας, εκεί που είχε χτιστεί η ηγεμονία Σημίτη κατά την περίοδο του «μονοδρόμου» προς την ΟΝΕ. Προχθές ανακοινώθηκε ότι κατά το α' πε-

ντάμηνο φέτος τα δημόσια έσοδα κυμάνθηκαν κατά 4,9% έναντι προϋπολογισθέντος στόχου 8%. Και το χρηματιστήριο; Ο κ. Σημίτης εξέφρασε τη λύπη του γι' αυτούς που έχουν χάσει (θα είχε ενδιαφέρον να εκφράσει τη χαρά του γι' αυτούς που έχουν κερδίσει!), αλλά η Σοφοκλέους, αν και «ωρίμασε η αγορά», ακολουθεί πτωτική πορεία. Πέφτει, διότι ωρίμασε! Η Μιράντα Ξαφά, οικονομολόγος και στέλεχος του Κόμματος Φιλελευθέρων, σχολίασε ότι καλύτερα να είσαι ένα μεγάλο ψάρι σε μια μικρή λίμνη, παρά ένα μικρό σε μεγάλη!

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΣ των παραβολών, η κυβέρνηση παραμένει εγκλωβισμένη λόγω Χρηματιστηρίου. Χάνει προϋπολογισμένα έσοδα, αδυνατεί να προχωρήσει σε νέες ιδιωτικοποιήσεις και ταυτοχρόνως έχει χάσει και την πολιτική της αξιοπιστία.

ΑΝ ΔΕΝ συνέβαινε το τελευταίο, αν ο κ. Σημίτης διατηρούσε τη φήμη του ικανού διαχειριστή (τώρα βλέπει τον Κ. Καραμανλή να είναι ισοδύναμος στην κοινή γνώμη για «καταλληλότερος πρωθυπουργός», ενώ σταθερά το 30% απορρίπτει και τους δύο...), αν δηλαδή διατηρούσε την πολιτική του ηγεμονία, θα μπορούσε και να πείσει ότι η οικο-

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1999)

Α' εξάμηνο 1999

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού (Δημοχάρους 60, Αθήνα)
δύο ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη
677 έως και 689 (ο 50ος)
και 690 έως και 702 (ο 51ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών
Στους τόμους του περιοδικού ANTI
αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 1999

νομική συγκυρία επιδεινώνεται λόγω της επιβράδυνσης στη ζώνη του ευρώ, λόγω των ανατιμήσεων στο πετρέλαιο κ.ο.κ. Τώρα, όμως, δεν έχει περίοδο χάριτος. Κι εκεί συμπυκνώνεται το πολιτικό πρόβλημα της κυβέρνησης. Δεν λύνεται ούτε με το ρεπερτόριο του «σκληρού ροκ» (ψευδο-αντιδεξιά πώληση Λαλιώτη), ούτε με τη «μουσική δωματίου» (φιλελευθερισμός Χριστοδουλάκη).

ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΧΗ

ΝΑ ΠΑΡΕΙ πολιτικές πρωτοβουλίες, διαμηνύουν στον κ. Σημίτη οι βουλευτές του. Κι εννοούν, καταρχήν, την εξής μία: κυβερνητικό ανασχηματισμό. Ο πρωθυπουργός θεωρητικά διαθέτει τη δύναμη που του παρέχει η συνταγματική πρωτοκαθεδρία του. Πρέπει όμως και να μπορεί να ασκήσει την αρμοδιότητά του. Μπορεί να μετακινήσει πρωτοκλασάτους υπουργούς; Κι αν σε μιά-δύο περιπτώσεις το κατορθώσει, ποια νέα πρόσωπα θα αξιοποιήσει, ώστε να διασκεδάσει την εντύπωση της κουρασμένης κυβέρνησης με φθαρμένα πρόσωπα;

Ο ΑΚΗΣ Τσοχατζόπουλος δεν έκρυψε τη δυσφορία του για τη συζήτηση περί ανασχηματισμού, την οποία, ωστόσο, αναθέρμανε η Βάσω Παπανδρέου. Ποιες ισορροπίες δημιουργούνται στο ΠΑΣΟΚ και ποιες δυνατότητες έχει ο κ. Σημίτης να τις εντάξει στην προοπτική της διαδοχής; Είναι φανερό ότι αποκλίνουν οι προσωπικές στρατηγικές των πρωτοκλασάτων στελεχών του ΠΑΣΟΚ από αυτό που ανέδειξε και συντήρησε τον κ. Σημίτη: δεν τον αναγνωρίζουν πλέον ως μοναδική λύση, χωρίς να τον αμφισβητούν ευθέως, τον «ξελακκώνουν» όπως εύστοχα παρατήρησε ο Ν. Κωνσταντόπουλος.

Ο Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ επιχείρησε να μεταθέσει την ώρα του ξεκαθαρίσματος των λογαριασμών της διαδοχής. Είπε (του ξέφυγε;) ότι μετά τις εκλογές του 2004 θα ανοίξει ο ίδιος το θέμα. Ποιος πολίτης θα εμπιστευθεί τον κ. Σημίτη, όταν γνωρίζει πως κατά τις εκλογές θα παραχωρήσει τη θέση του σε άλλον πρωθυπουργό; Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κατέβαλε φιλότιμες προσπάθειες για να διορθώσει τη γκάφα. Αλλά το πρόβλημα παραμένει...

ΧΩΡΙΣ ΤΟ ΟΠΛΟ ΤΟΥ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ δεν θέλησε να εκμεταλλευτεί το ισχυρότερο όπλο που είχε, πριν το χάσει. Τον εκλογικό νόμο. Μετά την ψήφιση του νέου Συντάγματος, χρειάζεται πλειοψηφία 200 εδρών για να αλλάξει ο εκλογικός νόμος και να ισχύσει στις επόμενες εκλογές. Είναι απορίας άξιο, γιατί το ΠΑΣΟΚ διακινδυνεύει να κερδίσει η ΝΔ τις εκλογές; Από λόγους αρχής για τη λειτουργία των θεσμών; Τότε γιατί δυο φορές προσέφυγε στον εκλογικό αφνιδιασμό; Το μήνυμα είναι ότι το πλαίσιο πρέπει να παραμείνει δικομματικό, προκειμένου και τα συμφέροντα των μεγάλων κομμάτων να διασφαλίζονται, αλλά και η δικομματική φιλελεύθερη συναίνεση να μη διαταράσσεται.

ΚΙ ΕΞΩ ΧΕΙΡΟΤΕΡΑ

ΣΕ ΛΙΓΟ καιρό αρχίζουν τα «μπάνια του λαού» και οι βραδιές του φεστιβαλισμού. Τον Σεπτέμβριο, πάλι! Είναι κι αυτός ένας... σχεδιασμός πρωτοβουλιών! Θα μείνουμε απερίσπαστοι από εξωτερικές εξελίξεις; Η κατάσταση στα Σκόπια εκτραχύνεται και η δυτική παρέμβαση όταν δεν ωθεί προς τον πόλεμο (είναι κοινό μυστικό ότι ο UCK έχει υπερατλαντικές ενθαρρύνσεις) παραμένει αδρανής και αμήχανη. Πολλοί διαβλέπουν ότι η κρίση θα διαχυθεί προς Νότον και προτρέχουν μιλώντας

για κινδύνους που θα διατρέξει η ελληνική μειονότητα στη νότια Αλβανία. Άλλοι πάλι θυμίζουν ότι στην ΠΓΔΜ υπάρχουν επενδύσεις ελληνικού ενδιαφέροντος σε έργα υποδομής (π.χ. διυλιστήρια), που αποτελούν τον πρώτο στόχο σε περίπτωση γενικευμένης σύρραξης.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ κυβέρνηση απεύχεται τα δύσκολα σενάρια και αποφεύγει τον πειρασμό της μονομερούς στρατιωτικής παρέμβασης. Προτιμά την πολιτική-διπλωματική λύση και δεν αποκλείει συμμετοχή ελληνικών δυνάμεων σε πολυεθνικό (νατοϊκό) σώμα επέμβασης. Ακόμη και σ' αυτήν την περίπτωση θα πρόκειται για εμπλοκή σε χερσαίο πόλεμο. Τα Σκόπια δεν είναι κάπου μακρύτερα, όπως το Κοσσυφοπέδιο. Συνεπώς η προοπτική του πολέμου θα έχει επιπτώσεις άμεσες στην χώρα μας. ΑΣ ΜΗΝ ΠΡΟΛΕΓΟΥΜΕ, αλλά ας μεριμνούμε για την αποφυγή του χειρότερου σεναρίου. Ποιος ασχολείται όμως σοβαρά με αυτά τα θέματα στην Αθήνα; Αρκεί ο αυτόματος πιλότος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ; Μήπως το εσωτερικό πολιτικό πρόβλημα αποκτά άλλες διαστάσεις ειδωμένο μέσα στη βαλκανική δίνη;

Ο Παρατηρητής

Ο Αντήνωρ απουσιάζει σε προ-καλοκαιρινές διακοπές. Από το επόμενο τεύχος και πάλι μαζί μας.

ΚΟΤΕΡΟΛΟΓΙΑ

Με τις πρώτες ζέστες άρχισαν και οι θαλάσσιες εκδρομές. Και μας προέκυψε Λάκης χαριτοδιπλωμένος, μοντέλα και αρσενικά φιλαράκια. Και βεβαίως σοβαρός ψυχίατρος με ιδιωτική κλινική που, υποτίθεται, είχε στα χέρια του την τύχη απεξάρτησης νέων παιδιών. Ενώ θα έπρεπε στο τελευταίο σημείο να επικεντρωθεί όλο το ενδιαφέρον και να κληθεί ο κ. υπουργός Υγείας να μας εξηγήσει τα συστήματα απεξάρτησης και τον τρόπο με τον οποίο δίδονται οι άδειες και πώς ελέγχονται οι διάφορες κλινικές, τα κανάλια μας οργίασαν με πιπεράτες ιστορίες. Και τα δημοσιογραφικά «σαΐνια» των ΜΜΕ έλαμψαν για άλλη μια φορά!

Χ.Ν.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

«Αναβάθμιση» των εορτασμών της μνήμης του Ανδρέα Παπανδρέου παρήγγειλε ο κ. Σημίτης. Και αυτό ως απάντηση στις αφισοκολλήσεις της εσωκομματικής αντιπολίτευσης. Μήπως και ξεχάσουμε με ποια πολιτική κληρονομιά είναι εφοδιασμένο το ΠΑΣΟΚ.

Μ.Β.

Η ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

Έμελλε και αυτό ακόμα να δούμε: Τον Κώστα Σημίτη σε ρόλο πρωτο-Παπανδρεϊκό αλλά και, κυρίως, Κουτσογιωργικό να πολεμάει τη Δεξιά ως «φως εναντίον του σκότους». Η αλλαγή της εικόνας του στερεώθηκε πρόσφατα στο συνέδριο της Νεολαίας Πασόκ, στην Κεντρική Επιτροπή και στη βουλή. Τι δείχνει αυτό; Ότι ο Σημίτης, ο πανεπιστημιακός, ο των χαμηλών τόνων, της αποτελεσματικότητας και της δουλειάς, περισσότερο διδάσκεται παρά διδάσκει. Αποδείχθηκε ότι προκειμένου να κερδίσει ορισμένους πόντους από τους αδιόρθωτους παλαιο-πασόκους πολιτευτές και οπαδούς δέχεται να μεταμορφωθεί σε άνευ όρων λαϊκιστή. Το χειρότερο όμως είναι ότι ο διανοούμενος Σημίτης επιμένει στην τακτική επιλογή του της παρελθοντολογίας σε ευρύτερο εκκλησίασμα, με ένα οριακό εύρημα. Στη συνέντευξη του στη ΝΕΤ προς τον Στ. Θεοδωράκη (5/6/2001) στήριξε την παρελθοντολογία 1951-1981 παρομοιάζοντάς την με το βιογραφικό σημείωμα για την πρόσληψη εργαζομένου: «Ο εργοδότης σας, όποιος και να είναι, δε θα σας ζητήσει ένα βιογραφικό σημείωμα; Δε θα του δώσετε εσείς πού σπουδάσατε, τι κάνατε, ποιές είναι οι προσφορές σας;» Η συνέντευξη δόθηκε σε φίλιο έδαφος –ο δημοσιογράφος δεν απηύθυνε καμία δύσκολη ερώτηση για την διαπλοκή, την διαφθορά και την ολιγωρία της διοίκησης– όπου ο πρωθυπουργός αλώνισε ανεμπόδιστα ως Παπανδρέου του απωτέρου παρελθόντος της καμένης γης, του φωτός στο τούνελ και των ακόμα καλύτερων ημερών. Αρκεί το παράδειγμα της Ολυμπιακής: «Η κυβέρνηση... ακολούθησε μια βαθμιαία προσέγγιση, για να μπορέσει να λύσει το πρόβλημα,

πιστεύω με έναν τρόπο ο οποίος θα γίνει ευρύτερα αποδεκτός».

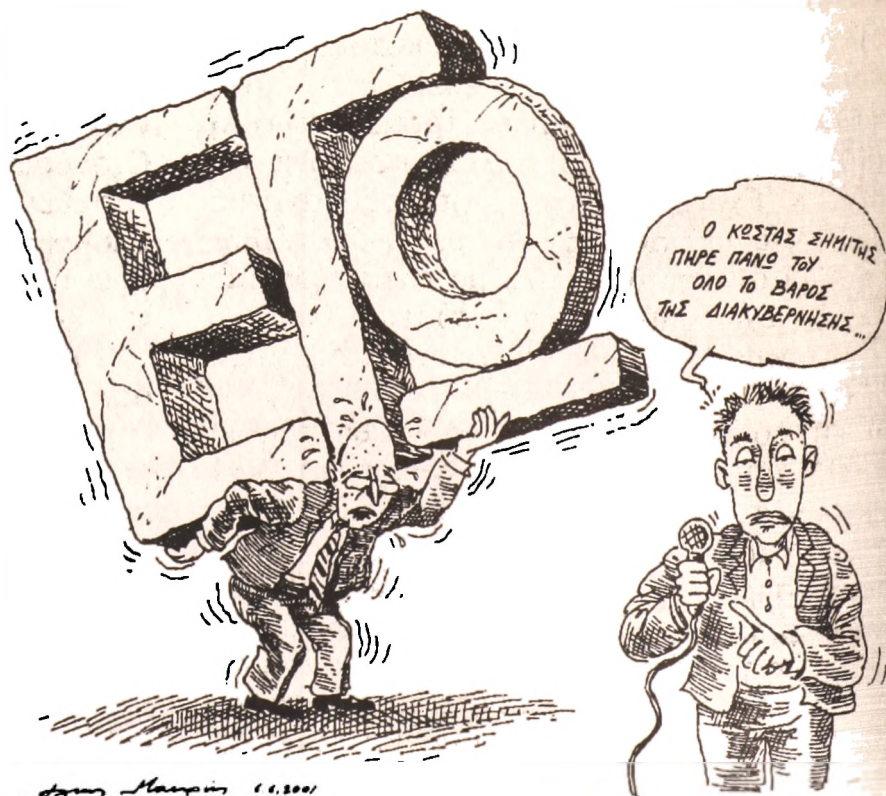
Μα όταν δεν υπάρχει αντίσταση από τον δημοσιογράφο οι αλήθειες παίρνουν τερατώδεις διαστάσεις. Ο πρωθυπουργός έφτασε στο σημείο να προβάλει ότι είχε προειδοποιήσει τους πολίτες για το χρηματιστήριο! Εννοείται ότι δεν χρειάστηκε να απαντήσει σε καμιά ερώτηση για το προεκλογικό παιχνίδι του Μαρτίου-Απριλίου 2000 μέσω ΔΕΚΑ. Ενδεδυμένος την λεοντή του συνεπούς λαϊκιστή ο Σημίτης απέρριψε μέχρι και τυπική έκφραση της οικονομικής θεωρίας: «Δεν μου αρέσει αυτή η έκφραση “βούτυρο ή όπλα”» αφόρισε. Τέτοια συνέντευξη-σούπα δικαίως τιμωρήθηκε με εξαιρετικά μικρή ακροαματικότητα αλλά παρ' όλα αυτά ήταν αποκαλυπτική για το νέο πρόσωπο Σημίτη που, όπως μαθαίνουμε, φιλοτεχνείται από ειδικούς με την συνδρομή όμως και των ταλέντων δημοσιότητας του περιβάλλοντος και του κόμματος, Πρετεντέρη, Λαλιώτη κ.ά.

Η νέα εικόνα του πρωθυπουργού αναδεικνύεται διαυγέστατη μέσα από τα ίδια του τα λόγια: «(οι Έλληνες) ξέρουν ότι έχω αγώνες. Ξέρουν ότι έχω δουλειά πίσω μου. Ξέρουν ότι εδώ που έφτασα, έφτασα γιατί προσέφερα κάτι. Δεν είμαι τυχαίος...» και στο τέλος «Εγώ στις επόμενες εκλογές θα ηγηθώ του Πασόκ. Εγώ δεν είμαι ένας άνθρωπος εξουσιομανής, που δεν θέλει να φύγει από την καρέκλα που έχει, ή από οποιαδήποτε άλλη καρέκλα, να είναι συνεχώς παρών...».

Η καρέκλα πάντως αποδεικνύεται καταλυτική: Μεταμορφώνει και τους έστω και μη τυχαίους αντιήρωες σε φιλαντους φύλαρχους.

Σ. Καφαντάρης

Το «ΕΓΩ» του πρωθυπουργού όπως το είδε σε σκίτσο του στην Καθημερινή ο Ηλίας Μακρής.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΟΥ Κ. ΣΗΜΙΤΗ

Είναι άξια παρατήρησης η εμμονή του πρωθυπουργού στην συνέντευξη που παραχώρησε στον δημοσιογράφο Σταύρο Θεοδωράκη να μιλά διαρκώς στο πρώτο πρόσωπο: «Εγώ», «εγώ», «εγώ»... Αυτό δεν έμεινε ασχολίαστο από τον Τύπο· η Καθημερινή της επομένης το υπενθύμισε ειρωνικά.

Θα πρέπει ίσως κάποιος να θυμίσει στον κ. πρωθυπουργό ότι το *ά λ λ ο* του πρόσωπο, εκείνο που όλοι γνωρίζαμε, δηλαδή του φερόμενου ως σεμνού και χαμηλών τόνων πολιτικού, τον έκαμε συμπαθή σε μεγάλη μερίδα της κοινής γνώμης. Αλλά ο κ. Σημίτης απέδειξε με το στίλ που πέρασε –ή του ξέφυγε– κατά την διάρκεια της συνέντευξης ότι ή αυτός έκανε λάθος ή εμείς δεν τον είχαμε καταλάβει σωστά. (Μάλλον το δεύτερο ισχύει.)

Ο Κ. Σημίτης είναι με κάποιο τρόπο «παλιά καραβάνα» και μάλιστα παλιά καραβάνα του ΠΑΣΟΚ. Έχει ο άνθρωπος θητεύσει στη μεγάλη πολιτική σχολή του Ανδρέα Παπανδρέου και έχει άλλοτε θωπευθεί με επευφημίες και άλλοτε έχει υποστεί ταπεινώσεις. Τελοσπάντων, γνωρίζει καλώς τα τερτίπια της πολιτικής.

Αν υποδύονταν τον αυστηρό και θεληματικό άνδρα που θέλει να δώσει την εικόνα του κυρίαρχου του πολιτικού παιχνιδιού, υποδύθηκε άσχημα τον ρόλο του αλλά και απογοήτευσε εκείνη ακριβώς τη μερίδα της κοινής γνώμης την οποία επάσχισε τόσον καιρό να κερδίσει. Αν όμως του ξέφυγε η κατάσταση, παρόλον που ο δημοσιογράφος δεν προσπάθησε διόλου να τον «στριμώξει» –ας θυμηθούμε και την

συνέντευξη-αγιογραφία που του είχε κάμει ο ίδιος δημοσιογράφος προεκλογικά– τότε τα πράγματα δεν είναι καθόλου ευχάριστα για μας που έχουμε έναν τέτοιο πρωθυπουργό.

«Εγώ δεν είμαι εξουσιομανής», είπε σε μια αποστροφή του λόγου του. Αλλά ακριβώς αυτό έδειξε στο μικρό εκείνο ποσοστό που παρακολούθησε την «συνέντευξη»· είχε μόλις 6% ακροαματικότητα (πώς θα μπορούσε άλλωστε να έχει μεγαλύτερη;).

Ο Κ. Σημίτης φανέρωσε ότι δεν σκέφτεται καθόλου την απόσυρσή του στη Σίφνο, όπως τεχνιέντως διέδιδε τις πρώτες ημέρες που ανέλαβε την διακυβέρνηση της χώρας. Έστω και αν αποδεικνύεται καθημερινά ότι απέτυχε.

Αυτός, μετά τα όσα έχει γευθεί ως πρωθυπουργός, το επόμενο αξίωμα που επιζητεί είναι η Προεδρία της Ε.Ε. ή κάτι παρόμοιο.

Ο άνθρωπος πιστεύει πολύ στον εαυτό του. Θητεύοντας πλάι στον Ανδρέα έμαθε μεν να υποκρίνεται αλλά τα «κότσια» του δεν αντέχουν πολύ. Και έτσι φανερώθηκε στο πανελλήνιο: Και εξουσιομανής είναι και το ΥΠΕΡ-ΕΓΩ του είναι πέραν του συνήθους. Θαρραλέος δεν είναι· αυτό το γνωρίζαμε. Με αυτά τα «προσόντα» οι δύσκολοι καιροί που τον περιμένουν θα τον φέρουν στη θέση ενός θλιβερού κομπάρσου που, αμήχανος, δεν μπορεί να αρθρώσει την ατάκα σε μια σκηνική ατυχία... 'Ιδωμεν· το θεατρικό παιχνίδι θα έχει ενδιαφέρον στο μέλλον!

Αν και μόνον ατομικές συμπεριφορές του κ. Σημίτη πρόκειται να παρακολουθήσουμε στο εξής· όχι τις όποιες «πολιτικές» του.

ΤΑ ΚΑΘΑΡΜΑΤΑ

«Καθάρματα χωρίς εισαγωγικά, αριστεροφασίστες που κάνουν τους πούρους δημοκράτες». Με τέτοια στόλισε τους φοιτητές της Ιατρικής του ΑΠΘ στην επίσημη ιστοσελίδα της Εκκλησίας ένας θεολόγος, ο κύριος Γεώργιος Κυρμελής, μέλος της «Επιτροπής της Συνόδου για τη Θεία Λατρεία και το Ποιμαντικό Έργο». Το μήνυμά του εμπλουτίστηκε και με άλλα κοσμητικά για τα καθάρματα χωρίς εισαγωγικά: «Τομάρια που βιάζουν ασύστολα την πολιτεία» κ.λπ. κ.λπ.

Να λοιπόν που και οι διαπιστευμένοι για τη «Λατρεία και το Ποιμαντικό Έργο» ξέρουν καλά τα ελληνικά!

Σ.Π.

Ο ΜΑΘΗΜΕΝΟΣ

Μα για τόσο λίγα λεφτά θα εξαγοράζαμε τον κύριο Γκλιγκόρφ; αναρωτήθηκε ο επίτιμος πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας κύριος Κ. Μητσοτάκης. Ορθώς. Θα θυμήθηκε ότι παλιά, επί Αποστασίας χαράμιστηκαν πολλαπλάσια ποσά για την εξαγορά βουλευτών. Μην μιλάτε στον κ. Μητσοτάκη για εξαγορές. Αυτός γνωρίζει καλά πόσο τιμάται ένας πολιτικός.

Η «ΣΩΣΤΙΚΗ» ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΑΜΟΥΘ ΤΟΥ Κ. ΠΑΓΚΑΛΟΥ

Ο πανικός τα έχει αυτά. Με το «άμα και το θάμα» εφάρμοσε τη νέα «συσπειρωτική» μέθοδο του ΠΑΣΟΚ ο κ. Σημίτης. Τώρα έχουμε τη σωτήρια πρόταση του κ. Πάγκαλου: Οι «γίγαντες» του κόμματος να διεκδικήσουν τη δημαρχία των τριών μεγάλων δήμων της χώρας. Τέτοιες σουρεαλιστικές προτάσεις (ή «νέας τεχνολογίας» κατά κ. Τσοχατζόπουλο) θα επακολουθήσουν και άλλες ως τις δημοτικές και βουλευτικές εκλογές. Γιατί πρέπει να εξευρεθούν οπωσδήποτε «σωσίβιοι λέμβοι». Κι αν δεν υπάρχουν, η ανάγκη παραισθήσεων τις καθιστά υπαρκτές.

Δυστυχώς όμως η πραγματικότητα δεν είναι σουρεαλιστική αλλά συμβατική και προτάσεις σουρεαλιστικές είναι ασύμβατες με την οντολογική της υφή. Ούτε οι σύντροφοί του, κολακευμένοι και μη, δε δείξαν ενθουσιασμένοι με την πρόταση Πάγκαλου, γιατί φαίνεται πως και αυτοί είναι ασύμβατοι με τον πολιτικό σουρεαλισμό. Κανείς από τους πρώτους τη τάξει στο κόμμα δεν έχει πρόθεση ν' αποσχισθεί από τον κορμό της κεντρικής εξουσίας. Αυτό θα σήμαινε τον πολιτικό του παραγκωνισμό. Εξάλλου μια τέτοια πολιτική μετατόπιση των «πρωτοκλασάτων» στελεχών ισοδυναμεί με αποκεφαλισμό του κόμματος και ποιο στέλεχος ή απλό μέλος θα συναινέσει σε κάτι τέτοιο; Γι' αυτό και δε συνέβει στα πολιτικά χρονικά της χώρας. Ακόμη η εφαρμογή αυτής της πρότασης υπό τις σημερινές πολιτικές συνθήκες που το ΠΑΣΟΚ καταρρέει και προπάντων σε εκλογές δημοτικές που χαρακτηρίζονται πάντα από έντονη αντιπολιτευτική τάση, περιέχει μεγάλο «ρίσκο». Ποιος λοιπόν από τους «εξοικειωμένους» εδώ και πολλές τετραετίες με την εξουσία θά 'βαζε το πολιτικό του «κεφάλι στον ντορβά»;

Τότε γιατί έγινε αυτή η πρόταση; Για πολλούς λόγους: Διότι ο πανικός προκαλεί παραισθήσεις και βλέπει κανείς διεξόδους κι εκεί που δεν υπάρχουν. Γιατί ο κ. Πάγκαλος δεν χρειάζεται να σκεφθεί, προκειμένου

να κάνει μια πολιτική παρέμβαση. Γι' αυτό και βρίθει η πολιτική μας ζωή από δικές του άσκεφτες παρεμβάσεις. Για να κολακέψει τους πρωτοκλασάτους του κόμματός του που τον έχουν απομονώσει εξαιτίας των αλλοπρόσβαλλων συμπεριφορών του. Για να έχει, μετά από τη βέβαιη αποτυχία του κόμματός του, να λέει: Αποτύχαμε γιατί δε με ακούσατε. Για

να βρίσκεται στην επικαιρότητα. Πώς και ποιος θ' ασχολούνταν σε άλλη περίπτωση μαζί του; Ειδικά στην αυτοπρότασή του για το Δήμο Αθηναίων συνετρεξάν δύο λόγοι: Πρώτον, να παρουσιάσει και τον εαυτό του ως κομματικό γίγαντα και να πείσει κανέναν οπαδό περί αυτού. Έστω κι ένας να το πιστέψει από το να μην το πιστεύει κανένας, είναι το κέρδος. Δεύτερον, αυτή η αυτοπρόταση δεν πέρασε καθόλου από κάποια διεργασία λογικού ελέγχου. Εκπορεύθηκε απευθείας από το θράσος του αναιδή.

Τέλος πιθανόν να έχει εκστομίσει την πρόταση «μαμούθ» και για έναν άλλο λόγο, που η σύλληψή του όμως προϋποθέτει άλλη νοητική εμβέλεια: για να επαναφέρει στους οπαδούς του κόμματός του την αυτοπεποίθηση μέσα από τη δημιουργία της αίσθησης ότι στον ίδιο υπάρχει. Αυτό είναι, θα λέγαμε, ένας «βελτιωτικός» φαύλος κύκλος.

Τόσοι λόγοι λοιπόν για να πει ένα τίποτα αυτός ο αντίπαλος της «σχολής του τίποτα», η οποία μάλιστα «κατά κράτος» τον γελοιοποίησε; Ναι, βεβαίως. Όταν υπάρχουν τόσοι πολλοί λόγοι για να πεις κάτι, δε χρειάζεται αυτό το κάτι να έχει και περιεχόμενο. Αρκεί που διαλαλείται και γίνεται ντόρος. Για ένα τίποτα τόσο ντόρος δεν είναι λίγο.

Αλέκος Τζιοόλας

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Μια παρατήρηση μας σταμάτησε στη συνέντευξη που παραχώρησε στην *Καθημερινή* της Κυριακής (10/6/2001) ο υπουργός κ. Νίκος Χριστοδουλάκης. Επέμενε ότι το αναμορφωτικό έργο του ΠΑΣΟΚ δεν άρχισε από το 1996 αλλά και από το 1993...

Μέχρι σήμερα οι εκσυγχρονιστές τοποθετούσαν την γέννηση του «νέου ΠΑΣΟΚ» στο 1996, όταν δηλαδή ο κ. Σημίτης ανέλαβε τα ηνία του κόμματος και την διακυβέρνηση της χώρας. Τι συνέβη όμως το περίεργο εκείνο έτος 1993, αναρωτήθηκαν οι αφελείς. Μα απλούστατα, το 1993 ήταν η χρονιά που ο κ. Χριστοδουλάκης επελέγη από τον κ. Σημίτη και διορίστηκε στη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας. Από τότε λοιπόν αρχίζει το αναγεννητικό του έργο το ΠΑΣΟΚ!

Καλά θα πρέπει να παρακολουθούμε με τόση ακρίβεια τα βιογραφικά των πολιτικών για να ερμηνεύσουμε την Ιστορία;

Μ.Π.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ

Γνωρίζετε την έννοια του πολιτικού κόστους; Μα απλούστατα: Μην λες ποτέ ανοιχτά και δημοσίως αυτά που σκέφτεσαι να κάμεις. Λέγε τα πάντοτε με καλυμμένο τρόπο ή λέγε ακριβώς τα αντίθετα από εκείνα που πιστεύεις. Αργότερα ή θα έχουν ξεχαστεί όσα κάποτε «ξεφούρνισες» ή θα πεις «δεν εννοούσα αυτό αλλά το άλλο» κ.λπ., κ.λπ. Παράδειγμα η συνέντευξη του κ. Χριστοδουλάκη στην *Καθημερινή*, όπου ο άνθρωπος μίλησε ανοιχτά και είπε αυτό που πίστευε. Ότι δηλαδή «είναι λάθος η αριστερή στροφή» κ.λπ. κ.λπ. (Τώρα ποια είναι η αριστερή στροφή ένας θεός το ξέρει. Προφανώς την αριστερή δολιανή διάλεκτο εννοούσε ο άνθρωπος). Μόλις όμως κυκλοφόρησε η *Καθημερινή* και διαπίστωσε ο ίδιος ότι διέπραξε «λάθος με πολιτικό κόστος», την ίδια εκείνη Κυριακή φρόντισε να εκφέρει και πάλι λόγο περί αριστεράς κ.λπ. λέγοντας ότι αυτά που κάνει σήμερα η κυβέρνηση Σημίτη είναι «αριστερή πολιτική». Τώρα ελπίζουμε να καταλάβετε ποια είναι η έννοια του «πολιτικού κόστους»...

Μ.Π.

ΤΗΝ ΠΑΠΙΑ

Το τι ανοησία ακούστηκε περί της Μυκόνου και της κοκαΐνης δε λέγεται. Το ζήτημα είναι όπως πάντα απλό. Το κράτος έδωσε μια κλινική απεξάρτησης σε έναν εξηρητημένο. Παρανομία πρώτη. Και δεύτερη: δεν συνέλαβε, ως όφειλε και επ' αυτοφώρω, τους συνεπιβάτες του ιδιοκτήτη της κοκαΐνης. Πρέπει λοιπόν να διωχθούν τα αρμόδια όργανα – όχι φυσικά ο Ρουβάς ή ο Λαζόπουλος. Ό,τι λέγεται γι' αυτούς εκ των υστέρων, χωρίς στοιχεία, είναι απλώς συκοφαντία.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Όταν η μισή ελληνική νεολαία καπνίζει χασίς και κάνει ενέσεις, τι θέλετε να κάνει η φίρμα της σώου μιτς; Να καπνίζει Μάλμπορο λάιτ;

ΤΑ ΧΑΠΙΑ ΜΟΥ

Θεράπων ιατρός ο πρωθυπουργός, ωριλά ο Αρχιεπίσκοπος, οικονομολόγος ο Μπερτολούτσι, κα-

θηγητής Πανεπιστημίου ο Αβραμόπουλος – τι να σου κάνει μετά η κόκα;

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΩΡΑ

Τρομερό! Υπάρχει διαφθορά στην πολεοδομία.

ΑΠΟΡΙΑ

Μήπως μπορεί κάποιος να μου υπενθυμίσει, εν ολίγοις, τι κάνει ακριβώς αυτή η κυβέρνηση, εκτός από το να αποσύρει νομοσχέδια και να αναθέτει νομοσχέδια στη Νέα Δημοκρατία;

Ο ΙΑΤΡΟΣ ΔΕΝ ΔΕΧΕΤΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Έφεραν τον τρομονόμο στη Βουλή, αλλά δεν εφημέρευε ο Σημίτης. Ήταν η σειρά του Καραμανλή.

ΥΠΟΥΡΓΑΡΑ

Τα μάθατε τα νέα; Ο Γιωργάκης δεν δέχεται λείει την Τουρκία στον ευρωστρατό. Δεν το καταλαβαίνω αυτό. Δηλαδή επειδή είναι άλλο κράτος, δεν μπορεί να φέρει το στρατό του στην Ελλάδα; Νομίζω πως ο

Γιωργάκης δεν πάει καθόλου καλά με τέτοιες ακραίες απόψεις και φοβούμαι πως άμα τον αναλάβει ο Σταύρος Θεοδωράκης, ο οποίος δεν χαρίζεται σε κάτι τέτοια, θα τον κάνει πέντε παράδες.

ΕΛΑ ΣΤΟ ΘΕΙΟ

Απροπό: Την είδατε τη συνέντευξη του ιατρού στον κ. Θεοδωράκη; Είναι σαν να δίνω εγώ συνέντευξη στο ανηψάκι μου τον Λάκη: Μη στενοχωριέσαι θείε μου, θα τα βολέψεις – όλο αυτό μου λείει όποτε με βλέπει ο Λάκης.

ΕΘΝΗ ΚΑΙ ΕΘΝΗ

Η Ιρλανδία ψήφισε όχι στη διεύρυνση και οι κολαούζοι της Μπούντεσμπανκ άρχισαν να ανησυχούν. Διότι άμα κάποιοι αρχίζουν και καταλαβαίνουν το παραμύθι, τότε πώς θα μαντρώσουμε τους πάντες; Αλλά οι Ιρλανδοί δεν είναι τυχαίοι, είναι λαός περήφανος και ανυπότακτος, με Βαν Μόρισον και Τζόις από πίσω. Δεν μασάνε αυτές τις ανοησίες περί προόδου και Ευρώπης. Ευτυχώς δηλαδή που υπάρχουν και κάποιοι οι οποίοι κρατάνε άμυνα, όπως ο Ζοσπέν και λένε ευθαρσώς πως είναι πρώτα Γάλλοι και μετά Ευρωπαίοι, πως δηλαδή φροντίζουν πρωτίστως για τα συμφέροντα του έθνους τους. Γιατί αν περιμέναμε από τους δικούς μας, θα είχαμε ήδη γίνει η μπουραρία της Βάδης-Βυτεμβέργης.

Σ ΑΙΓΙΝΑ - ΒΟΛΟΣ

Βρίσκω κάτω από την πόρτα μου, σε τακτά διαστήματα, κάποια περιοδικά που μου τα στέλνουν φίλοι μου από την επαρχία. Μπαίνω στο σπίτι μου κρατώντας εφημερίδες και περιοδικά γνωστά, αλλά Ελλάδα δε βρίσκω, δε βρίσκω κανονική ζωή, όλο ιδέες και λόγια κούφια. Μόλις λοιπόν παίρνω στα χέρια μου τα περιοδικά από την επαρχία ηρεμώ, χαλαρώνω, διαβάζω αργά και θυμάμαι.

Διότι παρά τον τοπικισμό τον αναπόφευκτο, παρά τη στενή οπτική γωνία, εν τούτοις νιώθεις στ' αλήθεια πολίτης του κόσμου μέσα σ' αυτά, του αληθινού κόσμου – και όχι παπαγάλος απόψεων. Να σας τα συστήσω λοιπόν. Πρώτα την υπέροχη *Αιγιναία* που μου τη στέλνει ο φίλος μου Γιώργος Μπόγρης. Είναι το περισσότερο σοφιστικό από τα άλλα, με συνεργασίες επωνύμων, αλλά πάντα με τα μάτια στραμμένα στο νησί, στο πώς δηλαδή ζει ακόμα το παρελθόν του.

Και μετά πάμε στο Βόλο. Είναι η *Μακρινίτσα* που την εκδίδει η κοινότητα του πηλιορίτικου αυτού χωριού. Ένα καλαίσθητο έντυπο, με την αφρόκρεμα της βολιώτικης διανοήσης. Ύστερα έρχεται η παράξενη *Τσαγκαράδα* του δημοσιογράφου Πέτρου Κυπριωτέλη, μια έκδοση δυναμική, απρόσμενη, γεμάτη χιούμορ και αγάπη. Και τέλος το *Εν Βόλω*, ένα εξαιρετικό περιοδικό, που βγάζει ο Δήμος Βόλου και το επιμελείται η ιστορικός Αίγλη Δημόγλου.

Αυτά έχω να προτείνω. Διότι κάποιος πρέπει να ασχολούνται και μ' αυτή την έρμη την πατρίδα μας.

Ο θάνατος στα λευκά κελιά

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΝΩΡΙΜΙΑΣ

ΜΕ ΛΕΝΕ Χασάν ή Γκιουσουλμάν ή Φατμά ή Αμπντουλάχ ή... δεν ξέρω πια. Διαλέξτε εσείς όποιο προτιμάτε. Εξάλλου οι επιλογές σας είναι περισσότερες από πεντακόσιες, όσες ακριβώς είναι οι σύντροφοί μου εκ μέρους των οποίων σας γράφω. Είμαι Τούρκος ή Τουρκάλα αλλά δεν θυμάμαι ακριβώς και δεν θέλω να σας πω ψέματα. Στην κατάσταση μου άλλωστε ελάχιστη σημασία έχει και αυτά που θέλω να σας γράψω δεν επηρεάζονται από το φύλο μου. Επιτρέψτε μου ωστόσο να επιλέξω. Θέλω να είμαι άντρας γιατί σε μια άκρη του μυαλού μου που λειτουργεί ακόμη υπάρχει η πληροφορία ότι η φυσιολογία ενός άντρα τού επιτρέπει να αντέχει κατά μέσο όρο περισσότερο απ' ό,τι μια γυναίκα δοκιμασίες σαν αυτή που περνώ. Μπορεί να κάνω λάθος αλλά δεν είμαι Ευρωπαίος όπως εσείς. Είμαι ανατολίτης, βλέπετε, και όπως καταλαβαίνετε ορισμένες αντιλήψεις μου παραμένουν δυστυχώς αναχρονιστικές. Επιλέγω να είμαι άντρας λοιπόν γιατί θέλω να πιστεύω πως έτσι θα αντέξω περισσότερο. Και εγώ θέλω όσο τίποτε άλλο να αντέξω περισσότερο γιατί ίσως έτσι πείσω περισσότερους από εσάς ότι ο προσωπικός μου αγώνας, ο αγώνας των συμπατριωτών μου, είναι ένας δίκαιος αγώνας που αξίζει κάθε θυσία.

ΕΠΙΤΡΕΨΤΕ ΜΟΥ την απρέπεια να γίνω δυσάρεστος και να σας απασχολήσω από τις όποιες σοβαρές υποθέσεις που είμαι βέβαιος πως σας απασχολούν με όσα θέλω να σας διηγηθώ. Ξέρω πως είναι καλοκαίρι, πως κάνει ζέστη, πως κάποιοι από εσάς ετοιμάζονται για διακοπές και η ψυχολογία σας δεν είναι η κατάλληλη για να αντιμετωπίσει την μιζέρια που αντιπροσωπεύει στα μάτια σας κάποιος σαν εμένα. Γνωρίζω πως ανήκετε σε μια σύγχρονη κοινωνία, μια ευρωπαϊκή και πλούσια κοινωνία που τρέφεται με άγχος. Σας είναι απαραίτητες οι διακοπές, το ίδιο και η προετοιμασία τους. Θα προσπαθήσω να είμαι σύντομος και ίσως αποφύγω τους μελοδραματισμούς και τις ανατριχιαστικές περιγραφές. Ειλικρινά δεν θέλω να σας στεναχωρήσω. Αλλά να, είναι τόσα αυτά που νιώθω την ανάγκη να σας πω που ίσως δεν καταφέρω να συγκρατηθώ. Γι' αυτό είναι απαραίτητο να

σας προειδοποιήσω. Γιατί ακόμη και όσα κάποιος σαν εμένα θεωρεί δεδομένα για σας ίσως μοιάζουν φρικώδη, αποτρόπαια. Πάρτε για παράδειγμα το χρώμα του λευκού. Είμαι βέβαιος πως για τους περισσότερους από εσάς σημαίνει το φως, τη ζωή, τη χαρά, την καθαριότητα, την ελπίδα. Αντίθετα για μένα και τους συντρόφους μου σημαίνει μόνο τον θάνατο, τον χειρότερο απ' όλους τους θανάτους που μπορείτε να φανταστείτε.

ΠΑΡΑΚΑΛΩ, μη σας τρομάζουν οι αναφορές μου στο θάνατο αν δηλαδή πιστεύετε ακόμη στην ύπαρξή του, μια και απ' ό,τι ξέρω οι πλέον εξέχοντες επικοινωνιολόγοι, διαφημιστές και διαιτολόγοι σας κάνουν ό,τι μπορούν για να σας πείσουν πως θα ζήσετε αιώνια. Εξάλλου υπάρχουν και χειρότερα. Για παράδειγμα η ζωή μου και η ζωή των συντρόφων μου τις τελευταίες 170 και περισσότερες μέρες.

ΕΙΜΑΙ ΟΠΩΣ ίσως καταλάβατε ήδη ένας από τους απεργούς πείνας μέχρι θανάτου των τουρκικών φυλακών. Αγωνίζομαι εναντίον της απόφασης της τουρκικής κυβέρνησης να μεταφερθώ εγώ και υπόλοιποι πολιτικοί κρατούμενοι στα νέα κελιά τύπου F ή λευκά κελιά. Αντίθετα από τον εξαιρετικά συμπαθή και δημοφιλή εδώ στην Τουρκία υπουργό Εξωτερικών της χώρας σας θέλω να σας πω μόνο την αλήθεια για την κατάσταση στην απέναντι πλευρά του Αιγαίου. Η οποία μόνο ενθαρρυντική δεν είναι. Χιλιάδες άνθρωποι διώκονται, φυλακίζονται, βασανίζονται και ενίοτε θανατώνονται μόνο και μόνο για τις πολιτικές τους πεποιθήσεις. Ειλικρινά, δεν έχω την απαίτηση να αποδεχτείτε όσα υποστηρίζω και να συμφωνήσετε μαζί μου ότι ο υπουργός σας των Εξωτερικών, όμοιος με τους δικούς μας ισχυρούς, είναι ένας κυνικός υπολογιστής που διαστρέφει την πραγματικότητα προς χάρη των όποιων επιδιώξεών του. Άλλωστε οι απόψεις του ίσως σας βρίσκουν σύμφωνους και εγώ το τελευταίο πράγμα που θα ήθελα να σας συμβεί είναι να στραφείτε εναντίον του εαυτού σας. Να πράξετε δηλαδή κάτι τόσο βάρβαρο όσο αυτό που κάνω εγώ στον εαυτό μου. Όχι δεν θα το ήθελα αυτό.

ΑΛΛΑ ΠΑΛΙ μου είναι δύσκολο να σωπάσω. Ξέρω πως μερικοί απ' εσάς γνωρίζετε καλά τι σημαίνει να ζεις στην πατρίδα σου και να νιώθεις συνεχώς σαν κυνηγημένο

Τα κελιά είναι θάνατος

Έχει περάσει πάνω από ενάμισι χρόνος από τις 20 Οκτωβρίου 2000, τότε που 819 πολιτικοί κρατούμενοι της Τουρκίας άρχισαν σε 13 φυλακές απεργία πείνας μέχρι θανάτου αρνούμενοι τη μεταφορά τους στα «λευκά κελιά» τύπου F. Ως σήμερα ο αριθμός αυτών που συνεχίζουν την απεργία πείνας υπολογίζεται σε 1500, εκ των οποίων οι 500 μέχρι θανάτου, ο αριθμός των νεκρών ανέρχεται σε 28, των κρατουμένων που παρουσιάζουν απώλεια μνήμης λόγω της υποχρεωτικής σίτισης σε 44, πάνω από 60 θεωρούνται κλινικά νεκροί και ο πραγματικός αριθμός των βασανισμένων-τραυματισμένων παραμένει άγνωστος.

Παρά το πέρασμα του χρόνου και την σιωπή που τηρεί η διεθνής κοινότητα σχετικά με τα αίτια της τουρκικής «δικαιοσύνης» μάς είναι αδύνατο να ξεχάσουμε τους 20 νεκρούς από την επίθεση που πραγματοποιήθηκε σε 20 φυλακές στις 19-22 Δεκεμβρίου κατά τη βίαιη μεταφορά των πολιτικών κρατουμένων στις φυλακές τύπου F, το μακελειό στη φυλακή Μπαϊραμπασά στην Κωνσταντινούπολη την Τρίτη 19 Δεκεμβρίου, τις αναρίθμητες βόμβες αερίου, τα βασανιστήρια, τους πυροβολισμούς, τη φωτιά που έκαψε ζωντανές κρατούμενες και απ' την άλλη τις ειδικές δυνάμεις του στρατού να κραυγάζουν «ήρθαμε να σας ξυλοκοπήσουμε μέχρι θανάτου» ή «αύριο θα ξαναπάμε πίσω να μαζέψουμε τα χέρια σας, τα πόδια σας, κ.λπ.».

Οφείλουμε να επαναφέρουμε αυτά τα ζητήματα καθώς και τις συλλήψεις αυτών που διαδήλωναν σε συμπράσταση των απεργών πείνας, το κλείσιμο των γραφείων του συλλόγου των Οικογενειών των Κρατουμένων (TAYAD) και κάποιων παραρτημάτων της οργάνωσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τη δίωξη που ασκήθηκε στον πρώην εισαγγελέα της φυλακής Μπαϊραμπασά κ. Necati Ozdemir, τη λογοκρισία που ασκήθηκε στον τύπο, τις απειλές που δέχτηκαν οι δικηγόροι...

Παράλληλα να καταγγέλλουμε την ανοχή των διεθνών οργανισμών που σιωπούν. Η σιγή ιχθύος που τηρούν τα κορυφαία συλλογικά όργανα της ΕΕ, η ανεκτικότητα του ΟΗΕ και των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και η στήριξη των ΗΠΑ στην απροσχημάτιστη καταπάτηση των στοιχειωδών δικαιωμάτων στην Τουρκία είναι άκρως δηλωτική της επιλεκτικής στάσης τους όσον αφορά στην προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Η στάση της ελληνικής κυβέρνησης, μετά την σχετικά πρόσφατη απαράδεκτη δήλωση του Γ. Παπανδρέου ότι το σωφρονιστικό σύστημα της Τουρκίας «προχωρεί προς τη σωστή κατεύθυνση», προσθέτει έναν ακόμη θλιβερό συμμετοχο στην αναληγσία των τούρκων στρατοκρατών. Μετά την δήλωση του υπουργού Εξωτερικού, που προφανώς αντανάκλα τις θέσεις της κυβέρνησης, συμπεραίνουμε ότι η ελληνοτουρκική φιλία και συνεργασία δεν θεμελιώνεται απλώς στην αποσιώπηση της τουρκικής θηριωδίας, αλλά απαιτεί από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης να χειροκροτεί το τουρκικό καθεστώς βίας και τρομοκρατίας.

Από την άλλη οι ελληνικές αντιπροσωπείες συμπράστασης στους τούρκους απεργούς πείνας διαδέχονται η μια την άλλη. Η Επιτροπή Αλληλεγγύης στην Ελλάδα καθώς και εκπρόσωποι φορέων και πολιτικών κομμάτων, η τρίτη κατά σειρά ομάδα που απαρτίζεται από τους Καρρά Αντώνη (εκπρόσωπο της Επιτροπής Αλληλεγγύης), Παπαδομιχελάκη Αλίκη (υπεύθυνη του τμήματος Εξωτερικής Πολιτικής του ΣΥΝ), Παπαμικρούλη Νίκο (Δήμαρχο Νέας Χαλκιδόνος) και Ρέγγα Γιάννη (εκπρόσωπο του Συνδέσμου Φυλακισμένων και Εξορισθέντων Αντιστασιακών του Αντιδικτατορικού Αγώνα ΣΦΕΑ) επισκέφτηκε την Κωνσταντινούπολη και εκπροσώπους απεργών στις 25 και 26 Μαΐου. Η επιτροπή κάνει έκκληση στο ελληνικό κοινοβούλιο όσο και στην τουρκική κυβέρνηση να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την ουσιαστική βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στις τουρκικές φυλακές. Η ελπίδα να εισακουστεί είναι μάλλον μικρή.

Πώς να κλείσουμε ένα θέμα που δεν έχει τέλος; Με το γεγονός ότι η τουρκική κυβέρνηση πρόσφατα αποφυλάκισε στη Σμύρνη πάνω από 10 απεργούς πείνας σε άθλια κατάσταση; Η απορία είναι εύλογη. Προς τι η αποφυλάκιση κάποιων ζωντανών-νεκρών, προς τι αυτές οι εσπευσμένες αποφυλακίσεις, όταν συνεχίζει απτόητη το εγκληματικό της έργο κατασκευάζοντας 6 νέες φυλακές «απομόνωσης» με σκοπό να μεταφέρει κι άλλους κρατούμενους στα «λευκά κελιά», παραβιάζοντας κατάφωρα τις διεθνείς συνθήκες που έχει επικυρώσει; Προς ένδειξη καλής θελήσεως ή μήπως για να αποποιηθούν οι υπεύθυνοι την ευθύνη του θανάτου;

ζώο. Δεν έχουν περάσει δα και τόσα πολλά χρόνια από τότε που κάτι ανάλογο συνέβαινε στη χώρα σας και είμαι βέβαιος πως καταλαβαίνετε για τι πράγμα σας μιλάω. Θα ξεκινήσω απ' εσάς λοιπόν ευελπιστώντας πως αν σας πείσω πόση ανάγκη έχουμε την ειλικρινή υποστήριξη και έμπρακτη συμπαράστασή σας, ίσως κατορθώσουμε μαζί να αλλάξουμε κάτι από την μοίρα του λαού μου και τότε να 'στε σίγουροι πως πολλά θα αλλάξουν προς το καλύτερο και για τη μοίρα του δικού σας λαού. Ναι, είμαι ένας από τους απέναντι αλλά δεν ανήκω απαραίτητα στους βάρβαρους εχθρούς, τους πιθανά αυριανούς επιτιθέμενους. Είμαι μόνο κάποιος που αγωνίζεται για την ελευθερία και την αξιοπρέπείά μου. Είμαι ένας από τους χιλιάδες απεργούς πείνας των τουρκικών φυλακών.

ΣΧΕΔΟΝ ΠΕΝΤΕ ΜΗΝΕΣ τώρα δεν έχω βάλει φαί στο στόμα μου.

ΘΑ ΣΑΣ ΦΑΝΕΙ ΑΣΤΕΙΟ αλλά σας μιλώ για απεργία πείνας και δεν ξέρω πλέον τι ακριβώς σημαίνει καθώς

το τμήμα του εγκεφάλου μου που θα μπορούσε να μου υπενθυμίσει την αίσθησή της δεν λειτουργεί εδώ και αρκετές ημέρες τώρα. Κάποιος στο διπλανό κρεβάτι (ξέχασα να σας αναφέρω πως δεν μπορώ πλέον να μετακινούμαι και είμαι μόνιμα ξαπλωμένος. Δεν έχω τις δυνάμεις που χρειάζονται για να σταθώ στα πόδια μου), μου μεταφέρει μια φήμη. Οι «σκληρότεροι» από μας θα αλυσοδοθούν και θα υποβληθούν στο βασανιστήριο της υποχρεωτικής σίτισης. Στις υπόλοιπες φυλακές το μέτρο εφαρμόζεται ήδη. Αντίθετα όσοι έχασαν κάθε πιθανότητα να γυρίσουν στη ζωή αποφυλακίστηκαν.

ΞΕΧΑΣΤΗΚΑ και σας μιλώ για το θάνατο πάλι. Όσοι είστε ακόμη μαζί μου θα καταλαβαίνετε πως δεν το κάνω επίτηδες. Είναι μόνο που τον νιώθω μέρες τώρα γύρω μου και θα ήθελα να ξέρω πως υπάρχουν κάποιοι ανάμεσά σας που συμμερίζονται την αγωνία και το φόβο μου.

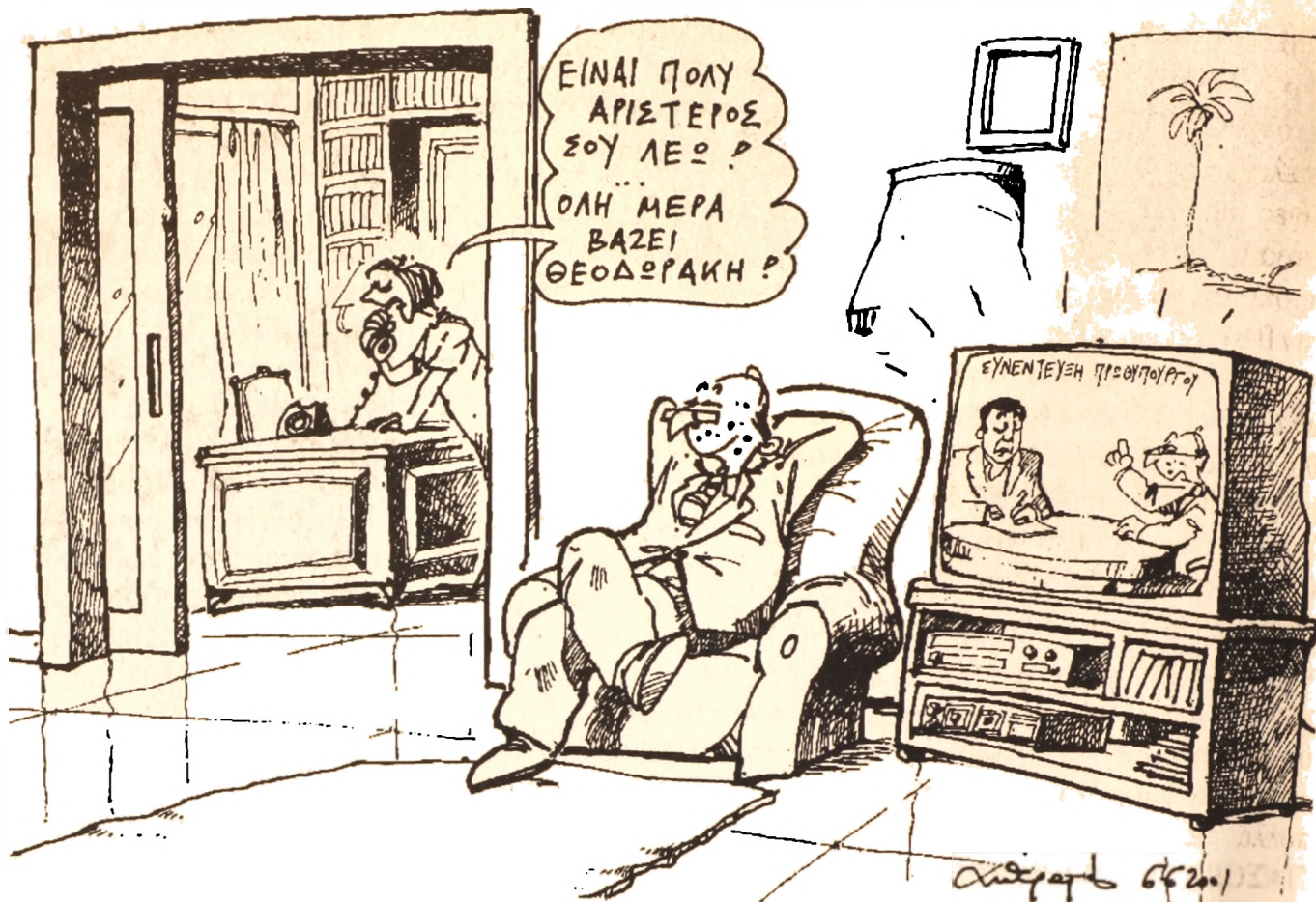
Φιλικά,

Χασάν ή Γκιουσουλμάν ή Φατμά ή Αμπντουλάχ ή ...

- Διαβάζετε, διαβάζετε. Αλλ' εάν «σερφάρετε» στο internet μπορείτε να διαβάσετε την ενδιαφέρουσα ηλεκτρονική εφημερίδα του δημοσιογράφου **Χρήστου Καρανίκα**, *Το Εμμελές*. Το *Εμμελές*, είναι μια ηλεκτρονική ιδιαίτερη φωνή. Αν επιθυμείτε να συμμετάσχετε στον πολιτικό διάλογο που έχει ανοίξει, στείλετε ένα δικό σας e-mail στη διεύθυνση: <emmeles@otenet.gr>.

- Άρχισε στη Σαμοθράκη χθές 14 και θα συνεχιστεί ως την Κυριακή 17 Ιουνίου το ετήσιο Δημοσιογραφικό Συνέδριο που οργανώνει ο Δήμος Σαμοθράκης, η νομαρχία Έβρου και οι δημοσιογραφικές ενώσεις. Το θέμα του φετινού συνεδρίου είναι «*Εξουσία και ΜΜΕ*» και θα συμμετάσχει τόσο η Εξουσία (υπουργοί) όσο και δημοσιογράφοι. 500 θα συμμετάσχουν φέτος. Καλή επιτυχία!

- Θυμάστε βεβαίως την κόντρα **Τεγόπουλου-Κόκκαλη** και τα σχολιάκια για τον Κοκκαλίνο που ο πρώτος δημοσίευε σε συνέχειες στην *Ελευθεροτυπία*. Όπως θα θυμάστε και το ένθετο της *Ελευθεροτυπίας* για τα διαπλεκόμενα περίου τέτοιον καιρό, παραμονές της δίκης που είχε προκαλέσει ο Κόκκαλης. Αποζημίωση 5 δισ. «για συκοφαντική δυσφήμιση» ζητούσε ο πρακτοράκος της Στάξι Ρόκο από τον Χρ. Τεγόπουλο. Αλλά το δικαστήριο αποφάσισε ότι πρόκειται για «απλή εξύβριση» και επεδίκασε 10 εκατ. στον Κόκκαλη. Ψιλά για τον Τεγόπουλο αλλά και για τον Κόκκαλη... Η απόφαση σχολιάστηκε ποικιλοτρόπως.

Ο Ανδρέας Πετρουλάκης στην *Καθημερινή* της Πέμπτης 7 Ιουνίου σχολίασε εύστοχα μια στημένη αλλά και ατυχή συνέντευξη.

Και έδειξε ότι η ελληνική Δικαιοσύνη γνωρίζει πολύ καλά να ισορροπεί ανάμεσα στις σκοπιμότητες και να ξεφεύγει από τις Συμπληγάδες...

- «Ωδινεν όρος» η *Καθημε-*

ρινή και τελικώς μας παρέδωσε το βδομαδιακό ένθετο περιοδικό *View*. Είναι να απορεί κανείς πώς η καλή εφημερίδα αφέθηκε στην έκδοση ενός άνευρου, αντι-δημοσιογραφικού εντύπου εκδο-

χής life style. Έχουν αλλάξει οι καιροί βεβαίως, βεβαίως. Αλλά τόσο πολύ και τα μυαλά των ανθρώπων;

- Πάντως τα διάφορα ένθετα αποτελούν τον πονοκέφαλο των εκδοτών. Αν εξαιρέσει κανείς το *Ε* της *Ελευθεροτυπίας* όλα τα άλλα είναι ζημιογόνα. Και ο *Ταχυδρόμος του Βήματος* και τα *Πρόσωπα των Νέων* που ξεκίνησαν καλά. Οι εκδότες συναντήθηκαν σε σύσκεψη προκειμένου να τα διακόψουν αλλά δεν τα βρήκαν. Ο Τεγόπουλος τα στύλωσε λέγοντας αυτά περίπου: «*Εγώ άρχισα πρώτος με το "Ε" και πάω καλά. Εσείς μπήκατε από ανταγωνισμό με τα δικά σας*». Έτσι και ο Αλαφούζος προχώρησε στην έκδοση του δικού του *View*. Δουλειά κι αυτή!

- Πάντως ο ΔΟΛ δεν πάει και πολύ καλά τελευταία. Οι ισολογισμοί του τελευταίου τριμήνου ήταν πολύ πεσμένοι.

- Τι να σου κάνουν όμως οι

ΤΟ ΑΙΣΙΟ ΤΕΛΟΣ ΜΙΑΣ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ

Στην ΕΤ3 ανήκουν τα εύσημα για την παρουσίαση των φοιτητών που «κατέλαβαν» τον τηλεοπτικό σταθμό· στους φοιτητές ανήκουν τα εύσημα για την αξιοποίηση της «κατάληψης», που σκοπό της είχε την άμεση ενημέρωση των πολιτών.

Μέσα σε ένα τέταρτο οι 12 φοιτητές που παρουσιάστηκαν στις μεσημεριανές ειδήσεις της ΕΤ3 την Παρασκευή 8 Ιουνίου κατόρθωσαν να εξηγήσουν τις θέσεις τους: Οι καταλήψεις των σχολών τους (στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο) δεν ταυτίζονται με το «κλείσιμο» των σχολών από τους πρυτάνεις και οι φοιτητές των ΑΕΙ δεν αντιδρούν στο νομοσχέδιο για την ανωτατοποίηση των ΤΕΙ. Καλούν όλους, φοιτητές-σπουδαστές-διδάσκοντες, να αναλογισθούν την προοπτική των πανεπιστημιακών σπουδών στο σύνολό τους, έτσι όπως προδιαγράφεται το μέλλον τους μετά την Μπολόνια και την Πράγα. Καλούν όλους να αντισταθούν στη «σαλαμοποίηση» των σπουδών (το περίφημο 3+2+2) που συνεπάγεται πτυχία με ελλιπή κατάρτιση, χωρίς εργασιακό αντίκρουσμα· ζητούν να θεσμοθετηθεί η αντίληψη για ένα ενιαίο αντικείμενο ανά σχολή και όχι η διασπορά και ο κατατεμαχισμός που οδηγεί στην ημιμάθεια. Οι φοιτητές ζητούν καλύτερες σπουδές για όλους (και όχι μόνο προνόμια τίτλων)· οι φοιτητές σκέφτονται τα προβλήματά τους και συμμετέχουν, είναι πολίτες. Τους απασχολούν τα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας: το ασφαλιστικό αλλά και ο τρομονόμος.

Οι φοιτητές απαιτούν λύσεις με καταλήψεις, αλλά ξέρουν να διαλέγονται όταν τους δοθεί η δυνατότητα.

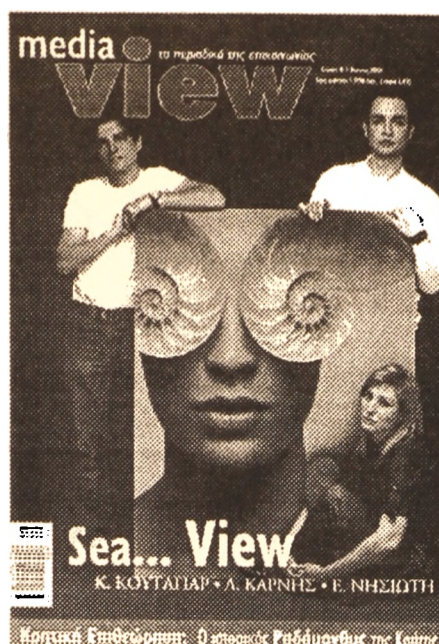
Γιατί όλα αυτά για να τα πληροφορηθεί ο κόσμος να πρέπει να φτάνουν σε «καταλήψεις»; Η εκπομπή ήταν ένα ευχάριστο διάλειμμα στο μονότονο σφυροκόπημα των δελτίων ειδήσεων.

επιλογές του; Η πύλη in.gr στο Διαδίκτυο ετοιμάζει απολύσεις 40 (σαράντα!) στελεχών του. Νεώτερα σε λίγες ημέρες. Γνωρίζοντας υποστηρίζουν ότι η in.gr πρόκειται να συγχωνευτεί με την flash.gr του Κόκκαλη...

• Κυκλοφόρησε το τεύχος Μαΐου του Media View. Εκεί θα βρείτε πολλές πληροφορίες για τις ηλεκτρονικές πύλες και μιαν είδηση που ψιθυριζόταν αλλά δεν την πιστεύαμε: Ο Παν-Παν εγκαταλείπει την ΕΡΤ προκειμένου να πολιτευθεί. Και επειδή πολλά άλλα ψιθυρίζονται -οι αναποδιές δεν αφήνουν πολλά περιθώρια ζωής στο ΠΑΣΟΚ- και επειδή πρέπει να απέχει από δημόσιες θέσεις ένα χρόνο πριν, ο Παν-Παν προτίθεται να παραιτη-

θεί αμέσως μετά την κατάθεση του νέου προϋπολογισμού της ΕΡΤ αυτόν το μήνα. Βέβαια για διάφορες «ρυθμίσεις» τις οποίες μεθοδεύει επί τη αποχωρήσει του θα έχουμε την ευκαιρία στο επόμενο τεύχος. Μη φοβάστε ότι θα πεινάσει ο άνθρωπος! Έχει φροντιστήρια τα οποία διατήρησε καθ' όλη την διάρκεια του «λειτουργημάτων» του ως Προέδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου της ΕΡΤ Α.Ε. Τέτοια δεοντολογία!

• Μια άλλη πολύ ενδιαφέρουσα ιστορία που καταγράφει το Media View είναι εκείνη του ραδιοσταθμού Λάμψη. Αρχικά λοιπόν ήταν ο TopFM του Λαμπράκη που τον αγόρασε στη συνέχεια ο Γιάννης Αλαφούζος και τον

μετονόμασε σε PopFM για να τον μεταπώλησει κατόπιν κατά 50% στον Δημήτρη Ρίζο, ο οποίος μαζί με την Πέγκυ Ρίζου τον μετονόμασε σε Λάμψη. Ο σταθμός πήγαινε πολύ καλά και τον εξαγόρασε η εταιρεία SBS. Η Λάμψη όμως δεν πήρε άδεια σε

πρώτη φάση από τον κ. Ρέππα. Έγιναν και άλλα πολλά και όπως διαβάζουμε στο Media View «Υπουργός της Κυβέρνησης σε δικό τους παιδί... που δεν πήρε εξ αρχής όσα ήθελε (τα πήρε βέβαια μετά) συνέστησε δικηγόρο "για να μάθει ο Ρέππας!"». Αυτά στο προηγούμενο τεύχος. Γιατί στο μεταξύ κυκλοφορεί το νέο τεύχος με το εξώφυλλο που δημοσιεύεται στη διπλανή στήλη. Μην περιμένετε όμως να σας τα πούμε όλα εμείς. Γραφτείτε συνδρομητές στο Media View. Διεύθυνση: Media View, Νικηταρά 2, Αθήνα 106 78· ηλεκτρονική διεύθυνση:

<rapazisi@otenet.gr>· τηλ.: 3808173 και φαξ: 3809150.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΤΟ ΝΕΟ ΑΡΧΕΙΟΤΑΞΙΟ

• Κυκλοφόρησε το τρίτο τεύχος της περιοδικής έκδοσης Αρχαιοτάξιο που εκδίδουν τα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας. Το Αρχαιοτάξιο είναι μια επιμελέστατη επιστημονική έκδοση που έχει το χάρισμα να καλύπτει τις πιο αυστηρές επιστημονικές απαιτήσεις και συγχρόνως να τέρπει τον αναγνώστη. Η ύλη του περιλαμβάνει άρθρα που ξεκινούν την ιστορική διερεύνηση κυρίως από το αρχειακό υλικό των ΑΣΚΙ. Με τον τρόπο αυτό ελπίζω ότι θα παρακινήσει νέους ερευνητές να σκύψουν πάνω στα πλούσια αυτά αρχεία, να μας δώσουν πληροφορίες και να αποσαφηνίσουν γεγονότα για περιόδους της σύγχρονης ιστορίας μας που έχουν μείνει για καλά κρυμμένες από χρόνια. Στην ύλη του θα βρείτε πολλά ενδιαφέ-

ροντα θέματα: Για τον Νίκο Κέντρο, τις εκδόσεις του Κροπότιν, την παράνομη οργάνωση της Κρήτης (1959), τις επαφές της ΕΔΑ με την Ένωση Κέντρου (1966), τις αντικαθεστωτικές κινήσεις στη μεταξική δικτατορία, το αρχείο της Πανελλήνιας Ένωσης Γυναικών, τον αγώνα επιβίωσης στα χρόνια της Κατοχής, πολλά άλλα άκρως ενδιαφέροντα άρθρα και ένα αφιέρωμα στον Σεραφείμ Μάξιμο. Αξίζει να γίνετε συνδρομητές στο πολύ αξιόλογο αυτό περιοδικό. Η διεύθυνσή του είναι: ΑΣΚΙ, Πλατεία Ελευθερίας 1, Αθήνα 105 53. Η ηλεκτρονική διεύθυνση είναι: <aski@otenet.gr> και το τηλέφωνο και φαξ: 3223062. Προσέλθετε. Από το άρθρο που αναφέρεται στις απόψεις του Ανδρέα Εμπειρίκου τις παραμονές

των εκλογών του 1974 (οπότε υποστήριζε ότι πρέπει να ψηφιστεί η ΕΔΑ και ο Ηλίας Ηλιού) μεταφέρουμε απόσπασμα από ένα χειρόγραφο σημείωμά του: «Όσοι θέλουν να πέσουν θύματα μιας μεγάλης δημαγωγικής απάτης που συνίσταται [εις] μιαν ως εκ θαύματος μετατροπήν της αστικής κοινωνίας εις Σοσιαλιστικήν, χωρίς καμιά απολύτως προϋπόθεσιν πραγματικής θελήσεως έστω και ενός βραδυκινήτου μικροαστικής εμπνεύσεως ψευδοσοσιαλισμού ας ψηφίσουν το τυχοδιωκτικό και υπερορτοουνιστικό ΠΑΣΟΚ».

Από την μαγνητοφώνηση μιας συζήτησης που είχε εκείνες τις μέρες (Νοέμβρης 1974) ο Ανδρέας Εμπειρίκος με τους ζωγράφους Νίκη Καραγάτση και Φίλιππο Τάρλοου και τη Μαρίνα Καραγάτση στο

σπίτι της τελευταίας μεταφέρουμε:

...«Το τρομερό δίλημμα. Την αγάπας βρε αδελφέ την πατρίδα;» ... «-Ναι. -Είσαι πατριώτης; -Όχι. -Πώς την αγάπας; Από ιδεολογία αγάπας τη γυναίκα σου; Αμφιβάλλω τότε αν είσαι καλός εραστής. Έτσι αγαπώ την Ελλάδα. Βγήκα απ' τη μήτρα της. Αλλά δεν είμαι πατριώτης. Είμαι ιδεολόγος. Πολύ πέραν των πατριδών. Αν είναι ανάγκη όμως και κινδυνεύσει η Ελλάς και με καλέσουν υπό τα όπλα, και 78 ετών να είμαι θα πάω. Και με προσημένο χέρι θα πάω. Αλλά δεν είμαι πατριώτης. Δεν είμαι εθνικόφρων. Δεν είμαι. Ούτε καταδέχομαι να πω ότι είναι ιδεολογία η εθνικοφροσύνη».

Σας λέω, διαβάζετε το Αρχαιοτάξιο. Όλο και κάτι θα μάθετε!

Απολύτως επιβεβλημένη κρίνει την ενεργή παρουσία της ΕΕ και του ΝΑΤΟ στο έδαφος της FYROM για την εφαρμογή του κυβερνητικού σχεδίου για την αντιμετώπιση των αλβανών εξτρεμιστών ο πρέσβης της FYROM κ. Λιούπτσο Αρσόφσκι. Υποστηρίζει ότι η αλβανική μειονότητα απολαμβάνει τα δικαιώματα που ορίζουν οι διεθνείς κανόνες και δηλώνει ότι η κυβέρνηση των Σκοπίων είναι έτοιμη να προβεί μέσα από τον διάλογο και σε νέες παραχωρήσεις. Αρνείται ακόμη ότι ο κ. Γκλιγκόρωφ αναμειγνύει στο βιβλίο του τον κ. Μητσοτάκη σε υπόθεση δωροδοκίας. Χαρακτηρίζει μάλιστα και τους δύο ως τους «τελευταίους μεγάλους ηγέτες των Βαλκανίων». Εκφράζει την ικανοποίησή του για την συμπαράσταση της Ελλάδας σε διεθνές διπλωματικό επίπεδο και υπογραμμίζει ότι το ζήτημα της ονομασίας δεν εμποδίζει την συνεργασία ανάμεσα στις δύο χώρες.

«Εμπόδια στις σχέσεις με την Ελλάδα έχουμε μόνο στα χαρτιά»

Την συνέντευξη από τον Λιούπτσο Αρσόφσκι πήρε ο Σωτήρης Λέτσιος

• Ο πρόεδρος της ΠΓΔΜ Μπόρις Τραϊκόφσκι ανακοίνωσε ένα σχέδιο τεσσάρων σημείων, όπου μεταξύ άλλων κάνει λόγο για διακοπή των εχθροπραξιών και παροχή αμνηστίας σε όσους αλβανούς αντάρτες δεν έχουν διαπράξει ποινικά αδικήματα. Από ποιους παράγοντες θα εξαρτηθεί η επιτυχία του σχεδίου;

— Όπως γνωρίζετε το συγκεκριμένο σχέδιο έχει ανακοινωθεί από τον υπουργό Άμυνας και στη Σύνοδο του ΝΑΤΟ στο οποίο δεν αποτελούμε πλήρες μέλος αλλά διατηρούμε στρατιωτική συνεργασία. Το σχέδιο έγινε δεκτό τόσο από το ΝΑΤΟ όσο και από την ΕΕ και σε ορισμένα σημεία συμπίπτει και με τις προτάσεις που παρουσίασε η ελληνική πλευρά, αλλά το ευχάριστο είναι ότι έχει τη σύμφωνη γνώμη και των ΗΠΑ. Στη συνάντηση που θα γίνει στην Οχρίδα αναμένουμε να γίνει η πρώτη συζήτηση ανάμεσα στα τέσσερα κόμματα, δηλαδή του VMRO, του Σοσιαλδημοκρατικού και των δυο αλβανόφωνων κομμάτων PDP και DPA. Αρχικά τα δυο παραπάνω κόμματα εξέφρασαν την επιθυμία να ξεκινήσει διάλογος, εντούτοις επιμένουν να συμμετάσχουν και εκπρόσωποι των εξτρεμιστών. Αυτό όμως δεν μπορεί να γίνει επειδή τόσο η ΕΕ όσο και οι ΗΠΑ αρνούνται να καθήσουν και οι εξτρεμιστές στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

• Τι απήχηση έχουν τα αλβανόφωνα κόμματα στους εξτρεμιστικούς κύκλους;

— Τόσο ο Τζαφέρι όσο και ο Ιμέρι έχουν δηλώσει ότι δεν ασκούν καμία επιρροή στους εξτρεμιστές. Υπάρχει όμως η μυστική συμφωνία του Πριζρέν την οποία υπέγραψαν οι δυο ηγέτες και την οποία θεωρώ πολύ ύποπτη. Δεν τη δέχτηκαν τα κόμματα της Δημοκρατίας της Μακεδονίας όπως επίσης και η ΕΕ και οι ΗΠΑ.

• Θα δεχόσασταν μεσολάβηση της ΕΕ για να ασκηθεί πίεση προς την πλευρά των αλβανών εξτρεμιστών, μεσολάβηση η οποία μπορεί να μεταφραστεί σε αποστολή στο έδαφος της FYROM διεθνούς ειρηνευτικής δύναμης;

— Ίσως θα πρέπει να περιμένουμε τουλάχιστον μια εβδομάδα για να ξεκαθαρίσουν κάποιες καταστάσεις. Το ζήτημα αυτό θα τεθεί προς συζήτηση εκτός

από τη σύνοδο του Λουξεμβούργου και στο Γκέτεμποργκ της Σουηδίας. Βασική προϋπόθεση είναι οι ένοπλες ομάδες να καταθέσουν τα όπλα τους αλλά όλη αυτή η διαδικασία για την παράδοση του οπλισμού να γίνει υπό τον έλεγχο παρατηρητών του ΟΗΕ και της ΕΕ. Η Δημοκρατία της Μακεδονίας ζήτησε από την πρώτη στιγμή που ξέσπασε η κρίση να εφαρμοστεί η απόφαση 12/44 και αργότερα η απόφαση 13/34 του ΟΗΕ σύμφωνα με την οποία οι στρατιωτικές δυνάμεις που εδρεύουν στο Κόσοβο —οι οποίες υπολογίζονται συνολικά σε 50.000— θα πρέπει να αναλάβουν πρωτοβουλία και να κλείσουν τα σύνορα της Δημοκρατίας της Μακεδονίας με το Κόσοβο. Έτσι θα απομονωθούν οι εξτρεμιστές και δεν θα έχουν επικοινωνία με τους Κοσοβάρους. Δεν θα μπορούν έτσι να εξοπλίζονται με στρατιωτικό υλικό και να εισχωρούν στο έδαφός μας νέες ομάδες ενόπλων. Κι όποιος από τους εξτρεμιστές δεν έχει σκοτώσει δικό μας στρατιώτη ή αστυνομικό θα μπορεί ελεύθερα να διαφύγει. Συνοψίζοντας, ζητούμε από το ΝΑΤΟ και την ΕΕ να συμβάλει στην υλοποίηση του κυβερνητικού σχεδίου. Είναι αλήθεια και το ξέρουμε καλά ότι ο UCK μόλις διαπίστωσε ότι δεν πέτυχε το σχέδιό του στη Νότια Σερβία, στο Πρέσεβο και στο Ποντούγιεβο, επιχείρησε να κάνει εξαγωγή των σχεδίων του και στο έδαφος της χώρας μας. Βρήκαν συμμάχους και από το εσωτερικό και οι πληροφορίες λένε ότι πολ-

λοί πρόσφυγες από το Κόσοβο δούλευαν συστηματικά όλο αυτό το διάστημα προετοιμάζοντας την ένοπλη αναμέτρηση. Οι περισσότεροι από τους ενόπλους προέρχονται από τους 10.000 Αλβανούς που έφτασαν στο έδαφος της Μακεδονίας ως πρόσφυγες.

• Υποστηρίχτηκε ότι η κυβέρνηση της FYROM δεν έδειξε προθυμία να ξεκινήσει έναν διάλογο με τους αλβανόφωνους και να ικανοποιήσει κάποια αιτήματά τους.

— Αυτό δεν είναι καθόλου σωστό καθώς ο αλβανόφωνος πληθυσμός απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα βάσει της διεθνούς νομοθεσίας. Στο Σύνταγμα δεν γίνεται λόγος για Μακεδόνες και Αλβανούς. Όλοι είμαστε ίδιοι, έχουμε τα ίδια δικαιώματα. Πάντα στην κυβέρνηση συμμετείχαν αλβανικά κόμματα και πριν να ξεσπάσει η κρίση διέθεταν πέντε υπουργούς, έναν αντιπρόεδρο της κυβέρνησης, έναν αντιπρόεδρο της βουλής καθώς και 27 βουλευτές.

• Όμως επιμένουν ότι στερούνται των απαραίτητων πανεπιστημιακών σχολών, ότι δεν απολαμβάνουν όλα τα προνόμια που διατηρεί ο σλαβόφωνος πληθυσμός...

— Εντάξει, εμείς όμως ακολουθήσαμε μια διαδικασία και καθόμασταν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Ποτέ δεν είπαμε ότι αποκλείουμε το ένα ή το άλλο ζήτημα... Ακολουθούσαμε τον διάλογο και θα τον ακολουθήσουμε και στο μέλλον. Πρώτοι σπεύσαμε να ζητήσουμε διάλογο και προσφερθήκαμε να κάνουμε περισσότερες παραχωρήσεις. Και πράγματι τους δώσαμε τη διεύθυνση του τρίτου τηλεοπτικού καναλιού ενώ είχαν στην κατοχή τους και ιδιωτικά κανάλια. Δεν είναι δυνατόν οι Αλβανοί να αποκτήσουν περισσότερα δικαιώματα από αυτά που ορίζει ο καταστατικός χάρτης του ΟΗΕ. Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να πω ότι η πλειοψηφία των Αλβανών πολιτών είναι φιλήσυχη και εργατική και αγωνίζεται για να επιβιώσει.

• Τι είδους βοήθεια περιμένετε στην παρούσα φάση από την Ελλάδα;

— Πρώτα απ' όλα αν συνεχιστεί αυτή η κατάσταση η κρίση θα μεταδοθεί και στη Γιουγκοσλαβία, στη Βουλγαρία και στην Ελλάδα. Τα πράγματα θα γίνουν επικίνδυνα. Από την Ελλάδα λάβαμε μεγάλη βοήθεια στη διπλωματική και

Σλαβόφωνοι λεηλατούν σπίτια αλβανοφώνων.

πολιτική σκηνή. Όλοι έχουν καταλάβει ότι δεν είναι συμφέρον κανενός να συνεχιστεί αυτή η κρίση. Τεχνική βοήθεια είχαμε και από τη Βουλγαρία ενώ συμφωνία για στρατιωτική συμφωνία υπογράψαμε με τη Γιουγκοσλαβία. Τέτοιες συμφωνίες είχαμε υπογράψει πριν από χρόνια και με την Ελλάδα και στις οποίες συμμετείχα κι εγώ. Μετά την υπογραφή της ενδιάμεσης συμφωνίας με την Ελλάδα έχουμε φτάσει σήμερα σ' ένα πολύ υψηλό επίπεδο διακρατικών σχέσεων. Αυτό είναι απόδειξη της καλής θέλησης και από τις δυο πλευρές.

• Αρκετοί έλληνες πολιτικοί και άλλοι παράγοντες που τους χαρακτηρίζει η μετριοπάθεια έχουν τονίσει ότι θα έπρεπε η FYROM να παραιτηθεί από το δικαίωμα της αποκλειστικής για τον εαυτό της χρήση του όρου Μακεδονία στην επίσημη ονομασία του κράτους.

— Αυτό είναι το τελευταίο εναπομείναν πρόβλημα και για κάποια άλλα μικρότερης σημασίας θέματα μπορούμε να βρούμε λύσεις με τη συμβολή της ΕΕ. Τα εμπόδια στις σχέσεις μας με την Ελλάδα υπάρχουν μόνο στα χαρτιά και όχι στη συνεργασία μας. Με τις συμφωνίες που έχουμε υπογράψει, έχουμε ρυθμίσει τον τρόπο για να διατηρούμε ένα αξιόλογο επίπεδο διακρατικών συνεργασιών αφήνοντας στην άκρη το πρόβλημα. Η διαφωνία για το όνομα που υπάρχει ανάμεσα στις δυο χώρες δεν μπορεί να σταθεί εμπόδιο. Αποφασίσαμε το θέμα της ονομασίας να το συζητήσουν δυο πρέσβεις εκατέρωθεν στη Νέα Υόρκη ενώ εμείς φροντίζουμε να χτίζουμε γέφυρες εμπιστοσύνης.

Δεν πρέπει να αγνοούμε, όπως είπαν και έλληνες πολιτικοί την κουλτούρα που έχει ο λαός στην Δημοκρατία της Μακεδονίας, τον πολιτισμό και την ιστορία του.

• Στην πρόσφατη παρουσίαση του βιβλίου με τα απομνημονεύματα του Κίρο Γκλιγκόροφ στην Αθήνα, ο πρώην πρόεδρος της FYROM κατήγγειλε ότι αποπειράθηκαν να τον δωροδοκήσουν για να δεχθεί αλλαγή του ονόματος υπονοώντας ότι η πέτρα του σκανδάλου ήταν η ελληνική κυβέρνηση.

— Ο κ. Γκλιγκόροφ δεν αναφέρει στο βιβλίο του το όνομα του πρώην πρωθυπουργού. Τον σέβεται ως μεγάλο πολιτικό. Και ο κ. Γκλιγκόροφ και ο κ. Μητσοτάκης είναι οι τελευταίοι εναπομείναντες μεγάλοι ηγέτες στα Βαλκάνια. Ο κ. Μητσοτάκης, τον οποίο αρχικά περίμενα να έρθει στην εκδήλωση, απάντησε μ' ένα ύφος ιδιαίτερα αναστατωμένου ανθρώπου, κάτι το οποίο κι εγώ δεν περίμενα να κάνει. Νομίζω ότι έπεσε θύμα της παραπληροφόρησης των ΜΜΕ.

• Πιστεύετε ότι υπήρχαν κάποια άτομα και από τις δυο πλευρές που είχαν λόγο να δημιουργήσουν ένα κλίμα αναστάτωσης ενεργώντας παρασκηνιακά;

— Το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι οι μυστικές υπηρεσίες των βαλκανικών χωρών πρέπει να έχουν καλή συνεργασία στον τομέα της πάταξης της τρομοκρατίας και της εγκληματικότητας. Πάντως ο κ. Γκλιγκόροφ καταλόγισε ευθύνες στις δικές μας υπηρεσίες και όχι στις αντίστοιχες ελληνικές.

Ο Μεγάλος Επικοινωνιακός Αναπροσανατολισμός

Η πολιτική ζωή του τόπου μετά τα Δολιανά 2001

του Άγγελου Τσέκερη

Λίγος καιρός έχει περάσει από τότε που ο Κώστας Λαλιώτης σηματοδότησε την επικοινωνιακή στροφή της κυβέρνησης με το περίφημο πλέον «η μουσική δωματίου τελείωσε, τώρα αρχίζει το ροκ».

Ορόσημο της ιστορικής αυτής αλλαγής στάθηκε η τηλεοπτική μονομαχία Λαλιώτη-Ντόρας Μπακογιάννη για το αεροδρόμιο των Σπάτων, μπροστά στα μάτια την Ελλάς. Κανείς ποτέ δεν έμαθε τι ελέχθη στη συζήτηση εκείνη, διότι ο κ. υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, ως γκουρού της πολιτικής επικοινωνίας φροντίζει πάντοτε να μιλάει ταυτόχρονα με τον συνομιλητή του. Φαίνεται ωστόσο ότι κάτι από αυτά που έπιασε το αντί του την ώρα που μιλάγε, τον έβγαλε απ' τα ρούχα του. Και βγαίνοντας, ή την άλλη μέρα, ενημέρωσε τις εφημερίδες ότι είχε πει αυτή την ιστορική κουβέντα.

Οι εφημερίδες φυσικά έσπευσαν να το γράψουν και να το σχολιάσουν. Ένα ρίγος διαπέρασε σύσσωμη την κοινωνία. Ο υπουργός Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσιών Εργων είχε τσαντιστεί! Η δεξιά έπρεπε να εξαφανιστεί από προσώπου γης αν δεν ήθελε να υποστεί τις συνέπειες. Τα δελτία των εφτάμισι θα ξαναέκαναν επιτέλους στροφή στην πολιτική. Και το σπουδαιότερο, κανείς από το ΠΑΣΟΚ δεν βγήκε αυτή τη φορά να πει «για όνομα του Θεού, τι ανοησίες είναι αυτές».

Λίγες μέρες αργότερα διέρρευσε στα ΜΜΕ ότι στα Δολιανά είχε εκπονηθεί

το πλήρες σχέδιο της μεγάλης αντεπίθεσης. Εκεί ο πρωθυπουργός της χώρας είχε τεθεί υπό την νέα επικοινωνιακή καθοδήγηση του υπουργού του, παρουσία μάλιστα των κ. κ. Ευθυμίου και Πρετεντέρη, του Συγκροτήματος Λαμπράκη, για όποιον δεν κατάλαβε. Ιστορική στιγμή. Ο κ. Λαλιώτης μάλιστα, την επομένη μέρα, διέρρευσε στα ΜΜΕ ότι δεν ήταν αυτός που την προηγούμενη είχε διαρρεύσει στα ΜΜΕ την «υπόθεση Δολιανά», πόσο μάλλον με τέτοιου τύπου εξιστόριση: «ο Λαλιώτης δίδασκε και οι άλλοι έγνεφαν καταφατικά». Δεν διευκρίνισε πάντως αν ο λόγος που δεν την αποκάλυψε ήταν επειδή δεν τον συνέφερε, δεν τον ενδιέφερε, ή επειδή γενικώς δεν κάνει τέτοια πράγματα...

Η αλήθεια είναι ότι η κυβέρνηση είχε ανάγκη από κάποιο επικοινωνιακό συμμαχάκι. Ειδικά μετά την υπόθεση με το ασφαλιστικό όπου κατέρρευσε ο αρχικός σχεδιασμός και απεδείχθη ότι ο κόσμος είναι λιγότερο εύπιστος, λιγότερο απάθης και λιγότερο κατακερματισμένος απ' ό,τι αρχικώς ε πιστευότο. Είχε πει τότε η κυβέρνηση: «Σκοπεύουμε να σας αυξήσουμε τις εισφορές, να σας ανεβάσουμε τα όρια και να σας υπολογίζουμε δυσμενέστερα τις συντάξεις, πρώτον διότι έχουμε φάει τα αποθεματικά των ταμείων, δεύτερον διότι δεν πεθαίνετε στην ώρα σας και τρίτον διότι έτσι προκύπτει από την αναλογιστική μελέτη των Βρετανών ειδικών που προσλάβαμε με τα λεφτά σας. Όποιος συμφωνεί, ας έρθει να το κουβεντιάσουμε». Και ο κόσμος για κάποιον αδιευκρίνιστο λόγο ξεσηκώθηκε. Κάπου πρέπει να έγινε λάθος υπολογισμός, αλλά δεν φταίνε οι άνθρωποι. Σκέφτηκαν, «ο κοσμάκης έχει φάει τόσα και τόσα, έφαγε την άνοδο του χρηματιστηρίου, έφαγε την πτώση,

έφαγε την εθνική προσπάθεια για την ΟΝΕ με τις τράπεζες να τριπλασιάζουν τα κέρδη τους, τον αποβλακώνουμε και κάθε βράδυ στα δελτία με τον γολγοθά μιας ορφανής και την σέξι οδοντίατρο, να νιώθει ότι ενημερώνεται, το ασφαλιστικό γιατί να μην το φάει;». Έλα όμως που δεν το έφαγε. Και βρέθηκαν τα στελέχη του ΠΑΣΟΚ να τρέχουν στα μικρόφωνα να διαχωρίσουν τη θέση τους, «εγώ νομίζω να το ξαναδούμε, εγώ δεν συμφωνώ, εγώ νομίζω να ρωτήσουμε και τους εργαζόμενους», μέχρι και ο υφυπουργός Εργασίας βγήκε και το αντιπολιτεύτηκε λες και στην κυβερνητική επιτροπή το συζητάγανε πίσω από την πλάτη του, αλλά ποιοι όμως, αφού κανείς δεν βρέθηκε να πει μια καλή κουβέντα. Και προκειμένου να ελεγχθεί η κατάσταση, επενέβη ο ίδιος ο πρωθυπουργός και μας διαβεβαίωσε ότι «παιδιά, επρόκειτο περί λάθους, και βρέθηκαν και τα κονδύλια, και διάλογο σε μηδενική βάση να κάνουμε, έως και που συζητάμε να επιστρέψουμε και στα ασφαλιστικά ταμεία αυτά που παίξαμε στο χρηματιστήριο για να κρατήσουμε τον Γενικό Δείκτη μέχρι τις εκλογές. Και λύθηκε η παρεξήγηση, πω, πω, τι πήγαμε να πάθουμε, τζάμπα θα σας παίρναμε στο λαιμό μας, αλλά ευτυχώς που σας φώτισε ο Θεός και μαζευτήκατε διακόσιες χιλιάδες στο Πεδίον του Άρεως».

Μεσολάβησαν όμως τα Δολιανά. Και έτσι στη συζήτηση για το ασφαλιστικό στη βουλή, εκεί που περιμέναμε ο Καραμανλής και ο Σουφλιάς να καταπιούν την κυβέρνηση αμάσητη, είδαμε έναν νέο Σημίτη. Σε μιά ιστορική ομιλία που κατάφερε να βγάλει απ' τα ρούχα του ακόμα και τον Νίκο Μπίστη, ο πρωθυπουργός ξεσκέπασε τον ρόλο της δεξιάς στην ιστορία του τόπου από

την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους και 'δώθε, και ενόσω το ΠΑΣΟΚ φύλαγε τις Θερμοπύλες. Είπε για τους κοτσαμπάσηδες, το μαύρο '97, το Κιλελέρ, τον Εθνικό Διχασμό, διάφορες προπολεμικές δικτατορίες, τον δωσιλογισμό, το εμφυλιακό κράτος και την Αποστασία και στο τέλος τους κόλλησε στη μούρη και την ιστοσελίδα τους στο ιντερνέτ, όπου αποδείκνυεται ότι στο ασφαλιστικό η ΝΔ προτίθεται να κάνει τα ίδια και χειρότερα, λες και δεν το ξέραμε. Και ύστερα βάρωσε το χέρι του στο τραπέζι, όπως του είχαν πει στα Δολιανά. Και ω του θαύματος, το κόλπο έπιασε. Η Νέα Δημοκρατία διαλύθηκε. Άλλος έλεγε να διαγράψουν αυτόν που έγραψε το άρθρο, άλλος έλεγε να διαγράψουν αυτόν που επιμελείται την ιστοσελίδα, άλλος έλεγε να διαγράψουν τον Τσιτουρίδη που είχε διοριστεί συνδικαλιστής στη σχολή του απο τη χούντα, ο Τσιτουρίδης έλεγε ήμουν μικρός τότε, οι άνθρωποι είχαν σκορπίσει κανονικά κατά τη διάρκεια μιας συζήτησης που υποτίθεται ότι την είχαν κερδίσει εκ των προτέρων. Κανείς δεν θυμόταν πλέον τι είχε επιχειρήσει να κάνει το ΠΑΣΟΚ, όλοι ασχολιότουσαν με το τι θα κάνει η ΝΔ έτσι και επιστρέψει και με το τι ρόλο έπαιζε ο Τσιτουρίδης στη σχολή του επί δικτατορίας. Το ροκ είχε θριαμβεύσει.

Οι βιομήχανοι που δέχτηκαν την επόμενη επίθεση, φάνηκαν κάπως ανθεκτικότεροι. Η παρέμβαση του πρωθυπουργού και η κριτική προς τον ΣΕΒ δεν ήταν καθόλου κακή. Θα μπορούσε μάλιστα να την πάρει κανείς σοβαρά, αν παρέβλεπε το γεγονός ότι ο κ. Σημίτης είναι αρχηγός ενός κόμματος που κυβερνά είκοσι χρόνια. Όταν επιδιώκεις τον περιορισμό της ασυδοσίας του μεγάλου κεφαλαίου και την αναδιανομή του πλούτου προς όφελος των λαϊκών στρωμάτων, δεν το κάνεις κουνώντας το δάχτυλο και συμβουλευόντας τους ανθρώπους να μην είναι πλεονέκτες. Το κάνεις κυβερνώντας. Τόσον καιρό που όλοι έσφιγγαν το ζωνάρι για να πιάσουμε τον εθνικό στόχο της ΟΝΕ, οι βιομήχανοι ούτε καμιά επίθεση είχαν δεχτεί, ούτε κανείς τους είχε ενοχλήσει. Όταν αποφάσισαν να διερευνήσουν το ενδεχόμενο πρωθυπουργίας Κώστα Καραμανλή ενεργοποιήθηκαν τα σοσιαλιστικά αντανakλαστικά. Και αυτό ο κ. Λα-

Ο «φιλόμουςος» υπουργός κ. Κώστας Λαλιώτης από τα Δολιανά ξεκίνησε και στα Δολιανά κατέληξε. Ενδιαμέσως άκουγε «Κάρμινα Μπουράνα»...

λιώτης το είπε καθαρά στα κανάλια (που είχε προηγουμένως φωνάξει) στο περιθώριο της συνόδου της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ. Ούτε υπερκέρδη, ούτε φοροδιαφυγές ούτε αποφυγή επενδύσεων ούτε περιττές λεπτομέρειες. «Οι βιομήχανοι κάνουνε παιχνίδι με την Νέα Δημοκρατία», τελεία και παύλα. Όλα τα άλλα στερούνται σημασίας.

Και εκεί που λέγαμε ότι τώρα θα ξαναζήσουμε στιγμές Α.Γ. Παπανδρέου, «εμπρός να φράξουμε στη δεξιά το δρόμο για την εξουσία, νερό κι αλάτι το ασφαλιστικό και ποιος κοιτάει τώρα τι είδους συνταγματική μεταρρύθμιση κάναμε και χαλάλι και η παραχώρηση του μισού κρατικού μηχανισμού στην Αγγελουπούλου, αρκεί να μην ξαναγυρίσουν αυτοί, διότι στο κάτω κάτω τι μπορούν να κάνουν αυτοί που δεν μπορούμε να το κάνουμε εμείς, είδατε τον Τόνυ Μπλερ, μια χαρά τον ξαναβγάλανε», ήρθε στην ολομέλεια για ψήφιση ο τρομονόμος και οι σάλπιγγες των Δολιανών 2001 ξαφνικά σίγησαν.

Ούτε φωνή ούτε ακρόαση. Το ΠΑΣΟΚ είχε εξαφανιστεί από τη βουλή, η Νέα Δημοκρατία τους φώναζε πού πάτε, ελάτε εδώ να το ψηφίσουμε, και ο υπουργός Δικαιοσύνης, λες και απευθύνεται σε κρετίνους, πανηγύριζε για την εθνική ομοψυχία υπό την οποία ψηφίστηκε αυτό το υψηλού επιπέδου νομοθέτημα, με τρεις βουλευτές του ΠΑΣΟΚ παρόντες και αυτοί να ωρύονται εναντίον και τους υπόλοιπους απ' έξω να λένε «αυτά είναι αθλιότητες αλλά μην γράψετε το όνομά μου, διαφωνώ

καθέτως αλλά μην γράψετε το όνομά μου, μας το επέβαλαν οι Αμερικάνοι και το ψηφίσαμε για να τους κλείσουμε τα στόματα, αλλά το δικό μου όνομα κυρίως μην γράψετε. Και σιγά τις αθλιότητες δηλαδή, επειδή μας το φέρανε απο τις ΗΠΑ και επειδή η φιλοσοφία του είναι ότι έτσι και κατηγορηθεί κανείς είναι πρακτικά αδύνατο να την γλυτώσει και επειδή προφανώς το έχουν γράψει αστυνομικοί και μάλιστα χωρίς ιδιαίτερες συνταγματικές ευαισθησίες; Πέρανα το βρε αδερφέ να πάει στο διάολο, σε δυο βδομάδες θα τόχουνε ξεχάσει και στο κάτω κάτω ας μην μας κάνει την έξυπνη η Νέα Δημοκρατία, διότι αν ήτανε αυτή κυβέρνηση και είχε πάει να περάσει τέτοιο πράγμα, θα είχαμε χαλάσει τον κόσμο». Αλλά τους αντιδεξιούς τόνους τους κατέβασαν γιατί είχε αρχίσει να γελάει ο κόσμος. Όσο για τον αντιτρομοκρατικό νόμο, πράγματι σε δυο εβδομάδες θα τον έχουμε ξεχάσει, μέχρι να έρθει η ώρα να δούμε πώς ακριβώς δουλεύει.

Μόνο λίγον καιρό ξαποσταίνει. Η επικοινωνιακή στρατηγική της «Κατά Μέτωπον Σύγκρουσης Για Άσχετα Θέματα» δεν πρόκειται να εγκαταλειφθεί έτσι εύκολα, εξαιτίας μιας ατυχούς αναγκαστικής ομοφωνίας και μάλιστα σε ζήτημα εντελώς άσχετο με τα οράματα του εκσυγχρονισμού. Ειδικά όσο αποδεικνύεται ότι τα μασάει η δεξιά. Για να πετύχουν όμως αυτά τα πράγματα, πρέπει να τα μασάει και η αριστερά. Και προπαντός να τα παίρνει σοβαρά ο κόσμος.

Η παραοικονομία θεραπεύεται με την ανάπτυξη

Κάθε φορά που οι φοροεισπρακτικές προσδοκίες των κατά καιρούς κυβερνήσεων διαψεύδονται, έρχεται στη δημοσιότητα το πρόβλημα της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής. Δημοσιότητα καθοδηγημένη βέβαια, ώστε τα πιεστικά και με υψηλό κομματικό κόστος δημοσιονομικά προβλήματα να μην ενοχοποιούν τους κυβερνητικούς υπεύθυνους, αλλά τους ασυνείδητους πολίτες. Οι οποίοι δεν ενδιαφέρονται για τις ανάγκες του κράτους, στερώντας το από όσα του οφείλουν, αλλά μόνο για τις δικές τους καταναλωτικές ανάγκες! Για την τρέχουσα περίπτωση η παρα-οικονομική δραστηριότητα υπολογίζεται σε δεκαπέντε τρισεκατομμύρια δραχμές, στο ένα τρίτο δηλαδή του ετήσιου εθνικού μας εισοδήματος.

Η «αφανής», φοροεισπρακτικά, οικονομική δραστηριότητα δεν αποτελεί φυσικά συνειδησιακό χαρακτηριστικό των πολιτών. Η παραοικονομία συνιστά ένα «εγγενές» λειτουργικό στοιχείο των υπανάπτυκτων οικονομιών. Η αποτελεσματική αντιμετώπισή του συνεπώς είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πλουτοπαραγωγική ανάπτυξη του τόπου και με τη δίκαιη κατανομή του παραγόμενου πλούτου. Αν δεν συντρέχουν και οι δύο προϋποθέσεις, και κυρίως η ύπαρξη κοινωνικής δικαιοσύνης, η παραοικονομία όχι μόνο δεν εξαφανίζεται αλλά εμπλουτίζεται και με καθαρά εγκληματικά χαρακτηριστικά. Η «μαφία» του καθυστερημένου ιταλικού Νότου, και η εγκληματικότητα στην υπερανάπτυγμένη Βόρεια Αμερική αποτελούν δύο πειστικά παραδείγματα.

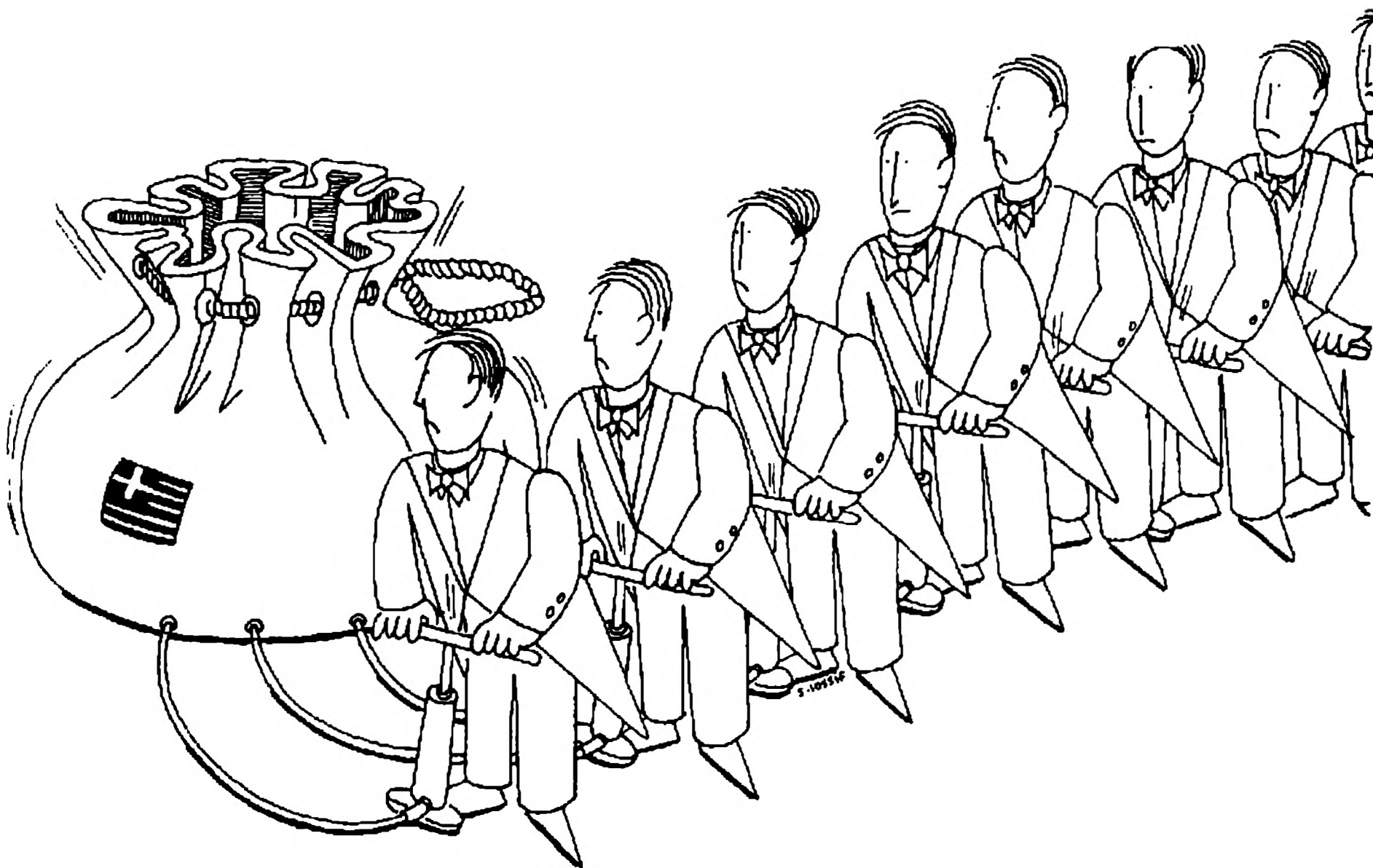
Ο ασφαλέστερος τρόπος, στις οικονομίες της ελεύθερης αγοράς, για την εξουδετέρωση της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής που συνεπάγεται, είναι η διαμόρφωση εισοδηματικών πηγών που δεν μπορούν να ξεφύγουν από την φορολογική λαβίδα. Και οι καλύτερες από αυτές τις πηγές είναι η μισθωτή εργασία και η σύνταξη. Στο βαθμό επομένως που αυξάνει ο αριθμός των εισοδηματιών από τις δύο αυτές «πηγές», στον ίδιο βαθμό περιορίζεται η φοροδιαφυγή. Δεν είναι τυχαίο το γε-

γονός ότι σε χώρες με συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό μισθωτών και συνταξιούχων στο σύνολο των φορολογουμένων, από όσο των ελεύθερων επαγγελματιών στους οποίους συνυπολογίζονται και οι μικρές αγροτικές εκμεταλλεύσεις, η φοροδιαφυγή είναι σχεδόν αδύνατη. Γιατί εκεί είναι εύκολη ακόμα και η σύλληψη των φορολογητέων κερδών των μεγάλων επιχειρήσεων, όχι μόνο χάρις στους αποτελεσματικούς φοροεισπρακτικούς μηχανισμούς, αλλά και στο ίδιο το ενδιαφέρον –ή την υποχρέωση– των εταιρειών να ισχυροποιούν τη θέση τους στην αγορά και στα Χρηματιστήρια με την προβολή υψηλού κύκλου εργασιών και κερδών.

Η περίπτωσή μας ανήκει στον αντίποδα αυτής της κατηγορίας των προηγμένων καπιταλιστικά οικονομιών. Η ελληνική οικονομία, εξαιτίας ιστορικών αλλά και πολιτικών συνθηκών απασχολούσε ασήμαντο ποσοστό ικανών για εργασία πολιτών στη μεταποίηση και τις υπηρεσίες ως το τέλος του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου. Η μετανάστευση και μετά τον πόλεμο εξακολούθησε να είναι η αναγκαστικά καλύτερη λύση στην αναζήτηση ενός καλύτερου επιπέδου ζωής εκατοντάδων χιλιάδων πάμπτωχων αγροτών και των οικογενειών τους. Ο μικρέμπορος και ο μικροβιοτέχνης με τα πενιχρά κέρδη εξαιτίας της περιορισμένης πελατείας τους συγκρο-

τούσαν –και συνεχίζουν– την πολυπληθέστερη επιχειρηματική τάξη. Η μέγιστη προσφορά του κράτους στους πολίτες ήταν η ρουσφετολογική προτίμηση για διορισμό σε κάποια δημόσια θέση. Τα φορολογικά έσοδα για όλους αυτούς τους λόγους ελάχιστα μπορούσαν να υπολογίζονται στην άμεση φορολογία. Σε τέτοιο βαθμό είχε εδραιωθεί η κοινή πεποίθηση ότι η φορολογία εισοδήματος ήταν θεσμός χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο, ώστε διακεκριμένοι οικονομολόγοι της εποχής να εισηγούνται την κατάργησή της, την ολοκληρωτική προσφυγή στην έμμεση φορολογία για επαρκή φορολογικά έσοδα.

Η μεταπολεμική πλουτοπαραγωγική διαδρομή της καπιταλιστικής Ευρώπης διευκόλυνε και την ελληνική οικονομία στην άνοδο της απασχόλησης και των εισοδημάτων, την άνοδο της μεταποιητικής παραγωγής άρα, ώστε να ικανοποιείται η εσωτερική ζήτηση από σύγχρονα βιομηχανικά προϊόντα. Ο παρατενόμενος όμως πολύμορφος διχασμός της ελληνικής κοινωνίας, με όλα τα καταστροφικά χαρακτηριστικά της «ψυχροπολεμικής» αντιπαράθεσης αριστερών κατά δεξιών και δεξιών κατά αριστερών, δεν επέτρεψε τη δημιουργία πολιτικο-οικονομικού κλίματος πρόσφορου για σημαντικούς παραγωγικούς εκσυγχρονισμούς. Με εξαίρεση την εμπορική ναυτιλία και δευτερευόντως τον τουρισμό, η ελληνική οικονομία διατήρησε τον αγροτικό και μεταπρατικό της χαρακτήρα σε μεγάλο βαθμό, ενώ η δημοσιονομική πολιτική των μεταπολεμικών κυβερνήσεων ουδέποτε λειτούργησε ως αποφασιστικός συντελεστής σημαντικής πλουτοπαραγωγικής ανάπτυξης. Με αποκορύφωμα, την πρώιμη αντι-αναπτυξιακή πολιτική του ΠΑΣΟΚ που θεσμοθέτησε την αντιπαλότητα ιδιωτικής και κρατικοποιημένης οικονομίας. Πολιτική, η οποία χρησιμοποιήθηκε ως άλλοθι από την 17 Νοέμβρη για την δολοφονία –εκτός όλων των άλλων «κοινοφελών»

ενεργειών της- επιχειρηματιών (Αγγελόπουλος, Αθανασιάδης), οι οποίοι δεν ήθελαν να παραδώσουν τις επιχειρήσεις τους στο «σοσιαλιστικό» κράτος!

Κάτω από αυτές τις συνθήκες αναπτυξιακής καθυστέρησης, αντιπαραγωγικής απασχόλησης κρίσιμου ποσοστού εργατοϋπαλληλικού προσωπικού, εξασθένησης της ανταγωνιστικότητας και των παραδοσιακών ακόμα ελληνικών προϊόντων, καμιά προσπάθεια ανάσχεσης της παραοικονομίας, που προσλάμβανε όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις, δεν ήταν δυνατό να καρποφορήσει. Η αύξηση των φορολογικών εσόδων για να καλύπτονται τα ογκώδη πλέον ελλείμματα που δημιουργούσε η εξυπηρέτηση του εσωτερικού και εξωτερικού δημόσιου χρέους, εναποτέθηκε στην επιβολή νέων φόρων προς κάθε κατεύθυνση. Η παραοικονομία τώρα εμπλουτίστηκε στην κοινή συνείδηση και με το δικαιολογητικό της άμυνας κατά της φορολογικής πρακτικής, η οποία υπονόμει όχι μόνο κοινωνικά δικαιώματα αλλά και τα ίδια τα εθνικοοικονομικά συμφέροντα, από την αδιαφανή κυβερνητική διαχείριση του δημόσιου χρήματος.

Αποκτά εντελώς ξεχωριστό ενδιαφέρον η διαπίστωση της ΑΡΝΗΤΙΚΗΣ επίδρασης των χρηματικών παροχών από τα Κοινοτικά Ταμεία στη διαμόρφωση κοινωνικών συμπεριφορών στη χώρα μας, ενώ έπρεπε να συμβαίνει το ακριβώς αντίθετο. Η όψιμη αντι-αναπτυξιακή πολιτική του ΠΑΣΟΚ, με πρόσχημα την ένταξή μας στη ζώνη του ευρώ, μετέδωσε σε ολόκληρη την κοινωνία ένα αίσθημα «ατιμώρητης αδράνειας», και καταναλωτικού «ωχαδερφισμού». Με σπάνιες εξαιρέσεις στον παραγωγικό τομέα και συχνότερες σε αυτόν της προσφοράς γαστρεμαργικών ή ψυχαγωγικών υπηρεσιών, οι πολίτες εγκατέλειψαν κάθε καινοτόμο δράση. Με αποτέλεσμα, η εσωτερική αγορά να εξαρτάται όλο και περισσότερο από εισαγόμενα προϊόντα, και η συμμετοχή στη διανομή του «εισαγόμενου» χρήματος ή της φοροδιαφυγής να εκτιμάται ως η αποδοτικότερη και λιγότερο κοπιαστική μέθοδος για την ικανοποίηση εισοδηματικών αναγκών. Με την κερδοσκοπική συμπαράσταση και των Τραπεζών, οι οποίες μάχονται για την χορήγηση καταναλωτικών δανείων, την προεξόφληση δηλαδή ενός αβέβαιου

εισοδήματος των πελατών τους, η καταναλωτική ροπή αποσυνδέεται όλο και πιο ανησυχητικά από την αμοιβή της παραγωγικής εργασίας. Οι συνέπειες αυτών των εξελίξεων στην ανθεκτικότητα των αμυντικών ερεισμάτων της χώρας, ενώ μαίνεται ο παγκόσμιος και αδυσώπητος ανταγωνισμός κεφαλαίου, εμπορευμάτων και εργασίας, δεν περιορίζονται πλέον στο πεδίο της δημόσιας οικονομίας. Απειλούν αυτό το ίδιο το κύρος της Ελλάδας.

Ο κ. Κ. Σημίτης, αντί να επικαλείται το εθνικό παρελθόν και τη δράση των δεξιών κυβερνήσεων ως γεννήτορες των σημερινών δυσκολιών, θα ήταν εντιμότερο να σταθεί με υπευθυνότητα μπροστά στο γεγονός ότι οι δυσκολίες χειροτέρεψαν στις ημέρες του ΠΑΣΟΚ. Το οποίο διεκδίκησε με κάθε μέσο την εξουσία υποσχόμενο ακριβώς να απαλλάξει τον τόπο από τις κληροδοτημένες αδυναμίες. Ας αρχίσει, αν μπορεί, η κυβέρνησή του το έργο της πλουτοπαραγωγικής μας ανάπτυξης, για να λύσει και το πρόβλημα της παραοικονομίας.

ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΑΛΟΓΛΟΥ

Το ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο που θέλουμε

Σχέδιο αντιδιακήρυξης στις διακηρύξεις της Μπολόνια και της Σαλαμάνκα

του Κώστα Σταμάτη

Οι διακηρύξεις της Μπολόνια (Ιούνιος 1999) και της Σαλαμάνκα (Απρίλιος 2001) για την ανώτατη εκπαίδευση έγιναν από τους ευρωπαίους υπουργούς Παιδείας, με πολλαπλούς στόχους. Κεντρικός στόχος τους είναι η υπαλληλία των πανεπιστημιακών σπουδών στις ανάγκες κερδοφορίας του κεφαλαίου (relevance to the market), με αλυσιδωτές και άκρως ανησυχητικές επιπτώσεις ως προς τη διδασκαλία, την έρευνα, την καλλιέργεια της ίδιας της επιστήμης. Επίσης όμως ως προς τη διοίκηση, τη χρηματοδότηση, τον τρόπο και το πνεύμα αξιολόγησης των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων κ.ο.κ.

Τι μπορούν άραγε να αντιτάξουν σ' αυτό το σκυθρωπό πνευματικό τοπίο όσοι και όσες δεν έχουν απωλέσει την πίστη τους στις αξίες ενός Πανεπιστημίου αξιού λόγου και μιας καλύτερης κοινωνίας; Στην παρούσα ιστορική φάση στον κόσμο, στη γηραιά ήπειρο και στη χώρα μας ειδικότερα, αξίζει να αγωνισθούμε, σε πολύ γενικές γραμμές, στα ακόλουθα αξιακά αναχώματα, δεσμευτικά της ακαδημαϊκής πολιτικής και της συμπεριφοράς καθενός. Οι θέσεις αυτές δεν διατυπώνονται αμυντικά, αλλά με σαφώς θετική και εποικοδομητική πρόθεση. Διότι πρόκειται για δεσμευτικές αρχές ακαδημαϊκής πολιτικής, με διάρκεια και ισχύ πολύ ευρύτερη της τρέχουσας συγκυρίας.

Ο Κώστας Σταμάτης είναι Καθηγητής Φιλοσοφίας του Δικαίου στο Νομικό Τμήμα του ΑΠΘ. Το κείμενο ανταποκρίνεται σε εισήγηση που έγινε στις 26.5.2001, στην Εταιρία Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς», σε ημερίδα εργασίας αφιερωμένη στην ανώτατη εκπαίδευση μετά τη Διακήρυξη της Μπολόνια.

1. Περιφρούρηση της απειλούμενης, εκ των έξω και εκ των έndon, δημοκρατικής λειτουργίας της ακαδημαϊκής ζωής. Σεβασμός στην ακαδημαϊκή ελευθερία, αξιοπρέπεια και αυτονομία των μελών όλων των πανεπιστημιακών βαθμίδων.

2. Διατήρηση του πνευματικού χαρακτήρα του Πανεπιστημίου ως Universitas, όπως αποκρυσταλλώθηκε στον εικοστό αιώνα, προ πάντων κατά την περίοδο του κοινωνικού κράτους. Με λειτουργική, ερευνητική και παιδευτική αυτονομία απέναντι στα κερδωτά κριτήρια και τις ιδιοτελώς ωφελιμιστικές πιέσεις της αγοράς, αφενός, αλλά και απέναντι στην κρατική κηδεμονία, αφετέρου. Πρόκειται για το χαρακτήρα του Πανεπιστημίου ως πεδίου συσσωρευμένης και ανανεούμενης γνώσης, που λειτουργεί βάσει καθολικών προϋποθέσεων πρόσβασης στην ανθρώπινη γνώση. Ως **εκπαιδευτικού και ερευνητικού θεσμού στο πλαίσιο του οποίου αξιώνεται να συγκροτείται η γνώση με τρόπο σφαιρικό και κριτικό, με ελεύθερο διάλογο και κριτική.** Η δέσμευση για κριτική γνώση σημαίνει πριν από όλα την αμφισβήτηση

ότι οι κρατούντες χωρισμοί στην κοινωνία και στην επιστήμη είναι οριστικοί και αμετάλλακτοι. Συνεπάγεται ακόμη την απαίτηση να αποκατασταθεί αφενός διεπιστημονικότητα στο εσωτερικό του Πανεπιστημίου και αφετέρου επίγνωση της σχέσης του προς τον κοινωνικό του περίγυρο.

Η επιπολάζουσα «ενιαία» και μονοδιάστατη σκέψη εχθρεύεται ο,τιδήποτε διαφοροποιείται από την απόλυτη κυριαρχία της αγοράς επί της κοινωνίας. Αποκηρύσσει όχι μόνον, ό,τι μπορεί να θυμίζει κάτι από Μαρξ, αλλά ακόμη και την αμφισβήτηση του laissez-faire από τον Κέννς. Απέναντι σε αυτή τη διανοητική ομοιομορφία υπερασπιζόμαστε αντιθέτως την πολυφωνία των επιστημονικών και των φιλοσοφικών ιδεών. Μέσα σε αυτή την πολυφωνία εμείς προασπίζουμε ιδίως την κριτική σκέψη σε όλες τις μορφές και τις τονικότητές της. Διότι μόνο μέσα από αληθινή και απαρεμπόδιση διαπάλη ιδεών και ρευμάτων μπορεί να υπάρξει ουσιαστική επιστημονική πρόοδος.

3. Προάσπιση της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης ως κοινωνικού αγαθού. Επίσης εμμονή στον δημόσιο χαρακτήρα του Πανεπιστημίου, με την επιθετική ανάδειξη των στοιχείων υπεροχής του απέναντι σε ποικιλώνυμα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια. **Η δημόσια διάσταση του Πανεπιστημίου σημαίνει ότι αυτό αποτελεί ένα χώρο πρόσφορο για τη συνειδητοποίηση της σπουδαιότητας των βασικών όρων της κοινωνικής αναπαραγωγής.** Τέτοιοι όροι είναι η εγγύηση της ζωής, της ειρήνης, της εργασίας, της διατροφής, του περιβάλλοντος, η διάσωση του πολιτισμού. Χάρης στη δημόσια διάστασή του το Πανεπιστήμιο συνδέεται με την ευρύτερη δημόσια σφαίρα της κοινωνίας. Διασυνδέεται επίσης με τους αναγκαίους πολιτικούς όρους, προκειμένου

Η «αιχμαλωσία» των πανεπιστημίων στην αγορά και τις ανάγκες της, την οποία ουσιαστικά νομιμοποιούν οι διακηρύξεις της Μπολόνια και της Σαλαμάνκα, ίσως δώσει το τελειωτικό χτύπημα στην έτσι και αλλιώς ευάλωτη τα τελευταία χρόνια παιδεία.

να καθίσταται δυνατή η συνειδητοποίηση και η ρύθμιση των όρων της κοινωνικής αναπαραγωγής. Τέτοιος όρος είναι κατ' εξοχήν η πολιτική συμμετοχή σε πλαίσιο δημοκρατικού κράτους δικαίου. Τόσο η παιδεία όσο και η οργανωμένη κοινωνική εργασία συνιστούν καίριους όρους της κοινωνικής αναπαραγωγής. Συναποτελούν επίσης θεμελιώδη στοιχεία για την ελεύθερη αυτοπραγμάτωση καθενός, για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του/της εν κοινωνία προς τους άλλους. Επομένως συνεχίζουν να αποτελούν με अपαραμείωτο τρόπο ηθική και πολιτική ευθύνη της δημοκρατικά οργανωμένης κοινωνίας. Αντιθέτως προς τη φιλολογία περί «απασχολησιμότητας» των ανθρώπων, γενικεύσιμο συμφέρον της κοινωνίας παραμένει το βασικό δικαίωμα όλων σε αξιοπρεπή εργασία, ώστε να καταστούν πράγματι ικανοί να χαράσσουν αυτονόμως προσωπικά σχέδια ζωής άξια λόγου.

Ως πρόταση εξόδου των δημόσιων Πανεπιστημίων από την οικονομική δυσπραγία τους προτείνεται ενίοτε η καθιέρωση διδάκτρων εις βάρος του φοιτητικού πληθυσμού, ακόμη και σε προπτυχιακό επίπεδο. Παρόμοια πρόταση, ακόμη και αν εκφέρεται με αγαθή προαίρεση, υιοθετεί την αγοραία λογική μιας χρηματοδότησης εκπαιδευτικών υπηρεσιών από χρήστες-καταναλωτές. Παρά ταύτα η λογική αυτή αντιστρατεύ-

εται τη φύση του σύγχρονου κράτους, που χρηματοδοτεί τις βασικές λειτουργίες του μέσα από σύστημα γενικής φορολογίας. Ακόμη περισσότερο αντιβαίνει αφενός στη φύση του δημόσιου Πανεπιστημίου ως χώρου παραγωγής και μετάδοσης κριτικής γνώσης, αφετέρου στη φύση της εκπαίδευσης ως κοινωνικού αγαθού. Η ιστορικώς καταξιωμένη φυσιογνωμία του δημόσιου Πανεπιστημίου είναι ασυμβίβαστη προς τη λογική ανταποδοτικών πληρωμών από όσους τυχαίνει να ωφελούνται από την προσφορά εκπαιδευτικών υπηρεσιών.

4. Καλιέργεια όχι απλώς εμπορεύσιμων ικανοτήτων, με στείρο πνεύμα επαγγελματικής κατάρτισης, αλλά διαπαιδαγώγηση νέων ανθρώπων-πολιτών, ικανών για δημοκρατική σύμπραξη στη διαχείριση της κοινωνίας, της εξουσίας και της γνώσης. Κεντρικό κριτήριο της πανεπιστημιακής παιδείας δεν μπορεί παρά να είναι η ποιότητα της διενεργούμενης έρευνας και της διδασκαλίας γύρω από μια βασική επιστήμη.

Η ανώτατη εκπαίδευση οφείλει ασφαλώς να προσμετρά τις επαγγελματικές προοπτικές των αποφοίτων της. Πλην όμως αφεαυτής δεν είναι σε θέση να εξασφαλίζει την απορρόφησή τους από την αγορά εργασίας. Η επαγγελματική απορρόφηση των αποφοίτων θα μπορούσε να καταστεί εφικτή μονάχα με μία ριζοσπαστική όσο και αναγκαία με-

ταρρύθμιση στην κατανομή της κοινωνικής εργασίας. Πρακτικά αυτό μπορεί να επιδιωχθεί με σοβαρή μείωση και ανακατανομή του εργάσιμου χρόνου, ώστε να εξασφαλισθούν, κατά το δυνατόν, συνθήκες πλήρους απασχόλησης για όλους, πτυχιούχους και μη.

5. Η ευθεία αντιστοίχιση των πανεπιστημιακών σπουδών και της έρευνας προς τις «απαιτήσεις της αγοράς» είναι πολλαπλώς επιζήμια και για λόγους που αναφέρονται στην ίδια την αγορά. Κατ' αρχάς η αγορά αυτή καθεαυτήν αδιαφορεί πλήρως για την επιδεινούμενη ανεργία. Άρα οποιαδήποτε δραστική παρέμβαση στον καταμερισμό εργασίας θα γίνει κατ' αρχήν εις βάρος και με σοβαρούς περιορισμούς της αγοράς.

Επιπροσθέτως η «αγορά» δεν είναι καθόλου μια ενιαία οντότητα με ταυτιζόμενα συμφέροντα των επιμέρους φορέων της. Όχι μόνο διότι τα συμφέροντα του παραγωγικού κεφαλαίου δεν ταυτίζονται κατ' ανάγκην και πλήρως προς εκείνα του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Όχι μόνο διότι ούτως ή άλλως οι σχέσεις των επιμέρους κατόχων κεφαλαίου δεν ταυτίζονται κατ' ανάγκην και πλήρως προς εκείνα του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Όχι μόνο διότι τα συμφέροντα του παραγωγικού κεφαλαίου δεν ταυτίζονται κατ' ανάγκην και πλήρως προς εκείνα του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Όχι μόνο διότι ούτως ή άλλως οι σχέσεις των επιμέρους κατόχων κεφαλαίου είναι και μεταξύ τους εξόχως ανταγωνιστικές. Αλλά και διότι π.χ. πολυεθνικές επιχειρήσεις εντάσεως κεφαλαίου ενδέχεται να έχουν ανάγκη για κατηγορίες προσωπικού με πολύ διαφορετική κατάρτιση και με ιδιαίτερες ικανότητες, σε σύγκριση με μικρομεσαίες επιχειρήσεις εντάσεως εργασίας.

Εξάλλου, τα επιμέρους οικονομικά υποκείμενα της αγοράς δεν είναι σε θέση, συχνά, να αποκτήσουν συνείδηση γύρω από τα καλώς νοούμενα, μακροπρόθεσμα συμφέροντά τους. Δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν ότι η διάλυση του κοινωνικού ιστού –την οποία τα ίδια προκαλούν– διαλύει και τις ίδιες τις προϋποθέσεις αναπαραγωγής της αγοράς και της κοινωνίας γενικότερα. Σε συνθήκες μάλιστα ποδηγέτησης των σύγχρονων καπιταλιστικών οικονομιών από τις βραχυ-

Οι αντιδράσεις για την μεθοδευόμενη υποβάθμιση της παρεχόμενης στους φοιτητές των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων μόρφωσης απαιτεί από τους πανεπιστημιακούς δασκάλους εκτός από αποφασιστικότητα και εντιμότητα.

πρόθεσμες και κερδοσκοπικές μετακινήσεις του χρηματιστικού κεφαλαίου, καθίσταται ακόμη πιο εναργής η αδυναμία της «αγοράς» για αναστοχασμό πάνω στα ίδια της τα συμφέροντα, πάνω στις ίδιες τις κοινωνικές της βάσεις και γενικότερα πάνω στους όρους της κοινωνικής αναπαραγωγής.

Λόγου χάριν, οι «παράγοντες της αγοράς» προτρέπουν με φορτικότητα τα προγράμματα οικονομικών σπουδών να προσλάβουν νεοφιλελεύθερο και αμιγώς τεχνοκρατικό πνεύμα, με γερή δόση μαθηματικών και πληροφορικής και σχεδόν καθόλου θεωρητικό λογισμό. Αν όμως αυτό συμβεί, τότε τι προοιωνίζεται τούτο για το μορφωτικό επίπεδο όσων αποφοιτούν εφεξής από τις οικονομικές σχολές, για τους μέλλοντες υπαλλήλους και τα στελέχη των επιχειρήσεων, για το αντίστοιχο προσωπικό των κρατικών υπηρεσιών και των κυβερνητικών επιτελείων;

Κατά πάσα πιθανότητα οι πτυχιούχοι θα είναι μορφωτικώς ανάκανοι να αντιληφθούν τι είναι μείζων οικονομική κρίση και νομισματική αστάθεια, τι είναι μα-

κροοικονομική ύφεση και ανεργία, πώς προκαλούνται αυτά τα φαινόμενα και πώς είναι δυνατόν να αντιμετωπισθούν, ακόμη και με διατήρηση των υπάρχουσών σχέσεων παραγωγής και ανταλλαγής! Πράγμα απολύτως αναμενόμενο, αφού ο πτυχιούχος οικονομικής σχολής, πέρα από τις νεοφιλελεύθερες αφέλειες της ενιαίας σκέψης, δεν θα έχει ακούσει ποτέ του κάτι από τις «βλάβες» απόψεις του Κένυς, πολύ λιγότερο του Μαρξ! Ούτε και θα έχει μνηθεί από τους διδάσκοντές του σε μια συνολικότερη σύλληψη της πολιτικής οικονομίας, σε κάποια εμβάθυνση στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας, σε μια ιστορική κατανόηση του καπιταλισμού, της αγοράς κ.λπ.

Εν πάση περιπτώσει, υπό τις παρούσες συνθήκες, αξίζει να υπογραμμισθεί ότι σε μια εποχή στην οποία η κινητικότητα στην αγορά εργασίας αυξάνει και μεταβάλλονται ραγδαίως οι ζητήσεις της αγοράς η ορθή επιλογή είναι η αντίθετη από τη μυωπική λύση που προτείνεται συνήθως. Αυτό που κατά κανόνα προτείνεται είναι ένα εκπτώχευμένο και τε-

χνοκρατικό μορφωτικό πρότυπο, πλήρως συστοιχισμένο, υποτίθεται, προς τις τρέχουσες ανάγκες της αγοράς, με την πιο πεζή έννοια του όρου. Το ορθό είναι, τουναντίον, να καλλιεργούνται σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης πλέγματα ευρύτερων γνώσεων με κριτικό και σφαιρικό τρόπο, ώστε να διασφαλίζεται στον καθένα ένα μορφωτικό κεκτημένο, ικανό για περαιτέρω εμπλουτισμό και ανανέωσή του στον ενεργό βίο καθενός.

Ειδικώς η δημόσια τριτοβάθμια εκπαίδευση μπορεί και οφείλει να συνεισφέρει στην ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών δομών, εφοδιασμένων όμως με την κατάλληλη υποδομή και με ένα θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας δημοκρατικό και διαφανές. Τέτοιες εκπαιδευτικές δομές πρέπει να είναι πρόσφορες για ποιοτική επανεκπαίδευση και πρόσθετη επαγγελματική κατάρτιση των ανθρώπων και πέρα από τον σύντομο χρόνο των τυπικών σπουδών, δηλαδή τα τέσσερα-πέντε έτη φοιτητικής ζωής. Οι δομές αυτές, ωστόσο, πρέπει να διέπονται από πνεύμα εξυπηρέτησης πραγματικών μορφωτικών αναγκών και όχι από την καταναγκαστική πρόθεση να αποκτηθούν όπως-όπως κάποιες σκόρπιες και αμφίβολες γνώσεις, χρηστικού χαρακτήρα και μόνο.

Θα ήταν ευχής έργον, ας πούμε, να επιτευχθεί κατά τακτά διαστήματα –π.χ. για έξι μήνες κάθε δέκα χρόνια– η **επιμόρφωση** των περισσότερων κατηγοριών από τους εργαζόμενους στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (καθηγητών και δασκάλων, υπαλλήλων, δικαστικών λειτουργών κ.λπ.). Η **εξ αποστάσεως διδασκαλία**, εξάλλου, είναι θεμιτό να προαχθεί, υπό τον όρο ότι θα παραμείνει, κατά το δυνατόν, επικουρική και σε περιπτώσεις που για σοβαρούς αντικειμενικούς λόγους η αυτοπρόσωπη παρουσία είναι δυσχερής. Σε καμιά περίπτωση, πάντως, δεν πρέπει να υποσκελίζει τον αναντικατάστατο ρόλο της ζωντανής εκπαιδευτικής διαδικασίας.

6. Απέναντι στην ισοπεδωτική εργαλειακή ορθολογικότητα και την ευθυγράμμιση των σπουδών κατά τη συγκυρία της αγοράς ζήτησης, αρμόζει να αντιπαραθέσουμε κριτικά ένα διαφωτισμό ως προς τις κοινωνικές χρήσεις της γνώσης, πραγματικές ή εναλλακτικές. Το ανθρωπιστικό ήθος και η κοινωνική ευ-

θύνη των επιστημόνων επιτάσσουν να εγκύψουμε σοβαρά στα ιλιγγιώδη προβλήματα διαβίωσης και επιβίωσης της ανθρωπότητας στην υφήλιο. Υπαγορεύουν *κοινωνική αλληλεγγύη* με τα δισεκατομμύρια χειμαζομένων συνανθρώπων πάνω στον πλανήτη μας, καθώς και αλληλεγγύη με τις επερχόμενες γενιές του μέλλοντος. Μακριά από εθνικιστικές περιχαράκώσεις ή από τον κοινωνικό ρατσισμό των ευημερούντων απέναντι στους ενδεείς.

Υπάρχουν πτυχές της ανώτατης παιδείας και της αντίστοιχης έρευνας σε όλες τις επιστήμες που δεν είναι καν αποτιμήσιμες με οικονομικούς όρους. Σε κάθε επιστήμη, ακόμη και στις επιστήμες της φύσης, η ιστορική και η ηθική διάσταση της γνώσης, καθώς και οι φιλοσοφικές προϋποθέσεις της, αποτελούν συστατικά στοιχεία της επιστημονικής συνείδησης. Αυτά είναι αναγκαία και αξεχώριστα ακόμη και σε επιστημονική γνώση εφαρμογών. Κατά μείζονα λόγον ισχύουν αυτά στις επιστήμες του ανθρώπου και στις κοινωνικές επιστήμες.

Επομένως δεν είναι μόνο οι επιστήμες του ανθρώπου που αφήνονται να μαραζώσουν στη διαγραφόμενη νέα εκπαιδευτική τάξη πραγμάτων. Είναι το σύνολο των επιστημών που κινδυνεύει να υποστεί μία ποιοτική καθίζηση. Διότι η μόνη μορφή επιστημονικής γνώσης που ευνοείται είναι αυτή που θα μπορεί να ενσωματωθεί άμεσα στις διαδικασίες της παραγωγής και της ανταλλαγής. Με αδιαφορία των ερευνητών και των πελατών τους για τα ηθικά ζητήματα που θα εγείρει η μονομερής εκμετάλλευση του πνευματικού μόχθου των ερευνητών από επιχειρήσεις που αποσκοπούν πάνω από όλα στο κέρδος, σε ανελέητο ανταγωνισμό μεταξύ τους.

7. Η αληθινή πρόκληση του 21ου αιώνα δεν είναι πώς θα εγκλιματισθούμε στην «ψηφιακή ή νέα οικονομία», στην «κοινωνία της γνώσης», στην «κοινωνία του ρίσκου», ως θύτες ή θύματά της. Είναι αντιθέτως *πώς θα κτίσουμε μία κοινωνία στην οποία προϋπόθεση της ευδαιμονίας καθενός θα είναι η αυτοπραγμάτωση των άλλων και όχι η εξόντωσή τους.* Όχι για κάποιες προνομιούχες νησίδες σχετικής ευμάρειας πάνω στον πλανήτη, αλλά για όλα τα μέλη του ανθρωπίνου γένους. Αυθεντικά «νέα» θα ήταν μία οικονομία

βιώσιμης ανάπτυξης, με δημοκρατικό, άρα συλλογικό και συνειδητό, καθορισμό των αναγκών που είναι καλό να ικανοποιούνται. Μία κοινωνική και οικονομική δημοκρατία, επομένως, με πρώτο μέλημα την αλληλέγγυα διατήρηση της ουσίας της κοινωνικής συνύπαρξης σε ολόκληρη την υφήλιο. Με οικολογική συνείδηση των ανθρώπων, με κοινωνική ασφάλεια για όλους, με τη δυνατότητα να απολαμβάνουν όλοι τα αγαθά του πολιτισμού και ούτω καθεξής. Σε μία κοινωνία στην οποία παραγωγοί και καταναλωτές θα ήσαν κοινωνικά υπεύθυνοι πολίτες και όχι κοινωνικώς ανεύθυνα πλάσματα, βυθισμένα στη μανιακή επιδίωξη εγωιστικών και μάλιστα βραχυπρόθεσμων συμφερόντων.

Οι διακηρύξεις της Μπολόνια και της Σαλαμάνκα, αντιθέτως, δέχονται σιωπηρά ότι η κατανομή του κοινωνικού πλούτου είναι ιδιωτική υπόθεση αυτών που τον ιδιοποιούνται με την εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης αυτών που τον παράγουν. Άρα, υποτίθεται, οι πρώτοι είναι που νομιμοποιούνται να έχουν τον κύριο λόγο σχετικά με τις προσδοκώμενες από την εκπαίδευση ικανότητες του εργατικού δυναμικού «τους». Ποιο είναι το περιεχόμενο, το γενικό πνεύμα και οι στόχοι της ανώτατης εκπαίδευσης, αυτά αφορούν δήθεν όχι τους ίδιους τους διδάσκοντες και τους διδασκόμενους, αλλά αυτούς που θα εκμεταλλευθούν την εργατική δύναμη των αποφοίτων.

Αυτό είναι τελικώς το κρυμμένο και καθόλου αθώο νόημα της ιδέας «η ανώτατη εκπαίδευση οφείλει να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της αγοράς». Η ιδέα αυτή ξεκινά από μια *ιδεολογική προαπόφαση. Ότι δηλαδή μια κοινωνική μειοψηφία νομιμοποιείται να εκμεταλλεύεται τη μεγάλη πλειοψηφία της κοινωνίας. Άρα ότι εκείνη δικαιούται να αποφασίζει ετερόνομα για το μορφωτικό επίπεδο, τις προοπτικές εργασίας ή ανεργίας και τελικά για τον ίδιο το βίο της πλειοψηφίας.*

Είναι εντελώς παραπλανητική η επιτήδεια ταύτιση της «κοινωνίας» με τον δήθεν ουδέτερο όρο «αγορά». Στις διαδικασίες της παραγωγής και της ανταλλαγής, αν θέλουμε να κυριολεκτούμε, εμφανίζεται μονάχα ότι μπορεί να πωληθεί και να αγορασθεί, με πρόθεση το κέρδος. Σ' αυτές εμφανίζονται εμπορεύσιμα προϊόντα, υπηρεσίες και ικανότη-

τες προς πώληση. Δεν απεικονίζονται απαραιτήτως οι πραγματικές ανάγκες των κοινωνιών. Αυτές όμως είναι ζήτημα ανοικτό στη δημόσια σφαίρα επικοινωνίας των ανθρώπων. Επομένως πέρα από τον αγχώδη, ιδιοτελή και αφιλοσόφητο χώρο των οικονομικών δοσοληψιών.

Κεφαλαιούχοι και εργοδότες ενδιαφέρονται για την ικανοποίηση ή και την επινόηση αναγκών επί πληρωμή, μονάχα προς όφελος όσων διαθέτουν την αναγκαία αγοραστική δύναμη. Δεν ενδιαφέρονται για την ικανοποίηση των καλώς νοούμενων αναγκών των ανθρώπων και μάλιστα όλων ανεξαιρέτως. Ούτε για την κοινωνική ευημερία κόπτονται, ούτε για τη διατήρηση των κοινωνικών δεσμών, ούτε για την προστασία της βιοσφαιρας. Ούτε βεβαίως νοιάζονται για την καλλιέργεια αληθινού, δηλαδή κριτικού, επιστημονικού και φιλοσοφικού πνεύματος. Αλίμονο στην κοινωνία που θα εγκαταλείψει στην αρμοδιότητα των επιχειρηματιών και των ανθρώπων της πιάτσας να της μάθουν ποιο είναι το νόημα της μόρφωσης, της επιστήμης και τελικά της ίδιας της ζωής μας.

Το νόημα της μόρφωσης παραμένει η καλλιέργεια των κριτικών ικανοτήτων των ανθρώπων, για επιστημονική σκέψη και φιλοσοφικό στοχασμό, για ηθικά και πολιτικά υπεύθυνη δράση, για αληθινή αισθητική απόλαυση. Ωστόσο, η τεχνοκρατική θεώρηση των πραγμάτων και ο αγοραίος οικονομισμός εναντιώνονται απέναντι σ' αυτό το κληρονομημένο από τον ευρωπαϊκό Διαφωτισμό ιδεώδες.

Εκτιμούμε ότι *οι θέσεις αυτές ανταποκρίνονται σε γενικεύσιμα συμφέροντα της κοινωνίας, στην Ελλάδα και διεθνώς.* Διατυπώνονται ως αρχές με διυποκειμενική ισχύ, συμβάλλοντας να αναδειχθεί μια εποικοδομητική προοπτική για την ανώτατη παιδεία. Παρουσιάζοντάς τις προς δημόσια διαβούλευση, ελπίζουμε να μετουσιωθούν σε μαχητικά αιτήματα απέναντι σε δυνάμεις και μηχανισμούς που αντιλαμβάνονται την παιδεία και την έρευνα ως τόπους αγοραπωλησίας προϊόντων και υπηρεσιών. Προς το σκοπό αυτόν ενώνουμε τις δυνάμεις μας με όσους συναδέλφους, στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, συμμερίζονται τις ίδιες ανησυχίες και κοινές βασικές αξίες για το μέλλον των δημόσιων πανεπιστημίων.

«Σώμα υγιές εν ψυχή υγιεί»

Το μάθημα της Ιατρικής Σχολής του ΑΠΘ

Ίσως ο Γιουβενάλης δεν διατύπωσε σωστά τη ρήση του «Νους υγιής εν σώματι υγιεί» και έρχονται οι καθηγητές της Ιατρικής Σχολής του ΑΠΘ να τη διορθώσουν αντιστρέφοντάς την. Κι ενώ περάσανε 2500 χρόνια από την εποχή που ο Ιπποκράτης άνοιξε το δρόμο ανάπτυξης της Ιατρικής αποδίδοντας τις παθήσεις του σώματος σε οργανικά αίτια και όχι σε θεικές παρεμβάσεις –γι' αυτό και θεωρείται «πατέρας της Ιατρικής»– οι δικοί μας καθηγητές, με την απόφασή τους ν' ανακηρύξουν τον Αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο επίτιμο διδάκτορα, θέλουν να επαναφέρουν την ιατρική επιστήμη σε προϊπποκράτειες εποχές.

Δεν ξέρω αν στην απόφαση υπάρχει νομικό θέμα κι ούτε μ' ενδιαφέρει. Το ηθικό είναι στην περίπτωση ετούτη το μοναδικό, όπως αποκλειστικά ηθικό είναι και το «μάθημα» που μας δίνει η Σχολή. Εμείς ξέραμε ότι η ιατρική επιστήμη θεραπεύει το σώμα του ανθρώπου, ενώ η θρησκεία διακονεί κατά τα δικά τους εννοούμενα την ψυχή του. Όμως οι καθηγητές της σχετικής Σχολής φαίνεται να συνδέουν άρρηκτα την ψυχή, στη θρησκευτική της διάσταση και όχι στην ψυχολογική, με το σώμα και να θεωρούν παραπληρωματικό το έργο της θρησκείας με το δι-

κό τους. Καθώς δε για τη θρησκεία αξία έχει η ψυχή και όχι το άθλιο ανθρώπινο σαρκίο, που συν τοις άλλοις βρίθκει αμαρτιών, οι επιστήμονές μας καταπατώντας τον όρκο του Ιπποκράτη και διαγράφοντας αγώνες χιλιετιών προηγούμενων συναδέλφων τους που έχουν διεξαχθεί για ν' αποδεσμεύσουν την ιατρική επιστήμη από θρησκευτικές προκαταλήψεις, επαναφέρουν προκλητικά τη δεισιδαιμονική σύνδεση του σώματος με την ψυχή, για να επαναπροσδώσουν στον ανθρώπινο οργανισμό τις παθήσεις της θρησκευόμενης ψυχής. Όση σχέση λοιπόν έχει η ιατρική επιστήμη με τη θρησκεία, την όποια

θρησκεία, τόση σχέση έχει και η Ιατρική Σχολή με την απόφαση ανακήρυξης του προκαθήμενου της Εκκλησίας σε επίτιμο διδάκτορα.

Γιατί όμως συμβαίνουν όλα αυτά; Πράγματι στο εξής οι γιατροί καθηγητές του ΑΠΘ θα εγκαταλείψουν την επιστήμη τους και θα θεραπεύουν τις παθήσεις του ανθρώπινου σώματος με τις προσευχές του Μακαριώτατου; Όχι βέβαια. Κάτι τέτοιο θα τους αποστερούσε τα εισοδήματά τους. Εξάλλου τη «σκεπή» του Αρχιεπίσκοπου γι' αυτό τη θέλουν, για την ενίσχυση των εισοδημάτων τους. Ο «Χριστοδουλισμός», μια αποθρασυμένη εκδοχή του νεοελληνικού φασισμού, είναι η κυρίαρχη ιδεολογία της κοινωνίας μας και ο ενωτισμός του παρέχει πάντα μεγάλες εγγυήσεις διασφάλισης ή και αύξησης των οικονομικών πόρων. Υπάρχουν και τα «φακελάκια» στη μέση, τα οποία πρέπει να συγκαλυφθούν. Η απόφαση της Ιατρικής Σχολής επομένως είναι αδιάψευστη μαρτυρία κυριαρχίας αυτής της ιδεολογίας. Γι' αυτό και σπεύδουν οι καθηγητές της να δηλώσουν πίστη, όπως σπεύδουν τόσα και τόσα δημοτικά σχολεία από διάφορες περιοχές της χώρας να επισκεφθούν με εκδρομές τους τον Αρχιεπίσκοπο και να πάρουν τις ευλογίες του –ακόμα και οι άγιες εικόνες κατ' αντανάκλαση του ίδιου βλέπουμε να μας αντικρύζουν συχνά δακρυσμένες– όπως σπεύδει και το μεταρρυθμισμένο εγχειρίδιο της «Ιστορίας των Επιστημών και της Τεχνολογίας» του Λυκείου, όπου γράφονται στην εισαγωγή του τα ακόλουθα, να δηλώσει και αυτό πίστη στην ίδια ιδεολογία: «Παράλληλα, όμως, θέλουμε να αναδείξουμε και ορισμένες από τις θέσεις εκείνες με τις οποίες συμφωνούν σήμερα οι περισσότεροι ιστορικοί της επιστήμης. Δηλαδή... ότι η σχέση ανάμεσα στη θρησκεία και την επιστήμη είναι εξαιρετικά σύνθετη και, επομένως, δεν είναι δυνατόν να κατανοηθεί μέσα από δίπολα του τύπου “συντηρητική

θρησκεία-προοδευτική επιστήμη", ότι ο Μεσαίωνας δεν υπήρξε η "σκοτεινή" περίοδος της ιστορίας, όπως χαρακτηριζόταν παλιότερα, ότι η σχολαστική παράδοση του Μεσαίωνα δεν υπονόμει την επιστήμη... ότι η επιστημονική σκέψη, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα, έκανε πολλά χρόνια να αποδεσμευτεί από τη φιλοσοφία· ενώ δέσμια της θρησκείας για τους συντάκτες αυτών των γραμμών παραμένει, αφού το «δίπολο» θρησκείας και επιστήμης, σύμφωνα με την πρώτη τους θέση, είναι ανύπαρκτο και μένει υπαρκτό μόνο το «δίπολο» φιλοσοφίας και επιστήμης. Όταν συντάσσονται τέτοιες θέσεις, άραγε τι έχουν υπόψη τους οι συντάκτες, την ιστορία του ανθρώπου, της φιλοσοφίας και των επιστημών ή τη νοερή συγκατάνευση του Αρχιεπίσκοπου;

Τα πανεπιστήμια κάποτε σε δύσκολους καιρούς της ανθρώπινης ιστορίας με την προσφορά των «φώτων» τους λυτρώσανε το σώμα από εξωγενείς και ανύπαρκτες παθήσεις. Σήμερα όμως φαίνεται να επιτελούν το αντίστροφο έργο και να δικαιώνουν τον Μαρξ που θέλει να τα βλέπει σαν απλό εποικοδόμημα της οικονομικής βάσης της άρχουσας τάξης. Κανονικά, επειδή ετούτη η απόφαση της Ιατρικής Σχολής αποτελεί «χονδροειδέστατη» επαλήθευση του μαρξισμού, έπρεπε να είχε παρέμβει ήδη το κεφάλαιο και να είχε επιπλήξει δριμύτατα τα υποστηρίγματα του, καθώς ενεργούν χωρίς να τηρούν «ζωτικά» προσχήματα.

Και όμως. Όλες αυτές οι αντιστροφές της ανθρώπινης γνώσης γράφονται και «ενεργούνται» γι' αυτό το άθλιο χριστιανικό σαρκίο, αλλά επειδή τέτοιοι «σωματοκεντρισμοί» έχουν «κακοήθεια», δεν πρέπει να φαίνονται κι επιχειρείται πάντα η απόκρυψή τους με μερμηνήσεις της ψυχής. Η πρώτη δηλαδή ηθική αθλιότητα συνεπάγεται, προκειμένου να συγκαλυφθεί, μια δεύτερη, που δημιουργώντας από κοινού με την πρώτη υποσυνείδητα διττό αίσθημα ενοχής, δημιουργούν και τον υποσυνείδητο φόβο, που γεννά έντονες τις διαθέσεις εξιλέωσης ωσάν αυτή της αναγόρευσης του Αρχιεπισκόπου σε επίτιμο διδάκτορα. Πόσο όμως ο φοβισμένος άνθρωπος μπορεί να είναι ηθικός και κατά πόσο υπάρχει ηθικότητα στη χριστιανικότητα που εδράζει την ηθική της σε φοβίες;

Ως προς αυτό το θέμα, της «ηθικότητας» της χριστιανικότητας, θα είμαστε αναλυτικοί μια άλλη φορά. Σήμερα περιοριζόμαστε σε τούτη ακόμα τη διαπίστωση: Ότι η άρχουσα τάξη έχει επιπλέον λόγο να στηρίζει τη χριστιανική θρησκεία, για να καθησυχάσει τα αισθήματά της ενοχής της. Γι' αυτό και η χριστιανική Εκκλησία προς τους εκπροσώπους της άρχουσας τάξης προσφέρει πιο γενναιόδωρη τη διάθεση συγχώρεσης, ώστε ν' ανταποκρίνεται με τρόπο ικανοποιητικό στην ανάγκη ψευδαισθήσεων.

Δεν είναι επομένως δουλοπρεπείς οι καθηγητές της Ιατρικής Σχολής, όπως διατείνεται ο υπουργός Αιγαίου. Απλώς φοβισμένοι είναι οι άνθρωποι και κυρίως προσαρμοσμένοι και δεν ευθύνονται τόσο οι ίδιοι για τη δουλοπρεπή, αν υπάρχει, προσαρμοστικότητα, όσο εκείνοι που έχουν ανακηρύξει την προσαρμογή σε δόγμα της πολιτικής τους φιλοσοφίας, που πραγματώνουν τη δουλοπρέπεια απαρέγκλιτα καθημερινά και που έχουν καταστήσει με τις θεσπίσεις και το παράδειγμά τους τους Έλληνες απροσχημάτιστα προσαρμοστικούς.

Αν τώρα οι φοιτητές με τη «φασιστική» τους αντίδραση ενήργησαν σωστά, για μας που δεν περιμένουμε απονομή δικαιοσύνης από τη θεία δίκη, το μόνο που έχω να πω είναι ότι ευτυχώς που υπήρξαν και αυτοί. Η αντίδρασή τους δείχνει ότι έχουν απομείνει στην κοινωνία μας κάποια ανακλαστικά αυτοσυντήρησης, ελάχιστα έστω. Η δε σημασία αυτής της μειοψηφικής αντίδρασης είναι πολύ μεγαλύτερη από εκείνη τη μαζική που εκδήλωσε το συνδικαλιστικό κίνημα κατά του ασφαλιστικού.

Ωστόσο όλα δείχνουν ότι η κοινωνία μας πράγματι εισήλθε στη φάση του συγκαλυμμένου εκφασισμού της. Γι' αυτό και όλα συγκλίνουν προς τα κει. Η απόφαση της Ιατρικής Σχολής είναι μια από τις πιο ακλόνητες μαρτυρίες. Οι νέοι μας, για να βρισκόμαστε σε κάποια αντιστοιχία και με τις πανελλαδικές εξετάσεις που «τρέχουν» ακόμα και για να απαντήσουμε σε θέμα Έκθεσης που εξιδανικεύει τους διανοούμενους, δεν είναι χωρίς καθοδηγητές. Έχουν απτά πρότυπα τους καθηγητές της Ιατρικής Σχολής και μπορούν επομένως να ξέρουν ποιες είναι οι επιδιώξεις τους.

ΑΛΕΚΟΣ ΤΖΙΟΛΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

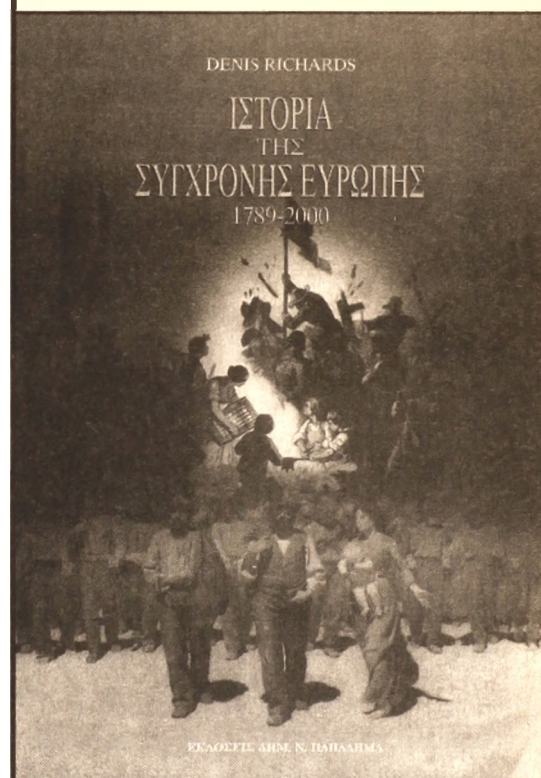
DENIS RICHARDS

Ιστορικός

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Από τη γαλλική επανάσταση
ως το τέλος του 20ου αιώνα

Με ειδικό Παράρτημα
για την Ελληνική Ιστορία

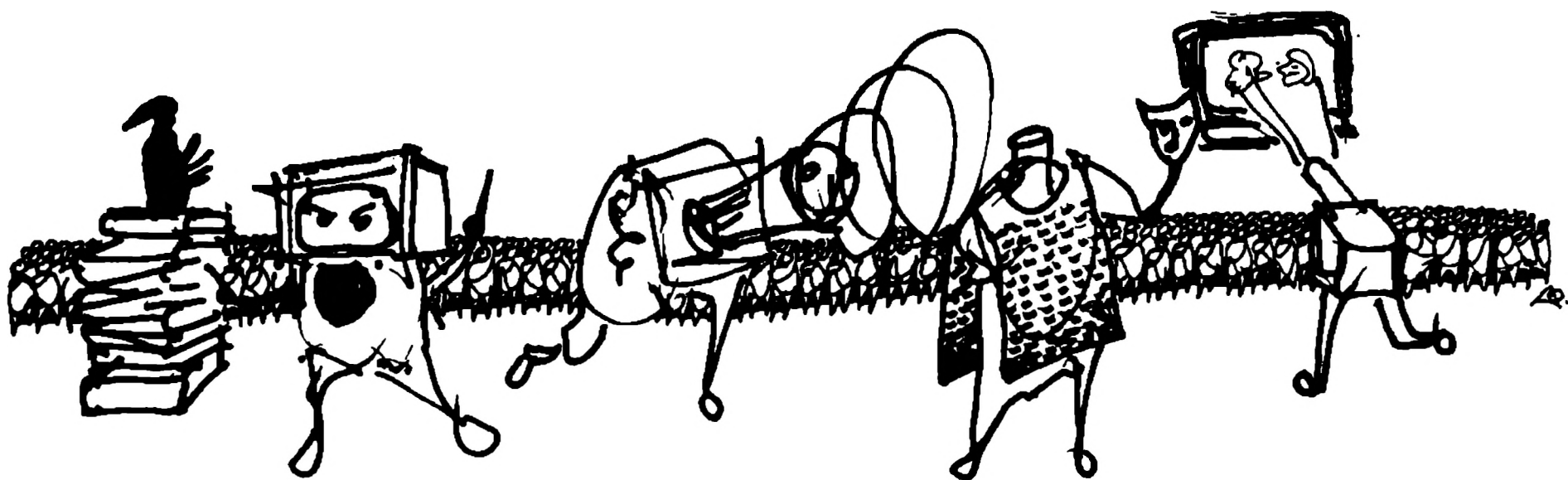
Μετάφραση
Φ. Κ. ΒΩΡΟΣ

Δεμένο
με 788 σελίδες, 71 εικόνες
εκτός κειμένου και 23 χάρτες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Ο Μεγάλος Αδελφός είναι ΑΛΦΑ - ΑΛΦΑ!

Το κατάντημα της ιδιωτικής τηλεόρασης και η αδρανοποίηση –μέσω της γνωστής κομματικής παρέας– της κρατικής, συνιστούν κατά τη γνώμη μου δραματικά πολιτικά ζητήματα αιχμής, ικανά ν' απασχολήσουν με δράση και με άμεσες παρεμβάσεις την προοδευτική αριστερά!

Η υποκρισία, η χυδαιότητα, η απροκάλυπτη χειραγώγηση του μεγάλου κοινού από τα τηλεοπτικά υποπροϊόντα που θέλουν να λέγονται «ειδήσεις» ή «έρευνες» ή «αποκλειστικά ρεπορτάζ» ή δεν ξέρω τι άλλο, έχουν φτάσει πια στο μη περαιτέρω, ενώ η υπαλληλοποίηση των stars-παρουσιαστών έχει προ πολλού απογαλακτιστεί από κάθε δημοσιογραφική δεοντολογία. Όλα γίνονται, καλύτερα κατασκευάζονται, στο όνομα του απόλυτου κέρδους, με αποτέλεσμα η τηλεόραση να έχει καταστεί το πιο ύπουλο παραισθησιογόνο που δημιουργεί συνειδητά και βάσει σχεδίου εκατομμύρια εξαρτημένους.

Βλέπουμε, λοιπόν, άφωνοι επί ημέρες να διαπομπεύεται ένας άνθρωπος, θύμα των ναρκωτικών, να ζητείται ο εγκλεισμός του στις φυλακές από το δελτίο των 7.30(!) και να γαργαλιέται το μαλακό υπογάστριο του κοινού με αμαρτωλά κότερα, νησιά της χλιδής και «επώνυμους» που σταθερά συνοδεύονται από «ανώνυμους» νεαρούς. Η τηλεόραση της κατινιάς που δήθεν κόπτεται για τη μάστιγα των ναρκωτικών και ανακαλύπτει έκπληκτη(!) ότι ημπορζουαζία τραβάει κόκα, κλείνει τα μάτια

στα μεγάλα ονόματα που εμπλέκονται στο εμπόριο και τη διακίνηση των ναρκωτικών στον τόπο μας, στο άθλιο δικαστικό και σωφρονιστικό σύστημα, στην ανικανότητα της πολιτείας να σώσει τα παιδιά της από τον όλεθρο, στους αξιοσέβαστους παράγοντες που έχουν στηριχτεί το οικονομικό τους κύρος στο ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, στην έλλειψη οποιασδήποτε πολιτικής πρόληψης, στην άγρια εκμετάλλευση των θυμάτων του λευκού θανάτου από γνωστά και μη εξαιρετέα, «εντεταλμένα» όργανα της πολιτείας κ.ο.κ. Αντί όλων αυτών τα ΜΜΕ με αισθητική ρουφιάνου και νοστορπία Μεγάλου Αδελφού επικεντρώθηκαν –όλα ανεξαιρέτως– στον Λυμπέρη, τον Ρουβά και τον Λαζόπουλο, τονίζοντας ότι τα δημόσια πρόσωπα δεν έχουν ιδιωτική ζωή (sic)! Όμως, ω Alpha Brothers, αυτό που πρωτίστως ενδιαφέρει την αμφιρρέπουσα προς την ζαχαρωμένη χυδαιότητα και την ηδυσμένη βλακεία, ελληνική κοινωνία είναι ο δημόσιος βίος και οι δημόσιες ενέργειες πολύ συγκεκριμένων ιδιωτών. Εκεί θα περιμέναμε να επικεντρωθεί η «δημοσιογραφική έρευνα» και το ταλέντο των τηλε-λαγωνικών. Το μόνο όμως που εισπράττουμε σχετικά είναι η σιγή ιχθύος, μια σιωπή ΑΑΑ!

Το θέμα είναι πολιτικό και μόνο πολιτικό. Φαίνεται ότι αρκετούς βολεύει η τηλεοπτική κτηνωδία που ελαστικοποιεί όλο και πιο πολύ τις συνειδήσεις και εθίζει τους πάντες στο ευτελές και τη μη-σκέψη. Η τηλεοπτική αισθητική και

η αργκώ των καναλιών επηρεάζει τη βουλή, τον πρωθυπουργό, τους ανυπόμονους της αξιωματικής αντιπολίτευσης, τους πάντες. Όλοι πια μιλάνε με ποδοσφαιρικούς όρους. Όμως, αγαπητοί πολίτευόμενοι, αυτοί που σήμερα παραδίδονται στην τηλεοπτική προπαγάνδα του κενού και στη «γοητεία» των ινστρουκτόρων του, είναι οι ίδιοι που αύριο θα κληθούν να ψηφίσουν· μ' αυτή την ενημέρωση, αυτή την παιδεία, αυτή την αισθητική, αυτές τις επιλογές, αυτή τη νοοτροπία. Και να είστε σίγουροι ότι θα ψηφίσουν Μεγάλο Αδελφό. Το κοινό του θεάματος μοιραία θα πλειοδοτήσει στο θέαμα και όχι στην πολιτική. Μια πολιτική που εντωμεταξύ εσείς οι ίδιοι έχετε απαξιώσει πλήρως. Εκεί έγκειται κατά τη γνώμη μου η μεγαλύτερη κρίση της κοινωνίας μας: το ότι δηλαδή αντί να κοιτάμε κατάματα τα προβλήματα, χαζεύουμε το κουτί που τα διαστρεβλώνει και τα αποφλοιώνει. Εδώ η αριστερά θα μπορούσε να παίξει καίριο, βαρυσήμαντο και σωστικό για το μέλλον όλων μας ρόλο. Θα μπορούσε να δείξει το κίβδηλο της τηλεοπτικής υπερπραγματικότητας και το ύποπτο του κίτρινου άσπρου-μαύρου της τηλοψίας. Θα μπορούσε τέλος να αντιπροτείνει μια τηλεόραση παιδείας και πολιτισμού με ιπποκρατική μέριμνα και μακριά από τα εργολαβοδιαπλεκόμενα συμφέροντα. Θα μπορούσε...

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΡΟΤΕΣΤΑΚΙΣ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντόλης

Η αδράνεια της διεθνούς κοινότητας

Τις τελευταίες μέρες η ατμόσφαιρα στην ΠΓΔΜ έδειχνε ότι η γειτονική μας χώρα οδηγείται στη μεγάλη σύγκρουση. Η επίσκεψη Σολάνα, του Έπατου Αρμιοστή της ΕΕ για την εξωτερική πολιτική δεν κατάφερε να αποκλιμακώσει έστω και προσωρινά την επιδεινούμενη κρίση. Οι αλβανοί εξτρεμιστές του UCK, αποθρασυμένοι από την ανοχή του διεθνούς παράγοντα, βρίσκονται οχυρωμένοι στα περίχωρα των Σκοπίων και απειλούν να βομβαρδίσουν στρατηγικά σημεία της πρωτεύουσας της γειτονικής μας χώρας. Ενδεικτικό των μεθοδεύσεων που ακολουθούν οι παραστρατιωτικοί είναι και το γεγονός ότι στις 12 Ιουνίου ένα κομβόι με ανθρωπιστική βοήθεια και ξένους δημοσιογράφους παρέμεινε επί οκτώ ώρες καθηλωμένο στο δρόμο από το Κουμάνοβο προς το χωριό Λίπκοβο, το οποίο μαζί με άλλα χωριά έχουν καταλάβει οι ένοπλοι αλβανοί παραστρατιωτικοί. Περίπου έξι χιλιάδες άνθρωποι, στην πλειοψηφία τους Αλβανοί, έχουν εγκλωβιστεί σ' αυτό το χωριό, από τις αρχές Μαΐου όταν ο UCK το κατέλαβε. Πρόκειται για ένα παιχνίδι ισχύος ανάμεσα σε πυρά με αβέβαιη εξέλιξη. Προς το παρόν η κυβέρνηση έκανε ένα ακόμη βήμα συμβιβασμού υιοθετώντας στις 12 Ιουνίου το ειρηνευτικό σχέδιο του προέδρου Μπόρις Τραϊκόφσκι, το οποίο προβλέπει αμνηστία για τους αντάρτες και υποστήριξη από το ΝΑΤΟ για τον αφοπλισμό τους.

Ειδικότερα το σχέδιο Τραϊκόφσκι αποτελείται από τέσσερα σημεία και προβλέπει: την απομόνωση των ανταρτών στρατιωτικά και πολιτικά –προϋπόθεση για τη μονομερή κατάπαυση

του πυρός– τον αφοπλισμό τους, εγγύηση ότι δεν θα διωχθούν ποινικά όσοι δεν κατηγορούνται για αδικήματα και, τέλος, την εντατικοποίηση του πολιτικού διαλόγου για την υλοποίηση των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων.

Ο πρόεδρος Τραϊκόφσκι ξεκαθάρισε ότι δεν πρόκειται να γίνει δεκτό κανένα αίτημα για αυτονομία, ομοσπονδοποίηση ή οποιοδήποτε άλλο ειδικό καθεστώς των Αλβανών στην ΠΓΔΜ. Όμως κανείς δεν μπορεί να εκφραστεί με βεβαιότητα όσον αφορά στην έκβαση του σχεδίου Τραϊκόφσκι, καθώς η απειλή των αλβανών εξτρεμιστών έχει διαχυθεί σχεδόν σε ολόκληρο το έδαφος της ΠΓΔΜ και συγχρόνως το χάσμα μεταξύ των δύο κοινοτήτων μοιάζει να είναι αγεφύρωτο. Η ανακοίνωση της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ της 13ης Ιουνίου, ότι η Ατλαντική Συμμαχία στηρίζει πλήρως την κυβέρνηση των Σκοπίων και θα εγγυηθεί την ασφάλεια του αεροδρομίου των Σκοπίων, δεν είναι αρκετή για την επίλυση του προβλήματος. Ας μην ξεχνάμε ότι οι αλβανοί εξτρεμιστές αυτή την αδράνεια της διεθνούς κοινότητας εκμεταλλεύθηκαν και κατάφεραν να συγκροτήσουν ευέλικτες και καλά εξοπλισμένες ομάδες, οι οποίες σήμερα απειλούν την εδαφική ακεραιότητα της ΠΓΔΜ και την ασφάλεια σε ολόκληρη την περιοχή. Το σχέδιο Τραϊκόφσκι που αποδέχτηκε η κυβέρνηση συνασπισμού δύσκολα θα εκτονώσει την κατάσταση. Οι Ουτσεκάδες μάλλον θα εμμένουν στην απαίτησή τους για μετατροπή της ΠΓΔΜ σε ομοσπονδία ή για την παραχώρηση καθεστώτος αυτονομίας στις περιοχές όπου κυριαρχεί το αλβανικό στοιχείο.

**Οι Ουτσεκάδες
μάλλον θα
εμμένουν στην
απαίτησή τους
για μετατροπή
της ΠΓΔΜ σε
ομοσπονδία ή για
την παραχώρηση
καθεστώτος
αυτονομίας**

Όταν οι δημοσιογράφοι αρνούνται να πουν την αλήθεια για το Ισραήλ

του Robert Fisk*

Ο φόβος μήπως κατηγορηθούμε ως «αντισημίτες» μας καθιστά συνένοχους στα τρομερά γεγονότα στη Μέση Ανατολή

Τι κι αν είχαμε υποστηρίξει το καθεστώς του Απαρτχάιντ στη Νότια Αφρική εναντίον της πλειοψηφίας του μαύρου πληθυσμού; Τι κι αν είχαμε επαινέσει τη λευκή ηγεσία της Νότιας Αφρικής ως «σκληροπυρηνικούς πολεμιστές» αντί για ρατσιστές; Τι κι αν είχαμε εξηγήσει

τη δολοφονία 56 μαύρων διαδηλωτών στο Σάρπεβιλ σαν δικαιολογημένα «μέτρα ασφαλείας» που πήρε η αστυνομία της Νότιας Αφρικής. Και είχαμε περιγράψει τη δολοφονία των μαύρων παιδιών από την αστυνομία σαν μια πράξη «θυσίας παιδιών» από τους γονείς τους; Τι κι αν καλούσαμε την ηγεσία των «τρομοκρατών» του ANC να «ελέγξει το λαό του».

Σχεδόν καθημερινά αυτός ακριβώς είναι ο τρόπος που παρουσιάζεται ο ισραηλινο-παλαιστινιακός πόλεμος. Ανε-

ξάρτητα με το πόσοι νέοι δολοφονούνται από τους Ισραηλινούς, ανεξάρτητα πόσες δολοφονίες γίνονται –και από τις δυο πλευρές– και ανεξάρτητα με το πόσο αιμοσταγής είναι η φήμη του ισραηλινού πρωθυπουργού, καταγράφουμε αυτή την τρομερή διαμάχη σαν να υποστηρίζαμε τους λευκούς της Νότιας Αφρικής ενάντια στους μαύρους. Όχι, το Ισραήλ δεν είναι η Νότια Αφρική (αν και πολύ ευχαρίστως υποστήριξε το καθεστώς του Απαρτχάιντ) και όχι, οι Παλαιστίνιοι δεν είναι οι μαύροι των παραγκουπόλεων. Αλλά δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις τακτικές του ισραηλινού στρατού στα κατεχόμενα εδάφη και σε αυτές της νοτιοαφρικάνικης αστυνομίας.

Το καθεστώς του Απαρτχάιντ είχε εκτελεστικά αποσπάσματα, ακριβώς όπως έχει σήμερα το Ισραήλ, αν και δεν χρησιμοποίησε μαχητικά ελικόπτερα νέου τύπου και πυραύλους. Σπάνια από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο διασύρθηκε με τέτοια συχνότητα ένας λαός όσο οι Παλαιστίνιοι. Και σπάνια συγχωρέθηκε με τέτοια συχνότητα και εξευμενίστηκε ένας λαός όσο το Ισραήλ. Οι πρεσβείες του Ισραήλ στριμώχνουν τώρα τους συντάκτες ανά τον κόσμο, λέγοντας ότι δεν είναι δίκαιο να αποκαλούν τον πρωθυπουργό του Ισραήλ «σκληροπυρηνικό». Και οι δημοσιογράφοι ευθυγραμμίζονται. Ο Σαρόν, μας λένε, μπορεί να γίνει ένας πραγματιστής, ένας άλλος Ντε Γκωλ. Στην πραγματικότητα μοιάζει με τους γάλλους πραξικοπηματίες στρατηγούς στην Αλγερία. Έκαναν επίσης χρήση βασανιστηρίων και κατέσφαξαν τους άραβες εχθρούς τους.

Χρειάστηκε ένας ισραηλινός συγγραφέας –ο Νεχεμία Στράσλερ, στην εφημερίδα *Χαάρετς*– για να σημειώσει ότι η διαδρομή του Σαρόν δεν προοιωνίζει

*Το κείμενο αναδημοσιεύεται από την εφημ. *The Independent*, 17/4/01. Την μετάφραση έκανε η Αθανασία Κοντοχρήστου.

τίποτε θετικό για την ειρήνη. Ψήφισε κατά της ειρηνευτικής συμφωνίας με την Αίγυπτο το 1979. Ψήφισε κατά της αποχώρησης από το νότιο Λίβανο το 1985. Αντιτέθηκε στη συμμετοχή του Ισραήλ στην ειρηνευτική διάσκεψη της Μαδρίτης το 1991. Αντιτέθηκε στο ψήφισμα της ολομέλειας της Κνεσέτ (ισραηλινής βουλής) στη συμφωνία του Όσλο το 1993. Απείχε από ένα ψήφισμα για την ειρήνη με την Ιορδανία το 1994. Ψήφισε κατά της συμφωνίας της Χεβρόνας το 1997. Καταδίκασε τους όρους αποχώρησης του Ισραήλ από το Λίβανο το 2000. Αυτή τη στιγμή χιτίζει εβραϊκούς οικισμούς στα κατεχόμενα αραβικά εδάφη –καταστρατηγώντας κατάφωρα το διεθνές δίκαιο– με ταχύτερο ρυθμό από τον προκατόχό του.

Ωστόσο πρέπει να πιστέψουμε ότι αυτός που ευθύνεται για τον πόλεμο είναι ο διεφθαρμένος και χτυπημένος από την νόσο του Πάρκινσον Γιασέρ Αραφάτ. Δεν «ελέγχει» το λαό του. Επιπλήττεται από τον Τζώρτζ Μπους ενώ ο λαός του δαιμονοποιείται από την ηγεσία του Ισραήλ. Ο Ραφαέλ Εϋτάν, ο ισραηλινός πρώην αρχηγός του Γεν. Επιτελείου, συνήθιζε να μιλά για τους Παλαιστίνιους ως «κατσαρίδες σε γυάλινο βάζο». Ο Μεναχέμ Μπέγκιν τους αποκαλούσε «κτήνη με δυο πόδια». Ο Ραββίνος Οβντιά Γιούσεφ, ο πνευματικός ηγέτης του κόμματος Σας, τους αποκαλούσε «φίδια». Πέρυσι τον Αύγουστο ο Εχούντ Μπαράκ τους αποκάλεσε «κροκόδειλους». Τον περασμένο μήνα, ο υπουργός τουρισμού Ρεχαβέμ Τσεβί, αποκάλεσε τον Αραφάτ «σκορπιό». Ακόμη και το καθεστώς της Νότιας Αφρικής ποτέ δεν αποκάλεσε τους μαύρους με τόσο ποταπά ονόματα. Και αλλοίμονο στον διπλωμάτη ή τον δημοσιογράφο που το επισημαίνει.

Νωρίτερα αυτό το έτος το Simon Wiesenthal Centre στο Παρίσι κατηγόρησε την Σουηδή προεδρεύουσα της Ε.Ε. ότι «ενθάρρυνε τη βία κατά των Εβραίων». Το κέντρο (Simon Wiesenthal) έγραφε σε μια επιστολή του στην πρωθυπουργό της Σουηδίας πως το να καταδικάζει κάποιος το Ισραήλ ότι «εξοντώνει τρομοκράτες» σημαίνει ότι «επαναφέρει το επιχείρημα των συμμάχων κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, σύμ-

φωνα με το οποίο το να βομβαρδίζονται οι σιδηρόδρομοι που οδηγούν στο Άουζβιτς θα ενθάρρυνε τον αντισημιτισμό μεταξύ των Γερμανών». Η Σουηδία έκανε «μια μονόπλευρη επίθεση ενάντια στο κράτος των επιζώντων του Ολοκαυτώματος». Και το έγκλημα της Σουηδής προέδρου; Τόλμησε να πει ότι «η πρακτική της εξόντωσης αποτελεί ένα εμπόδιο στην ειρήνη και μπορεί να προκαλέσει νέα βία». Δεν αναφέρθηκε καν στα εκτελεστικά αποσπάσματα.

Τον Φεβρουάριο το περιοδικό *Newsweek* διέσπειρε μια εικονική απάτη στο εξώφυλλό του δείχνοντας –κάτω από τον τίτλο «Ο Τρόμος πάει παντού στον κόσμο - Αποκλειστικό: το Διεθνές Δίκτυο του Μπιν Λάντεν»– μια τρομακτική φωτογραφία ενός άνδρα (κεφάλι και ώμοι) με το πρόσωπό του καλυμμένο με ένα αραβικό μαντήλι, να κρατάει ένα τουφέκι στο δεξί του χέρι. Ο αναγνώστης θα φανταζόταν ότι είναι μέλος του «παγκόσμιου δικτύου τρομοκρατίας» του Ουσάμα Μπιν Λάντεν. Αλλά ανακάλυψα τον φινλανδό φωτογράφο που πήρε τη φωτογραφία. Την πήρε σε μια κηδεία στην Δυτική Όχθη. Ο άνδρας ήταν ένοπλο μέλος της παλαιστινιακής πολιτοφυλακής των Τανζίμ – και δεν έχει καμία σχέση με τον Μπιν Λάντεν. Οι Τανζίμ είναι αρκετά βίαιοι. Αλλά το εξώφυλλο λασπολόγησε γενικά ολόκληρο τον παλαιστινιακό λαό, ταυτίζοντάς τον με τον άνθρωπο που υποτίθεται ότι ευθύνεται για το βομβαρδισμό των πρεσβειών των ΗΠΑ στην Αφρική.

Όπως αυτός ο τολμηρός αμερικανός συγγραφέας Τσάρλυ Ρης είπε στην τακτική στήλη του, οι Ισραηλινοί «έχουν δημιουργήσει το δικό τους ακατανίκητο εχθρό». Έχουν οδηγήσει τους Παλαιστίνιους σε τέτοια συντριβή, τέτοια απελπισία και τέτοιο εξευτελισμό που δεν έχουν τίποτα να χάσουν. Εμείς επίσης συμβάλαμε σε αυτό. Η ατολμία μας, η άρνησή μας να πούμε την αλήθεια, ο φόβος μήπως κατηγορηθούμε ως αντισημίτες –ο πιο απεχθής χαρακτηρισμός που μπορεί να αποδοθεί σε έναν δημοσιογράφο– μας καθιστά αρωγούς και συνένοχους στα τρομερά γεγονότα στη Μέση Ανατολή. Ίσως θα έπρεπε να κοιτάξουμε τα αποκόμματα της εποχής του Απαρτχάιντ και να θυμηθούμε την εποχή που οι άνθρωποι είχαν τιμή.

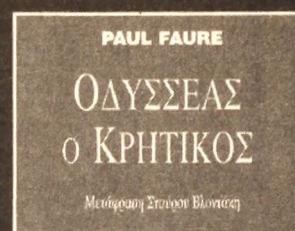
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

PAUL FAURE

Καθηγητής Πανεπιστημίου

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

Νέα θεώρηση για τον Οδυσσέα

Μετάφραση
Σταύρου Βλοντάκη

382 σελίδες
με 16 εικόνες, 6 χάρτες
και 12 σχέδια εκτός κειμένου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Ιστορική η νίκη του Τόνυ Μπλερ

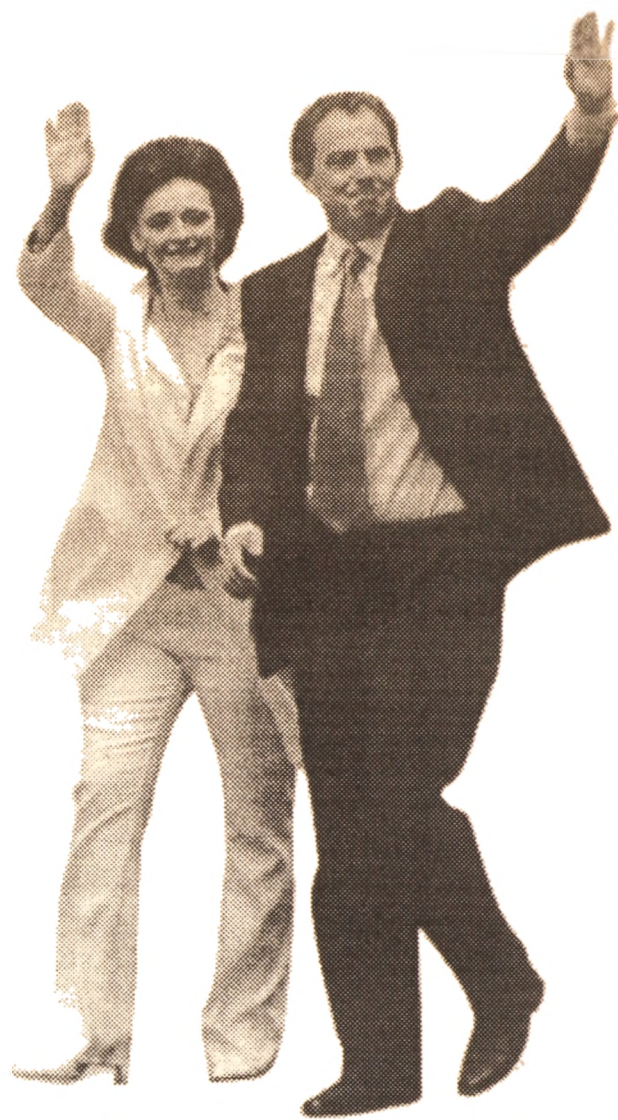
Ο Τόνυ Μπλερ έσπασε όλα τα ρεκόρ: ο νεαρότερος στον αιώνα πρωθυπουργός της χώρας το 1997, ο πρώτος τώρα ηγέτης των Εργατικών που κερδίζει δεύτερη συνεχή θητεία στην εκατονταετή ιστορία του κόμματος, ο πρώτος πρωθυπουργός που εκλέγεται για δεύτερη φορά με τέτοια κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Το ερώτημα είναι κατά πόσο θα εκπληρώσει τις προεκλογικές του υποσχέσεις και πώς θα χειριστεί τις κρίσιμες επιλογές εξωτερικής πολιτικής που πρέπει να κάνει.

Η εκλογική νίκη των Εργατικών ήταν αναμενόμενη. Το ζήτημα ήταν το μέγεθός της. Οι δημοσκοπήσεις, όπως και το 1997, γενικά υπερέτιμησησαν την απήχηση των Εργατικών από άποψη ποσοστού (μόνο η δημοσκοπήση της Γκάρντιαν την παραμονή των εκλογών υπολόγισε με σχετική ακρίβεια τα ποσοστά των κομμάτων). Τα exit polls όμως, που μεταδόθηκαν αμέσως μόλις έκλεισαν οι κάλπες, βρέθηκαν μέσα στα αποδεκτά περιθώρια σφάλματος ως προς τα ποσοστά και τις έδρες. Τελικά το Εργατικό Κόμμα με 42% (-1) των ψήφων κέρδισε 413 (-6) έδρες (σε σύνολο 659 στις οποίες περιλαμβάνονται και οι 18 έδρες της Β. Ιρλανδίας) έναντι 32,7% (+2) και 166 (+1) του Συντηρητικού και 18,8% (+2) και 52 (+8) των Ελεύθερων Δημοκρατών αντιστοίχως. Οι τελευταίοι μάλιστα κατάφεραν να κερδίσουν και την έδρα του Τόνυ Μπεν, ακέραιας ηγετικής φυσιογνωμίας της αριστεράς του Εργατικού Κόμματος που απεχώρησε από την κοινοβουλευτική δράση μετά από μισό αιώνα, και μπορούν να θεωρηθούν οι «κερδισμένοι» των εκλογών μολονότι στην ουσία επαναλήφθηκε το έργο του 1997.

ΚΙ ΑΛΛΑ ΡΕΚΟΡ

Αξίζει όμως να μνημονεύσουμε και άλλα ρεκόρ που σημειώθηκαν. Κατ' αρχήν η μεγάλη αποχή. Μόνο το 59,2% του εκλογικού σώματος προσήλθε στις κάλπες (έναντι 71,5% το 1997), το χαμηλότερο από το 1918. Κατά συνέπεια το ποσοστό του κυβερνώντος κόμματος είναι κι αυτό χαμηλότερο στο σύνολο

του εκλογικού σώματος, μόλις 25%, φαινόμενο όμως που δεν περιορίζεται στη Βρετανία. Δεν θα ήταν καθόλου άσχημη ιδέα η θέσπιση της υποχρεωτικής ψηφοφορίας καθώς και η αλλαγή του εκλογικού συστήματος προς αναλογικές κατευθύνσεις (οι Εργατικοί κέρδισαν το 64% των εδρών!) εάν και είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς τέτοιες κινήσεις από μια πανίσχυρη κυβέρνηση. Παρά τις ποικίλες ερμηνείες είναι βέβαιο ότι η αποχή μείωσε το μέγεθος του θριάμβου του Μπλερ διότι προφανώς οπαδοί του δεν μπήκαν στον κόπο να ψηφίσουν είτε διότι ήταν απογοητευμένοι είτε διότι θεώρησαν βέβαιη τη νίκη. Το γεγονός αυτό, η απροθυμία με την οποία πολλοί επέλεξαν το «μικρότερο κακό» καθώς και η εκστρατεία των τελευταίων ημερών για να μη δοθεί παντοδυναμία στους Εργατικούς, λόγω των κινδύνων που συνεπάγεται η αλαζονεία της εξουσίας, συντέλεσαν στο ψαλίδισμα της νίκης και εξηγούν την αποφυγή κάθε θριαμβολογίας εκ μέρους του Μπλερ. Οι εκλογείς έκριναν το έργο του συνολικά ως θετικό μολονότι μη ικανοποιητικό και αποφάνθηκαν ότι έπρεπε να του δώσουν μια δεύτερη ευκαιρία. Πρόκειται δηλαδή για μια υπό όρους εντολή χωρίς περίοδο χάριτος. Ρεκόρ αποτελεί και το γεγονός ότι η πλειοψηφία του τύπου, για διάφορους λόγους, υποστήριξε τον Μπλερ που κατάφερε επίσης να κερδίσει το 36% των ψήφων των «μεσαίων τάξεων» και το 49% της εργατικής έναντι 38% και 28% των Συντηρητικών αντιστοίχως. Πρόκειται για κατάκτηση ηγεμονικής σχεδόν θέσης στο «μεσαίο

χώρο» από ένα σοσιαλδημοκρατικό κόμμα με βασικά εργατική κατά παράδοση εκλογική βάση.

Ένα άλλο ρεκόρ έσπασε και ο ηγέτης των Συντηρητικών Γουίλιαμ Χέηγκ που αποδείχτηκε μιας χρήσεως (εξελέγη ηγέτης το 1997) και είναι ο δεύτερος ηγέτης που δεν κατάφερε να γίνει πρωθυπουργός στην ιστορία του κόμματος. Ο έντονος λαϊκισμός του απεδείχθη αντιδημοφιλής και έπεσε στο κενό. Η παραίτησή του εγκαινίασε τον αγώνα για τη διαδοχή. Η απόσταση που χωρίζει πλέον το κόμμα από τους Εργατικούς είναι εξαιρετικά δύσκολο να καλυφθεί εάν μάλιστα εξακολουθήσει να μην έχει επαφή με τη σύγχρονη βρετανική κοινωνία και παραμένει σε ακραίες και αντι-ευρωπαϊκές θέσεις.

Αν λάβουμε υπόψη τα ανωτέρω και τις επιπτώσεις τους στο πολιτικό σκηνικό και το πολιτικό σύστημα γενικότερα τότε μπορούμε να κατανοήσουμε γιατί γίνεται λόγος για εκλογική νίκη ιστορικής σημασίας.

ΤΟ «ΑΙΝΙΓΜΑΤΙΚΟ» ΧΑΜΟΓΕΛΟ ΤΟΥ ΜΠΛΕΡ

Πολλοί προσπαθούν να ανακαλύψουν τον «πραγματικό» Μπλερ πίσω από το «αινιγματικό» χαμόγελο και την «αδιαπέραστη» προσωπικότητά του. Μάται-

ος κόπος εφόσον ουδέποτε έχει αποκρύψει τις ιδέες του για την κοινωνία που οραματίζεται και τους στόχους που επιδιώκει. Αντίπαλοι και υποστηρικτές του ματαιοπονούν αναμένοντας κάποια φοβερή «ριζοσπαστικότητα» κατά τη δεύτερη θητεία του. Το «Νέο Εργατικό Κόμμα» διαφέρει από το παλαιό. Τελεία και παύλα. Ένας από τους μύθους που διαδίδουν οι επικριτές του «Τρίτου Δρόμου» του είναι η δήθεν κοινωνική αναληψία του. Τα στοιχεία όμως δείχνουν ότι στην πρώτη θητεία της, παρά τη σφιχτή δημοσιονομική πολιτική, η κυβέρνηση Μπλερ έκανε πολύ περισσότερα από κάθε άλλη μεταπολεμική κυβέρνηση για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και σε άλλους τομείς της κοινωνικής πολιτικής. Ασφαλώς όχι αρκετά και με βραδύ ρυθμό, αλλά τίποτα δε δείχνει ότι η πολιτική αυτή θα εγκαταλειφθεί όταν μάλιστα τα δημοσιονομικά περιθώρια είναι τώρα ευρύτερα.

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Στη δεύτερη θητεία του ο Μπλερ καλείται να βελτιώσει δραστικά τις κοινωνικές υπηρεσίες, κεντρικό άλλωστε προεκλογικό του σύνθημα και στο επίκεντρο των αιτημάτων του εκλογικού σώματος. Επ' αυτού θα κριθεί. Το Εθνικό Σύστημα Υγείας, η Παιδεία, οι Μεταφορές και κατά δεύτερο λόγο η εγκληματικότητα και οι μετανάστες. Τα δημοσιονομικά πλεονάσματα επιτρέπουν σοβαρές επενδύσεις στους τομείς αυτούς αλλά η ποσοτική παροχή των υπηρεσιών αυτών και η ποιοτική τους αναβάθμιση στο επίπεδο των πιο προηγμένων ευρωπαϊκών χωρών χρειάζεται βαθύτερες δομικές αλλαγές. Τόσο πολύ πίσω έχει μείνει η Βρετανία. Αλλά αυτός είναι ο πυρήνας των προεκλογικών δεσμεύσεων και της εντολής των εκλογών. Είναι επίσης φανερό ότι ο σχεδιασμός στον τομέα αυτό γίνεται με στόχο την εμφανή απόδοση αποτελεσμάτων εντός του πολιτικού κύκλου της τρέχουσας θητείας. Η παραμονή του Γκόρντον Μπράουν στο Θησαυροφυλάκιο διασφαλίζει συνετή οικονομική διαχείριση και κοινωνική ευαισθησία, αλλά δεν είναι βέβαιο κατά πόσο μετά από ένα διάστημα 2-3 χρόνων οι

κοινωνικές επενδύσεις θα είναι εφικτές χωρίς αύξηση της φορολογίας.

Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Κρίσιμες επιλογές περιμένουν τον Μπλερ στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, με επίκεντρο το ευρώ. Έχει υποσχεθεί τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος εντός της θητείας αυτής εάν και εφόσον σειρά οικονομικών προϋποθέσεων –που δεν έχουν σχέση με τα κριτήρια του Μάαστριχτ– εκπληρωθούν. Το πρόβλημά του είναι ότι τα 3/4 των Βρετανών διάκινται σε διαφορετικούς βαθμούς εχθρικά απέναντι στην ιδέα εγκατάλειψης του εθνικού νομίσματος. Είναι σε θέση να μεταστρέψει την κοινή γνώμη; Η απάντηση εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως π.χ από τη στάση της νέας ηγεσίας των Συντηρητικών, την επιλογή του κατάλληλου χρόνου, αλλά σε τελευταία ανάλυση, νομίζω, από το κατά πόσο ο ίδιος είναι διατεθειμένος να διακινδυνεύσει το πολιτικό του μέλλον. Διότι γνωρίζει ότι πρόκειται για μια κατ' εξοχήν πολιτική απόφαση κι όχι οικονομική όπως εξακολουθεί να διατείνεται. Παρά τα επιχειρήματα που του υποδεικνύονται περί του αντιθέτου, ηγετικό ρόλο δεν μπορεί να διαδραματίσει στην Ευρώπη παραμένοντας εκτός ευρωζώνης.

Η απόφαση όμως για ένταξη στην ΟΝΕ, που υπό τις ευνοϊκότερες συνθήκες δεν μπορεί να γίνει πριν από 3-4 χρόνια, θα παίξει αποφασιστικό ρόλο για την επίλυση της αμφιρρότητας που χαρακτηρίζει τον εξωτερικό προσανατολισμό της χώρας στην επιδίωξη και να διατηρεί την «ειδική σχέση» με τις Ην. Πολιτείες και το ρόλο «γέφυρας» με την Ευρώπη να παίζει. Θα εξακολουθήσει άραγε η Βρετανία να είναι το «σκυλάκι» της Αμερικής χωρίς μάλιστα να γαβγίζει, όπως πιστεύεται; Η διατήρηση αυτής της κατάστασης κινδυνεύει να περιορίσει τη Βρετανία σε ρόλο απλού παρατηρητή επί της γέφυρας τη στιγμή που οι διαδικασίες πολιτικής ενοποίησης της Ευρώπης κινούνται με ταχύτατο βηματισμό. Άλλος τρόπος όμως από την πολιτική υπεράσπιση της ευρωπαϊκής προοπτικής δεν υπάρχει. Πρόκειται για τη σημαντικότερη ίσως απόφαση που καλείται να πάρει η χώρα στο νέο αιώνα.

Στα πιο άμεσα και άκρως επείγοντα προβλήματα που απαιτούν ταχύτητα ενεργειών συγκαταλέγεται και το βορειο-ιρλανδικό ζήτημα. Η Συμφωνία του Μπέλφαστ, αποτελεσματωμένη καθώς είναι, κινδυνεύει με κατάρρευση. Από τις εκλογές της 7ης Ιουνίου εξήλθαν ενισχυμένα τα άκρα κι όχι οι πιο μετριοπαθείς δυνάμεις. Αξίζει όμως να επανέλθουμε επ' αυτού λεπτομερέστερα σε άλλο σημείωμα.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Το νέο κυβερνητικό σχήμα δείχνει τη διάθεση του Μπλερ να διαμορφώσει μια πιο αποτελεσματική ομάδα παραγωγής έργου στους τομείς αιχμής. Έχοντας βγει ενισχυμένος σε δύναμη και κύρος, αν όχι παντοδύναμος, επέλεξε το νέο σχήμα, ηπίως ανδροκρατούμενο, από πιστά του κυρίως στελέχη, αφήνοντας πάντως στη θέση του τον ικανότατο και επίδοξο διάδοχό του Μπράουν αλλά μετακινώντας από το ΥΠΕΞ τον Κουκ, από τα πιο φιλο-ευρωπαϊκά στελέχη, προφανώς για να αποφύγει τις συγκρούσεις με τον Μπράουν στο θέμα του ευρώ εντός του υπουργικού συμβουλίου. Το πολιτικό πάντως ταλέντο και το ικανό στελεχικό δυναμικό δεν είναι είδος εν ανεπαρκεία στην περίπτωση του Εργατικού Κόμματος.

Τέλος, ίσως διαφαίνεται και κάποια στροφή στον τομέα της ενημέρωσης και επικοινωνίας, δηλαδή προς το ουσιαστικό περιεχόμενο κι όχι τη δημιουργία επικοινωνιακών γεγονότων κενών νοήματος και ουσίας, μέθοδος που κατά κόρον και καταχρηστικά χρησιμοποιήθηκε. Γι' αυτό και ο Κάμπελ, ο εκπρόσωπος τύπου, άριστος μεταξύ των spin doctors, που σε αρκετές όμως περιπτώσεις είχε ο ίδιος αποτελέσει την είδηση της ημέρας, λόγω συμπεριφοράς και «απρόσεκτης» γλώσσας, μετακινείται στο παρασκήνιο επικεφαλής μιας νέας σημαντικής Υπηρεσίας, της Μονάδας Στρατηγικής Επικοινωνίας. Το ρόλο του αναλαμβάνουν από κοινού δύο δοκιμασμένοι δημόσιοι υπάλληλοι καριέρας, ο βοηθός του Σμιθ και ο Κέλλυ, πρώην δημοσιογράφος του BBC, που η επίδοσή τους έχει εντυπωσιάσει τον Μπλερ.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΠΕΤΑΝΓΙΑΝΝΗΣ

Το «ΟΧΙ» της Ιρλανδίας

του Βασίλη Καπετανγιάννη

Αύριο στη σύνοδο κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Γκέτεμβουργκ της Σουηδίας ο ιρλανδός πρωθυπουργός Μπέρτι Αχέρν ασφαλώς θα βρεθεί σε πολύ δύσκολη θέση. Θα πρέπει να εξηγήσει στους συναδέλφους του πώς ο «καλύτερος μαθητής» της ΕΕ, με την εκπληκτική οικονομική πρόοδο, που έχει επωφεληθεί από την ένταξη μέχρι σήμερα από τις άφθονες εισροές κοινοτικών πόρων ύψους πολλών δεκάδων τρισ. δραχμών, έφτασε να εκστομίσει ένα βροντερό «ΟΧΙ» απέναντι στην Ευρώπη καταψηφίζοντας τη Συνθήκη της Νίκαιας. Το θέμα δεν αποκλείεται να επισκιάσει σε σημαντικό βαθμό τα άλλα θέματα της ημερήσιας διάταξης ακόμη και την παρουσία του Μπους. Το αποτέλεσμα είναι σαφέστατο. Στο Δημοψήφισμα της 7ης Ιουνίου το 53,87% είπε «ΟΧΙ» έναντι 46,13% του «ΝΑΙ» με συμμετοχή που έφτασε στο αξιοθρήνητο επίπεδο του 34,79% του εκλογικού σώματος.

Στα αίτια μιας τέτοιας πιθανής απορριπτικής στάσης των εκλογέων αναφερθήκαμε σε άρθρο μας στο προηγούμενο τεύχος του *Αντί*. Τα αίτια αυτά αναζητούνται και τώρα, εκ των υστέρων, εφόσον το αποτέλεσμα θεωρήθηκε πολιτική ήττα του κυβερνώντος κόμματος και προσωπικά του πρωθυπουργού. Πώς μια ετερόκλητη συμμαχία (Σιν Φέιν, Δεξιοί Καθολικοί, Πράσινοι, εξωκοινοβουλευτικές αριστερές ομά-

δες κ.λπ.) ξοδεύοντας μόνο κάπου 60 εκ. δραχμές(!) κατάφερε να τα βάλει με το πολιτικό κατεστημένο και να κερδίσει; Ο τύπος ψέγει την κυβέρνηση για ασυγχώρητη αλαζονεία έναντι των εκλογέων και ανταρέσκεια καθώς και για την απαράδεκτη νωθρότητα που επέδειξε στην προεκλογική περίοδο και τη λανθασμένη τακτική που ακολούθησε θεωρώντας τους ψηφοφόρους ως «δεδομένους».

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η χώρα δέχτηκε σοβαρό πλήγμα κατά του κύρους και της θέσης της στην ΕΕ και γενικότερα διεθνώς. Θα πρέπει τώρα ο Αχέρν να προτείνει στους εταίρους κάποια διέξοδο. Επαναδιαπραγμάτευση του «πυρήνα» της Συνθήκης φυσικά αποκλείεται. Το πιθανότερο είναι να ακολουθηθεί ο δρόμος που δοκιμάστηκε στην περίπτωση της Δανίας όταν, μετά την απόρριψη της Συνθήκης του Μάαστριχτ σε σχετικό δημοψήφισμα το 1992, δόθηκε η δυνατότητα κάποιων αυτο-εξαιρέσεων (opt-outs) που έπεισαν τελικά τους ψηφοφόρους να εγκρίνουν τη Συνθήκη σε δεύτερο δημοψή-

φισμα. Οι αυτο-εξαιρέσεις αυτές, κυρίως αναφορικά με την στρατιωτική ουδετερότητα της χώρας ή ακόμη τη διατήρηση του δικαιώματος απαγόρευσης των αμβλώσεων, μπορούν να πάρουν τη μορφή επίσημου πρωτοκόλλου ή κάποιας σχετικής πολιτικής διακήρυξης. Υπάρχουν αρκετά περιθώρια χρόνου για τις σχετικές διαπραγματεύσεις και τελικά τη διεξαγωγή νέου δημοψηφίσματος μέχρι τα τέλη του 2002, μολονότι ο ακριβής χρόνος νέας προσφυγής στο λαό θα εξαρτηθεί από τους πολιτικούς υπολογισμούς του κυβερνώντος κόμματος που μέχρι τα μέσα του επόμενου έτους θα πρέπει να διεξαγεί και βουλευτικές εκλογές.

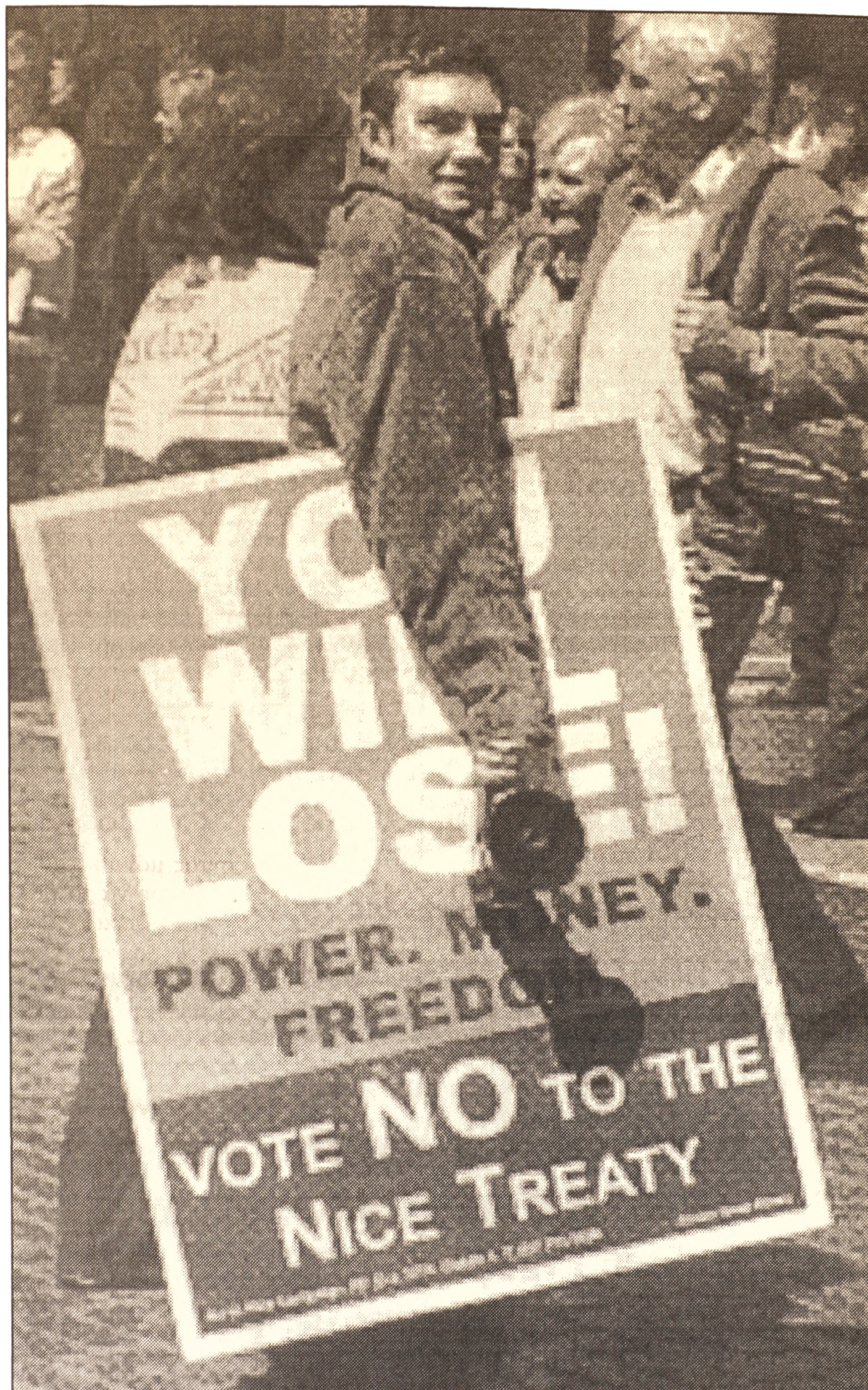
Η Ιρλανδία είναι πολύ μικρή χώρα για να επιφέρει το «ΟΧΙ» της κάποιο σοβαρό κλονισμό εντός της ΕΕ, μολονότι οι υποψήφιες προς ένταξη χώρες ασφαλώς και κατέχονται από κάποια

Ο Βασίλης Καπετανγιάννης είναι διδάκτωρ Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου του Λονδίνου

νευρική σταθμίζοντας το ενδεχόμενο περαιτέρω καθυστερήσεων τη στιγμή που η σουηδική προεδρία επιθυμεί τη δέσμευση σε συγκεκριμένη ημερομηνία ένταξης. Και η ιρλανδική περίπτωση δεν αποκλείεται να χρησιμοποιηθεί για κάποια περαιτέρω καθυστέρηση στην πράξη πέρα από τις επίσημες διακηρύξεις. Γενικότερα όμως το μήνυμα του ιρλανδικού «ΟΧΙ» δε θα πρέπει να αγνοηθεί υπεροπτικά από την ΕΕ διότι υπενθυμίζει έστω και με αυτόν τον τρόπο τις αντιδράσεις των πολιτών απέναντι στο εμφανές «δημοκρατικό έλλειμμα» από το οποίο πάσχει σήμερα η Ευρώπη, τις διαδικασίες που ακολουθούνται για την αναθεώρηση των Συνθηκών και την ανάγκη ουσιαστικής συζήτησης με τη συμμετοχή των πολιτών για το «μέλλον της Ευρώπης».

Από άποψη εσωτερικής πολιτικής το «ΟΧΙ» αναγκαστικά επιβάλλει πλέον μια σοβαρή συζήτηση για την ταυτότητα της χώρας και το ρόλο της τόσο στη σημερινή ΕΕ όσο και στην Ευρώπη που διαμορφώνεται. Οι Ιρλανδοί έχουν διαπαιδαγωγηθεί να βλέπουν την Ευρώπη ως τη χήνα που γεννά το «χρυσό αυγό» στην αυλή τους. Τώρα που η βρύση των κοινοτικών εισροών στερεύει και θα πρέπει οι ίδιοι να συμβάλλουν καθαρά στον προϋπολογισμό, φαίνεται να δυστροπούν, γι αυτό και οι Βρυξέλλες τους θεωρούν αχάριστους και αγνώμονες. Η αλήθεια είναι ότι θα πρέπει τώρα να αποφασίσουν με πολιτικούς όρους τι Ευρώπη θέλουν, τι όραμα έχουν, τι ρόλο θέλουν να διαδραματίσουν στις διεργασίες για το μέλλον της Ευρώπης, πώς βλέπουν τον διεθνή τους ρόλο.

Γεγονός είναι ότι έχει πλέον διαμορφωθεί ένα ισχυρό ρεύμα ευρωσκεπτικισμού. Όλο και περισσότερες γκρίνιες ακούγονται για το ευρώ, όλο και περισσότερες απόψεις διατυπώνονται για το «κοινωνικό πρότυπο» που πρέπει να ακολουθήσει η χώρα. Έχοντας τις χαμηλότερες δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ στην ΕΕ, η άποψη ότι αλληθωρίζει προς το αμερικανικό πρότυπο δεν απέχει και πολύ από την πραγματικότητα.

Εναπόκειται βέβαια στον ιρλανδικό λαό να κάνει τις επιλογές του και είναι ευθύνη των πολιτικών δυνάμεων της χώρας να καταστήσουν σαφείς τις επιλογές αυτές με τις επιπτώσεις τους. Αυτό που δεν μπορεί πλέον να αποφεύγεται είναι η ουσιαστική συζήτηση για τα προβλήματα αυτά με κοινωνικούς και

πολιτικούς όρους και όχι με όρους οικονομικής λογιστικής όπως γινόταν μέχρι σήμερα.

Κατά τα άλλα, επί του παρόντος, όλοι αντιλαμβάνονται ότι οι «μαγκιές» δεν έχουν πέραση στην Ευρώπη, όπως κι εμείς το έχουμε αρκούτως διαπιστώσει.

Μελέτες για τη διεθνή πολιτική

• **Λένα Διβάνη,**
Η εδαφική ολοκλήρωση της Ελλάδας
(1830-1947), (Απόπειρα
Πατριδογνωσίας),
Εκδόσεις Καστανιώτη 2000, σελ. 716.

«Τα καινούργια σύνορα φέρνουν πάντα καινούργιους μπελάδες»· μ' αυτή τη γνωστή φράση του συνταγματάρχη Χάους αρχίζει τον πρόλογό της η Λένα Διβάνη, υπογραμμίζοντας ότι πρόκειται για ένα δυσοίωνα αλλά γενικής εφαρμογής αξίωμα της διπλωματικής ιστορίας, που ισχύει και σήμερα για τις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης, όπου παραδοσιακά και εναλλάξ επιχειρείται να «τεντωθεί» το κράτος για να καλύψει το έθνος ή να «τεντωθεί» το έθνος για να καλύψει τα όρια του κράτους.

Πολύ εύστοχα η Λένα Διβάνη επιχειρεί αυτή τη διάκριση, γιατί στη δυτική Ευρώπη η διαδικασία συγκρότησης εθνικών κρατών ήταν οπωσδήποτε ομαλότερη.

Συνοψίζοντας την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία των τελευταίων τριάντα χρόνων, μέσα από μια διεπιστημονική προσέγγιση, η Λένα Διβάνη παρουσιάζει μια εξαιρετική εργασία περί του πώς το ελληνικό έθνος συγκροτήθηκε με στόχο τη δημιουργία εθνικού κράτους και πώς το αρχαίο ελληνικό κράτος απέκτησε σταδιακά διευρυνόμενο τα σημερινά του σύνορα. Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο του βιβλίου είναι ότι κάθε θεματική ενότητα συνοδεύεται από τα κείμενα της αντίστοιχης περιόδου.

Σε κάποιο σημείο του προλόγου της η Λένα Διβάνη σημειώνει ότι τελικά είναι άχαρη δουλειά η απόπειρα σύνθεσης των καρπών της πρωτογενούς έρευνας άλλων. Όταν όμως ο ερευνητής ολοκληρώνει με επιτυχία το εγχείρημά του όπως στην περίπτωση της Λένας Διβάνη, τότε ο αναγνώστης έρχεται να τον δικαιώσει. Κι αυτό είναι βέβαιο πως θα συμβεί με τη μελέτη για την «Εδαφική Ολοκλήρωση της Ελλάδας».

• **Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος,**
Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο,
Εκδόσεις Ποιότητα 2000, σελ. 259.

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου το διεθνές σύστημα χαρακτηρίστηκε από τον κατακερματισμό σε εθνικές οντότητες, από τη μια πλευρά, και από την ολοένα αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση, από την άλλη. Το ρόλο των ΗΠΑ στο μεταψυχροπολεμικό κόσμο εξετάζει διεξοδικά στη μελέτη του ο Κ. Αρβανιτόπουλος. Ειδικότερα ερευνά τα ιδεολογικά ρεύματα που διαμορφώνουν την αμερικανική εξωτερική πολιτική και αναλύει την εκδίπλωσή της σε συστημικό επίπεδο και στο υποσύστημα της Ευρασίας.

Ο απομονωτισμός και ο φιλελευθερισμός εξετάζονται στο πρώτο κεφάλαιο. Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η δομή του μεταψυχροπολεμικού διεθνούς συστήματος και αναλύονται οι τάσεις που αναπτύσσονται αυτή την εποχή στις ΗΠΑ. Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο ο συγγραφέας εξετάζει την αμερικανική εξωτερική πολιτική στην Ευρασία, τις ευρωαμερικανικές σχέσεις και τις τάσεις που αναπτύσσονται με την αναδιάταξη του ευρωπαϊκού χώρου.

• **Κώστας Γεννάρης,**
Εξ Ανατολών,
Εκδόσεις Καστανιώτη 2001, σελ. 36.

Σε μια εποχή όπου η ενταξιακή προοπτική της Κύπρου αποτελεί τη σημαντικότερη ιστορική ευκαιρία για την επανένωση του νησιού μ' ένα ομοσπονδιακό, διζωνικό, δικοινοτικό καθεστώς, το βιβλίο του δημοσιογράφου Κώστα Γεννάρη έρχεται να μας θυμίσει τη συνομισιακή πρακτική που ακολουθεί η Άγκυρα στην προσπάθειά της να παρεμποδίσει κάθε προοπτική συνεννόησης και επίλυσης του προβλήματος.

Στη μελέτη του Κώστα Γεννάρη επιχειρείται μια απομυθοποίηση, η οποία συνάμα αποκαλύπτει «και την εξ Ανα-

τολών συνωμοσία κατά της Κύπρου και του λαού της, με την ενεργό συνδρομή διεθνών παραγόντων που σήμερα διεκδικούν πρωταγωνιστικό και καθοδηγητικό ρόλο στην προώθηση λύσης στο Κυπριακό».

• **Γεώργιος Μανουσάκης,**
Χημικός και Βιολογικός Πόλεμος. Από τις Πλαταιές στο Τόκιο και τη Βαγδάτη,
Εκδόσεις Πατάκη 2000, σελ. 317.

Όταν πρωτοεμφανίστηκαν στα πολεμικά μέτωπα οι χημικές ουσίες, προκάλεσαν στους στρατιωτικούς μεγάλο σοκ και έντονο προβληματισμό, όχι μόνο για τα τραγικά αποτελέσματά τους αλλά και επειδή άρχισε να εμφανίζεται μια νέα λογική, μια νέα πρακτική στη διεξαγωγή του πολέμου.

Ο καθηγητής της Ανόργανης Χημείας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μέχρι το 1998 (σήμερα είναι ομότιμος) Γ. Μανουσάκης επιχειρεί μια ιστορική αφήγηση του χημικού και βιολογικού πολέμου.

Με εύληπτο τρόπο, δεν απευθύνεται μόνο σε χημικούς ή βιολόγους, όπως θα μπορούσε να υποθέσει κανείς, αλλά και σε οποιονδήποτε αναγνώστη έχει διαβάσει ή ακούσει ή δει στην τηλεόραση κάτι για τους ιδιόρρυθμους αυτούς πολέμους και θα ήθελε να έχει κάποια πληρέστερη εικόνα και κάποιες πληροφορίες από το παρασκήνιό τους. Διαβάζοντας κανείς το βιβλίο, θα διαπιστώσει πως η νοοτροπία των ανθρώπων στην αντιμετώπιση κρίσεων είναι η ίδια σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης και σε όλες τις εποχές, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Θα συνειδητοποιήσει επίσης πως δεν υπάρχουν ηθικές αναστολές και ότι η υποκρισία, οι διάφορες ίντριγκες και οι ανίερες συμμαχίες είναι φαινόμενα διαχρονικά.

Από την ανάγνωση του βιβλίου βγαίνει το συμπέρασμα ότι τίποτα δεν αποκλείει τη μελλοντική χρήση των χημικών και βιολογικών όπλων, ακόμη και σήμερα, σε δολιοφθορές, κινήματα, εξεγέρ-

σεις, τοπικούς πολέμους, ή και επιθέσεις με διηπειρωτικούς πυραύλους.

• **Γιώργος Πετράκος (επιμέλεια),**
Η ανάπτυξη των Βαλκανίων,
Πανεπιστημιακές Εκδόσεις
Θεσσαλίας 2000, σελ. 509.

Το βιβλίο αυτό, που επιμελήθηκε ο Γ. Πετράκος, έρχεται σε μια περίοδο όπου η συζήτηση για την ανάπτυξη των Βαλκανίων έχει εκ των πραγμάτων ξεκινήσει σε πολλά επίπεδα. Τα κείμενα αυτής της συλλογικής μελέτης παρουσιάζουν τα βασικά οικονομικά, δημογραφικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των βαλκανικών χωρών σε μετάβαση. Επίσης παρουσιάζονται και αξιολογούνται συγκριτικά μια σειρά δείκτες που αφορούν τρία γεωγραφικά σύνολα: Τα Βαλκάνια, την Κεντρική Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι βασικές συνιστώσες της νέας οικονομικής γεωγραφίας της Ευρώπης και εξετάζεται η σχετική θέση και ο ρόλος των Βαλκανίων. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα βασικά οικονομικά και διαρθρωτικά χαρακτηριστικά, ενώ στο τρίτο και στο τέταρτο εξετάζονται οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις των βαλκανικών χωρών, είτε αφορούν στο διεθνές εμπόριο είτε στις ξένες επενδύσεις. Στο πέμπτο και έκτο κεφάλαιο ακολουθείται μια τομεακή προσέγγιση και εξετάζονται η δομή της βιομηχανίας και η ανάπτυξη του γεωργικού και υπαίθριου χώρου. Στη συνέχεια αναλύονται οι δημογραφικές εξελίξεις με έμφαση στα μεταναστευτικά ρεύματα και η κατάσταση των υποδομών. Εξετάζεται επίσης το πρόβλημα της μετάβασης στα Βαλκάνια στα πλαίσια της νέας μεταψυχροπολεμικής διεθνούς πραγματικότητας.

Τα κείμενα έχουν γράψει οι: Γ. Πετράκος, Γ. Παντελάδης, Γ. Ριζόπουλος, Μ. Τσιάπα, Δ. Γούσιος, Β. Γκοτζαμάνης, Π. Σκάγιαννης, Μ. Ευρυβιάδης, Λ. Λαμπριανίδης και Α. Κότιος.

• **Π.Γ. Βατικιώτης,**
Ισλάμ και κράτος,
Εκδόσεις Παπαζήση - ΕΛΙΑΜΕΠ
2000, σελ. 184.

Το βιβλίο εξετάζει τα θεωρητικά προ-

βλήματα που ανέκυψαν όταν η σύγχρονη ευρωπαϊκή ιδεολογία του εθνικισμού έγινε αποδεκτή από μουσουλμανικές κοινωνίες που είχαν οργανωθεί σε επίσημα σύγχρονα κράτη. Επίσης πραγματεύεται τις πρακτικές δυσκολίες που προέκυψαν από το δογματικό ασυμβίβαστο μεταξύ του ίδιου του Ισλάμ ως πολιτικής ιδεολογίας και της «ξένης» ιδέας του εθνικού κράτους. Η πιο πάνω σύγκρουση μάλιστα εξετάζεται με βάση την ιστορική εμπειρία διαφόρων κρατών του ισλαμικού κόσμου. Ο συγγραφέας επίσης κάνει λόγο για το γεγονός ότι ενώ το κράτος –ως οργανισμός δύναμης– υπήρξε ένας ιδιαίτερα ανθεκτικός θεσμός στην ισλαμική ιστορία, σε σχέση με την ιμπα (κοινότητα των πιστών) αποτελούσε μία πρόκληση, καθώς η τελευταία συμπεριλαμβάνει όλους τους πιστούς χωρίς αναφορά σε εδαφικά σύνολα. Η πιο πάνω ανθεκτική σχέση των εννοιών ιμπα και εθνικό κράτος αποτελεί το πρίσμα υπό το οποίο αναλύεται ο αραβικός εθνικισμός που προβάλλει την έννοια ενός κατά πολύ μεγαλύτερου έθνους-κράτους σε σχέση με τα υπάρχοντα κράτη του σύγχρονου αραβικού κόσμου. Μια πολύ σημαντική μελέτη, από έναν επισημό με διεθνή αναγνώριση. Υπενθυμίζουμε ότι ο Π. Βατικιώτης σταδιοδρόμησε πρώτα στο Indiana University και στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου. Το βιβλίο αυτό είναι το μόνο έργο του που κυκλοφορεί στα ελληνικά. Πρόκειται επίσης να κυκλοφορήσει από το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας η *Σύγχρονη Ιστορία της Αιγύπτου*.

• **Νικόλας Κρανιδιώτης,**
Η Κύπρος στην Ευρώπη,
Εκδόσεις Εστία 2001 σελ. 160.

Ο Νικόλας Κρανιδιώτης χάθηκε τον Σεπτέμβριο του 1999 στο μοιραίο ταξίδι του Φάλκον προς την Ρουμανία. Γιος του αναπληρωτή υπουργού Εξωτερικών Γιάννου Κρανιδιώτη (θύμα κι αυτός του μοιραίου Φάλκον) και εγγονός του κύριου λογοτέχνη και πρέσβη Νίκου Κρανιδιώτη, ο Νικόλας φοίτησε στο Τμήμα των Διεθνών Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών κι έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο London School of

Economics. Σ' αυτή την έκδοση, που έγινε με πρωτοβουλία του καθηγητή του στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Τσακαλογιάννη, περιλαμβάνεται η διπλωματική του εργασία κι εκείνη που εκπόνησε για το Master στο London School of Economics. Ο Νικόλας ήθελε να προσφέρει κι αυτός όπως και ο πατέρας του για την προώθηση των συμφερόντων των δυο «πατρίδων» του: της Ελλάδας και της Κύπρου. Όπως σημειώνει εύστοχα στον πρόλογό του ο Θεόδωρος Πάγκαλος, «ο Νικόλας διέθετε όλες εκείνες τις ικανότητες και τις γνώσεις που απαιτούνται για την ολοκλήρωση ενός πολιτικού υποκειμένου. Γι' αυτό και οι προσεγγίσεις του εμφανίζουν εξαιρετική ωριμότητα και βαθυστόχαστη τεκμηρίωση. Ένα πράγμα μόνο έλειπε από τον Νικόλα: η πίστωση χρόνου που δικαιούτο». Στην πρώτη μελέτη του ο Νικόλας παρακολουθεί την ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου και στην δεύτερη εξετάζει το ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

• **Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης,**
Επιβάλλοντας την Ειρήνη. Η νομιμότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων και τα όρια του ανθρωπισμού,
Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου
Α. Σάκκουλας 2001, σελ. 433.

Μπορούμε να μιλάμε για διαμόρφωση ενός νέου κανόνα του διεθνούς δικαίου ως εξαίρεση στην αρχή της μη επεμβάσεως στις εσωτερικές κρατικές υποθέσεις; Υπήρχαν ήδη οι νομικές βάσεις του δικαιώματος στην επέμβαση και πώς επέδρασαν οι εξελίξεις τα τελευταία χρόνια σε νομικό και πολιτικό επίπεδο στη διαμόρφωση και την έκφρασή του; Ποιες είναι οι προϋποθέσεις και τα όριά του; Θα ήταν θεμιτή μια γενικευμένη εφαρμογή σε βάρος της κρατικής κυριαρχίας; Η ανθρωπιστική επέμβαση μπορεί να νομιμοποιηθεί; Μπορούμε να διαπιστώσουμε τη διαμόρφωση ενός δικαιώματος στην επέμβαση; Σ' αυτά τα κρίσιμα ερωτήματα επιχειρεί ν' απαντήσει η μελέτη του Κωνσταντίνου Τσιτσελίκη.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

Η «πλατφόρμα Ζοσπέν» για το μέλλον της Ευρώπης

Στις 30 Απριλίου του 2001 ο καγκελάριος της Γερμανίας Γκέρχαρντ Σρέντερ παρουσίασε το «Όραμα για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης», ένα κείμενο το οποίο συνέταξε το γερμανικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα. Ο Σρέντερ πρότεινε μια ριζοσπαστική μεταρρύθμιση των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη μετατροπή της σε ένα πιο ομοσπονδιακό σύστημα με σημαντική παραχώρηση αρμοδιοτήτων στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ένα μήνα αργότερα, στις 28 Μαΐου ο γάλλος πρωθυπουργός Λιονέλ Ζοσπέν παρουσίασε το δικό του όραμα για το μέλλον της Ευρώπης, απαντώντας στις εισηγήσεις Σρέντερ για περισσότερο φεντεραλισμό. Για τον γάλλο πρωθυπουργό, «ομοσπονδία» σημαίνει «ομοσπονδία κρατών εθνών» όπως πρώτος την περιέγραψε ο πρώην πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζακ Ντελόρ¹. Ο Ζοσπέν αντίθετα με τον Σρέντερ υποστήριξε ότι η ΕΕ δεν μπορεί να αποδεχθεί ένα μοντέλο ανάλογο με τα ομόσπονδα γερμανικά κρατίδια ή τις 50 αμερικανικές πολιτείες και αντ' αυτών πρότεινε τη μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε ένα είδος «οικονομικής κυβέρνησης» της Ευρώπης, που θα εργάζεται για την εμπέδωση μιας «κοινωνικής συνθήκης» στη Γηραιά Ήπειρο. Για τον Ζοσπέν, το πρωταρχικό ενδιαφέρον μας δεν βρίσκεται στην αρχιτεκτονική της νέας Ευρώπης, αλλά στο κοινωνικό πρότυπο που θα ενσαρκώνει. «Η Ευρώπη είναι πολύ περισσότερο από μια αγορά. Είναι φορέας ενός μοντέλου κοινωνίας, καρπού της ιστορίας που εξελίσσεται μέσω ολοένα εντονότερων δεσμών που ενώνουν σήμερα του ευρωπαϊκούς λαούς», υποστηρίζει ο Ζοσπέν στο δικό του όραμα για την Ευρώπη του 21ου αιώνα².

Ο γάλλος πρωθυπουργός σωστά επι-

σημαίνει ότι η οικονομική συνοχή που επιτεύχθηκε τα 2-3 τελευταία χρόνια πρέπει να τεθεί στην υπηρεσία της κοινωνικής αλληλεγγύης. Με την παρέμβασή του (αν και με αρκετή καθυστέρηση), ο Ζοσπέν δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ευρωσκεπτικιστής. Αντιθέτως έθεσε πολύ εύστοχα το πλαίσιο του διαλόγου για το μέλλον της Ευρώπης. Επιχειρείν' απαντήσει στα ερωτήματα ποιος είναι ο τελικός στόχος της ευρωπαϊκής ενοποίησης και ποια πολιτική Ευρώπη θέλουν οι ευρωπαίοι πολίτες. Σε αντίθεση με τις προτάσεις Σρέντερ που δίνουν προτεραιότητα στις θεσμικές μεταρρυθμίσεις, οι προτάσεις Ζοσπέν υπογραμμίζουν ότι το κυρίαρχο ερώτημα είναι πολιτικό και όχι θεσμικό³.

Για το ζήτημα της ομοσπονδιακής προοπτικής της Ευρώπης, η «πλατφόρμα Ζοσπέν» για το μέλλον της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης κάνει λόγο για «ομοσπονδία εθνών-κρατών» μέσω μιας «προοδευτικής και ελεγχόμενης μεταβίβασης εξουσιών στο επίπεδο της Ένωσης» κι αυτό δεν είναι επί της αρχής ασύμβατο με τις προτάσεις Σρέντερ. Όπως σωστά έχει επισημανθεί⁴ ο σκληρός πυρήνας των γαλλογερμανικών διαφωνιών δεν είναι θεσμικός-συνταγματικός αλλά πολιτικός. Η Γαλλία δεν φοβάται μια -αδύνατη με τους σημερινούς συσχετισμούς- επιβολή του γερμανικού ομοσπονδιακού μοντέλου στην ΕΕ. Φοβάται την ανάδειξη της Γερμανίας σε κεντρικό παράγοντα των ευρωπαϊκών εξελίξεων που θα συμπλέει κατά περίπτωση με το Παρίσι ως προς τα θεσμικά και με το Λονδίνο ως προς την προσαρμογή της Γηραιάς Ηπείρου στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης και της «Νέας Οικονομίας». Δεν είναι τυχαία άλλωστε η δήλωση του γερμανού υπουργού Εξωτερικών Γιόσκα Φίσερ ότι η ομιλία Ζοσπέν δείχνει πως οι απόψεις Γαλλίας-Γερμανίας «συγκλίνουν σε πολλά σημεία».

Μπορεί οι απόψεις για μια νέα κατανομή των αρμοδιοτήτων να παρουσιάζουν διαφορές, όμως το ομοσπονδιακό όραμα είναι το μοναδικό με το οποίο μπορεί να επιτευχθεί η επιδιωκόμενη εμβάθυνση και η μελλοντική διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλέπε αναλυτικά το κείμενο του Ζακ Ντελόρ στον συλλογικό τόμο *Από το Άμστερνταμ στη Νίκαια* που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Κριτική.
2. «L' Europe de Lionel Jospin». Εκτενή αποσπάσματα της Ομιλίας του Ζοσπέν της 28ης Μαΐου του 2001, στην εφημερίδα *Le Monde* της 29ης Μαΐου 2001.
3. Σ' αυτό το ζήτημα με τις προτάσεις Ζοσπέν συντάχθηκε και ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ρομάνο Πρόντι. Στην ομιλία του στο Ινστιτούτο Πολιτικών Επιστημών στο Παρίσι, στις 29 Μαΐου του 2001, υπογράμμισε ότι αυτή την περίοδο «πρέπει να δούμε τι θέλουμε από την Ευρώπη και πώς μπορούμε να το κατακτήσουμε. Μετά μπορεί να επιλυθεί και το ζήτημα της μορφής και του ισοζυγίου ισχύος των θεσμών». Βλ. αναλυτικά «Ο Πρόντι συντάσσεται με τις θέσεις Ζοσπέν», στην εφημερίδα *Καθημερινή* της 30ης Μαΐου 2001.
4. Γ. Καπόπουλος, «Δύσκολη γαλλογερμανική διαπραγμάτευση», στην εφημερίδα *Καθημερινή* της 29ης Μαΐου 2001.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

Τι ξέρεις στ' αλήθεια για την Τουρκία;

Κατεβαίνοντας από την μικρή πολυκατοικία σου, σε έναν από τους ανηφορικούς δρόμους που ενώνουν τον Βόσπορο με το παλιό παλάτι του Γιλντίζ, θα σταματήσεις πρώτα στο μπακάλικο. Τα πρωινά, πίσω από τον πάγκο με τα τυριά, τις ελιές και τα αλλαντικά είναι συνήθως ο Ισμαήλ. Ο αδελφός του ο Μουσταφά δουλεύει συνήθως πιο αργά. Ο Ισμαήλ είναι ήσυχος και ντροπαλός. Μιλάτε λίγο, για τον καιρό συνήθως. Ο Μουσταφά είναι πιο χαρούμενος και πιο τολμηρός. Το μεγάλο του πάθος είναι το ποδόσφαιρο, βλέπει όλους τους αγώνες, ξέρει όλες τις ευρωπαϊκές ομάδες απ' έξω και είναι φανατικός Γαλατασεραϊλής. Ο Μουσταφά και ο Ισμαήλ είναι από τη Μαύρη Θάλασσα, από ένα χωριό έξω από τη Ρίζε.

Δεν πίνουν αλκοόλ, δεν καπνίζουν και κάθε φορά πειράζουν την γυναίκα σου, που αποφάσισε ότι στην Τουρκία θα υποστηρίξει την Μπेसικτάς. Πολλές φορές είναι στο μπακάλικο και ο πατέρας τους. Κάθεται πάντα σε μια γωνιά ή όταν έχει καλό καιρό έξω στο δρόμο και καπνίζει το τσιγάρο του. Ήσυχος, βαθύ βλέμμα του ανθρώπου που προτιμά τα βουνά της Μαύρης Θάλασσας από τον πυκνοκατοικημένο Βόσπορο. Και οι γιοι του φαίνεται να προτιμούν το χωριό τους από την Πόλη. Μένουν απέναντι από το μπακάλικο και δεν ξέρεις πώς περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους. Με τον Ισμαήλ και τον Μουσταφά ανακάλυψες και την κρυφή γοητεία του βερεσέ. Μόνο το όνομά σου φθάνει για να εγγυηθεί ότι θα πληρώσεις αυτά που παίρνεις. Περπατάς ανάλαφρος, χωρίς πορτοφόλι στη γειτονιά σου. Αφού χαιρετήσεις τον ιδιοκτήτη του στεγνοκαθαριστηρίου, έναν πράο και λιγομίλητο πιστό μουσουλμάνο και το ζευγάρι των φαρμακοποιών, με την παλιά, ασπρόμαυρη φωτογραφία του άνδρα με στολή έφεδρου αξιωματικού στο φαρμακείο τους, περνάς πάντα για λίγη κουβέντα με τον ζαχαροπλάστη. Συνεπής

μουσουλμάνος, φιλόσοφος της ανθρωπίνης φύσης, του θεού και της αγάπης. Πάντα σε κερνάει ένα γλυκάκι ή ένα αλμυρό. Παλαιότερα ήταν συνέχεια κουρασμένος, δούλευε από το πρωί μέχρι το βράδυ γιατί ο αδελφός του ήταν στο στρατό. Πριν από λίγους μήνες ο αδελφός γύρισε και ο Χουσεϊν ξαναβρήκε τη φόρμα του. Κάθε Παρασκευή μεσημέρι κλείνει το μαγαζί του και πηγαίνει για προσευχή στο τζαμί που είναι απέναντι. Κάθε φορά η συζήτησή σας καταλήγει ότι δεν έχει σημασία από πού είσαι και τι πιστεύεις αλλά το ότι είσαι άνθρωπος. Δεν τα καταλαβαίνεις όλα που σου λέει ο Χουσεϊν από το Σίβας, αλλά ξέρεις ότι δεν λέει ψέματα.

Φεύγοντας από το ζαχαροπλαστείο θα πας σίγουρα για το τσάι σου στο κουρείο του Αλί και του Μεχμέτ. Την πρώτη ημέρα που άνοιξαν το κουρείο ήσουν ο πρώτος τους πελάτης. Από τότε περνάς σχεδόν κάθε πρωί, έστω και για μια καλημέρα. Εκεί απολαμβάνεις την περιποίηση που κρατάει πάνω από μία ώρα, με καλλυντικά, σαπούνια, βούρτσες και αρώματα. Απολαμβάνεις τις κουβέντες με τους περαστικούς και τους πελάτες με την προφορά που είναι δύσκολο να καταλάβεις. Ο Μεχμέτ και ο Αλί είναι από την Ούρφα, άνθρωποι ομιλητικοί, με χιούμορ και τιμιότητα.

Πολλές φορές, ενώ μιλάτε και πίνετε τσάι, ο Αλί παίρνει το ψαλίδι του και σου κόβει κάποιες τρίχες που εξέχουν από το πηγούνι σου. Θέλουν όσοι βγαίνουν από το κουρείο τους να είναι τέλειοι και ο χρόνος δεν μετρά ούτε γι' αυτούς ούτε για τους πελάτες τους.

Κάποια Σάββατα πηγαίνεις το πρωί και τρώτε πρωινό, έρχεται και ο Χουσεϊν και μιλάτε. Του Μεχμέτ του αρέσει η οικογενειακή ζωή και η παντρεία ενώ ο ζαχαροπλάστης λέει πως δεν θα βρει ποτέ μια γυναίκα να ερωτευθεί. Ποτέ δεν μίλησες για την πολιτική ή για τις σχέσεις της Τουρκίας με άλλες χώρες. Δεν ξέρεις τι ψηφίζουν και τι πιστεύουν για την επικαιρότητα. Δεν ρωτάς γιατί θέλεις να κρατήσεις αυτή τη γειτονιά μακριά από τα κόμματα, την πολιτική, την ανόητη επικαιρότητα, την Τουρκία που αντιμετωπίζεις κάθε μέρα στο γραφείο σου. Και δεν ρωτάς γιατί τελικά δεν έχει σημασία.

Από τη Μαύρη Θάλασσα στην Ούρφα και από την Κωνσταντινούπολη στο Σίβας, κάθε μέρα ταξιδεύεις και αναρωτιέσαι...

Ποια είναι η Τουρκία;

Και τι ξέρεις στ' αλήθεια γι' αυτήν;

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΡΕΤΑΙΟΣ

Κωνσταντινούπολη, 12/6/2001

Μνήμες από το Κρίκελο Ευρυτανίας

Ο συντάκτης του κειμένου, Κώστας Μάνης, είναι εκπαιδευτικός στο Γυμνάσιο Γρανίτσας. Παράλληλα συνεργάζεται με τα Γενικά Αρχεία του Κράτους (Παράρτημα Ευρυτανίας) ενδιαφερόμενος για την ιστορική έρευνα. Προσπαθεί να καταγράψει προσωπικές μαρτυρίες. Το απομαγνητοφωνημένο κείμενο που ακολουθεί είναι από διήγηση του συνταξιούχου Κώστα Κρέτση το Σάββατο 22 Απριλίου 2000 στα Καμένα Βούρλα. Η προφορική μαρτυρία του Κώστα Κρέτση συμπληρώνεται από στοιχεία γραπτής μαρτυρίας του Σωτήρη Γκαλιμάνη - Παύλου.

— Κατ' αρχήν πρέπει, θάπρεπε, να σου πω λίγα απ' την αρχή τη σειρά, εν ολίγοις βέβαια, περιληπτικώς. Εγώ πήγαινα στο σχολείο. Δε θυμάμαι ακριβώς ποια τάξη ήμουν. Τετάρτη ήμουν; Πέμπτη ήμουν; '45 ήτανε; Όχι, τότε δεν πήγαινα σχολείο, είχα τελειώσει¹.

• Πότε γεννηθήκατε;

— Το '27. Λοιπόν εν τω μεταξύ ας έρθουμε στο θέμα. Το 1945 λοιπόν, πιστεύω τότε πρέπει να ήτανε, γιατί το '46 ήτανε ένα καλό καλοκαίρι. Το φθινόπωρο μας κλείσανε, είχε βγεί το Δεύτερο Αντάρτικο και δεν μπορέσαμε να πάμε στον προορισμό μας. Μόλις ξεκινήσαμε, μας είπαν: «Δεν περνάτε στον Ψηλό Σταυρό. Τόχουν κλείσει αντάρτες». Ο Ψηλός Σταυρός είναι μια ορεινή τοποθεσία στα όρια Ευρυτανίας και Ναυπακτίας μεταξύ Αράχωβας και Δομνίστας. Τέλος πάντων αυτό είναι άλλη ιστορία. Εκείνο που ήθελα να πω είναι ότι το Κρίκελο αποτελείται από πολύ κόσμο. Μπορώ να σου πω μόνο δυο νούμερα. Μεσολόγγι, Ευηνοχώρι, Γαλατάς και Περιθώρι έχουν γύρω στις 6,5 με 7 χιλιάδες ανθρώπους. Τώρα. Κρικελιώτες. Εδώ, το Νέο Κρίκελο πρέπει νάχει κι αυτό καμιά τρακοσαριά. Η Ηράκλεια καμιά πενηνταριά, η Δαμάστα καμιά εκατοστή-εκατόν πενήντα άτομα. Μόνο αυτά να πιάσεις, εκτός τι είμαστε εδώ-εκεί σκόρπιοι κ.τ.λ. Είναι πολύς ο κόσμος.

Ε, το καλοκαίρι λοιπόν αυτό, μήπως ήταν το '46; Πρέπει να ήταν το '46 γιατί τότε μας το χάλασε ας πούμε και τέλει-

ωσε. Είχε έρθει πολύς κόσμος, κατάλαβες, πολύς κόσμος, Κρικελιώτες να παραθερίσουνε στο χωριό, και το νοσταλγούμε το χωριό και τότε και τώρα και πάντα, το θέλουμε να πάμε στο χωριό. Ε, να μην τα πολυλογάμε, τον κόσμο εγώ δεν τον ήξερα ακριβώς αλλά τους είδα την ώρα εκείνη. Χτυπήσανε οι καμπάνες. Κατά τις 10 περίπου.

Ξέρω γω, 11, 10 και μισή, χτυπήσανε οι καμπάνες. Ακούμε λοιπόν «Όλοι στην πλατεία. Όλοι στην πλατεία. Όλοι οι άντρες στην πλατεία». Ήτανε μέσα στο χωριό ένας εδώ, ένας εκεί, απ' αυτούς τους μαυροσκούφηδες, ας πούμε αναρχικές ομάδες. Ήρθαμε στην πλατεία, ο πατέρας μου και όλοι οι γειτόνοι μας και 'γω. Μας είχαν μάσει, ήμασταν μια μάζα ελεύθεροι εκεί, αλλά πολλοί άντρες. Μπορώ να σου πω και τρακόσοι, και φοράγαμε πατατούκα. Η πατατούκα είναι ένα ύφασμα μάλλινο που το ράβανε και το κάνανε σακάκι κοντό και μαύρισε ο τόπος από την πατατούκα.

Αυτοί, δεν είδα εγώ και πολλούς απ' αυτούς, στις σκάλες της πλατείας, γιατί έχει σκάλες, είδα δυο οπλοπολυβόλα, τάχαν βάλει ένα από 'δω, ένα από 'κει να μη φύγει κανένας, και πιο πέρα, εκεί στο κωδωνοστάσιο τότε είχαν έναν αξιωματικό της χωροφυλακής, απόστρατο, έναν ψηλό από την Τσικλίστα², και τον χτύπαγαν αυτόν, τον κακοποιούσαν, δεν ξέρω, αυτός ήταν βασιλικός, ήταν στα ανάκτορα, τώρα γιατί δεν ξέρω, τον κλώτσαγαν, γέρος άνθρωπος, πολύ ψηλός αλλά τον είχαν δε-

μένο και κάθε τόσο τούριχναν μια κλωτσιά να πούμε.

• Αυτοί οι άτακτοι ποιανού ήτανε συμμορία; Ποιος ήταν ο αρχηγός τους;

— Ο αρχηγός τους ήταν κάποιος Κωστορίζος από το Κάψι.

• Τι σχέση έχει με το Νίκο Κωστορίζο, τον «υποσμηναγό, ήρωα της Αλβανίας» που το μνημείο του είναι στον Τυμφορηστό;

— Αδελφός του πρέπει νάναι ή ξάδελφος. Είχανε σκοτώσει οι αριστεροί αντάρτες κάποιον αδελφό του· γι' αυτό είχε μίσος εναντίον των αριστερών και έκανε αναρχικές ομάδες³. Την προηγούμενη μέρα είχε πάει στη Λάσπη⁴. Τις άλλες μέρες είχε πάει στ' άλλα χωριά και τους είχε τεντώσει στο ξύλο. Πολύ ξύλο. Εκεί στο χωριό το δικό μας λοιπόν, θέλησε να βάλει χέρι αλλά βρήκε αντίσταση από κάποιο γιατρό Ευάγγελο Κακαβά, ήταν δραστήριος γιατρός, Κρικελιώτης, και τούλεγε «Μη μας το διαλύεις το χωριό, μη μας το χαλάς» αλλά αυτός δεν άκουγε τίποτα. Εν τω μεταξύ, όσοι αριστεροί ήταν στο χωριό, το πήραν χαμπάρι και φύγανε.

Τώρα για τους αριστερούς θα ήθελα να κάνω λίγο πρόλογο. Ο χωριανός δεν ήξερε τι θα πει αριστεροί και δεξιοί τότε. Αλλά μας είχαν φέρει μια δασκάλα ονόματι Ελένη Παπαδάκη, αυτήν την Παπαδάκη τη φέραν τότε εξορία εκεί γιατί ήταν κουμμουνίστρια και αυτούς τους κυνηγάγανε τότε αλλά εμείς δεν το ξέραμε. Ήταν πολύ καλή δασκάλα Κουτσή ήτανε, πολύ καλή δασκάλα, μας είχε πάει τότε στη Σελήνη που λένε, γιατί δεν είχαμε και τα μέσα. Αλλά εκεί τότε δεν υπήρχαν ξενοδοχεία, εστιατόρια και τέτοια και τα κανόνισε με κάποιο Καζαντζή Δημήτριο που είχε ένα καφεενεδάκι εκεί δα και έκανε και τον κουρέα. Είχε κληρονομήσει αυτός ένα σπιτάκι μικρό εκεί στην πλατεία δίπλα, και την έβαλε σ' αυτό το σπίτι και μάλιστα την είχε και οικότροφη, ό,τι έτρωγε αυτός έδινε κι αυτής και πλήρωνε η γυναίκα κάτι ας πούμε. Αλλά

αυτή έβαψε πρώτα όλα τα παιδιά του, τα 'φτιαξε κουμμουνιστές. Έπιασε τους άλλους δασκάλους, ήτανε δυο δά-

σκαλοι ο Παπανικολάου και ο Ηλίας Κώτσης που δεν παρασύρθηκε τόσο. Ο Παπανικολάου τσίμπησε, Κρικελιώτικο παιδί, εν πάση περιπτώσει, είχε δημιουργήσει ένα πυρήνα τέτοιο που μια εποχή δεν ξέραμε τέλος πάντων και έγιναν κουμμουνιστάι, μερικοί απ' αυτούς που λέμε κουμμουνιστάς, άνθρωποι του χωριού, δεν ξέρανε και πολλά πράγματα, μάλλον τους είχαν χαρακτηρίσει κουμμουνιστάς, φύγανε. Πήρανε χαμπάρι αλλά μέινανε εννιά οι οποίοι δεν καταλάβανε και τους πιάσανε και ήτανε μαζί μ' εμάς. Ε, κάποια στιγμή, μας είχανε όλο το μεσημέρι εκεί, liazomaste, κουρασθήκαμε οι άνθρωποι και λοιπά ήρθε η ώρα να μας ανακρίνουν, μάλλον να λογοδοτήσουμε ας πούμε.

• Αυτοί πόσοι ήτανε; καμιά τριανταριά;

— Ήτανε καμιά εικοσπενταριά. Μετρημένοι ήτανε. Κάτι ρεμάλια, κάτι παλιοτόμαρα. Αλλά είχαν τα πολυβόλα, είχαν τα όπλα. Εκεί που είπαμε ότι το χωριό ήταν πολύ δεμένο, ήμαστε ανακατεμένοι εκεί μέσα πολύς κόσμος και άκουγα τον πατέρα μου και κάτι αλλουνούς και λέγανε...

Είχαν βγάλει όμως τους εννιά, είπαν τάδες, τάδες, τάδες, τους έβαλαν δίπλα στην εκκλησία μακριά από μας. Εκεί ήταν ένα κάρο τότε του Μπεσλεμέ, του Μπεσλεμέ ο γιός τώρα έχει μαγαζί στο Κρίκελο, ο Χαράλαμπος ο Μπεσλεμές. Εκεί στο κάρο λοιπόν είχαν βάλει τους εννιά. Μαζί μ' αυτούς κι ο δάσκαλος. Εννιά. Δε θυμάμαι τώρα ποιοι ήταν, μαζί με τους εννιά ήταν κι ο δάσκαλος Παπανικολάου Βασίλειος. Αρχισε τώρα να σουρουπώνει και δεν ξέραμε, εμείς είχαμε πράματα να τα βάζαμε να τα κά-

νουμε και μετά και στο χωριό σκοτεινιάζε, δεν ήταν όπως τώρα, φώτα και τέτοια. Τέλος πάντων αυτόν δεν τον ένοιαζε αλλά ο γιατρός έκανε αγώνα. Έβγαλε τους εννιά λοιπόν, ήταν μέρα ακόμα, κατέβηκε με τις μπότες του, είχαμε αστυνομία τότε στο χωριό, η αστυνομία έκανε πλάτες, έφυγε η αστυνομία, όλη η αστυνομία, σηκώθηκε και έφυγε δήθεν πάει δεν ξέρω 'γω που. Πήγαιναν κάποιοι, έμεναν κάνα-δυο. Τώρα φύγανε όλοι, ελεύθεροι από την αστυνομία, μιλημένα τα πράγματα οπωσδήποτε. Λοιπόν λέει: «Οι δεξιοί εκ δεξιών και οι αριστεροί εξ ευωνύμων» και πήγαν οι εννιά αριστερά και 21 ή 22 δεξιά και όλος ο άλλος λαός στη μέση. Εκεί ήταν μαζί και ο γιατρός ο Κακαβάς.

Λέει: «Αυτοί είναι μόνο; Αυτοί τι είναι εδωπέρα;»

«Αυτοί είναι μεταφερόμενοι δεν είναι τίποτα».

Ε, καυγάς εκεί. Τότε μας βγάλανε εμάς τα αετόπουλα πέρα στο καμπαναριό. Εντάξει, τώρα τι θα γίνει; Θα σκοτωθούν αυτοί. Τότε λέει στους δεξιούς ποιος θα πάει να κόψει ξερά πλατάνια, ξύλα να τους σκοτώσουν. Τώρα, εθελοντής βγήκε, τον έστειλαν αυτοί, ένας Κατσάδας Αθανάσιος νομιζω λεγότανε, αδελφός του Κώστα και πήγε και έκοψε όσα μπόρεσε πέντε-έξι-οχτώ ξύλα, τάφερε εκεί χλωρά πλατάνια με ρόζους.

Τότε λοιπόν οι μεσαίοι που δεν πήγαν ούτε δεξιά ούτε αριστερά λένε: «Αν βάλουν χέρι σε άνθρωπο, θα πηδήσουμε

να τους πάρουμε τα οπλοπολυβόλα». «Μα –έλεγε άλλος– θα μας σκοτώσουν». «Πώς θα μας σκοτώσουν; Θα τους τα πάρουμε, θα τους πιάσουμε...» και σχεδόν είχαν αποφασίσει μυστικά, ψου-ψου-ψου, ότι αν βάλουν χέρι γενικά στους χωριανούς, εμείς δεν είχαμε δεξιούς και αριστερούς τότε, ούτε και μετά είχαμε μίση, λοιπόν θα πηδήσουμε να τους πιάσουμε. Μας πήραν εμάς πέρα εκεί, άρχισε να σουρουπώνει, ήρθε η ώρα του μαρτυρίου.

Ο Κακαβάς παρακάλαγε «Σας παρακαλώ» τούλεγε, είχαν ένα τραπεζάκι, καθόταν κι η γυναίκα του. Εκείνος, με τις πέτσινες μπότες του, με τα σπηρούνια του, όπως είχαν οι ιππείς τότε, αξιωματικός.

Τότε, όταν ήρθε στο ζενίθ η ώρα να γίνει η εκτέλεση των εννιά, σχεδόν είχε σουρουπώσει, τότε πετάγεται η γυναίκα του Κακαβά, ήταν η δεύτερη γυναίκα, η πρώτη είχε πεθάνει, και του λέει: «Αρκετά σε παρακαλέσαμε κύριε Κωστορίζο. Τώρα δε σε παρακαλούμε. Σε διατάσσω να πάρεις τους άντρες σου και να φύγεις αμέσως. Αλλιώς, θα σε δέσω τώρα. Θα πάρω τηλέφωνο το θείο μου τον Τσαλδάρη» –τότε ήταν ο Τσαλδάρης ο πρόεδρος της κυβέρνησης– «και θα σε δέσω τώρα»⁵.

Μ' αυτό ζορίστηκε ο Κωστορίζος και να μην τα πολυλογάμε, έμασε τους αλήτες πούχε μαζί κι έφυγε και δεν πείραξε κανένα. Σώθηκε το χωριό γιατί θα γινόταν μεγάλη διαίρεση. Εκτός από τους σκοτωμένους που θα θρηνούσαμε θύματα, ήμασταν συγγενείς, ήμασταν χωριανοί, δεν ήταν εύκολα όλα αυτά, θα δημιουργούσε μεγάλα μίση. Έτσι απαλλαχτήκαμε κείνη τη χρονιά, πρέπει να ήταν το '46, και μετά όπου φύγει φύγει κι ούτε ξαναγυρίσαμε πίσω.

• Δεν πηγαίνετε τώρα στο χωριό καθόλου;

– Τώρα πάμε κάνα βράδυ, φεύγουμε.

• Έχετε σπίτι εκεί;

– Έχω αλλά δεν είναι φιαγμένο. Είχαμε χτίσει ένα καινούργιο γιατί μας το κάψανε οι Γερμανοί και φύγαμε τότε, κάναμε χρόνια να πάμε, εγκατασταθήκαμε αλλού.

• Η γυναίκα σας είναι κι αυτή απ' το Κρίκελο;

– Όχι, η γυναίκα μου είναι από 'δω απ' τα Καμένα Βούρλα και γι' αυτό είμαι και εγώ εδώ. Είχε αυτό το οικοπεδάκι,

Ο Άρης με τον επιτελάρχη του. Φωτ.: Κώστα Μπαλάφα.

έχτισα αυτό το σπίτι, τόκανα ξενοδοχείο, δούλευα οικοδόμος, εργολάβος οικοδομών ήμουν, τώρα είμαι συνταξιούχος, έμεινα εδώ, έκανα τα παιδιά μου, τα σπούδασα, πού να πάω τώρα στο χωριό – στο χωριό δεν υπάρχει δίοδος.

• Κατά τη διάρκεια της κατοχής το χωριό είχε μια αντιστασιακή παρουσία, μια δράση, κάτι τέτοιο, που ήταν αυτό που έκανε τους Γερμανούς να το κάψουν; Είχε αντάρτες;

– Ναι. Όχι, από το χωριό δυο-τρεις ήτανε, αλλά ήταν από τα γύρω χωριά. Ήταν ανταρτοκρατούμενο το μέρος.

• Ο Άρης ήταν εκεί; Είχατε προσωπική εμπειρία από τον Άρη; Τον είχατε δει;

– Βέβαια. Τον είχα δει την πρώτη φορά που ήρθε στο χωριό με εννιά. Εννιά ήταν όλοι-όλοι. Τώρα ποιοι ήταν οι άλλοι δεν ξέρω, τους είχα δει όλους, άκουσα το λόγο του, παρακάλεσε να πάει κάποιος μαζί, δεν πήγε κανένας, ήτανε απογευματάκι, έφυγε, εντάξει.

• Ήταν τότε που ξεκίνησε ο Άρης από τη Δομνίστα;

– Δεν ξεκίνησε από τη Δομνίστα. Εκεί στο Κρίκελο τον ταΐζανε, εκεί τον φυλάγανε στα Καλύβια απ' ότι μάθαμε αργότερα. Εμείς τον είδαμε μια μέρα, ήταν Κυριακή και μάλιστα πρωινή ώρα, δέκα-έντεκα, κάπου εκεί. Το σπίτι μας

ήταν πιο κάτω, σε μια βρύση. Εκεί ήταν ο δρόμος που πέρανε από κάτω, απάνω, απ' τα χωράφια κάτω από το Γαρδίκι Ομιλαίων. Βατός δρόμος. Για μια στιγμή βλέπουμε άντρες ντυμένους στο χακί και όπλα και ελληνική σημαία. Τότε ήμουν στο δημοτικό μαθητής. Αμέσως ανατρίχιασα. Έτοιμος να κινηθώ κοντά τους αλλά ήμουν μικρός. Λοιπόν, πέρασαν απάνω, ο πατέρας μου τους κοίταξε από το παράθυρο, από πάνω ήταν ένας μπάρμπας μου, Κρέτσης Νικόλαος, ο γιός του έχει μαγαζί, ξενοδοχείο, αφού περάσανε αυτοί απάνω με τα όπλα τους, λέει στον πατέρα μου: «Φωτιά στο χωριό μπάρμπα-Νίκο. Να, ξεσηκώθηκαν αντάρτες, θα μας κάψουν το χωριό τώρα».

Πάω μέσα, τρόμαξα. Πατέρα, λέω, θα μας κάψουν το χωριό; Λέει: «Παιδί μου, εγώ έχω κάψει στην Τουρκία 24 χωριά μ' αυτούς που μας ενοχλούσανε». Έχω ξήσει και εγώ την ιστορία με τη Μικρά Ασία από τις διηγήσεις του πατέρα μου και άλλων. Τέλος πάντων, περάσανε αυτοί απάνω. Εγώ ενθουσιασμένος με την ελληνική σημαία, ξέρεις μέσα στη σκλαβιά, απ' τα σχολεία τώρα, να πάω να δω πάνω στην πλατεία, τους είχαν φιλοξενήσει εκεί, με γένια με πράγματα, εννιά άνθρωποι, μαζί με τον Άρη.

Οχτώ, κι ο Άρης εννιά. Ήταν μάλιστα ένας με στραβό το τσαγούλι του, αλλά γερός, με γένια. Τώρα εκεί πρέπει να ήτανε κι αυτός ο Δημητρίου ο Μήτσος, δεν τον εγνώριζα τότε, δεν ήξερα ποιοι ήτανε, αντάρτες ήτανε, μαζεύτηκε κόσμος, βγάλαν λόγους, είπαν ποιοι είναι, τι κάνουν. Δεν είπανε περί κουμμουνισμού κ.τ.λ., είμαστε Ε.Α.Μ., Ελληνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο⁶, για τον κατακτητή, όλος ο κόσμος ενθουσιάστηκε αλλά κανένας δεν συγκινήθηκε.

Οι Κρικελιώτες δεν είναι τόσο ελαφρύδες να πάρουν φωτιά αμέσως. Το σκέφτηκε ο καθένας, και δεν αποφασίσανε να πάνε μαζί. Ξέρεις, σ' αυτές τις περιπτώσεις, δεν πάνε οι νοικοκυραίοι άνθρωποι, οι οικογενειάρχαι άνθρωποι. Πάνε οι άνθρωποι που έχουν λιγότερο μυαλό, δηλαδή ενθουσιάζονται γρήγορα, άλλοι δεν έχουν υποχρεώσεις, άλλοι δεν έχουνε δουλειά. Δηλαδή μ' ένα γενικό τρόπο, να τους ονομάσω κατά 70% τα ρεμάλια μαζεύονται σ' αυτά, όπως ήταν στα Τάγματα Ασφαλείας, τους έχω ζήσει κι αυτούς.

Περάσανε αυτοί οι μάγκες, μετά από κάνα-δυο βδομάδες – τώρα σου διηγούμαι άλλο – έκανε εξερεύνηση ένα σύνταγμα Ιταλών. Οργανωμένο σύνταγμα, με τα κανόνια του, με τους όλμους του, με όλα του. Αλλά το δικό μας το χωριό δεν είχε ένα μεγάλο μέρος ώστε να καταυλιστούν το βράδυ. Πιο πέρα απ' το χωριό όμως, ήταν ένα μέρος που το λέγαν Καράβια, μια μεγάλη λάκκα, αεροδρόμιο μεγάλο. Εκεί πήγαν πολλοί άνθρωποι, δυο-δυόμισι χιλιάδες, δεν ξέρω, και καταυλίσανε. Εκεί ξημερώσανε, δεν είχαν πληροφορηθεί ότι είχαν βγει αναρχικές ομάδες και έκαναν περιοδεία. Εκείνο το βράδυ, η κακιά η τύχη, αρρωστάει ένα ζώο και το πρωί φεύγει το κύριο σώμα για το Καρπενήσι και μένει μια διμοιρία Ιταλών. Τώρα τα μάτια ήταν οργανωμένα, παρακολουθούσαν την κατάσταση, είδαν ότι έμειναν είκοσι άντρες, δεν ξέρω πόσοι ακριβώς ήτανε, ειδοποίησαν τους αντάρτες και τους στήσαν ενέδρα στην τοποθεσία «Κουφόβρυση». Μόλις φύγαν απ' τα Καράβια και φτάσαν απάνω στο δρόμο, εκεί τους στήσαν ενέδρα και σκότωσαν τον αξιωματικό που ήταν καβάλα στ' άλογο, αυτός πήγαινε πρώτος, ένα παιδάκι, ένας ανθυπολοχαγός ήτανε. Πιο κάτω σκοτώσανε άλλους

τρεις και μαζί μ' αυτούς τους τρεις σκοτώσανε και ένα δικό τους, έναν αντάρτη. Δασκαλάκης ήταν το ψευδώνυμό του, ήξερα και το κανονικό του, δεν το θυμάμαι. Εγώ εκείνη τη μέρα, εκείνη τη στιγμή, έκανα χωράφι λίγο πιο πέρα, την άλλη μέρα θα φεύγαμε για το Μεσολόγγι, γιατί εμείς δε μέναμε μόνιμα στο Κρίκελο, μέναμε το καλοκαίρι και το χειμώνα φεύγαμε, ήταν τέλος Οχτωβρίου τότε. Τέλος πάντων, μάχη από 'κει μάχη από 'δω, εγώ έτρεξα να ξεζέψω τις αγελάδες, να τις δέσω, να τρέξω απάνω να δω τι γίνεται. Εν τω μεταξύ, εκεί που έκανα αυτές τις δουλειές κοιτάω στο δρόμο, μάζα ανθρώπων ερχόταν κάτω.

• Το '43 αυτά;

— '43; '44; Πρέπει νάτανε '43, όταν είχαν ξεκινήσει οι αντάρτες⁷. Οι εννιά λοιπόν, αγαπητέ μου, έγιναν καμιά 60-ριά 70-ριά, με τη μάχη, έφτασαν ας πούμε 70, δεν τους είχα μετρήσει, αμέσως φέρανε και τον αντάρτη το σκοτωμένο, αμέσως δώσαν διαταγή να σκαφτεί ο τάφος, τον θάψαν τάκα-τάκα, τον αποχαιρέτισαν με βολές. Αυτά για την εποχή εκείνη ήταν, πώς να στο πω, ανατάρασαν τη συνείδησή σου, μέσα σε τέτοια σκλαβιά, σε τόση πείνα και να βλέπεις ελληνικά χέρια να κρατάνε όπλα και να τα βάζουν με τα θηρία αυτά. Ήταν ανατριχιαστικό το θέμα. Ίσως είμαστε και οι Έλληνες έτσι, για την αντίσταση. Είμαστε να θέλουμε την ελευθερία μας με όλες τις θυσίες. Αφού μια μέρα έκανα χωράφι μακριά στο Τύμπανο που λέγαμε και κάτω έσκασε, καμιά χειροβομβίδα θάτανε, κι ακούω ένα μεγάλο θόρυβο, μόνος μου ήμουν, εγώ κι ο Θεός και να πέθαινες δε σ' έβρισκαν ούτε τα κοράκια. Από το μεγάλο ενθουσιασμό – ποιο χέρι ελληνικό τράβηξε την περόνη κι έσκασε αυτό το πράγμα; ποιος τόλμησε; – έπεσα κάτω και έκλαιγα. Μόνος μου. Έτσι μ' έκανε ο παιδικός ενθουσιασμός.

Ε, σκοτώθηκαν Ιταλοί, τους φέραν, τους θάψανε κι όπου φύγει-φύγει. Εμείς την άλλη μέρα το πρωί φύγαμε όπως τόχαμε πρόγραμμα, για το Μεσολόγγι. Αλλά απ' ότι μάθαμε μετά, οι προεστοί του χωριού, ο παπάς, ο δάσκαλος, ο μπακάλης, όσοι παραβρεθήκανε στην αγορά εκείνη την ώρα, λένε: «Τι να κάνουμε; Άνθρωποι είναι κι αυτοί. Δεν πρέπει να τους περισυλλέξου-

με; Κι άμα έρθουν και τους βρούν έτσι και δεν ενδιαφερθούμε, εμείς τι θα πούμε; Θα μας κάψουνε, θα μας σκοτώσουνε». Θέλησαν οι άνθρωποι να φερθούν ανθρώπινα αλλά κι από ανάγκη γιατί θα 'ρχόντουσαν οπωσδήποτε. Γιατί τους φύγαν δύο. Οι δύο που φύγαν τους είπαν τα νέα, τι έγινε, και έτσι τώρα περίμεναν τη διμοιρία. Την άλλη μέρα για κακή τους τύχη εκεί που κοιτάγαν να τους βάλουν σε κάτι ξυλοκρέβατα, δεν υπήρχαν αυτοκίνητα και τέτοια πράγματα, να οι Ιταλοί, έφτασαν. Και τους πιάσανε απάνω που τους μαζεύανε. Και τους δέσανε, τους πήγαν στο Καρπενήσι, τους κακοποίησαν. Του παπά τούκοψαν τα γένια εκεί ξύλο κ.τ.λ., κ.τ.λ. Έτσι έγινε η πρώτη μάχη των ανταρτών στην Κουφόβρυση με καμιά δεκαπενταριά Ιταλούς σκοτωμένους και έναν αντάρτη, το πρώτο θύμα των ανταρτών, Δασκαλάκης, δεν μπορώ να πιάσω τώρα το επώνυμό του, Δασκαλάκης ήταν το ψευδώνυμο⁸.

Φύγαμε εμείς. Πίσω το αντάρτικο φούντωσε, εμείς είχαμε άγνοια. Την άλλη χρονιά πούρθαμε, τα βρήκαμε τα πράγματα νάχουν μπει σε σειρά. Ήταν όλα οργανωμένα. Ήταν οι πολιτικοί, ήτανε δικαστικοί, είχε γίνει Ε.Α.Μ. Ε, μέσα στην κατοχή δεν είχαμε κρούσματα πολλά, θανάτους και προδοσίες στο πρώτο. Το δεύτερο ήταν το μεγάλο κακό. Βρήκαμε οργανωμένα τα πράγματα. Τότε ήταν κλεψιά. Έκλεβε πολύ ο κόσμος, στάρια τη νύχτα, καλαμπόκια, εργαλεία κ.τ.λ. Και κάποτε πιάσανε στους Στάβλους⁹ έναν ο οποίος έκλεψε μια τριχιά, και τονε κρεμάσανε οι αντάρτες κι από τότε σταμάτησε η κλεψιά, κι από τότε δεν πείραζε κανένας τίποτα. Χρυσές λίρες νάχες έξω, δεν τις πείραζε κανένας.

Αυτά μέχρι το '45. Το '45 έγινε η Συμφωνία της Βάρκιζας και μερικοί μετανωμένοι δεν το δεχτήκανε αυτό, όπως και ο Άρης βέβαια, και πήραν τα βουνά. Ήταν πέντε-έξι αυτοί, δεν ξέρω, ήταν κι άλλοι βέβαια. Εγώ βρισκόμουν λοιπόν το '46¹⁰ στο Νέο Κρίκελο, Βαρδάτες το λέγαν τότε, Κάτω Βαρδάτες, να θερίσουμε με τον πατέρα μου καμιά βδομάδα-δυο βδομάδες, να μάσουμε λίγο στάρι. Και 'κει που θερίζαμε, έκανε να λάβουμε κάτι, να πάρουμε αυτό που είχαμε δουλέψει. Μας λέει ένας Ρίζος εκείπερα να του φιάξουμε κάτι για

τα πράματα με πλίνθες, εμείς είμαστε και χτιστάδες. Ε, του φιάχνουμε, ευκαιρία ήταν να πάρουμε και λίγο στάρι. Την πρώτη μέρα τη δεύτερη, δεν ξέρω ποια ήταν αυτή, έρχεται το αφεντικό μας από την πλατεία με μια εφημερίδα και λέει: «Ξέρεις Βασίλη», τον λέγαν και κείνον Βασίλη, «σκοτώσαν τον Άρη».

Εγώ τον Άρη τον είχα κορώνα. Τον είχα δει, τον είχα θαυμάσει, ήταν ευέλκτος, εύστροφος και μούδωσε και το τελευταίο ψωμί απ' τα χέρια του στους Δομιανούς. Όταν το '44 εκκενώνονταν το Καρπενήσι, που ήρθαν οι Γερμανοί, εμένα με πήραν αγγαρεία και πήγα στους Δομιανούς μαζί με άλλους ανθρώπους. Εμένα με φόρτωσαν καπνό. Μια βροχή, ένα κρύο, Οχτώβρης μήνας. Και 'κει, το πρωί βρήκα τον Άρη. Ήταν μια καλή μέρα. Όλη νύχτα έβρεχε και το πρωί ήταν μια καλή μέρα. Και μοίραζε ψωμί στους περαστικούς και πήγα κι εγώ. Είχα λίγο ψωμί αλλά λέω δεν το παίρνω για καλό και για κακό; Ξέρω 'γω πότε θα πάω κάτω στο χωριό; Και πήγα κι έκατσα στη σειρά και πήρα από τα χέρια του μια οκά περίπου ψωμί μπομποτά. Έβαλε τις γυναίκες και ζύμωναν όλη νύχτα. Ε, ήταν η τελευταία φορά που τον είδα. Και γι' αυτό λοιπόν, εγώ τον Άρη τον θαύμαζα. Δε μούρθε καλά που είπε ότι τον σκοτώσανε.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Θα παρατηρήσουμε σε όλη τη διήγηση, μια χαρακτηριστική έλλειψη βεβαιότητας του αφηγητή, ως προς τις χρονολογίες. Έχουν περάσει πάνω από πενήντα χρόνια. Θα εντοπίζουμε τα σημεία που νομίζουμε ότι μπορούμε να προσδιορίσουμε χρονικά.
2. Πρόκειται για το χωριό Σκοπιά ΝΔ του Κρίκελου.
3. Είναι ο αδελφός του Νίκου Κωστοριζού που είχαν εκτελέσει οι αντάρτες του ΕΛΑΣ γιατί είχε λιποτακτήσει από τις γραμμές του με σκοπό την ένταξή του σε αντι-εαμικές οργανώσεις. Να τι γράφει πάνω σ' αυτό ο Σωτήρης Γκαλιμάνης (Παύλος) στις προσωπικές του σημειώσεις που έχουν κατατεθεί στα Γενικά Αρχεία του Κράτους στην Ευρυτανία: «Φθάνοντας λίγο έξω από τη Μακρακώμη, καθίσαμε για λίγο στάση για ξεκούραση, (είμαστε λίγο ξαλισμένοι από το κρασί της Παλιοβράχας) και μας πήρε ο ύπνος όλους

Ο ανδριάντας του Άρη στην πλατεία Λαού της Λαμίας.

και μας έφυγε το μουλάρι που είχε φορτωμένη ο Άρης την τσάντα του με τα αρχεία. Αμέσως όμως έγινε αντιληπτό και ευτυχώς το πιάσαμε μόλις θα έφτανε στα πρώτα φυλάκια των Ιταλών. Συνεχίζοντας την πορεία μας ανηφορίσαμε και βρεθήκαμε στο χωριό Τσιούκα κατά τα μεσάνυχτα. Εκεί μείναμε στο σχολείο για ύπνο και καθίσαμε και την άλλη μέρα. Το βράδυ αυτό λιποτάκτησαν γύρω στους 35 άντρες με αρχηγό τους τον αεροπόρο Κωστοριζό (Γκέκα) από το χωριό Τυμφορηστό Φθιώτιδος. Ο Κωστοριζός έπαιξε την προπαγάνδα του και πήρε τους άντρες αυτούς και έφυγε με προουρισμό προς την περιφέρεια Τρικάλων. Στην περιφέρεια αυτή εμφανίστηκε τότε ένα τμήμα ανταρτών με διαφορετικό πρόγραμμα από του ΕΛΑΣ και δημιουργούσαν επεισόδια στις οργανώσεις του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ».

4. Άγιος Νικόλαος.
5. Το ότι ήταν πρωθυπουργός ο Τσαλδάρης ενισχύει την εκδοχή ότι αυτά διαδραματίστηκαν το 1946.
6. Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο και όχι Ελληνικό.
7. Η μάχη του Κρίκελου έγινε στις 28/10/42.
8. Να πώς περιγράφει ο Σωτήρης Γκαλιμάνης (Παύλος) τη μάχη του Κρίκελου (Γ.Α.Κ. Ευρυτανίας):

«Την άλλη μέρα πήραμε το δρόμο για το Κρίκελο Ευρυτανίας και κατά το μεσημέρι βρεθήκαμε στο δημόσιο δρόμο Κρίκελου-Ράχες Τυμφορηστού. Εκείνη τη στιγμή κατέβαινε προς το Κρίκελο ένας ιταλός λοχίας καβάλα σε ένα μουλάρι και τον αιχμαλωτίσαμε. Εκείνη τη στιγμή ένας χωρικός από το Κρίκελο που πήγαινε στα χωράφια του μας είπε ότι λίγο πιο κάτω ήταν μερικοί Ιταλοί με ένα ζώο άρρωστο. Αμέσως κινηθήκαμε προς το χωριό, περίπου 300 μέτρα, και κυκλώσαμε τους Ιταλούς οι οποίοι αμύνθηκαν και άρχισαν τη μάχη. Εγώ μη ξέροντας να προφυλαχτώ από τα πυρά και δεν ένοιωθα τις σφαίρες του εχθρού που σφύριζαν γύρω μου, προχωρούσα όρθιος και με φώναξε ο Αριστείδης να πέσω προμηδόν. Τότε αντικρύζω τρεις Ιταλούς και έναν χάρω τραυματία και μόλις με είδανε να προχωρώ οι Ιταλοί σήκωσαν τα χέρια και πέταξαν τα όπλα κάτω. Εγώ άρχισα να τους χτυπάω και φωνάζει ο Νικηφόρος να μή τους χτυπάμε. Ο τραυματίας που σε λίγο πέθανε ήταν αξιωματικός κτηνίατρος. Τέλος η μάχη τελείωσε και πιάσαμε 17 αιχμαλώτους, 4 νεκροί και 4 φύγανε μέσα στο δάσος. Στη μάχη αυτή σκοτώθηκε ο συναγωνιστής Δημήτρης Σαξωνής με το ψευδώνυμο Δασκαλάκης και το επάγγελμα δάσκαλος από τα Μάρμαρα Φθιώτιδος. Ο Δασκαλάκης με τη κυκλωτική κίνηση που κάναμε στους Ιταλούς, βγήκε σε μια στροφή του δρόμου, τον βλέπει ο συναγωνιστής Αχιλλέας που κρατούσε Τόμσον και με μια ριπή τον έριξε νεκρό στο δρόμο. Αυτό το λάθος έγινε διότι ο Δασκαλάκης φορούσε ιταλική στολή που την είχε λάφυρο από την μάχη της Γκιώνας τον Ιούλιο 1942. Τέλος η μάχη τελείωσε, πήραμε τους αιχμαλώτους και τα λάφυρα καθώς και το νεκρό Δασκαλάκη και κατεβήκαμε στο χωριό Κρίκελο. Εκεί ενταφιάσαμε στο νεκροταφείο το Δασκαλάκη και ο Άρης δάκρυσε και στεναχωρήθηκε πολύ για το χαμό του ήρωα αυτού. Την ώρα του ενταφιασμού τραγουδήσαμε το πένθιμο εμβατήριο (πέσατε θύματα αδέρφια εσείς...). Μετά ο Άρης μίλησε στους κατοίκους για το πρόγραμμα του απελευθερωτικού αγώνα. Το απόγευμα φύγαμε μαζί με τους αιχμαλώτους προς τη Δομνίστα».

9. Τουρνέσι.
10. Προφανώς μιλάει για το 1945 στις 16 του Ιούνη όταν σκοτώθηκε ο Άρης.

Απομαγνητοφώνηση, σχόλια:
Κώστας Μάνης

Επισημαίνουμε

Τι Δολιανά, τι Δειλινά.

Είναι περίπτωση αυτός ο Λαλιώτης. Ο χρόνος τρέχει, τα έργα για την Ολυμπιάδα είτε καθυστερούν υπερβολικά είτε δεν έχουν ξεκινήσει καν, ο Ρογκ έρχεται την επόμενη εβδομάδα για να ελέγξει επιλεκτικά έστω κάποια από αυτά και εκείνος το βιολί του, ή πιο σωστά το μπουζούκι του. (ναι, αληθεύει η πληροφορία πως ο λαϊκός βάρδος Νίκος Κουρκούλης δεν θα αναγκαστεί να αλλάξει πίστα πριν το τέλος της σαιζόν). Με συναίνεση του υπουργείου του η διεύθυνση του νυχτερινού κέντρου «Νέα Δειλινά» του γνωστού Αχιλλέα Μπέου κατάφερε (με την αμέριστη συμπαράσταση των ανθρώπων του κ. Λαλιώτη κατά την διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας) να παγώσει την εκτέλεση της δικαστικής απόφασης για παράδοση του ακινήτου χάριν των αναγκών του «Αθήνα 2004». Πάγωμα που πρακτικά σημαίνει πως θα επιτρέψει την λειτουργία του για ολόκληρο το καλοκαίρι. Τι άλλο σημαίνει αυτό; Ότι η κατασκευή του κέντρου ιστιοπλοίας θα καθυστερήσει για μερικούς μήνες ακόμη. Θα θέλαμε να δούμε την αντίδραση του μίστερ Ρογκ όταν πληροφορηθεί ότι η δουλειά δεν προχωρά εξαιτίας των μουσικών αδυναμιών του επικεφαλούς ενός εμπλέκομενου φορέα. Αλλά εδώ είναι Ελλάδα και τουλάχιστον ο λαός δεν είναι αχάριστος, έχει φιλότομο. Και η φουκαριάρα η υπάλληλος του κέντρου διασκέδασης δεν θέλησε να πάει κόντρα στις παραδόσεις του λαού μας όταν τα τζιμάνια του Alpha την έβγαλαν στον αέρα. Το λιγότερο που όφειλε ήταν να θυμηθεί αυτούς που την γλίτωσαν από την ανεργία έστω και αν χρειάστηκε να τους «δώσει κανονικά». Και το έκανε παρακαλώ χωρίς δεύτερη σκέψη και με τον πιο επίσημο τρόπο ευχαριστώντας... «το ΥΠΕΧΩΔΕ, τον Λαλιώτη, τον Αλευρά και τον Ρέππα». Γι' αυτό σας λέμε ότι είναι περίπτωση αυτός ο Λαλιώτης. Οι προσωπικοί του θρίαμβοι δεν έχουν τελειωμό. Πρώτα υπήρξε η ιστορική συνάντηση στα Δολιανά με τον ίδιο να αναλαμβάνει την σωτηρία του κινήματος και τώρα αναλαμβάνει να σώσει την κυρίαρχη πολιτιστική κουλτούρα αυτού του τόπου που ως γνωστόν καλλιεργείται επιμελώς στο εν λόγω νυχτερινό κατάστημα. Μια απορία έχουμε μόνο: Τι σόι άνθρωπος είναι κάποιος που σύμφωνα με δικές του δηλώσεις και πράξεις πριν ένα μήνα δεν είχε αντίρρηση να ακούει όπερα, πέρασε πριν μερικές ημέρες στη σκληρή ροκ για να καταλήξει στα ευρωτσιφτετέλια; Μα φυσικά περίπτωση.

Αντί

Φιλική συμβουλή

Η στήλη πάντως δεν κρατά ούτε κακίες ούτε αρέσκειται σε μικροπρέπειες. Απόδειξη πως επιθυμεί να βοηθήσει με κάθε τρόπο τις προσπάθειες των ανθρώπων που εργάζονται χρόνια τώρα για να μπορέσει η χώρα μας να φιλοξενήσει αξιοπρεπώς τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Για του λόγου το αληθές η προσφορά μας ξεκινά με μια πολύτιμη συμβουλή που αποκτήθηκε χάρη στο νέο reality show του ANT1 Big Brother. Οι διοργανωτές του οποίου ούτε λίγο ούτε πολύ κατάφεραν να προσελκύσουν περισσότερους από 13.500 εθελοντές όταν είναι γνωστό πως οι θέσεις που χρειάζεται να καλυφθούν είναι μόλις μια ντουζίνα. Σκεφτείτε φίλοι διοργανωτές πόσους θα καταφέρετε να συγκεντρώσετε εσείς που χρειάζεστε τόσες χιλιάδες θέσεις να καλύψετε αν ακολουθήσετε τις μεθόδους των στελεχών του καναλιού.

Αντί

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

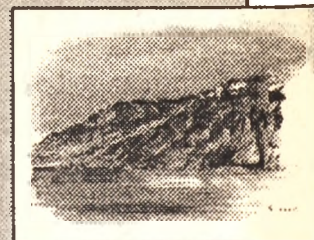
• Στις 22, 23 και 24 Ιουνίου το διεθνές φεστιβάλ για την μουσική, την τέχνη και τον χορό, WOMAD έρχεται στην Ελλάδα. Στο Κέντρο Εκπαίδευσης και Ιππασίας στο Γουδί καλλιτέχνες από 17 χώρες, ανάμεσα τους και πολύ δημοφιλή ονόματα, θα εναλλάσσονται σε τρεις μουσικές σκηνές με σκοπό να φέρουν το κοινό σε επαφή με διαφορετικές κουλτούρες και πολλές εκδοχές της έθνικ μουσικής.

• Οι πρώτες έγχρωμες φωτογραφίες της Θεσσαλονίκης στα έτη 1913 & 1918 θα εκτίθενται από τις 27 Ιουνίου στο Μουσείο Μπενάκη. 80 αυτοχρωμίες, εφεύρεση της τεχνικής των φωτογραφικών πλακών των αδελφών Λυμιέρ, απεικονίζουν τη Θεσσαλονίκη ανάμεσα στους δύο Βαλκανικούς Πολέμους καθώς και μετά τη μεγάλη πυρκαγιά. Εικόνες μιας πόλης που με την ποικιλία των κτηρίων, των ενδυμασιών και των γλωσσών έμοιαζε με μωσαικό λαών και πολιτισμών.

• Τα Μάγια, μια έκθεση για ενεργά συμμετοχο κοινό που θα διαρκέσει μια και μόνο νύχτα, είναι ο τίτλος που διάλεξαν οι καλλιτέχνες και οι διοργανωτές της συνάντησης. Τα έργα-μάγια απλώνονται στον κήπο του σπιτιού του Μάνου και της Έπης Παυλίδη στην Παιανία, κρέμονται σε κλαδιά ή κρύβονται σε θάμνους απαιτώντας θεατές με ευαισθησία και διάθεση να κοπιάσουν για να ανακαλύψουν την ενέργεια που διαθέτει ένα έργο τέχνης.

• Εγκαινιάζεται την Τετάρτη 20 Ιουνίου η έκθεση υδατογραφιών της Χάρις Καλλιγά που έχει στο ενεργητικό της και δύο ποιητικές συλλογές τις οποίες επίσης θα παρουσιάσει. Θα μιλήσουν ο Α. Δεληβορριάς και ο Σ. Ζουμπουλάκης ενώ θα διαβάσουν η Χ. Δρούζα και ο Κ. Σφυρικήδης. Επιπλέον, η Κ. Κτώνα θα ερμηνεύσει στο σπινέτο από το Μικρό Βιβλίο της Άννας Μαγδαληνής Μπαχ. Ο τίτλος της έκθεσης είναι «Ποικίλα σκαριφήματα» και θα διαρκέσει ως τις 22 Ιουνίου. Στη γκαλερί Ζουμπουλάκη, Πλατεία Κολωνακίου 20.

• Στην αυλή του Γαλλικού Ινστιτούτου στις 21 Ιουνίου η Γιορτή της Μουσικής θα είναι αφιερωμένη στον Georges Brassens. Εκτός από την επιδίωξη να τραγουδήσουν όλοι οι φίλοι του μαζί τις επιτυχίες του, θα παρουσιαστεί η παράσταση Πρώτα ο φίλος του Yves Uzureau, που θεωρήθηκε ως η πλέον τολμηρή και η πιο πιστή στο πνεύμα του καλλιτέχνη, ενώ η Ένωση Χρυσαλίδα έχει ετοιμάσει μια έκθεση φωτογραφιών με υλικό από τα αρχεία του.

«Νυχτερινών κέντρων εγκώμιον και πώς να τα αποφύγετε»

Σκηνή από σχολική εκδρομή μαθητών δημοτικού: τα παιδιά ζητούν να ακούσουν μουσική, προτείνοντας νέες «λαϊκο-πόπ» κυκλοφορίες κατά κανόνα, ενώ ο μεσήλικας εκπαιδευτικός που έχει προνοήσει, ξεκινά με τη δική του επιλογή, τα στρουμφάκια.

Η πλειοψηφία διαμαρτύρεται, οι ενήλικες αρχίζουμε μια συζήτηση που διαρκεί σχεδόν ως το τέλος της εκδρομής με θέσεις που συνοψίζονται στα εξής: ποια θεωρούνται «παιδικά τραγούδια», το φαινόμενο Βανδής-Βίσση: «μάστιγα» αλλά και η αντίθετη άποψη: λαϊκή έκφραση.

Με διαφορά μιας βδομάδας, η συζήτηση παρόμοια, η συντροφιά διαφορετική. Στο φιλόξενο καφέ του μουσείου Φρυσίρα στην Πλάκα αναρωτηθήκα-

με και πάλι ομαδικά για τους τρόπους διασκέδασης που επιλέγουμε. Η συζήτηση ξεκίνησε απαξιωτικά για τα «σκυλάδικα» και νομίζω πως όσα ειπώθηκαν δεν ήταν μακριά από την αλήθεια. Πρόκειται για μια τυποποιημένη διασκέδαση όπου το πόσο καλά θα περάσεις είναι μετρήσιμο: μικροί αριθμοί για τα μέτρα του τραπεζιού σου από την πίστα, όσο το δυνατόν μεγαλύτεροι για τα ποσά που θα ξοδέψεις. Εντάξει ως εδώ, εντάξει και για τα χαμηλής ποιότητας τραγούδια των υψηλών ντεσιμπέλ, και όλα εκείνα –μαδημένα λουλούδια, πανέρια τυλιγμένα με αλουμινόχαρτο, χυμένη σαμπάνια– που συνηθίζουμε να λέμε ότι προσβάλλουν την αισθητική μας.

Το ποιοι πηγαίνουν, δύσκολο ν' απα-

νηθεί και η προσπάθεια διερεύνησης του «προφίλ» του θαμώνα των ξενυχτάδικων γενικευτική και ανακριβής όσο κάθε παρόμοια κατηγοριοποίηση. Το γιατί πηγαίνουν μου φαίνεται πιο εύκολο να το μαντέψει κανείς. Ίσως επειδή είναι από τους ελάχιστους χώρους όπου μπορεί κανείς να χορέψει, να τραγουδήσει και εκτός από το σακάκι και το φουστάνι του να τσαλακώσει και την αξιοπρεπή ή πιο κυριλέ εκδοχή του εαυτού του. Να ξεκινήσει άγνωστος με τον απέναντι και στο τέλος να τον ντρέπεται λιγότερο καθώς, αντί για μερικές κουβέντες, χόρεψαν μαζί πάνω στο τραπέζι. Διασκέδαση, ψυχαγωγία, εκτόνωση ή έκσταση; Ή, αν το ερώτημα τεθεί σε άλλη βάση: ανάγκη ή έλλειψη; Στο καφέ, το εστια-

LIFE and style (Ό,τι βλέπετε και ό,τι διαβάσετε δεν είναι χρυσός)

Πόση αναμόρφωση να «σήκωνε» ο Τιμ Μακ Βέι; Προφανώς καμία, τα 150 –και πλέον– θύματά του, καθώς και η εμμονή του στην ορθότητα της πράξης του δεν αφήνουν την παραμικρή αμφιβολία. Ο Τιμ Μακ Βέι, που «κινδύνεψε» να γίνει συμπαθής λόγω της ιδιάζουσας φύσης του αδικήματος που διέπραξε, της χώρας και του τόπου όπου το διέπραξε, και λόγω της μη-παραδοσιακής εικόνας του ως δολοφόνου: καθαρός, με μάλλον συμπαθητικό παρουσιαστικό και έξυπνος. Η ακροδεξιά του ιδεολογική τοποθέτηση όμως, τον έκανε γραφικό αντί για «αγωνιστή με αντιλήψεις εκτός εποχής».

Δεν είναι όμως μόνο ο Μακ Βέι «καινούργιο» φατνώμενο. Το ίδιο είναι και η εξομοίωση της επιθυμίας αυτοδικίας και αντεκδίκησης με την απονομή δικαιοσύνης. Για κάποιον που μεγαλώνει σε μια χώρα χωρίς θανατικές καταδίκες, όπως η γράφουσα, η δημόσια εκτέλεση, όχι στο ικρίωμα μιας πλατείας, αλλά εκείνη που γίνεται παρ' όλα αυτά δημόσια μέσω της τηλεοπτικής κάμερας, είναι σίγουρα κάτι διαφορετικό. Η εκτέλεση ενός κρατούμενου μπροστά στα μάτια μας προκαλεί σοκ και είναι αντίθετη με την κυρίαρχη άποψη περί απονομής δικαιοσύνης (και της ίδιας

της έννοιας της δικαιοσύνης) στις δυτικές κοινωνίες, στις μέρες μας.

Ακόμη κι αν έχει θεσμοθετηθεί και χρησιμοποιείται, η θανατική ποινή θα έπρεπε να ολοκληρώνεται μακριά από την νομιμότητα που παρέχουν οι πολιτικά ορθοί κανονισμοί της εκτέλεσης: οι αυτόπτες μάρτυρες... Οι άνθρωποι που αναγνωρίζουν ότι η πολιτεία λειτουργώντας εντός του πλαισίου του ορθού λόγου δεν ταυτίζει το δικό της τελετουργικό της εκτέλεσης με αυτό του/ενός δολοφόνου. Δεν ασκεί την ίδια βία με 'κείνον κατά τις στιγμές που επιφέρει τον θάνατό του μέσω των επιτετραμμένων προς τούτο οργάνων της. Η δημόσια εκτέλεση επανέκαμψε, βασιζόμενη όμως πλέον στην απουσία συναισθήματος των εκτελεστών (εκτελεστών όχι του ανθρώπου, αλλά των εντολών της πολιτείας), τη συνεργασία με την επιστήμη, την απόλυτη νομιμότητα του εγχειρήματος.

Το χειρότερο είναι ότι η εκτέλεση εμφανίζεται να γίνεται στο όνομα του πολίτη, στο όνομα της ανάμνησης μιας ψευδούς συνένωσης αποίκων, πονιέρων και «πρώτων κατοίκων» μιας «νέας γης». Στο όνομα της ανάμνησης μιας «κοινότητας» που ξαναζεί, με την ευκαιρία των αγαθών που εθίγησαν μέσα στους κόλπους της, στιγμές ηρωικές,

στιγμές «καθαρμένης κοινής –εθνικής;– συνείδησης», στιγμές μιας «τέλειας δημοκρατίας». (Μιας ψευδοηρωικής, στην ουσία, στιγμής διαχωρισμού του καλού φόνου από τον κακό, όπως στις ταινίες του Τσαρλς Μπρόνσον, του Ζαν-Κλωντ Βαν Νταμ κ.ο.κ. Εκεί που ο «αγανακτισμένος πολίτης» και ο θυμός του γίνονται οι ύψιστοι κριτές και τιμωροί, ανενδοίαστα). Τέτοια όμως δεν ήταν και τα «πιστεύω» του διαταραγμένου Μακ Βέι; Την ίδια «αγνή Αμερική» δεν επιθυμούσε;

Η ανασύσταση της μεσαιωνικής ατμόσφαιρας με σουβλάκι, μαλλί της γριάς, κόσμο και τουρίστες ήταν απίστευτα kitsch, και το κακό είναι ότι εκτός από την ανατριχίλα της συμμετοχής σε μια δημόσια εκτέλεση, η ζωοπανήγυρη της Ιντιάνα είχε ένα επιπλέον αρνητικό αποτέλεσμα: έκανε αντιπαθητικούς σχεδόν τους συγγενείς των θυμάτων και ψεύτισε τα δάκρυα στους τάφους των αδικοχαμένων, δικών τους ανθρώπων. Όχι, δεν έκανε συμπαθή τον Μακ Βέι, και αυτό δεν θα μπορούσε ούτως ή άλλως να συμβεί. Άφησε όμως ενοχλητικά στο μυαλό μας την στιγμή της αναζήτησης στον καρδιογράφο, της «γραμμής, που πιστοποίησε τον θάνατο του κρατούμενου».

Ν. Χασιώτη

τόριο, το μπαράκι ή το κλαμπ βγάζεις κάτι από τον εαυτό σου αλλά δεν βγαίνουν εσύ ο ίδιος από αυτόν. Καλύπτουν μια πλευρά σου για επικοινωνία, συντροφιά, διασκέδαση. Κάτι λείπει όμως από τη ζωή σου και κάτι περισσεύει από τον εαυτό σου που κάπου και κάπως πρέπει να διοχετευτεί. Στη συναυλία γίνεται ξέφρενο χειροκρότημα και ρυθμικό κούνημα του σώματος και πάλι όμως φεύγεις με μια ένταση εγκλωβισμένη. Όχι ότι όλα αυτά βρίσκουν διέξοδο στα νυχτερινά κέντρα επαρχίας και πρωτεύουσας. Ίσως μπορεί όμως να τα δει κανείς ως υποκατάστατο τρόπων διασκέδασης που έχουν εκλείψει.

Πότε έγινε το τελευταίο πανηγύρι στην Ελλάδα; Δεν εννοώ τα σκηνοθετημένα που δείχνουν τα κρατικά κανάλια

τις Κυριακές και τις μεγάλες γιορτές στο καλοκουρεμένο γκαζόν κάποιου χωριού(;) και που έχουν οργανώσει τα αρχικά κάποιων φορέων δήμων, κοινοτήτων κ.λπ., ούτε εκείνα των ενοριών όπου βασιλεύει το πλαστικό. Σε κάποια χωριά ακόμη γίνονται, είναι όμως και αυτά υπό αντικατάσταση και ο χορός δεν ξέρω πόσο καλά κρατεί. Και σε αυτή όμως την περίπτωση, πρόκειται απλώς για επιβίωση ενός εθίμου και όχι για συνήθη πρακτική διασκέδασης.

Η πρόταση επομένως ποια είναι; Να καθιερώσουμε τα πανηγύρια για να «χτυπήσουμε» τα σκυλάδικα; Ναι, στο βαθμό που θα ήταν εφικτό οι πολυκατοικίες να γίνουν τα αυτάρκη αγροτόσπιτα. Όχι, γνωρίζοντας ότι η παραδοσιακή κοινωνία και οι εκδηλώσεις της έληξαν γύρω στη δεκαετία του '50.

Ίσως, με το σκεπτικό ότι κάθε αρνητική διαπίστωση οφείλει να τη συνοδεύει και μια εναλλακτική πρόταση. Το να συναντάς στο πρόσωπο του άλλου τον εαυτό σου και να διασκεδάσεις μαζί του είναι μια αλήθεια. Ο τρόπος που θα επιτευχθεί είναι θέμα φαντασίας και έμπνευσης.

Σ.τ.Σ.: όπως κάθε αξιοπρεπής κουλτουριάρης άνθρωπος οφείλω να διευκρινίσω ότι «δεν συχνάζω σε αυτούς τους χώρους», γεγονός που μεγιστοποιεί την συσσωρευμένη και μη διοχετευόμενη ένταση και νομιμοποιεί διπλά το δικαίωμα των αναγνωστών να αμφισβητήσουν το κατατεθειμένο «νυχτερινών κέντρων εγκώμιον και πώς να τα αποφύγετε».

Αθηνά Παπανικολάου

Μερικές παρατηρήσεις για μια βιβλιοκρισία

Η βιβλιοκρισία για μια ιστορική μελέτη προϋποθέτει ασφαλώς την εποπτεία του γνωστικού πεδίου, ώστε να είναι δυνατή η αποσαφήνιση τι το καινούργιο προσκομίζεται σε ό,τι ήδη έχει κατατεθεί. Το άρθρο της κ. Σπάρτης Μαραγκού-Δρυγιανάκη «Ο φιλελληνισμός του Πούσκιν» (Αντί, αρ. 739, σ. 50-51), αφιερωμένο στο βιβλίο του κ. Δημήτρη Ι. Φαρσόλα *Ο Πούσκιν και η Ελληνική Επανάσταση 1821-1829* (Εκδόσεις «Φιλίστωρ» 2001), μου άφησε την εντύπωση ότι η κριτικός δε διαθέτει δική της γνώση του θέματος. Ορθά τονίζει ότι πρόκειται για «ένα θέμα που ενδιαφέρει όλους τους Έλληνες», δε φαίνεται όμως να γνωρίζει πως το σχετικό ενδιαφέρον είχε εκδηλωθεί στην Ελλάδα από τον 19ο αιώνα, είχε προκαλέσει σφοδρές αντιπαραθέσεις, διατηρήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα και έδωσε ανανεωμένες και εμπεριστατωμένες, στηριγμένες σε πρωτογενή, άμεση και σφαιρική έρευνα προσεγγίσεις.

Δεν φαίνεται να γνωρίζει λ.χ. η αρθρογράφος ότι και η επιστολή του Καποδίστρια που έπαιξε σωτήριο ρόλο στη ζωή του Πούσκιν και οι δικές του επιστολές που αντικατοπτρίζουν τις μεταβολές στις εκτιμήσεις του για την πορεία της Ελληνικής Επανάστασης και το αφιερωμένο στον Υψηλάντη απόσπασμα από το διήγημά του «Κιριζαλής» πρωτοδημοσιεύτηκαν στην Ελλάδα έναν και πλέον αιώνα πριν, ξαναδημοσιεύτηκαν και σχο-

λιάστηκαν πολλές φορές και είχαν συμπεριληφθεί στην ενιαία πρωτότυπη ερμηνεία του φαινομένου «Πούσκιν» στο βιβλίο του Μήτσου Αλεξανδρόπουλου *Πέντε Ρώσοι Κλασικοί* (1975). Το τελευταίο αυτό στοιχείο δεν το έχει υπόψη του και ο κ. Φαρσόλας. Δεν βοηθάει, βέβαια, η ανεπαρκής μέχρι και ανύπαρκτη ελληνική βιβλιογραφία, ωστόσο αν δεν καταβάλλουμε εμείς οι ίδιοι τις σχετικές προσπάθειες βιβλιογραφικής ενημέρωσης για τα προγενέστερα, θα «πρωτοαποκαλύπτουμε» τα ήδη καταχωρημένα. Εννοείται ότι τα όποια προγενέστερα δεν κλείνουν το δρόμο του διαλόγου και της συνέχειας.

Θα προσθέσω –ενδεικτικά– μερικές ακόμα από τις απορίες μου.

1. Πού στηρίζεται η διαπίστωση της κριτικού για «αναδίφηση» του συγγραφέα «στα πλούσια ρωσικά και ρουμανικά ιστορικά αρχεία»; Δεν είδα στο βιβλίο καμία αρχειακή αναφορά. Υπάρχει χρήση βιβλιογραφίας, ρωσικής, ρουμανικής κ.λπ., που περιλαμβάνει εκδόσεις τού περασμένου αιώνα – δεν είναι όμως έρευνα αρχείου.

2. Δε μου φαίνεται να ευσταθεί η εκτίμηση πως η μελέτη «αποτελεί ένα συναρπαστικό αφήγημα χάρις στη δεινή εκφραστική γραφή του συγγραφέα». Έχω την εντύπωση πως πρόκειται για εκφραστική υπερβολή της κριτικού, μια από τις εκφάνσεις του διάχυτου ενθουσιασμού της.

3. Δε νομίζω πως μπορεί να λειτουργή-

σει ως πειστικό τεκμήριο της οικουμενικότητας του Πούσκιν η παρουσίασή της ως «χαρακτηριστικού ρωσικού γνωρίσματος» με την εξής περικοπή από το βιβλίο: «Για να είναι κανείς Ρώσος έπρεπε ν' αγωνίζεται για το ιδεώδες της οικουμενικότητας, έπρεπε να προσπαθεί να κατανοήσει όλους τους άλλους λαούς της Ευρώπης». Δεν πάει, δεν είναι γόνιμο η σύγχρονη επιστημονική έρευνα να υιοθετεί απόψεις που συνόδεψαν την ευρωπαϊκή ρωσολογία σε παρωχημένα στάδια, μέσα από σχήματα και υπερβολές των πρώτων διερευνήσεων, έκπληκτων και ρομαντικών στη βάση τους.

Η μελέτη του κ. Φαρσόλα είναι ένα χρήσιμο έργο εφόσον αποτιμηθεί στις σωστές διαστάσεις του, σαν ένα επιπλέον ερέθισμα να εξεταστεί ειδικά και το αρκετά περίπλοκο θέμα του ρωσικού φιλελληνισμού. Επιφυλάσσομαι να εκθέσω αργότερα τις απόψεις μου όχι για τη βιβλιοκρισία πλέον, παρά για το ίδιο το βιβλίο και κλείνω με την αναφορά σε δύο τουλάχιστον γεγονότα της ελληνικής πνευματικής κίνησης που επιβεβαιώνουν και την επικαιρότητα του θέματος και το έμπρακτο ελληνικό ενδιαφέρον: το Διεθνές Συνέδριο «Πούσκιν και Ελλάδα» (Αθήνα, Οκτώβρης 1999) και την πρόσφατη έκδοση της ανθολογίας «Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 στον καθρέφτη της ρωσικής ποίησης» (εκδ. «Εστία» 2001).

Σόνια Ιλίνσκαγια

«Ο ηθοποιός πρέπει να διαθέτει πνευματικότητα»

Η ηθοποιία δεν συμπεριλαμβανόταν στα αρχικά σχέδιά της. Η παρουσία όμως κάποιων ανθρώπων δίπλα της έπεισαν την Φιλαρέτη Κομνηνού ότι θα ήταν καλοδεχούμενη στο χώρο αυτό. Τελειώνει την Δραματική Σχολή του Κρατικού με άριστα, και η γνωριμία της με τον Γιώργο Σεβαστίκογλου της ανοίγει την πόρτα για το Κρατικό και την παράσταση Η στίγγα που έγινε αρνάκι. Η πολύχρονη σχέση της με το θέατρο και τους ανθρώπους του επέτρεψαν στην ίδια να συνειδητοποιήσει ότι «αναζητά τον καλλιτέχνη ως ολοκληρωμένη προσωπικότητα». Η στάση ζωής του ηθοποιού απαιτείται να είναι σύγχρονη με αυτό που παρουσιάζει στη σκηνή. «Δεν μπορώ να παίξω στη σκηνή με μικροπρεπείς ανθρώπους». Μετά τον Σεβαστίκογλου ακολούθησαν οι συνεργασίες με τον Τριβιζά και τον Χουβαρδά, θα παίξει στην Ερωφίλη, στις Τρεις Αδελφές του Τσέχωφ, στην Θεοφανώ του Τερζάκη. Σταθμός στη ζωή της υπήρξε και η συνεργασία με τον Βουτσινά σε δύο έργα του Τέννεσυ Γουίλλιαμς: Ορφέας στον Άδη και Νύχτα της Ιγκουάνας. Ακολουθούν ρόλοι από το κλασικό ρεπερτόριο όπως οι Τρωάδες και η Ηλέκτρα. Στην περασμένη θεατρική περίοδο εμφανίστηκε στην παραγωγή του ΔΗΠΕΘΕ Ρόδου Κλυταιμνήστρας Δίκαιον, που βασίζεται σε σύνθεση κειμένων πάνω στη μορφή της Κλυταιμνήστρας. Επίσης παίρνει μέρος στα γυρίσματα για την μεταφορά στην τηλεοπτική οθόνη του μυθιστορήματος Σκιές στο περιστύλιο του δημοσιογράφου Γ. Παπαχρήστου.

Την συνέντευξη πήρε ο Σωτήρης Λέτσιος

• Ζητώντας να προχωρήσετε σε μια κριτική αποτίμηση για την έως τώρα παρουσία σας στο θέατρο, θα ήθελα να μου πείτε ποιοι ήταν οι ρόλοι που ανταποκρίνονταν στον ψυχισμό σας, αυτοί μέσω των οποίων ανακαλύψατε τον εαυτό σας.

— Πιστεύω ότι όσοι έχουν ασχοληθεί με το αρχαίο δράμα ένιωσαν ότι αυτή η συνάντηση ήταν καθοριστική για τα νοήματα που κρύβουν αυτά τα κείμενα. Τα έργα αυτά συνεχίζουν να παίζονται επειδή τα νοήματά τους δεν έχουν ακόμη εξερευνηθεί, δεν έχουν δωθεί απαντήσεις στα ερωτήματα που θέτουν. Το μόνο που αλλάζει είναι η φόρμα τους. Για να τα προσεγγίσει ο ηθοποιός πρέπει να διαθέτει πνευματικότητα, απαιτείται να διαβάσει τις μελέτες που έχουν γραφτεί γι' αυτά τα κείμενα. Να μην αρκестείς μόνο στο λόγο που θα αρθρώσεις μέσα από το κείμενο. Τα κείμενα αυτά επιτρέπουν στον ηθοποιό να ενεργοποιήσει τις δυνάμεις που έχει μέσα του και είναι σε λανθάνουσα κα-

τάσταση. Για να είσαι αποτελεσματικός πρέπει να αφοσιωθείς στο αρχαίο δράμα και να μην αποσπάσαι σε άλλες δραστηριότητες όπως η τηλεόραση. Θεωρώ αδιανόητο παράλληλα με την προετοιμασία για μια αρχαία παράσταση να ασχολείσαι και με κάτι άλλο.

• Τα τελευταία χρόνια διατυπώνονται ενστάσεις για τις καινοτόμες προτάσεις που εισάγουν έλληνες και ξένοι σκηνοθέτες πάνω στο αρχαίο δράμα. Σε ποιο βαθμό όμως ανανεώνεται ο αρχαίος θεατρικός λόγος;

— Είναι αναπόφευκτο κάθε νέα γενιά να αναζητά την φόρμα και την αισθητική για να εκφραστεί μέσα από αυτή. Υπάρχουν άνθρωποι που θέλουν να εκφράσουν το δικό τους όραμα και την δική τους αμφισβήτηση, επειδή τα πράγματα στο θέατρο πρέπει να προχωρούν. Δεν υπάρχει λόγος τα πράγματα να παραμένουν ίδια και να μην αναπαράγονται έτσι ώστε να γίνονται βαρετά και πληκτικά για τον θεατή. Την Ηλέκτρα θα πάει κάποιος να την

δεί όταν ο σκηνοθέτης ή ο ηθοποιός έχει να του προτείνει κάτι καινούργιο. Βέβαια έχουμε δει και ανοσιουργήματα πάνω στη σκηνή. Μιμήσεις εμβόλιμες και ξενόφερτες που δεν προκύπτουν ως ανάγκη του δημιουργού. Πιστεύω στην καινοτομία και θέλω να παρακολουθήσω τη μεγάλη παράσταση επειδή και εμένα με έχουν κουράσει οι παλιές φόρμες. Εάν μένεις προσκολλημένος στην παλιά μορφή μοιάζεις με κωφάλαλο απέναντι στα ερεθίσματα της εποχής σου.

• Υπάρχουν κάποιες παραστάσεις που σας ενόχλησαν;

— Προσωπικά μ' ενόχλησε η παράσταση του Λάνγκχοφ με τις Βάκχες που ανέβασε το Κρατικό πριν από μερικά χρόνια. Καταδικαστέο είναι επίσης το γεγονός και να δεις μια παράσταση που δεν έχει να σου μεταδώσει τίποτα και την βαριέσαι. Μια μεγάλη παράσταση την οποία θα θυμάμαι έντονα δεν έχω παρακολουθήσει τα τελευταία χρόνια δυστυχώς... Ξεχώρισα μόνο μια γιαπωνέζικη παράσταση της Μήδειας στο Ηρώδειο πριν χρόνια που την αντιμετώπισα με δέος και συγκίνηση.

• Η έννοια της θεατρικής πρωτοπορίας σε διεθνές επίπεδο σε ποια σημεία γίνεται εμφανής;

— Η επιδρομή της τεχνολογίας επιβάλλει τις δικές της αλλαγές στην φόρμα του έργου, αλλά πιστεύω ότι η τεχνολογία θα επηρεάσει και τον τρόπο γραφής του έργου, τον τρόπο έκφρασης αλλά και τη φόρμα. Ήδη παρακολουθούμε παραστάσεις νέων παιδιών στην Αθήνα που είναι γοητευμένα απ' την τεχνολογία και τα σκηνικά εφέ. Μοιραία σε αυτή την περίπτωση ο ηθοποιός περνά σε δεύτερο πλάνο και συρρικνώνεται η παρουσία του.

• Η τεχνολογία μπορεί ν' αποτελέσει το μέσο για να πειραματιστεί ο ηθοποιός πάνω σε μια τεχνική;

— Δεν μπορείς να αγνοήσεις την τεχνολογία. Ο σκηνοθέτης με όραμα, ο ευρηματικός σκηνοθέτης οφείλει να οσφρανθεί τους κραδασμούς του σήμε-

ρα, για να καταλάβει τι είναι αυτό που μπορεί να τον εμπνεύσει και να το μεταφέρει στη σκηνή. Πάντως κι εγώ ως θεατής, ως άνθρωπος, αναζητώ την καινούρια φόρμα, αλλά θα συνεχίσω να πιστεύω στη δύναμη του ανθρώπινου πλάσματος πάνω στη σκηνή.

• Ο μεγάλος αριθμός θεατρικών σκηνών στην Αθήνα είναι αποτέλεσμα της μεγάλης ζήτησης του κοινού και της αυξημένης του θεατρικής παιδείας; – Απ' όλες τις θεατρικές σκηνές ένα 30% παίζει σε γεμάτα θέατρα και τα υπόλοιπα απλώς επιβιώνουν δύσκολα. Δεν πιστεύω ότι υπάρχει τέτοια ανάγκη για τόσες θεατρικές σκηνές. Δεν έχουμε μάθει ως λαός να συνυπάρχουμε με άλλους και να δουλεύουμε ομαδικά. Ο καθένας θέλει να έχει το δικό του θέατρο, τη δική του στέγη για να είναι αυτός επικεφαλής. Είναι δύσκολη βέβαια

και η συνεργασία και η συνεννόηση μεταξύ των ηθοποιών και ο καθένας θέλει να έχει μόνος του την ευθύνη για την παράσταση που θ' ανεβάσει.

• Η τηλεόραση καθίσταται το προνομιακό πεδίο μέσω του οποίου επικυρώνεται η αναγνώριση πολλών νέων ηθοποιών εκτοπίζοντας την θεατρική σκηνή...

— Η τηλεόραση δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένα μαγικό ραβδί που ενώ ταυτόχρονα σε αναδεικνύει, συμβάλλει και στο να κρύψει, να συγκαλύψει την πραγματικότητα. Σε παρουσιάζει και σε αναδεικνύει σε χρόνο ρεκόρ ως ελκυστικό και χαρισματικό αλλά στην πραγματικότητα δεν διαθέτεις αυτά τα προσόντα. Η σημερινή γενιά ηθοποιών αντιγράφει σε όλα το αμερικάνικο πρότυπο, την κατάσταση του αμερικάνικου ονείρου.

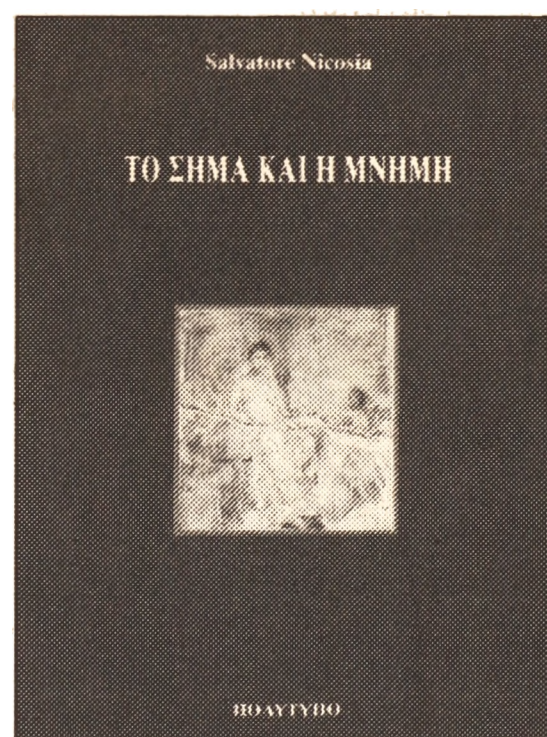
Salvatore Nicosia

ΤΟ ΣΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΝΗΜΗ

Ταφικά επιγράμματα
από την αρχαία Ελλάδα

Μετάφραση:
Ευριπίδης Γαραντούδης

Από τις χιλιάδες επιγραφές που διασώθηκαν παρουσιάζεται μία σημαντική επιλογή που περιέχει κείμενα από τον 7ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 4ο μ.Χ. Αρχαίο κείμενο, μετάφραση, σχόλια. Έκτενής εισαγωγή του έλληνοιστή Σαλβατόρε Νκοζία. Τετράχρωμες απεικονίσεις από τις επιτύμβιες στήλες της Δημητριάδος.

Η επιτύμβια επιγραφή διαωνίζει τόνομα και την ταυτότητα ενός ατόμου, μαρτυρεί τον τρόπο που έζησε και πέθανε, χαράζει την παρουσία του στη μνήμη του κοινωνικού συνόλου, προτείνοντάς τον σαν ήρωικό πολιτικό, ήθικό παράδειγμα και του ξαναδίνει τη μοναδική μορφή ύπαρξης που μπορεί να συνεχίζει ακόμα και μετά το θάνατο.

Έκδόσεις
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Το ΔΗΠΕΘΕ Κέρκυρας παρουσίασε το έργο του Δημοσθένη Κ. Μισιτζή *Ο Φιάκας*, στη Νέα Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου στο πλαίσιο φιλοξενίας των ΔΗΠΕΘΕ από την εθνική μας σκηνή. Η κωμωδία αυτή γράφτηκε το 1870 και είναι ένα από τα σημαντικότερα και αυθεντικότερα έργα της νεοελληνικής δραματουργίας. Υπήρξε ένα από τα αγαπημένα θεάματα των λαϊκών στρωμάτων και το 1878 μάλιστα παίχτηκε στην τουρκική γλώσσα από την εταιρεία του Γκουλιάν στο θέατρο Γεδίκ Πασά.

Όραμα και... εκτέλεση...

Φιάκας σημαίνει φιγουράτζης, απατεώνας και είναι ο ακριβής χαρακτηρισμός του κεντρικού ήρωα της κωμωδίας. Ο Φιάκας είναι ένας τυχοδιώκτης που καταφέρνει να ζει πλουσιοπάροχα ξεγελώντας τους ανθρώπους και συσσωρεύοντας χρέη. Όταν τα όρια δράσης του, λόγω των μεγάλων οφειλών του, στενεύουν βρίσκει το επόμενο θύμα του: μια ορφανή αλλά ευκατάστατη νεαρή στην οποία παρουσιάζεται ως γερμανός βαρόνος και την πείθει να γίνει γυναίκα του. Οι μάσκες όμως θα πέσουν και η αφελής νεαρή θα σωθεί την τελευταία στιγμή.

Έργο στέρεα δομημένο, που αντιμετωπίζει με χιούμορ και μία τάση διδακτισμού αιχμηρά προβλήματα της σύγχρονης του κοινωνίας (προικοθηρία, απατεώνες κ.λπ.), αλλά και της σημερινής, με γλώσσα ζωντανή, διάλογους σφιχτούς, έργο γραμμένο από έναν άνθρωπο που ξέρει θέατρο (ας μη ξεχνάμε πως ο Μισιτζής υπήρξε μέλος και του πρώτου ελληνικού θιάσου στην Κωνσταντινούπολη).

Η παράσταση που έστησε ο σκηνοθέτης και καλλιτεχνικός Διευθυντής του ΔΗΠΕΘΕ Κέρκυρας Θανάσης Θεολόγης θα μπορούσε και έπρεπε να είναι μια ευκαιρία για τον θεατή να γνωρίσει ένα από τα πιο απολαυστικά κείμενα της δραματουργίας μας. Δυστυχώς η παράσταση παρέμεινε ανιαρή

στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειάς της παρά τις εμφανείς και σωστά προσανατολισμένες σκηνοθετικές προθέσεις. Πλούτισε το έργο με μουσική και τραγούδια, προσπάθησε να εκμεταλλευτεί τον θεατρικό λόγο στο έπακρο και να τον περάσει στο κοινό με ενθουσιασμό. Συμπεριέλαβε με προσοχή ένα πέρασμα-σκηνή κουκλοθέατρου όπου οι ηθοποιοί μετατρέπονταν σε μαριονέτες περνώντας το, όχι πρωτότυπο ωστόσο, μήνυμα πως θέατρο είναι η ίδια μας η ζωή.

Παρόλα αυτά το αποτέλεσμα δεν ήταν ανώτερο από μια σχολική παράσταση. Και μάλιστα σε μια σχολική παράσταση ίσως να ήταν και καλύτερο γιατί γονείς, φίλοι και συγγενείς γελούν και διασκεδάζουν βλέποντας τα παιδιά τους στη σκηνή. Στην προκειμένη περίπτωση ήταν πραγματικά λυπηρό να παρακολουθείς μια τέτοια κωμωδία και να μη σκάει το χεϊλ σου. Πιστεύω πως η αποτυχία της παράστασης οφείλεται αποκλειστικά στην κακή διανομή. Όλοι οι ρόλοι αποδυναμώθηκαν, αποστραγγίστηκαν από κάθε χυμό ζωής και παρουσιάστηκαν στεγνοί και άγονοι από τους ίδιους τους ηθοποιούς.

Κατ' αρχήν ο Γιάννης, ο υπηρέτης του Φιάκα που ερμήνευσε ο Σπύρος Κωτσόπουλος. Ο Γιάννης είναι ένας υπηρέτης που έρχεται κατευθείαν από την κομέντια ντελ άρτε και είναι ο αβανταδόρικός ρόλος. Πονηρός, καταφερτζής, ακολουθεί κατά πόδας τον κύριο του και συμμετέχει στις πανουργίες και στις ερωτοδουλειές του, αφελής πολλές φορές αλλά πάντα συμπαθής. Ο υπηρέτης του Κωτσόπουλου δεν είχε νεύρο, δεν είχε ζωή. Υποτονικός, έριχνε τον ρυθμό της παράστασης και δεν είχε στιγμή την ενεργητικότητα και την τσαχπινιά, την κατεργαριά του υπηρέτη.

Από την άλλη πλευρά ο Λορέντζος Φραγκούλης μάλλον δεν ήταν έτοιμος για έναν ρόλο σαν του Φιάκα. Σχεδόν εξαφανίστηκε στη σκηνή, ήταν αμήχανος και αδρανής. Το ίδιο πρόβλημα παρουσιάστηκε και στους δύο δανειστές που ήταν υποτονικοί. Βγαίνουν στη σκηνή τραγουδάνε, φωνάζουν, ζητάνε τα λεφτά τους πίσω και σχεδόν δεν υπάρχουν.

Οι γυναικείοι ρόλοι διασώθηκαν κάπως χωρίς ωστόσο να δρέπουν δάφνες. Η Νατάσα Μαρματάκη στο ρόλο της αφελούς και ερωτευμένης δεσποινίδος Ευανθίας και η Μαριέττα Σαββανή στο ρόλο της κυρά Κοκκόνας, της θείας της. Η Σαββανή ήταν το μόνο ζωντανό στοιχείο της παράστασης. Τραγούδησε, μίλησε, φώναξε και μετέδωσε νεύρο και ζωή ανεβάζοντας λίγο τους ρυθμούς του δευτέρου μέρους.

Τα σκηνικά του Δαμιανού Ανδρόνικου ήταν φτωχά και ανέμπνευστα, τα κοστούμια του Σπύρου Κωτσόπουλου ήταν η καλύτερη συμβολή του στην παράσταση, ενώ οι φωτισμοί του Μπάμπη Βλάχου ήταν αποκαρδιωτικοί. Η μουσική του Νίκου Λαδοβρέχη θα μπορούσε να έχει λειτουργήσει και πραγματοποιήσει τον στόχο της αν τα τραγούδια (τους στίχους των οποίων έγραψε ο Γιώργος Παυριανός) είχαν τραγουδηθεί και όχι ψιθυριστεί.

Παρακολουθώντας μία τέτοια δουλειά, στην οποία δεν αμφισβητώ ουδόλως ούτε τις καλές προθέσεις ούτε και την δουλειά που έγινε, αναρωτιέμαι πότε θα μπορέσουν τα ΔΗΠΕΘΕ, ειδικά όπως αυτό της Κέρκυρας που έχει όλες τις δυνατότητες, να απαρνηθούν αυτό το ένδυμα της κακομοιριάς και να παράγουν παραστάσεις αντάξιες τους.

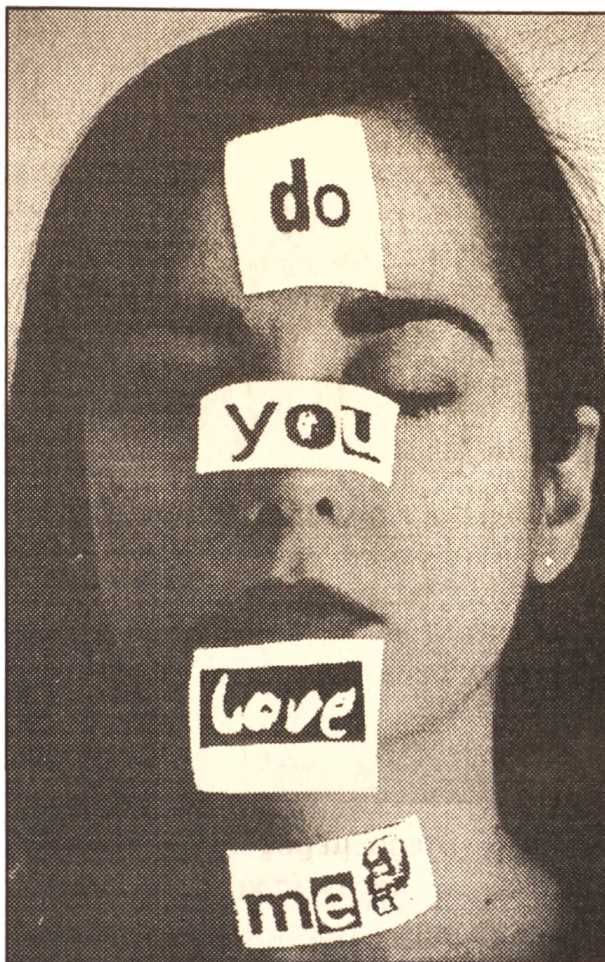
ΕΙΡΙΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Ο Ιούνιος είναι τελικά για το ελληνικό θέατρο ό,τι είναι ο Αύγουστος για την ελληνική πολιτική. Ανάμεσα στον θεατρικό χειμώνα και την Επίδαυρο δυσεύρετες είναι οι στιγμές εκείνες όπου ο ρέκτης των θεατρικών πραγμάτων ανταμείβεται για την επιμονή του να παρακολουθεί ιδροκοπώντας αργοπορημένες καλλιτεχνικές προσπάθειες σε κλειστές αίθουσες. Μια τέτοια ανταμοιβή υπήρξε σαφώς το *Μ' αγαπάς;* (*Do you love me?*) στον Άδειο Χώρο του Εθνικού Θεάτρου από την ομάδα Νοητή Γραμμή.

Μ' αγαπάς;

Αν και διαφωνώ με τον τρόπο που χρησιμοποιήθηκε ο αγγλικός τίτλος της παράστασης (δηλαδή με το σκέτα ελληνικό *Μ' αγαπάς;* θα έχανε η παράσταση κάτι από την προβολή της;), η παράσταση των νέων παιδιών της Νοητής Γραμμής ήταν όχι τόσο μια ευχάριστη έκπληξη (τουλάχιστον για όσους είχαν παρακολουθήσει την αξιόλογη παράσταση της ομάδας *Heart* –νάτο πάλι το αγγλικό– πριν από δυο χρόνια πάνω σε κείμενα των Ντέιβιντ Μάμετ και Άλαν Μπένετ με τους ίδιους βασικούς συντελεστές) όσο μια αισιόδοξη επαλήθευση.

Το *Μ' αγαπάς;* είναι η μεταφορά στα ελληνικά (από τις Μαρία Γουλή και Όλγα Ποζέλη) και στη σκηνή (από την Όλγα Ποζέλη) του θεατρομόρφου έργου *Do you love me?* του αντισυμβατικού σκοτσέζου ψυχιάτρου R. D. Laing. Το έργο δεν σχετίζεται ασφαλώς με το λεγόμενο «ψυχόδραμα». Πρόκειται για μια βιωμένη περιγραφή από τη μεριά του ειδικού και μία ποιητική μεταφορά από τη μεριά του λογοτέχνη ενός φαύλου κύκλου ψυχαναγκασμού και συμπλεγμάτων που εγκλωβίζει τη μια γενιά μετά την άλλη, κυρίως μέσα από την υποκρισία που ενυπάρχει στο ερωτικό παιχνίδι. Όταν λέμε ερωτικό παιχνίδι δεν εννοούμε εδώ τη χαρά των σωμάτων να ενωθούν και να συνυπάρξουν. Εννοούμε τις λαβυρινθώδεις και τελικά παράλογες σχέσεις που καθορίζουν περισσότερο τις αποστάσεις παρά τη φυσική τάση του ανθρώπου για συντροφικότητα και ένωση. Το θέατρο γίνεται, στην περίπτωση της μεταφοράς του βιβλίου στη σκηνή, το εργαλείο αισθητικοποίησης του παραλόγου και της καταπίεσης που υπολανθάνει στις ανθρώ-

πινες ερωτικές (και όχι μόνο) σχέσεις.

Η παράσταση που δίδαξε η Όλγα Ποζέλη ήταν γεμάτη από ουσιώδη (και όχι εφετζίδικα!) σκηνοθετικά ευρήματα. Δε θα σταθώ σε αυτά. Τέτοιες ευαίσθητες και ευφάνταστες σκηνοθετικές τομές, ειδικά όταν προέρχονται από νέους ανθρώπους, είναι μεν κάτι το πολύ ευχάριστο – δεν είναι όμως ποτέ από μόνες του αρκετές. Πρέπει στην παράσταση να υπάρχει ένας σταθερός άξονας ανάλυσης, ένα σκηνοθετικό πλαίσιο, πάνω στο οποίο η σκηνοθεσία δομείται. Το ευτύχημα στην περίπτωση του *Μ' αγαπάς;* είναι ότι αυτό το πλαίσιο, αυτή η κεντρική ιδέα, υπήρχε, τέθηκε σωστά και σωστά υπηρετήθηκε.

Η παράσταση στηρίχτηκε στην κίνηση των ηθοποιών – στηρίχτηκε, καλύτερα, στην αυτόνομη, αντιθετική συχνά, γλώσσα του σώματος. Τα σώματα των ηθοποιών του *Μ' αγαπάς;* μιλούσαν. Μιλούσαν με τη δική τους αγωνία, τη δική τους καταπίεση, με το δικό τους

βουβό αλλά ειλικρινές παιχνίδι. Κοντά στο βαθιά υποκριτικό και, γιατί όχι, διεφθαρμένο παιχνίδι του λόγου, και των σχημάτων του, τα σώματα πάλλονταν, ζωντανεύοντας ανάγκες και επιθυμίες που έχουν από καιρό ξεχαστεί.

Αρκεί μονάχα να δει κανείς πώς αποδίδουν οι δύο ηθοποιοί τον ερωτικό «χορό» σε κάποια στιγμή της παράστασης (η ωραιότερη ερωτική σκηνή που είδα φέτος) για να δώσει δίκιο στον ενθουσιασμό μου για τη σκηνοθεσία της Όλγας Ποζέλη, τη δουλειά της Ρούλας Κουτρομπέλη στη χορογραφία και τη βοήθεια του Ηλία Τσάκωνα στην κινησιολογία.

Όλοι οι ηθοποιοί ήταν θαυμάσιοι. Ο ρόλος του Γιώργου Κατσιγιάννη (Πατέρας) και της Δέσποινας Νικητίδου (Μητέρα) ήταν να παρουσιάσουν τον παραλογισμό των ανθρωπίνων σχέσεων, με την αμεσότητα του βιώματος – έργο καθόλου εύκολο, αν σκεφθεί κανείς ότι έπρεπε να έπρεπε η αμεσότητα αυτή να μην επισκιάζει ταυτόχρονα τον αρχετυπικό ρόλο του ζευγαριού. Η ειρωνική στάση του Ψυχιάτρου Γιάννη Υφαντή, η ανικανότητα της ψυχανάλυσης να αποδώσει πέρα από το σχήμα και την ερμηνεία τον εφιάλη του παραλόγου, εμπεριείχε μια κρυφή όσο και ουσιώδη παράμετρο προσφοράς. Ο ρόλος του Υφαντή κατά κάποιον τρόπο επιβεβαίωνε τη σημασία του όλου εγχειρήματος, εφόσον η τέχνη (το θέατρο, η παράσταση) φάνηκε για μια ακόμη φορά αξιότερη να δείξει αυτό που η επιστήμη (η κλασική ψυχανάλυση) κρύβει ονομάζοντάς το.

Άφησα για το τέλος το κύριο ζευγάρι, του Γιου (Χάρης Μπόσινας) και του Κοριτσιού (Όλγα Ποζέλη). Έδωσαν στην ποίησή τους μια σπουδαία αμεσότητα και στο ρεαλισμό τους μια κρυμμένη ανάσα ποίησης. Χώρια που αποτέλεσαν οι δυο τους ένα από τα ερωτικότερα φετινά θεατρικά ζευγάρια (γιατί αυτό έχει γίνει πλέον τόσο σπάνιο στους νέους ηθοποιούς;) Αναμφισβήτητα πρέπει οι ηθοποιοί της ομάδας αυτής να τεθούν στο κέντρο της προσοχής μας στο μέλλον.

Συμπερασματικά; Με το *Αγαπητή Ελένα* στην αρχή περίπου της χειμερινής σεζόν και το *Μ' αγαπάς;* στο τέλος της μπορεί κάποιος να μείνει ήσυχος για το σκηνικό μέλλον του θεάτρου μας.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Το 1995 δανοί κινηματογραφιστές με επικεφαλείς τους Λαρς Φον Τρίερ και Τόμας Βίντερμπεργκ υπογράφουν το περίφημο «δόγμα», δηλαδή ένα μανιφέστο αρχών τις οποίες θα έπρεπε να σεβαστούν οι υπογράφωντες στη μετέπειτα καριέρα τους. Με την κίνησή τους αυτή πέτυχαν να ταράξουν κάπως τα νερά μιας κουρασμένης κινηματογραφικά εποχής. Βρήκαν ακόμα και μιμητές εκτός Δανίας. Πόσο όμως «αγνές» ήταν οι προθέσεις τους και πόσο ισχυρά τα επιχειρήματά τους; Έξι χρόνια μετά, επιχειρούμε να αποκαλύψουμε τις αντιφάσεις αυτού του... κινήματος.

Μια απάντηση στον «όρκο αγνότητας» του Λαρς Φον Τρίερ

Η υποταγή σε δογματικούς κανόνες έχει καθαρά θρησκευτικό χαρακτήρα και δεν συμβαδίζει με τις γενικότερες αρχές ενός έργου της τέχνης, που είναι αποτέλεσμα μιας εσωτερικής ανεξάρτητης διαδικασίας παρόμοιας με το Ήθος. Η διαφορά ανάμεσα σε ένα έργο που υποτάσσεται σε δογματικούς κανόνες και σε ένα ανεξάρτητο έργο είναι παρόμοια με τη διαφορά Ήθους (εσωτερική ανάγκη που σε προτρέπει να ακολουθήσεις την άλφα ή τη βήτα κατεύθυνση) και Ηθικής (σύνολο καταναγκαστικών κανόνων που επιβάλλονται στο άτομο από «τα πάνω»). Πόσο αγνός όμως μπορεί να είναι ένας όρκος που επιδίωξή του είναι η κατάργηση της καλλιτεχνικής ιδιότητας και η υποταγή του «φορέα» του έργου σε μια δήθεν μοναστηριακού τύπου ιδιότητα; Η τοποθέτηση των Δανών, ότι θεωρούν το Στιγμιαίο πιο σημαντικό από το Σύνολο, είναι το κλειδί για την αποκωδικοποίηση των θέσεων τους. Πέφτουν και αυτοί στη θεωρητική παγίδα όλων εκείνων που επιχειρώντας να βρουν τη λύτρωση από το κολασμένο ιστορικό Είναι, καταφεύγουν σε τμήματα μιας κατεστραμμένης, ως επί το πλείστον, Συνείδησης τα οποία αναδεικνύουν αυτόνομα ως σημαντικά. Όμως όποιος

διαχωρίζει το Είναι από τη Συνείδηση, είναι σαν να προσπαθεί να αποκόψει τα μέλη του ίδιου ζώντος οργανισμού και να θεωρεί ότι αυτό το σώμα θα επιβιώσει. Το θέμα έχει λυθεί δυο αιώνες πριν από τον Hegel: «Όλο δεν είναι το άθροισμα των μερών. Είναι η ουσία τους, που τα ξεπερνά και τα καθορίζει». Έτσι, οι Τρίερ και Βίντερμπεργκ στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από τη φετιχοποίηση του Ολικού, που υπηρέτησαν ως επί το πλείστον φιλμ προπαγάνδας, δημιουργούν μια νέα αυταπάτη – χαρακτηριστικό όσων «χάνουν το δάσος». Την αυταπάτη της ανάδειξης του Στιγμιαίου ως μόνου σημαντικού, λες και σε αυτό δεν αντανakλάται το Σύνολο και μάλιστα πολλές φορές με δραματικό τρόπο. Επιπλέον, το σινεμά που δείχνουν να πολεμούν, το αμερικάνικο, πετυχαίνει αυτό ακριβώς που επιθυμούν με πολύ πιο φαντασμαγορικό τρόπο.

Για να μπορέσει λοιπόν κανείς να αντιμετωπίσει τις θέσεις τους, πρέπει να αποκαλύψει τον πυρήνα τους, τις επιρροές τους, τις θεωρητικές και αισθητικές τους συγγένειες και τέλος την αναγκαιότητα που τις γέννησε. Οι δανοί κινηματογραφιστές δεν είναι οι πρώτοι που επιχειρήσαν μια «καθαρή» προσέγγιση του κινηματογραφικού έρ-

γου. Ένα συγγενικό τους πρόσωπο είναι ο R. Bresson. «Όχι ηθοποιοί, όχι ρόλοι, αλλά μοντέλα. Χρήση μοντέλων μέσα στη ζωή», λέει ο γάλλος σκηνοθέτης σε μια αξιολογή θεωρητική του μελέτη. Και παρακάτω: «Όχι μουσική, αλλά ήχοι» (R. Bresson, *Σημειώσεις για τον κινηματογράφο*). Έτσι η εμφάνιση των θέσεων τους ως κάτι καινούργιο, προσκρούει στον τοίχο της ιστορικής αλήθειας. Την τελευταία επικαλούνται οι Τρίερ και Βίντερμπεργκ για να πείσουν ότι ο χαρακτήρας ενός κινηματογραφικού έργου δεν είναι αποτέλεσμα μιας κατασκευής, αλλά αντίθετα μιας αγνής διαδικασίας, και εκμαιεύεται από τον ηθοποιό που τον παριστάνει. Οποία αυταπάτη! Οι πάντες γνωρίζουν (και πρώτοι οι ίδιοι οι ηθοποιοί) ότι, χωρίς την τεχνική τους, είναι εντελώς απροστάτευτοι από την παρουσίαση ενός «άλλου» εαυτού που καλούνται να υπερασπιστούν στη σκηνή ή στο πλατό. Ακόμα και στην περίπτωση χρήσης ερασιτεχνών ηθοποιών (βλ. έργα του P.P. Pasolini), η ένταξή τους στο corpus της ταινίας είναι αποτέλεσμα ειδικής τεχνικής. Το «γούστο» και η «αισθητική» που αναγράφονται απαξιωτικά στον όρκο, είναι τα εργαλεία του κινηματογραφιστή για τη δημιουργία του έργου του. Ακόμα και η «απουσία» τους τα αναδεικνύει κυρίαρχα. Τι να πει κανείς για το σκηνοθέτη του *Στοιχείου του Εγκλήματος* και του *Europa*! Ότι ζει μια αυταπάτη όταν απορρίπτει την αισθητική ή ότι προκαλεί με μια τόσο εμφανώς ανόητη θέση για να στρέψει το ενδιαφέρον επάνω του; Φοβάμαι ότι ο συγκεκριμένος «όρκος» δεν αποτελεί ένα πιστεύω των κινηματογραφιστών που τον συνέταξαν, αλλά αντίθετα ένα τρικ προβολής τους, που όμως λόγω των φτωχών κινηματογραφικών μας ημερών πέτυχε.

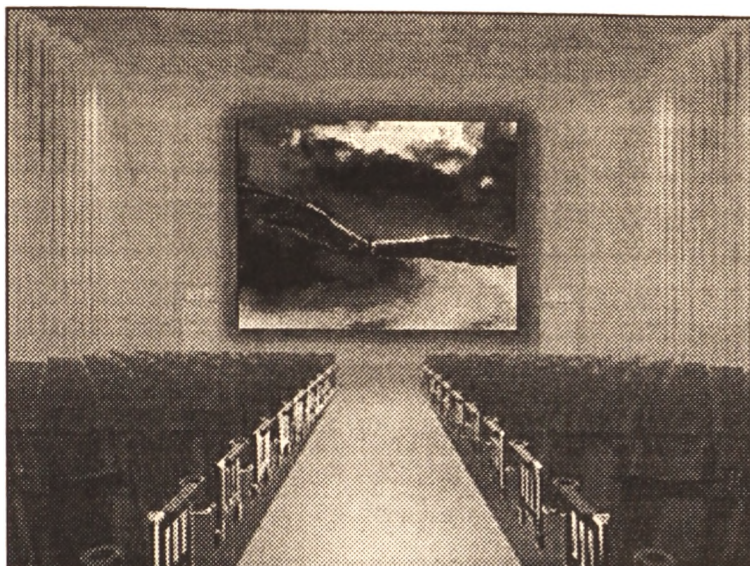
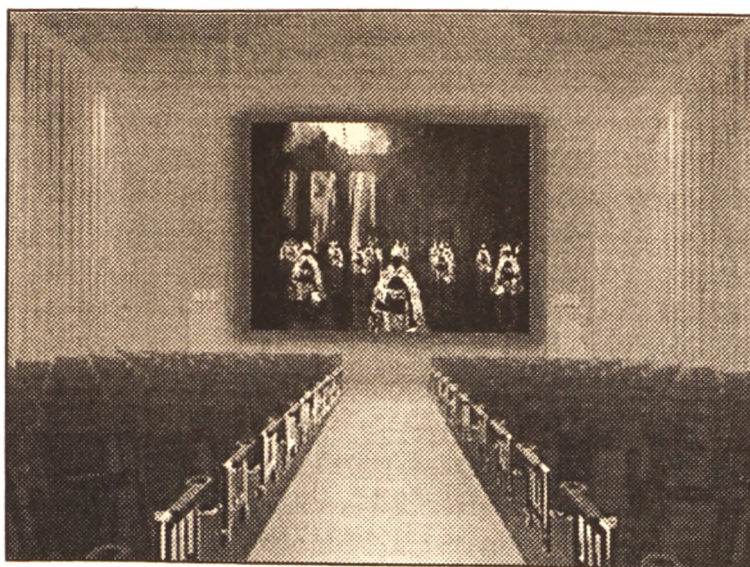
Ας πάρουμε τώρα το δεκάλογο του «όρκου» και ας δούμε τις αντιφάσεις του μία-μία.

1. Φυσικοί χώροι γυρίσματος δεν υπάρχουν. Όλοι οι χώροι από τη στιγμή που επιλέγονται αντί για κάποιους άλλους, ακόμα και αν –πράγμα αδύνατο– δεν υπάρχουν σκηνικά και αξεσουάρ, είναι κατασκευασμένοι. Δηλαδή αποτελούν μια επέμβαση του κινηματογραφιστή στο χώρο.
2. Ο ήχος που παράγεται ξεχωριστά

από τις εικόνες, συμπεριλαμβανομένης και της μουσικής, δεν είναι μια «αφύσικη» διαδικασία που γίνεται χάριν εντυπωσιασμού του θεατή. Είναι δομικό στοιχείο του έργου που προάγει τη δράση. Δεν συμπληρώνει την εικόνα, την εξυψώνει και την καθιστά κυρίαρχη σε σχέση με μια άλλη.

3. Η κάμερα που κρατιέται στο χέρι, με την έννοια ότι το γύρισμα πρέπει να εξελίσσεται όπου «γίνεται» η ταινία, αποτελεί την ανάδειξη του τεχνικού λάθους σε άποψη. Το τράβελινγκ, το τρίποδο, ο γερανός κ.λπ. δεν είναι κάποια πολυτελή τεχνικά μέσα που πλεονάζουν στον κινηματογραφιστή. Είναι το «μάτι» του που του επιτρέπει να δει την εικόνα που δημιουργεί από μια συγκεκριμένη γωνία, να πλησιάσει ή να απομακρυνθεί, όχι για να εντυπωσιάσει τεχνικά αλλά γιατί αυτό επιβάλλει η γραμματική της φιλμικής γλώσσας.

4. Το έγχρωμο φιλμ, που υποτίθεται μιμείται τη ζωή, δεν είναι παρά ένας πιθηκισμός της κι όχι η αλήθεια της.

Η τελευταία δεν φυλακίζεται στο χρώμα. Αναδεικνύεται κάθε φορά

ξεχωριστά από τον τρόπο που επιλέγει ο κινηματογραφιστής να εκφραστεί. Το μαυρόασπρο ή το μονόχρωμο φιλμ δεν χρησιμοποιείται σαν μια προσποιητή ανάδειξη του παρελθόντος χρόνου ή για τη δημιουργία εντυπώσεων. Είναι ένας άλλος ιδιαίτερος τρόπος που ενισχύει την ατμόσφαιρα του έργου, όταν εκείνη καθορίζει το περιεχόμενο.

5. Το τέχνασμα, το φίλτρο, το εφέ αποτελούν όχι απλά αισθητικά ή τεχνικά εργαλεία, αλλά –όταν χρησιμοποιούνται δομικά– αναπόσπαστες «γέφυρες επικοινωνίας» για το σημαίνον. Για παράδειγμα η παραμόρφωση του ευρυγώνιου φακού αποτελεί συχνά ενδεικτικό μιας ανάλογης «ψυχικής παραμόρφωσης» του ήρωα...
6. Η «επιπόλαια» δράση (φόντοι, όπλα κ.λπ.), που είναι αλήθεια ότι φетиχοποιείται στον αμερικάνικο κινηματογράφο, δεν είναι ξένη προς μια μη εμπορευματική προσέγγιση του κινηματογραφικού έργου. Ο φόνος δεν γίνεται μόνο on camera και με προβολή του όπλου ή της αιμορραγίας. Πολλές φορές ο

Ο όρκος αγνότητας

Ορκίζομαι να υποταχθώ στους ακόλουθους κανόνες, οι οποίοι συντάχθηκαν κι επικυρώθηκαν από το ΔΟΓΜΑ 95:

1. Το γύρισμα πρέπει να γίνεται σε φυσικούς χώρους. Αξεσουάρ και σκηνικά δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται. (Εάν ένα συγκεκριμένο αντικείμενο είναι απαραίτητο για την ιστορία, πρέπει να επιλεγεί ο χώρος όπου βρίσκεται αυτό το αντικείμενο.)
2. Ο ήχος δεν πρέπει ποτέ να παράγεται ξεχωριστά από τις εικόνες και το αντίστροφο. (Δεν πρέπει να χρησιμοποιείται μουσική, παρά μόνον όταν προκύπτει εκεί όπου γυρίζεται η σκηνή.)
3. Η κάμερα πρέπει να κρατιέται στο χέρι. Οποιαδήποτε κίνηση ή ακινησία μπορεί να επιτευχθεί με το χέρι, επιτρέπεται. (Η ταινία δεν πρέπει

- να εξελίσσεται εκεί όπου στέκεται η κάμερα. Το γύρισμα πρέπει να γίνεται εκεί όπου εξελίσσεται η ταινία.)
4. Το φιλμ πρέπει να είναι έγχρωμο. Ο ειδικός φωτισμός δεν είναι αποδεκτός. (Εάν δεν υπάρχει αρκετό φως για τη λήψη, πρέπει είτε η σκηνή να κοπεί, είτε να προσαρτηθεί μία και μοναδική λάμπα στην κάμερα.)
5. Τα οπτικά τεχνάσματα και τα φίλτρα απαγορεύονται.
6. Η ταινία δεν πρέπει να περιέχει επιπόλαια δράση. (Φόντοι, όπλα, κ.τ.λ. δεν πρέπει να παρουσιάζονται.)
7. Απαγορεύεται η χρονική και γεωγραφική αποστασιοποίηση. (Συνεπώς η ταινία λαμβάνει χώρα στο εδώ και το τώρα.)
8. Ταινίες συγκεκριμένων ειδών δεν είναι αποδεκτές.
9. Το φορμά του φιλμ πρέπει να είναι Academy 35 mm.

10. Το όνομα του σκηνοθέτη δεν πρέπει να αναγράφεται στους τίτλους. Επιπλέον ορκίζομαι ως σκηνοθέτης να απέχω από το προσωπικό γούστο! Δεν είμαι πλέον καλλιτέχνης. Ορκίζομαι να απέχω από τη δημιουργία ενός «έργου», καθώς θεωρώ το στιγμιαίο πιο σημαντικό από το σύνολο. Ο υπέρτατος σκοπός μου είναι να εκμαιεύσω την αλήθεια από τους χαρακτήρες και το χώρο μου. Ορκίζομαι να πράξω τα παραπάνω με όλα τα διαθέσιμα μέσα και με κόστος το όποιο καλό γούστο και τις όποιες αισθητικές απόψεις.

Έτσι δίνω τον δικό μου ΟΡΚΟ ΑΓΝΟΤΗΤΑΣ.

Κοπεγχάγη, Δευτέρα 13 Μαρτίου 1995

Εκ μέρους του ΔΟΓΜΑΤΟΣ 95
Λαρς Φον Τρίερ
Τόμας Βίντερμπεργκ

έμμεσος τρόπος (βλ. *Θηλιά* του Χίτσκοκ, *Κύριος Βερντού* του Τσάπλιν) είναι εξόχως συναρπαστικός και βοηθάει στην ανάπτυξη του θέματος αρτιότερα.

7. Το «εδώ και τώρα» μιας ταινίας, δηλαδή η ανάδειξη του παρόντος χρόνου ως κυρίαρχου, είναι η μεγαλύτερη από όλες τις αυταπάτες του δεκάλογου. Το παρόν δεν υφίσταται. Αν οι Δανοί ήταν πραγματικοί χριστιανοί, όπως υπονοούν οι θέσεις τους, θα γνώριζαν ότι είναι ξένα προς τη χριστιανική φιλοσοφία αυτή η έννοια του συμβατικού χρόνου και επομένως η ελαστικότητα χρόνου και χώρου (πέραν της φυσικής επαλήθευσής της) είναι η πραγματικότητα κι όχι το αντίστροφο.

8. Τα κινηματογραφικά είδη δεν τα ανέδειξε ούτε η κριτική σκέψη ούτε κάποια αδυναμία ύπαρξης συγκεκριμένων κινηματογραφιστών. Γεννήθηκαν ήδη από το βωβό με το χωρισμό του κινηματογράφου σε «πραγματικό» και «φανταστικό» και αργό-

τερα η κάθε μια από αυτές τις κατηγορίες απέκτησε τις υποκατηγορίες της. Είναι τουλάχιστον υποκριτικό, ιδιαίτερα για τον Τρίερ που έχει γυρίσει μιούζικαλ (*Χορεύοντας στο σκοτάδι*) και που κατά δήλωσή του θέλει να γυρίσει ...πορνό, να μην αποδέχεται την ύπαρξη κινηματογραφικών ειδών.

9. Το φιλμ 35mm έχει περάσει στον κινηματογράφο ως το κλασικό φορμά, με την έννοια ότι καταγράφει το απεικονιζόμενο πράγμα «ως έχει», χωρίς καμιά παραμόρφωση. Όμως αυτό σημαίνει ότι το φιλμ 8 ή 16 mm εγκαταλείπεται ως μη ρεαλιστικό; Και πόσοι νέοι κινηματογραφιστές καταφεύγουν στις πρώτες τους ταινίες στο φιλμ 35 mm όταν το κόστος του είναι απαγορευτικό; Πέραν των αισθητικών και τεχνικών αυταπατών που αναλύθηκαν πιο πάνω, η θέση αυτή αποτελεί έναν κρυπτοελιτισμό. Πέραν και του ψεύδους της, αφού ένα μεγάλο μέρος των δικών τους ταινιών το γυρίζουν σε βίντεο και το

μεταφέρουν σε φιλμ!

10. Η υπογραφή του σκηνοθέτη στον κινηματογράφο δεν αποτελεί μια προβολή του καλλιτεχνικού εγώ του. Παρόμοια με εκείνη του ζωγράφου στο κάτω μέρος ενός πίνακα, η υπογραφή αναδεικνύει τη γνησιότητα της κόπιας και στην ουσία (μέσω του πνευματικού δικαιώματος) αποκλείει την επέμβαση και την «καταστροφή» του έργου. Είναι λοιπόν εξόχως υποκριτικό να δηλώνεται η άρνηση της υπογραφής αλλά και της ιδιότητας του καλλιτέχνη.

Αν οι Δανοί ήταν γνήσιοι χριστιανοί δεν θα κατέφευγαν στους... όρκους. Αλλά δυστυχώς δεν γνωρίζουν ούτε το θεό τους ούτε τα κείμενά του.

Γι' αυτό ας αποφύγουμε τους όρκους και ας συνεχίσουμε τη δουλειά του καλλιτέχνη-σκηνοθέτη, σέρνοντας μαζί μας μόνο τα δημιουργικά μας συμπλέγματα!

Αθήνα, 2/5/2001
ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΖΩΜΕΝΟΣ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

• ΔΑΝΙΗΛ ΙΑΚΩΒ

Η αρχαιογνώσια του Οδυσσέα Ελύτη

• Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ

«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό Σεφέρη

• ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Είς την οδόν των Φιλελλήνων» του Α. Εμπειρίκου

«Ο Έρωτας στα χιόνια» του Αλ. Παπαδιαμάντη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και πνευματική ζωή

• ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ερωτικές μεταμορφώσεις αντίδωρο στην Μάτση

Χατζηλαζάρου

Ούτως ή άλλως

• ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ

Επιστημάνσεις

• ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΥΠΟΥΡΑΝΣ

Πήγε να εγκοιμηθεί στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου

• ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ

Υπερρεαλισμός και «Υπερρεαλισμοί»

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

• ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και Αλτουσέρ

Παρεμβάσεις

• ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ

Η κρίση και ο τρίτος δρόμος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

• ΡΑΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ

Το κράτος στην καπιταλιστική κοινωνία του δυτικού συστήματος εξουσίας

• ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ - Α. ΤΟΖΕΛ

Η κριτική της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

• ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φύλλα-Φτερά

Ο Βασιλιάς που πέθανε

• ΑΝΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ-ΡΟΕ

Η άλλη μου πατρίδα

• ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΡΜΠΑΛΑΣ

101 Ποιήματα

• SALVATORE NICOSIA

Το σήμα και η μνήμη

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

• Κάτι το «ΩΡΑΙΟΝ»

Μια περιήγηση στην ελληνική κακογουστιά

• Kitsch (Made in Greece) (Αγγλικό)

• ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ο τρίτος δρόμος

• ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ

Τσιγγάνικη ορχήστρα

• ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ

Ιστορία μιας γραμμής

• ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ

Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

• ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Η αδιαχώρητη κοινωνία

• ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ

Πολιτικό σύστημα και πολιτική

• ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Θεσμοί, ιδεολογία και πολιτική στο Μεσοπόλεμο

• ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ

Ο μαρξισμός της ιστορικής σοσιαλδημοκρατίας

• ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ

Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς

• ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ

Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η μεγάλη ιδέα

• ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μια συνάντηση: Σεφέρης-Μακρυγιάννης

• ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Συνηγορία της παραλογοτεχνίας

• ΥΓΕΙΑ-ΠΟΛΙΤΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μελέτες για το σύστημα υγείας (συλλογικός τόμος)

• ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ

Η χρήση και η κατάχρηση του αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα

• ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

Το Κυπριακό. «Στρατηγική» και στρατηγική

Βιβλία που καλύπτουν τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ, Δημοχάρους 60, τηλ.: 72 32 819, fax: 72 26 107, e-mail: chprou@otenet.gr
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΚΑΤΑΡΤΙ, Μαυρομυχάλη 9, 106 79 Αθήνα, τηλ.: 36 04 793 - 36 01 271, fax: 36 09 697

Θα μπορούσε να θεωρηθεί παράδοξο και πολύ αντιφατικό ότι η μεγαλύτερη έκφραση ιδεών μέσα από την τέχνη της μουσικής ξεπήδησε από την Γαλλική Επανάσταση και από ένα καλλιτέχνη που γεννήθηκε στη Γερμανία.

Τα δικαιώματα του ανθρώπου κατοχυρώνονται με την γαλλική Διακήρυξη (Déclaration des Droits de l' Homme) του 1789, η οποία αναφέρει ότι οι άνθρωποι είναι ίσοι στα απαράγραπτα δικαιώματά τους που είναι η ελευθερία, το δικαίωμα της ιδιοκτησίας, της ασφάλειας και το δικαίωμα αντίστασης στην καταπίεση.

Ο Μπετόβεν και ο κλασικός ρεαλισμός

«Ο Beethoven ανήκει στην πολύ μικρή ομάδα των μεγαλύτερων καλλιτεχνικών δημιουργών όλων των εποχών, μαζί με τον Shakespeare, τον Rembrandt, τον Michelangelo.»

Σ' αυτό το ιστορικό στάδιο των πολιτικών εξελίξεων ο Beethoven γεννιέται στη Βόννη, μια μικρή πόλη στο Ρήνο, στις 15 Δεκέμβρη του 1770. Ο νεαρός Beethoven βιώνει την λαϊκή επαναστατική μουσική της Γαλλίας σαν μουσικός της αυλικής ορχήστρας του Εκλέκτορα της Κολωνίας. Φθάνει στη Βιέννη που ήδη φλογίζεται από δημοκρατικά αισθήματα το 1792 για να πάρει μαθήματα μουσικής από τον Haydn, με τον οποίο διαφωνεί συνεχώς, τον Schenk, τον Albrechtsberger και τον Salieri. Μέσα σ' αυτό τον άνεμο υποσχέσεων η επαναστατική μουσική του Beethoven βρίσκει πλατιά υποστήριξη ακόμη και από τους φιλελεύθερους ευγενείς.

Η δημιουργία του, μέσα από τις μεγάλες συναισθηματικές συγκρούσεις, σφραγίζει τον αγώνα για πρόοδο και μόνοιασμα των λαών και ο ίδιος ορθώνεται σαν ο μεγαλύτερος ειρηνιστής της εποχής του. Η ύπαρξη δυνατής κοινωνικής σκέψης για τον προβληματισμό της εποχής του αλλά και η αισιοδοξία του για τη πάλη στη ζωή αποδεικνύονται από το ότι ο Beethoven επέλεξε να παρουσιάζει τα έργα του στο δημόσιο στίβο, μπροστά σε πυκνά

ακροατήρια δημιουργώντας ένα αίσθημα κοινότητας και αλληλεγγύης.

Η μουσική του κινείται μέσα από μια σειρά κοινωνικών αντιθέσεων. Οι ιδέες της τέχνης του έχουν ιστορικό ρόλο για τους αγώνες που διαδραματίζονται στην εποχή του. Οι συγκινήσεις που γεννάει η μουσική του Beethoven είναι αληθινές εμπειρίες ή με άλλα λόγια συσχετίζονται με την ίδια τη ζωή. Για να ανακαλύψουμε τη φιλοσοφία του πρέπει να συνδυάσουμε τα συναισθήματα που πηγάζουν από τον κοινωνικό αγώνα και τα κοινωνικά δρώμενα της εποχής.

Τον κλασικό δραματικό ρεαλισμό του δεν μπορούμε να τον απομονώσουμε από τα ατομικά του συναισθήματα και να του αποδώσουμε μόνο τη μουσική «της σκέψης». Υπάρχει εναρμόνιση στο όριο του κοινωνικού και του ατομικού στη μουσική του. Ο Beethoven αντιδρά σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής. Τον παρατηρούμε μαχητή, δραματουργό, ηρωικό, αποφασισμένο αλλά και τρυφερό, γεμάτο συναίσθημα. Η ερωτική του έκφραση στη σονάτα του *Moonlight* ή στο *Fidelio* είναι κράμα χαράς, τρυφερότητας, ευαισθησίας, μακριά όμως από κάθε αρρωστημένο ερωτικό πάθος που εκφράζουν μεταγενέστεροι συνθέτες, όπως ο Wagner, όπου όλοι οι ήρωές του αυτοκαταστρέφονται.

Η μουσική του, «η καθαρή μουσική», είναι η μουσική στη «σωστή κοίτη». Ο κλασικός ρεαλισμός του και οι καινούργιες φόρμες δημιουργίας εξαφα-

νίζουν κάθε παλιό και αρχαϊκό στοιχείο. Μέσω των παραστατικών μελωδιών και θεμάτων ο Beethoven απευθύνεται κατευθείαν στη ψυχή και αποκαλύπτεται ανοιχτά και τολμηρά στη δραματουργία. Τα τολμηρά αρμονικά φτερουγίσματα και οι παραφωνίες του δεν γίνονται «σύστημα». Ο πόνος, η αγωνία, η ένταση της ψυχής απορρέουν από την τελειότητα της οργάνωσης της μουσικής του.

Οι σονάτες του Beethoven περιλαμβάνουν πέντε σονάτες για πιάνο και τσέλο, τριανταδύο σονάτες για πιάνο και δέκα σονάτες για πιάνο και βιολί. Και δεν θα ήταν υπερβολή αν χαρακτηριζε κανείς την *Well Tempered Clavier* του Bach ως την Παλαιά Διαθήκη της μουσικής για πιάνο και τις τριανταδύο σονάτες για πιάνο του Beethoven ως την Καινή Διαθήκη.

Δραματική, ποτισμένη από πάθος και γεμάτη ένταση είναι η *Σονάτα Για Πιάνο Νο. 8 σε C Minor Op. 13*, η αποκαλούμενη και *Παθητική*. Μετά από το βίαιο ξέσπασμα του εισαγωγικού μέρους, το *adagio cantabile* προσφέρει στιγμές υπέρτατης ομορφιάς. Μία απλή φωτεινή μελωδία διαχέεται μέσα σε ένα *accompaniment* με ψιθύρισμα. Το *finale* είναι ένα εντυπωσιακό *allegro* με υψηλή δόση αισιοδοξίας μετά από τη μουντή εισαγωγή.

Μεταξύ των πλέον πολυπαιγμένων είναι η *Σονάτα Νο. 14 σε C Sharp Minor Op. 27 Νο. 2 (Moonlight)* αφιερωμένη στην κόμισα Giuletta Guiccardi με την οποία ήταν ερωτευμένος. Ο Beethoven

ανεβαίνει σε δυσθεώρητα ύψη δημιουργίας και νεωτερικότητας, απαλλαγμένος από τους παραδοσιακούς φραγμούς. Σε αντίθεση με την τυπική σονάτα, αποτελείται από τρία μέρη, το *adagio sostenuto*, που χαρακτηρίζεται από αυτοσχεδιασμό και ανακαλεί αισθήματα και συγκινήσεις γεμάτες από έντονο πόνο και επιθυμία. Την ίδια ένταση έκφρασης την συναντούμε πολύ αργότερα στους Schubert, Chopin, Schumann και Mendelssohn. Το *allegretto*, που ο Liszt χαρακτηρίζει εύστοχα σαν ένα «λουλούδι μεταξύ δύο αβύσσων» είναι ένα ιντερλούδιο χαλάρωσης μεταξύ της αγωνίας του *adagio sostenuto* και της βίαιας ενεργητικότητας του καταληκτικού *presto agitato* που διακρίνεται για τα φρενήρη *arpeggios*.

Η Σονάτα για Πιάνο No. 15 σε D Op. 28 (*Pastoral*) χαρακτηρίζεται από την ειρηνική, βουκολική ποιότητα του έργου, ειδικότερα του τέταρτου μέρους.

Η Σονάτα No. 17 σε D Minor, Op. 31, No. 2 (*Tempest*) διακατέχεται από αίσθημα χαλάρωσης στο πρώτο μέρος, έντασης στο δεύτερο, ανησυχίας στο τρίτο και ένα ελεύθερο *recitativo* στο τελευταίο μέρος που βασίζεται στο πρώτο μέρος και κλείνει με ηρεμία την σονάτα.

Η Σονάτα για Πιάνο No. 21 σε C, Op. 53 (*Waldstein*) είναι αφιερωμένη στον κόμη Ferdinand von Waldstein, φίλο και πάτρωνα του συνθέτη. Μία αίσθηση απλοχωριάς, εύρους και απλοχεριάς χαρακτηρίζουν το έργο, σε αντίθεση με τις προηγούμενες σονάτες.

Η Σονάτα για Πιάνο No. 23 σε F Minor, Op. 57 (*Appassionata*) ανοίγει σε χαμηλούς τόνους και ανεβαίνει μια νότα παραπάνω για την επανάληψη, πριν από το περίφημο ρυθμικό *motto* από 4 νότες το οποίο ο Μπετόβεν περιγράφει ως το πεπρωμένο που χτυπάει την πόρτα του («*the destiny knocks on my door*») λόγω της προϊούσας κώφωσης. Ακολουθεί το δεύτερο θέμα του, ίδιο σε ρυθμό με το πρώτο, που αναπτύσσεται σταδιακά σε φρενήρη ρυθμό, για να κλείσει με το αποκορύφωμα της παρατεταμένης *coda* που ολοκληρώνει το τελευταίο μέρος.

Η Σονάτα για Πιάνο No. 19 σε B Flat Op. 106 (*Hammerklavier*) χαρακτηρίζεται από τον ίδιο τον συνθέτη, σε επιστολή προς τον μαθητή του Carl Czerny, ως η σημαντικότερη. Στην μεγαλόπρεπη ει-

σαγωγική φράση απαντά με μια λυρική φράση, για να ακολουθήσει το βαθύ και συγκινησιακό *adagio sostenuto* και η καταληκτική τρίφωνη *fuga*.

Ακολουθούν οι Σονάτες για Πιάνο No. 30 σε E, Op. 109, No. 31 σε A Flat, Op. 110 και No. 32 σε C Minor, Op. 111. Η τελευταία είναι το αποκορύφωμα και ανεβάζει στο ανώτερο δυνατό επίπεδο τις τρεις τεχνικές και στυλ σύνθεσης: την σύνθεση αντίστιξης και φούγκας, την φόρμα παραλλαγής και την χρήση των εκτεταμένων τριλλιών.

Οι σονάτες για Πιάνο και Βιολί χαρακτηρίζονται από το ότι τα δύο όργανα είναι ισότιμα, καμία φωνή δεν είναι υποδεέστερη της άλλης ούτε καμία κυριαρχεί επί της άλλης.

Η Σονάτα για Πιάνο και Βιολί No 5 σε F Major, Op. 24 (*Spring*) είναι τόσο δροσερή και γοητευτική που έχει επωνομασθεί *Άνοιξη*. Μετά την ακτινοβολία του εισαγωγικού μέρους, την συγκινησιακή αργή κίνηση και το *scherzo* με το εντυπωσιακό γύρισμα, όπου το βιολί βρίσκεται ένα χτύπημα πίσω από το πιάνο, η σονάτα καταλήγει με ένα χαρούμενο και εκρηκτικό *finale*.

Λίγες μουσικές συνθέσεις χαρακτηρίζονται από υπόβαθρο λογοτεχνικό όπως η περίφημη Σονάτα για Πιάνο και Βιολί No 9 σε A, Op. 47, η αποκαλούμενη *Kreutzer*, που βασίζεται στην ομώνυμη νουβέλα του Tolstoy. Μετά το πυρετώδες εισαγωγικό μέρος η ένταση χαμηλώνει στο *andante*, που περιλαμβάνει ένα θέμα και παραλλαγές. Οι δύο πρώτες επικεντρώνονται στον εύθυμο

και παιχνιδιάρικο χαρακτήρα του θέματος. Η τρίτη, γραμμένη σε ελάσσονα, χαρακτηρίζεται από σοβαρότητα και σκεπτικισμό, ενώ η τέταρτη είναι γεμάτη από στολίδια και αστραφτερούς τριλλούς. Η σονάτα κλείνει με μια ήρεμη και ενδοσκοπική *coda*.

Όμως ο μελετητής της ιστορίας της μουσικής αισθάνεται ότι ο κλασικός ρεαλισμός θα ήταν πολύ φτωχότερος χωρίς τις εννέα μεγαλειώδεις συμφωνίες του Beethoven.

Οι δύο πρώτες συμφωνίες του χαρακτηρίζονται από επίδειξη δύναμης σκέψης για έργα μεγάλης κλίμακας. Η Πρώτη είναι ένα ανδροπρεπές δείγμα των επιγόνων του Haydn, με αναφορά στον Mozart, στο δεύτερο θέμα του *finale*. Η Δεύτερη είναι πλέον δυναμική και δίνει στον ακροατή την ευκαιρία να αφήσει την φαντασία του ελεύθερη (π.χ. το θαυμάσιο ξεκίνημα της *coda* του *finale*), ενώ χαρακτηρίζεται από υπέροχα λυρικά αργά μέρη.

Αλλά το έργο που άφησε εποχή είναι η Τρίτη Συμφωνία (*Eroica*) που εκφράζει ένα πένθιμο εμβατήριο και ένα ηρωικό εμβατήριο στο τελευταίο μέρος. Η συμφωνία έφερε αρχικά τον τίτλο *Βοναπάρτης*, αλλά αργότερα ο Beethoven διαδηλώνοντας τα δημοκρατικά του αισθήματα έσκισε την αφιέρωση αυτή όταν ο Ναπολέων αυτοανακηρύχτηκε αυτοκράτορας το 1804.

Το τριαδικό εισαγωγικό θέμα και οι ρυθμοί του *marcia funebre* συσχετίζουν το έργο με την μουσική της Γαλλικής Επανάστασης, αλλά το έργο αυτό καθ'εαυτό μπορεί να χαρακτηριστεί σαν μια συμφωνική επανάσταση. Ξεχωρίζει από την τεράστια κλίμακά του, μεγαλύτερη από οποιαδήποτε προγενέστερη συμφωνία, την παρορμητική ρυθμική κίνηση που παρατηρείται στο πρώτο και τρίτο μέρος, τη σφιχτοδεμένη δομή του πρώτου μέρους, την φόρμα παραλλαγής του *finale* και την σταδιακή ανάπτυξή του, που αποτελεί μια δραστική αλλαγή από τις παραδοσιακές μορφές του τελευταίου μέρους.

Η Τέταρτη Συμφωνία πλημμυρίζει από εθνική λαϊκή μουσική και ξεχωρίζει για τον εύθυμο χαρακτήρα της, την γλυκύτητα και την ωριμότητα της γαλήνιας έμπνευσης που εκπορεύεται «από Ολύμπια πρόσχαρη διάθεση», όπως εύστοχα παρατηρεί ο Gerald Abraham. Η

συμφωνία αυτή, παρά το γεγονός ότι διαποτίζεται από τα χαρακτηριστικά του ώριμου Beethoven, βρίσκεται ένα βήμα πίσω από την *Eroica* σε σχέση με την καθιερωμένη φόρμα της συμφωνίας, με την εξαίρεση του τρίτου του μέρους.

Το ζευγάρι των συμφωνιών που ολοκληρώθηκαν μεταξύ 1807-1808, η *Πέμπτη* και η *Εκτη Συμφωνία (Pastoral)*, ήταν νεωτερικές τόσο στη μορφή όσο και στο περιεχόμενο.

Μόνο το αργό μέρος της *Πέμπτης* υιοθετεί και εξιδανικεύει την φόρμα της *Διπλής Παραλλαγής* του Haydn. Το *andante con moto* είναι το μόνο κομμάτι σχετικής χαλάρωσης μεταξύ του εκκλησιαστικού πρώτου μέρους και του συνεχούς εκτεταμένου μέρους που ακολουθεί, του *scherzo* που κορυφώνεται σε μακρό *crescendo* και εκτείνεται στο *finale* που αργότερα διακόπτεται, σε αντίθεση με οποιοδήποτε προηγούμενο *finale*, από την ορχήστρα που αυξάνει την ένταση της με *piccolo*, τρομπόνια και διπλό μπάσο, δίνοντας την αίσθηση ότι γιορτάζουν ένα μεγάλο στρατιωτικό θρίαμβο.

Στην *Εκτη* παρατηρούνται διακοπές και συνδέσεις, αλλά ο Beethoven καθιστά την έννοιά τους σαφή σε μια σειρά από προφορικές εξηγήσεις: «*Συμφωνία Pastoral, περισσότερο έκφραση αισθήματος παρά απεικόνιση. 1ο μέρος: ευχάριστα συναισθήματα που ξυπνούν στον άνθρωπο με την άφιξή του στην εξοχή. 2ο μέρος: σκηνή δίπλα στο ρυάκι. 3ο μέρος: χαρούμενη συνάντηση χωρικών στην εξοχή, που διακόπτεται από το 4ο μέρος: κεραυνός και θύελλα, που σπάει το 5ο μέρος: αισθήματα χαιρετισμού που συνδυάζονται με ευχές προς τον Θεό.*»

Η *Εβδομή* δίκαια χαρακτηρίζεται από τον Wagner ως η αποθέωση του χορού, ενώ η *Ογδόη* είναι ένα αριστούργημα εύθυμης μουσικής, που παίζει με τον ακροατή κάνοντας αλλόκοτους φαινομενικά ρυθμικούς και αρμονικούς ελιγμούς.

Οι μεγάλες χορωδιακές/ορχηστρικές παραλλαγές της *Ενάτης Συμφωνίας* βασισμένες στην *Ωδή στη Χαρά* του Schiller, είναι ένας ύμνος στην ελευθερία, την ισότητα και τη συναδέλφωση των λαών. Και αποτελούν το *finale* που ακολουθεί μετά από τρία μεγαλειώδη καθαρά ορχηστρικά μέρη: το πρώτο μέ-

ρος μνημειώδους μουσικής σκέψης υπό την έννοια ενός νέου είδους ορχηστρικής πολυφωνίας, μουσικής δωματίου για τιτάνες. Το πιο μεγαλοφυές από τα *motu perpetuo scherzi* του Beethoven σε πλήρη φόρμα σονάτας. Και μια επουράνια μεταμόρφωση της *Διπλής Παραλλαγής* του Haydn, με το δεύτερο θέμα σε διαφορετικό ρυθμό (*andante adagio molto*) και κλειδί.

Ο Beethoven παραλαμβάνει την ήδη τελειοποιημένη φόρμα του κοντσέρτου από τον Mozart στοχεύοντας σε μεγαλύτερο όγκο αλλά με διαφορετικό αποτέλεσμα. Υιοθετεί νέο εύρος τονικότητας και βαθύτερη διερεύνηση των τεχνικών μέσων του σολίστ σε αντιδιαστολή με μια πιο οργανωμένη ορχήστρα.

Το *Κοντσέρτο για Πιάνο Νο. 3 σε C Minor, Op. 37* χαρακτηρίζεται από υπέροχα αργά λυρικά τμήματα και την θεματική είσοδο των τύμπανων μετά την *cadenza* του πρώτου μέρους. Το πιάνο δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως όργανο *continuo* για τα καθαρά ορχηστρικά τμήματα όπου σιωπά το σόλο όργανο (*tutti*).

Το *Κοντσέρτο για Πιάνο Νο. 4 σε G Major Op. 58* χαρακτηρίζεται από γλυκύτητα και μελωδικότητα, όπως η *Τέταρτη Συμφωνία* και το *Κοντσέρτο για Βιολί*. Σε ένα από τα πλέον υπέροχα αργά τμήματα ανακαλεί το πρώτο τμήμα του *Κοντσέρτου Νο. 3* και συνεχίζει με μια μελωδία βαθιάς πνοής. Το κοντσέρτο δεν αρχίζει με *tutti* αλλά με πέντε *solo* συγχορδίες, μετά από τις οποίες η ορχήστρα συνεχίζει με *pianissimo*. Το βιολί επίσης αρχίζει το *accompaniment* ήρεμα με μια θεματική φιγούρα τύμπανου και ξύλινα πνευστά. Τα δύο όργανα συνεχίζουν μέχρι το τέλος σε μη συμβατική φόρμα και δεν υπερβαίνουν τα όρια του εισαγωγικού *tutti*.

Το *Κοντσέρτο για Πιάνο σε E Flat No. 5, Op. 73 (Emperor)* ανοίγει με μια ομβροντία εγχόρδων και τα σαρωτικά *arpeggios* του σολίστ προαναγγέλλουν την δράση δύο ισόρροπων δυνάμεων. Ο στρατιωτικός χαρακτήρας του πρώτου μέρους παρέχει την ελευθερία στον ακροατή να σκεφθεί ένα στρατό που καταπιέζεται από ένα ήρωα. Ο Beethoven απαγορεύει στον σολίστ να «κάνει την *cadenza*» του. Αντίθετα του παρέχει την δυνατότητα για ένα σύντο-

μο απειλητικό ξέσπασμα που σβήνει σταδιακά στον ήχο μιας μακρινής προέλασης.

Όμως θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στην περίφημη *Missa Solemnis, Op. 123*. Οι κορυφαίες στιγμές του έργου αυτού με δυσθεώρητο ύψος είναι οι φούγκες στο «In gloria Dei Patris» από την *Gloria* και το «Et vitam venturi saeculi» από το *Credo*. Ο μυστικισμός, η τραγωδία και ο θρίαμβος που προηγούνται του *Credo*. Ο μυστικισμός του *Sanctus*. Το *solo* βιολί που κατέρχεται σαν το περιστέρι του μεσαιωνικού Αγίου Πνεύματος που υπερύπταται του *Benedictus*. Η έκκληση για εσωτερική και εξωτερική ειρήνη στο *Dona nobis*. Οι τρομπέτες, τα τύμπανα και τα αγωνιώδη *recitativa* καθιστούν την *Gloria* το πιο δυνατό δραματικό μέρος που έγραψε ο Beethoven.

Το σύνολο των δεκαέξι κουαρτέτων για έγχορδα είναι κλασικό στην φόρμα αλλά έντονα εκφραστικό σε περιεχόμενο. Στην ωραία κίνηση του *Πρώτου Κουαρτέτου Εγχόρδων* που ο ίδιος την χαρακτηρίζει σαν τον επιτάφιο για το Ρωμαίο και την Ιουλιέτα, ο Beethoven εκφράζει όχι μόνο την αποδοχή του θανάτου χωρίς μοιρολατρία αλλά και τον αγώνα για τη ζωή. Πρέπει να τονισθεί ότι τα τελευταία πέντε κουαρτέτα του και η *Missa Solemnis* χαρακτηρίζονται από την πλέον βαθιά και υπέρτατα συγκεντρωμένη σκέψη σε όλη την ιστορία της μουσικής.

Από τα υπέροχα έξι *Piano Trios Op. 1 Nos 1-3 σε E, G και C Minor, Op. 70 Nos 1 (Ghost) και 2 σε D και E, Op. 97 σε B (Archduke)* ξεχωρίζει το τελευταίο σαν αρχετυπικό έργο της μεσαιας περιόδου που χαρακτηρίζεται από ευγένεια και ευρύτητα σύλληψης. Τέλος ο *Fidelio* αποτελεί την μοναδική του όπερα που γράφτηκε το 1805 (και αναθεωρήθηκε το 1806 και 1814) και την παρουσίασε για πρώτη φορά ο ίδιος ο Beethoven.

Το Μάρτιο του 1827 ο μεγαλοφυής και τραγικός Beethoven αποχωρεί από τη ζωή εξαιτίας μιας μόλυνσης που κατέληξε σε υδρωπικία, κληροδοτώντας μας το μεγαλειωδέστερο έργο της μουσικής δημιουργίας. Φεύγει σε μια ηλεκτρισμένη πολιτική ατμόσφαιρα, και η ιστορία τον καταγράφει σαν το μεγάλο Επαναστάτη.

EYA BAMBOYKOY

Μια γραφή εντελώς προσωπική

Βασιλική Παπαγιάννη Ξένη
Κέδρος 1999

Η Ξένη, το νέο μυθιστόρημα της Βασιλικής Παπαγιάννη, είναι το δέκατο κατά σειρά βιβλίο της. Έπειτα από μια σημαντική και γόνιμη θητεία στο διήγημα, θα περάσει στη νουβέλα με τα *Χαλάσματα* και το *Achtung* και στο μυθιστόρημα με τους *Ηττημένους* και την *Κυράνω*· αποζητώντας μian ευρύτερη φόρμα για να εκφραστεί.

Αρχικώς βάδισε στο σταθερό έδαφος του παραδοσιακού πεζού λόγου. Αλλά θα ανανεώσει τους αφηγηματικούς κώδικες, για να καταλήξει σ' ένα ιδιότυπο –εντελώς προσωπικό– λογοτεχνικό ιδίωμα· υπόδειγμα συγκερασμού παράδοσης και νεοτερικότητας. Με βασικούς πυρήνες της πεζογραφίας της την αντιπαράθεση του ονειρικού με το πραγματικό.

Θεματολογικά η Β.Π. κινείται στα χρόνια της Κατοχής, του Εμφυλίου, στα χρόνια μετά τον Εμφύλιο, κατόπιν της Δικτατορίας, αλλά και στους συγχρονούς καιρούς. Όλα αυτά είναι στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η συγγραφέας βιώνει και αισθητοποιεί το ιστορικό γεγονός ως συλλογική εμπειρία, ως πράξη συνάντησης μ' εκείνους που έζησαν πριν από μας και που, ωστόσο, συνδιαλέγονται με το βαθύτερο εγώ μας, κι ακόμη ως πράξη αντίστασης στη λησμονιά.

Η Ξένη ανήκει θεματολογικά στους χρόνους της Κατοχής και της μετεμφυλιακής περιόδου. Είναι μια σπαραχτική καταγραφή ιστορικής και βιοματικής μνήμης. Στόχος της αφηγήτριας είναι να διασώσει όχι μόνο το ιστορούμενο πρόσωπο της ζωγράφου Ξένης και των γονέων της που σημάδεψαν την ύπαρξή της, αλλά και τις ιδιάζουσες ιστορικές και κοινωνικές καταστάσεις της Κατοχής και κυρίως του μεσοπολέμου, με τις οποίες, τα τρία αυτά πρόσωπα, συναντήθηκαν δραματικά. Αν και η ζωγράφος ήταν γόνος μιας αταίριαστης ένωσης κι ενός γάμου κατά συνθήκην, τα παιδικά και εφηβικά της χρόνια θα κυλήσουν ανέφελα, μέσα στα πλούτη. Ήταν ένα –απατηλά– χαρούμενο προανάκρουσμα της μοίρας, ως αντίβαρο στα μελλούμενα

δεινά της ηρωίδας. Οι γονείς της, άτομα αγροτικής προέλευσης, φιλόδοξοι όμως και ευφυείς, κατορθώνουν το πρώτο τέταρτο του εικοστού αιώνα να σπουδάσουν και να διακριθούν. Ωστόσο, η ολέθρια επιθυμία τους για εξουσία και κοινωνική καταξίωση θα τους οδηγήσει, κατά την περίοδο της Κατοχής, στη συνεργασία με τον ιταλούς κατακτητές. Πράξη-αφετηρία όλων των κατοπινών παθών τους.

Τα χρόνια εκείνα η βορειοδυτική Ελλάδα, με επίκεντρο τη Θεσσαλία, δοκιμάζεται από την εγκληματική δράση της Ρωμαϊκής Λεγεώνας που συνεργάζεται με τον εχθρό. Και ηγετικό στέλεχος αυτής της Λεγεώνας ήταν ο πατέρας της ζωγράφου, ο περιώνυμος δικηγόρος και πολιτευτής της Λάρισας Νικόλαος Μανούσης· αμοραλιστής, επηρεμένος, αυταρχικός και οπορτουνιστής, θα ξεκινήσει κομμουνιστής το 1923, για να καταλήξει συνεργάτης των ιταλών και των γερμανών κατακτητών. Η γυναίκα του, άβουλη και μωροφιλόδοξη, αφήνεται να παρασυρθεί από τα οφέλη της προδοσίας, συμπαρασύροντας και την κόρη τους. Ωστόσο, τα οφέλη αυτά θα πάρουν τέλος το Φθινόπωρο του 1943, όταν η υποχώρηση των Ιταλών αναγκάζει την οικογένεια να εγκαταλείψει νύχτα τη Λάρισα και να καταφύγει στην Αθήνα, για να γλιτώσει από τη λαϊκή οργή.

Στην Αθήνα ο Μανούσης θα συνεχίσει την προδοτική δράση του, ως συνεργάτης των Γερμανών αυτή τη φορά. Το 1944 αισθανόμενος ότι απειλείται η ζωή του, θα αναχωρήσει για την φασιστική ακόμη Ρουμανία όπου, λίγο αργότερα, με την επικράτηση των κομμουνιστών, ο Τσαουσέσκου θα τον καταδικάσει σε εικοσαετή κάθειρξη.

Μετά την απελευθέρωση, μητέρα και κόρη θα παραμείνουν στην Αθήνα. Ζουν μέσα στη μιζέρια. Η Ξένη, στο μεταξύ, θα σπουδάσει με στερήσεις την τέχνη της στη Ρώμη και κατόπιν στις Βρυξέλλες με καθηγητή τον διάσημο βέλγο υπερρεαλιστή ζωγράφο Πωλ Ντελβώ. Θα εκθέσει έργα της στην Αθήνα και στο εξωτερικό. Ο βαθύς όμως δεσμός με τη μητέρα της θα την κρατήσει μόνιμα στην Ελλάδα. Στα μέσα της δεκαετίας του 1960 κατορ-

θώνει να φέρει τον πατέρα της από τη Ρουμανία μέσω πολιτικών προσώπων.

Έχουν περάσει περισσότερο από δύο δεκαετίες, όταν η τραγική αυτή *sacra famiglia* επιστρέφει πάλι στη Λάρισα, τη γενέτειρά της. Ευελπιστούν, ιδίως η Ξένη, ότι η πόλη θα έχει ξεχάσει τα πεπραγμένα του πατέρα της. Αλλά η μνήμη της Ύβρεως παραμένει πάντα τόσο ζωντανή που ολόκληρη η κοινωνία της πόλης, σαν ορατή Νέμεση, θα τιμωρήσει τους εξωμότες. Θα τους κατακλύσει με τη συλλογική της περιφρόνηση, με αποτέλεσμα ο κοινωνικός τους αποκλεισμός να προκαλέσει, σταδιακά, την ψυχική κατάπτωση μητέρας και κόρης. Οι δυο γυναίκες θα σβήσουν στη δεκαετία του '80 μέσα στη φτώχεια, την απομόνωση, την αρρώστια και τη βάνανυση συμπεριφορά του Μανούση, που τίποτα δεν έχει αλλάξει από τον παλιό του εαυτό.

Το μυθιστόρημα χωρίζεται σε έξη μεγάλες ενότητες, αποτελούμενες από μικρά, μεσαία και εκτενέστερα κεφάλαια. Η δόμηση αυτή δεν είναι καθόλου τυχαία, αλλά σχετίζεται άμεσα με τον κινηματογραφικό ρυθμό της αφήγησης. Οι σκηνές εναλλάσσονται με ταχύτητα και όλη η σύνθεση δίνει την εντύπωση ότι η συγγραφέας παρακολουθεί τους ήρωές της από κάποια απόσταση με μια φορητή κάμερα. Σ' αυτό συντελεί η ευρηματική χρήση του ιστορικού ενεστώτα καθ' όλη τη διάρκεια της αφήγησης, που κυλάει γραμμικά, ακολουθώντας τη ροή του πραγματικού χρόνου· αρχίζει όμως όταν η ιστορία της Ξένης έχει τελειώσει και ο κύκλος έχει κλείσει. Παράλληλα, τα μικρά κεφάλαια του βιβλίου λειτουργούν σαν τα μουσικά ιντερμέδια μιας ταινίας ή ενός θεατρικού έργου. Ξεκουράζουν για λίγο τον αναγνώστη, προετοιμάζοντάς τον ταυτόχρονα για εκείνο που θα ακολουθήσει. Μου αρέσουν ακόμη τα αφηγηματικά περάσματα, που αναπτύσσονται με την κινηματογραφική τεχνική του flash-back – αναφερόμενα στους έρωτες της ηρωίδας. Και μόνο στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου, όπου περιγράφεται ο θάνατος της ζωγράφου, η ελεγειακή ατμόσφαιρα και ο πικρός απολογισμός του βίου της προτρέπουν την αφηγήτρια σε μια πιο εκτενή ανά-

πτυξη της συνειρμικής της γραφής που κυμαίνεται –αντιστικτικά– ανάμεσα στο όνειρο και την πραγματικότητα.

Οι ψυχικές αντιδράσεις των τριών ηρώων απέναντι στην εχθρότητα που θα τους περιβάλλει όταν επιστρέψουν στην πόλη τους διαγράφονται εύστοχα.

Η συγγραφέας αφιερώνοντας τις τρεις τελευταίες ενότητες του βιβλίου στον πλήρη αποκλεισμό τους από την τοπική κοινωνία και στην τρομερή σύγκρουση της ζωγράφου με τον πατέρα της και το κοινωνικό περιβάλλον, δηλώνει με σαφήνεια τον αφηγηματικό της στόχο, αλλά και τον θεματικό άξονα του μυθιστορήματος. Η πόλη θυμάται πάντα και ο απόηχος της Ύβρεως παραμένει ζωντανός· κανείς δεν θέλει να λησμονήσει και να παραγράψει το έγκλημα. Κι όταν κάποτε η Ξένη ξεφύγει από τις αυταπάτες και τον εφησυχασμό της και αντιληφθεί τον πρωταίτιο της τραγωδίας, είναι πια αργά. Το αόρατο δικαστήριο της πόλης έχει ήδη εκδόσει την ετυμηγορία του. Έτσι, το έγκλημα του ενός και η αλαζονεία των τριών θα επιφέρει τον αφανισμό τους. Η δικαιοσύνη των ανθρώπων τιμώρησε παραδειγματικά την υπέρβαση του Μέτρου· ο κύκλος έκλεισε.

Ο αναγνώστης φθάνοντας στο τέλος του βιβλίου ίσως αναρωτηθεί πώς μια χαρισματική ζωγράφος εγκαταλείπει μια ευοίωνη διεθνή καριέρα κι επιλέγει το εξοντωντικό περιβάλλον της επαρχιακής πόλης και τη συμβίωση με δύο γονείς που στάθηκαν –ο καθένας με τον τρόπο του– η βασική αιτία της συντριβής της. Μια λογικοφανής ερμηνεία αυτής της επιλογής είναι ο βαθύς και άρρηκτος ψυχικός δεσμός μεταξύ μητέρας και κόρης. Η αφηγέτρια σκιαγραφεί με συμπάθεια και τρυφερότητα τη σχέση αυτή, όχι μόνο τις δύσκολες ώρες της μοναξιάς τους στο άλλοτε επιβλητικό και τώρα παραμελημένο σπίτι, αλλά σε όλες σχεδόν τις φάσεις της ταραγμένης ζωής τους. Σ' αυτό ακριβώς το αρχέγονο συναίσθημα –καθ' όλα φυσιολογικό σε συνήθεις καταστάσεις– στην περίπτωση της ηρωίδας βρίσκεται η ρίζα της προσωπικής της τραγωδίας. Γιατί η επηρμένη σύζυγος του παλιού δούλου, όντας ερωτευμένη μαζί του πάντα, είναι εκείνη που θα πιέσει με τον τρόπο της την Ξένη για την απελευθέρωση του πατέρα της από το στρατόπεδο συγκεντρώσεως στη Ρουμανία και την επάνοδό του στην Ελλάδα. Η κόρη, έχοντας αδυναμία στη μάνα, θα ενστερνιστεί

τον πόθο της και με την επάνοδο του εξωμότη στην Ελλάδα το βουβό δράμα της Ξένης Μανούση έχει ήδη ξεκινήσει.

Θέμα αρχετυπικό, η περίπτωση της Ξένης μας παραπέμπει άμεσα στον παράλληλο κύκλο της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας, έτσι που η λογοτεχνική του μετάπλαση να ορθώνει εγγενείς δυσκολίες. Έμπειρη πεζογράφος η Β.Π. ξεπερνά το εμπόδιο αυτό, αποφεύγοντας την οδό της –αμιγώς– ρεαλιστικής γραφής η οποία ίσως να μελοδραματοποιούσε το μύθο της. Με επίγνωση ότι η υπερβολή στην τέχνη είναι πορεία επί ξηρού ακμής, παρακολουθεί τους ήρωές της από κάποια απόσταση. Αυτή η ανάγκη αποστασιοποίησης από τα τρία τραγικά πρόσωπα του μυθιστορήματος υπαγορεύει στην συγγραφέα μια «ποιητική οπτική» και μια συγκινησιακή χρήση της γλώσσας, που έχει ως πρωταρχικό στόχο της να δημιουργήσει συνειρμούς μέσα από την πολυμορφία των εικόνων. Αναδεικνύοντας τα ποιητικά στοιχεία της πραγματικότητας, η ίδια η πραγματικότητα φαντάζει αληθινότερη· έτσι, ο μονοσήμαντος, απωθητικός χαρακτήρας του Μανούση αποφορτίζεται και γίνεται ευκολότερα αποδεκτός από τον αναγνώστη. Στο ίδιο υφολογικό πλαίσιο της συνειρμικής γραφής και του ενδιαθέτου λόγου κινούνται επίσης η Ξένη και η μητέρα της. Το πλαίσιο αυτό προφυλάσσει τη συγγραφέα από τις υπερβολές του ρεαλισμού και της επιτρέπει να καταγράφει τις ψυχικές τους αντιδράσεις με ακρίβεια και λιτότητα. Τα άλλα, δευτερεύοντα πρόσωπα του έργου, κυρίως γυναίκες, που συμπαρίστανται στις δύο ηρωίδες όπως ο γυναικείος χορός στην αρχαία τραγωδία σκιαγραφούνται με μια γραφή περισσότερο ποιητική –όντας τα λυρικά μέρη της αφήγησης.

Ο λόγος της Β.Π. καλύπτει όλες τις φάσεις της ελληνικής γλώσσας και έχει πάθος· έχει ποίηση κι αυτό έρχεται από πολύ βαθιά. Αυτός ο σεβασμός της συγγραφέως προς κάθε λέξη, ακόμη κι αν είναι αρχαία ή μεσαιωνική ή σύγχρονη αργκό, είναι ευεξήγητος αν δούμε πως υπάρχει μια διαφορετική αίσθηση της γλώσσας σ' αυτό που αποκαλούμε, με τάση μειωτική, περιφέρεια. (Η συγγραφέας ζει στη Λάρισα.) Οι εκτός των αθηναϊκών τειχών διατηρούν ισχυρότερους δεσμούς με όλο το φάσμα της ελληνικής και ιδίως με τις περιφρονημένες νεοελληνικές ιδιόλεκτους οι οποίες διασώζουν πλήθος λέ-

ξεων της αρχαίας. Τις τρεις τελευταίες δεκαετίες τα ξένα γλωσσικά πρότυπα και η επιβολή των ΜΜΕ συνετέλεσαν όχι μόνο στη συρρίκνωση των ιδιόλεκτων αλλά και στον μερικό παροπλισμό του παλαιότερου λεξιλογίου της κοινής Νεοελληνικής. Σ' αυτή την ανησυχητική φάση της γλώσσας μας, διαπιστώνουμε ότι η Β.Π., ως υπεύθυνη δημιουργός, διασώζει με την Ξένη σχήματα άπεφθου λαϊκού λόγου και ταυτόχρονα υπηρετεί την ανανέωση· κι ένα στοιχείο πρωτοτυπίας στο μυθιστόρημα, όπως και σε άλλα έργα της, είναι ακριβώς αυτό. Ενώ το γλωσσικό της υλικό ανήκει κατά βάση στην παράδοση, η τεχνοτροπία της κινείται πάντα προς την κατεύθυνση της σύγχρονης ευαισθησίας. Αυτό κατορθώνεται μέσω της μικρής επιγραμματικής φράσης, της ιδιόμορφης διάταξης των λέξεων και το σημασιολογικό βάρος στο επίθετο, που τοποθετείται συνήθως μετά το ουσιαστικό. Τα πρωτότυπα εκφραστικά μέσα και η λεπτοδουλεμένη γλώσσα φανερώνουν τη μαθητεία της πεζογράφου στην ποίηση και ειδικότερα στην ποίηση του Γ. Σεφέρη, ενώ σημαντικό ρόλο παίζουν και τα σημεία στίξεως, ιδίως η παύλα και η άνω τελεία. Τα τελευταία θα μπορούσε να πει κανείς πως εκφράζουν τη διαλεκτική σχέση Λόγου και Σιωπής, που σηματοδοτεί τον κατακερματισμένο ψυχισμό των τριών μελών της τραγικής οικογένειας. Επιπλέον η αποκλειστική χρήση του ιστορικού ενεστώτα προσδίδει κινηματογραφικότητα στην αφήγηση και η όλη δόμηση του μυθιστορήματος θυμίζει έντονα σενάριο καλλιτεχνικής ταινίας.

Εντέλει αυτός ο δυαδισμός παράδοσης και πρωτοπορίας που χαρακτηρίζει τη γραφή της Β.Π. αποτελεί το βασικό θέληγτρο της πεζογραφίας της και δικαιώνει λογοτεχνικά ένα δύσκολο και αρχετυπικό θέμα. Σε μια εποχή γενικευμένης προχειρογραφίας στην πνευματική μας ζωή, βιβλία όπως η Ξένη μας θυμίζουν καταρχήν τι σημαίνει –αυθεντικά– προσωπικό ύφος σε λογοτεχνικό κείμενο. Φέρνουν στο φως –σκόπιμα αγνοημένες– σελίδες της πρόσφατης ιστορίας μας. Και τέλος, αναδεικνύουν όλο τον πλούτο της ελληνικής γλώσσας στη διαχρονική της υπόσταση, που τείνουμε ορισμένοι να περιφρονούμε με το πρόσχημα του μεταμοντέρνου ελιτισμού.

Κώστας Κωνσταντίνου

Η αφήγηση ως κοινωνική μαρτυρία

Κώστας Βούλγαρης,
Στο όνειρο πάντα η Πελοπόννησος,
Εκδόσεις Γαβριηλίδης,
Αθήνα 2001, σ. 152.

Πολλοί συγγραφείς στην επιθυμία τους να γίνουν όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικοί εκφραστές της πραγματικότητας και της συλλογικής συνείδησης αναζητήσαν κατά καιρούς τρόπους καλλιτεχνικής έκφρασης που να αναδεικνύουν την λογική του κατόπτρου, της όσο το δυνατόν δηλαδή πιο ακριβούς και συνεπούς αντανάκλασης της πραγματικότητας στο έργο τους. Επιδιώκουν να γίνουν τα δοχεία, οι συνεπείς φορείς της σχέσης ανάμεσα στο λογοτεχνικό έργο και το εξωλογοτεχνικό πεδίο, οι διαμεσολαβητές της πραγματικότητας, αυτοί που την ανάγουν σε μόρφωμα καλλιτεχνικό.

Αυτή η προσπάθεια για την ρεαλιστική προσέγγιση της κοινωνικής συνθήκης διαγράφει στο χώρο της τέχνης, όταν αυτή συναντιέται με το ιστορικό γεγονός, ένα δρόμο διαφορούμενης σχέσης ανάμεσα στη μυθοπλασία και την ιστορία, ένα δρόμο όπου είναι υπογραμμισμένη η συγχώνευση της γραφής και του ιστορικού γεγονότος. Αυτό το δρόμο που ο Μπαχτίν, απεικονίζοντας την αρχή της μυθιστορηματικής σύνθεσης, ονομάζει *μυθιστορηματική πολυφωνία*, ακολουθούν στο ελληνικό λογοτεχνικό τοπίο ο Γιάννης Πάνου και ο Θανάσης Βαλτινός, ο πρώτος στο βιβλίο του *Από το στόμα της παλιάς Remington*, ο δεύτερος στο δικό του *Στοιχεία για τη δεκαετία του '60*. Στο ίδιο λογοτεχνικό πλαίσιο οφείλουμε να εντάξουμε και το βιβλίο του Κώστα Βούλγαρη *Στο όνειρο πάντα η Πελοπόννησος*.

Η δομή της αφήγησης σαφής, ορατή. Ο συγγραφέας εξ αρχής αποσυρμένος κινεί τα νήματα για να ξεκινήσει η λειτουργία της αφήγησης, γιατί περί λειτουργίας πρόκειται. Αόρατοι αφηγητές διαδέχονται με αριστοτεχνικό τρόπο ο

ένας τον άλλο χωρίς ούτε για μια στιγμή να διαρραγεί η πυκνή διήγηση. Ο αναγνώστης στέκεται με ενδιαφέρον μπροστά στις φωνές που εναλλάσσονται, εμπλέκονται και καταλήγουν να γίνονται μία. Ούτε έχει νόημα ποιος μιλάει, ούτε βέβαια ωφελεί να αναζητήσει κανείς τις ξεχωριστές φωνές, γιατί από την αρχή κιόλας αυτές καταργούνται και δίνουν τη θέση τους σε έναν ισχυρό αφηγητή, τον οποίο ο αναγνώστης σχεδόν αναγκάζεται να εμπιστευθεί. Ο αναγνώστης, που ο Κ.Β. δεν τον επιθυμεί καθόλου αθώο κι αμέτοχο, παρασύρεται από τα γεγονότα και δεν μπορεί να αφήσει το βιβλίο από το χέρι του πριν φτάσει στην τελευταία σελίδα. Στη σελίδα όπου οι αφηγητές αποκτούν ξανά την ταυτότητά τους και λύνουν τη μαγεία της ανάγνωσης. Η κάθαρση δεν έρχεται από τη χειραγώγηση των εντόνων παθών και την αφομοίωσή τους από τη μεριά του αναγνώστη, αλλά από την αισθητική ανακούφιση που προέρχεται από το λύσιμο του κουβαριού των φωνών. Τα ονόματα που προσωποποιούν τις φωνές μετατρέπουν τα αισθήματα του θεατή σε πάθη καθαυμένα, τα μεταφέρουν δηλαδή στην περιοχή της καλλιτεχνικής και αισθητικής λειτουργίας.

Το κουβάρι των φωνών, όπου η επόμενη πιάνεται από την τελευταία λέξη της προηγούμενης και με τη σειρά της δίνει την σκυτάλη σε αυτή που ακολουθεί, μακραίνει αφήνοντας πίσω του ένα χορό περιέργου, απειλητικού, μια κινούμενη ομάδα που κάθε στιγμή φωτίζεται και διαφορετικό της μέλος και της οποίας τα ίχνη είναι ανεξίτηλα. Η εστίαση κάθε φορά σε διαφορετική φωνή, αυτή η πορεία του λόγου, γίνεται ένα με την πορεία ενός κινήματος, ενός αγώνα που φθίνει. Η αλλαγή του αφηγητή φαίνεται μόνο στην ατμόσφαιρα που βαθαίνει, στην εγκατάλειψη μιας ακόμη θέσης. Ο λόγος που μεταβιβάζεται από στόμα σε στόμα έρχεται να μιλήσει αντικειμενικά, να μετατρέψει το προσωπικό πάθος σε πάθος

ενός ολόκληρου λαού.

Επιμένω στην περιγραφή αυτής της συνισταμένης φωνής, αυτής της ισχυρής, πολυφωνικής αφήγησης, γιατί νομίζω ότι στο αφήγημα του Κ.Β. ταυτίζεται με το συλλογικό φαντασιακό του ελληνικού λαού, γίνεται ο εκφραστής του, γίνεται ένα με τα οράματα και τους αγώνες του. Ο ίδιος με μια εισαγωγική σελίδα χαρακτηρίζει το αφήγημά του κέντρωνα, ανακαλώντας ένα μάλλον ξεχασμένο αλλά διαχρονικό λογοτεχνικό είδος. Κέντρωνας σημαίνει σύνθεση και η σύνθεση προϋποθέτει και υπηρετεί την αντικειμενική εξιστόρηση, επιτρέπει τη συνεχή και χωρίς προφάσεις σύνδεση με την πραγματικότητα, αποσιωπεί τις συγκρούσεις και τις διαφορές. Τελικά η συλλογική φωνή είναι εκείνη που μετατρέπει το συναισθηματικό φορτίο σε αναζήτηση κοινωνική, εμποδίζει τη συγκίνηση να παραμείνει στο περίβλημά της και την βοηθάει να αναχθεί σε πολιτισμικό και κοινωνικό προβληματισμό.

Έχει ενδιαφέρον να ερευνήσει κάποιος γιατί στον τόπο μας η σύνδεση με τον εμφύλιο έχει γίνει κυρίως με την λογοτεχνία και δευτερευόντως με τα ιστορικά πονήματα. Όλοι έχουμε να αναφέρουμε κάποια ποιήματα και κάποια αφηγήματα που μας έχουν συγκινήσει και προβληματίσει και αναφέρονται σε αυτή την περίοδο. Πιθανόν η έντονη

συναισθηματική φόρτιση που εξακολουθεί να προκαλεί ο εμφύλιος, τα έντονα πάθη που συνεχίζει να ανακαλεί, η εμπλοκή όλων μας με αυτόν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, οι τόποι γύρω μας που μας τον θυμίζουν έντονα, προϋποθέτουν τη μείξη ισομερώς μυθοπλασίας και γεγονότων. Άλλωστε, μια συγκινησιακή αντιμετώπιση θεμάτων που πονάνε ίσως μπορεί να δώσει διέξοδο στην συναισθηματική και ψυχολογική διάσταση του ανθρώπου.

Ο Κ.Β. ένιωσε την ανάγκη να συμπυκνώσει τη σχέση του με τον εμφύλιο σε εκατόν πενήντα σελίδες. Και το έκανε με τρόπο αυθεντικό. Διάλεξε τις φωνές που είχαν συγκινήσει τον ίδιο και τις έπλεξε με τρόπο αξεδιάλυτο. Έχτισε ένα καινούργιο έργο εξ αρχής, συμπαγές, που κανένα κομμάτι του δεν νοείται έξω από το σύνολο, κίνησε τα νήματα και έφτιαξε ένα έργο πρωτότυπο, που μπορεί να υπηρετήσει εξίσου επαρκώς τη μυθοπλασία και την ιστορία. Και είναι πρωτότυπο στο πλαίσιο της παράδοσης των θεωρητικών του μαρξισμού όπως ο Μπαχτίν, ο Λούκατς και άλλοι, και συγκεκριμένα στους προβληματισμούς τους για τη σχέση των δομών της κοινωνίας με την αφήγηση και τη δημιουργία άμεσης σχέσης ανάμεσά τους.

Τόπος ορισμένος από την αρχή, η Πελοπόννησος, η Κυνουρία, ο ορεινός όγκος του Πάρωνα. Χρόνος ο κυρίως Εμφύλιος '46-'49. Πρόσωπα υπαρκτά. Η ιστορία μετασχηματίζεται σε αφήγηση μέσω της σύνοψης του χρόνου. Αυτή η επιτάχυνση του χρόνου συμβάλλει στη γρήγορων ρυθμών αφήγηση και στην επίταση του κλίματος έντασης και αγωνίας, το οποίο παρασύρει τον αναγνώστη από τις πρώτες κιόλας σελίδες.

Ενδιαφέρον έχει να πούμε σε αυτό το σημείο, ότι οι γοργοί, λαχανιασμένοι ρυθμοί, ο λιτός, συχνά τσεκουράτος λόγος, η έλλειψη συγκινησιακού φορτίου, η αναπόφευκτη υποταγή τού λόγου στο περιεχόμενο, δεν δημιουργούν ένα αφήγημα από το οποίο να λείπει η ατμόσφαιρα. Αντίθετα, ενισχύεται ένα κλίμα μελαγχολίας που διατρέχει όλο το αφήγημα και μοιάζει να ανακυκλώνεται στις πλαγιές και τα υψώματα του Πάρωνα, απ' όπου όχι μόνο η διαφυγή είναι ανέφικτη αλλά και η δυνατότητα παρακολούθησης

του αγώνα στα άλλα μέτωπα αδύνατη.

Επιθυμώ να τονίσω ξανά πόσο ενδιαφέρον έχει στην πολυφωνική εναλλασόμενη αφήγηση του Κ.Β. η έλλειψη, έστω και υπαινικτικά, έκφρασης συναισθήματος. Ούτε για μια στιγμή ο αφηγητής εμπλέκεται συναισθηματικά. Με εντυπωσιακή καθαρότητα, λιτότητα και διαύγεια περιγράφονται συγκλονιστικά γεγονότα για την έκβαση των οποίων δεν εκφράζεται ουδεμία ανησυχία, φόβος ή αγωνία. Αυτή η αποστασιοποίηση όμως καταφέρει να κάνει συγκλονιστικό το κείμενο, σχεδόν γίνεται μια σιωπηρή συμφωνία ανάμεσα στον αφηγητή και τον αναγνώστη, να πονέσει ο δεύτερος αντί του πρώτου. Τελικά τα συγκλονιστικά γεγονότα κερδίζουν στην περιγραφή τους μόνο όταν ο γλωσσικός τους μανδύας είναι λιτός και στιβαρός. Αυτή η σαφής προτεραιότητα του εξωτερικού κόσμου αντί του εσωτερικού, του αντικειμενικού αντί του υποκειμενικού, του ομαδικού αντί του ατομικού, δίνεται με ακρίβεια και επιτυχία, έρχεται να υπηρετήσει το ιδεολογικό πλαίσιο που περιγράφεται με συνέπεια.

Ο εμφύλιος είναι ένα ιστορικό γεγονός, που δεν έχουμε καταφέρει ακόμη να τον πλησιάσουμε χωρίς να πονάμε. Με αυτή την έννοια, όσα γράφονται και αναφέρονται σ' αυτόν είναι εύλογο να αποσπούν την περιέργεια και το ενδιαφέρον μας. Το αφήγημα του Κ.Β. δεν σέβεται απλώς το ιστορικό πλαίσιο, διασώζει επακριβώς και τις φωνές, τις μαρτυρίες που έρχονται κατ' ευθείαν από αυτό. Η παρέμβαση του ιδίου δεν είναι διόλου επουσιώδης και αμελητέα. Είναι η ανάμειξη, η επιλογή, η ματιά, η λογοτεχνική παιδεία, η διάθεση για πρόκληση και για δημιουργία σύνθεσης, είναι η έκφραση της δικής του προσωπικής εμπλοκής με πρόσωπα, γεγονότα, τόπους και ιδέες. Η ποιητική του διάθεση και οι αναμονές του είναι κι αυτές φανερές στο αφήγημα. Τελικά δημιουργεί ένα κύκλο που αρχίζει και τελειώνει με ποίηση και περικλείει φωνές ζωντανές και προκλητικές, που μπορούν να μας συγκινήσουν όλους μας. Αν ο Κώστας Βούλγαρης ήθελε να μας προκαλέσει, το πέτυχε.

Έλσα Λιαροπούλου

media

view

το περιοδικό της επικοινωνίας

Τεύχος 8 • Ιούνιος 2001

Τιμή τεύχους 5.000 εφ. (συμ. 2.911)

Sea... View

K. ΚΟΥΤΑΓΙΑΡ • Α. ΚΑΡΝΗΣ • Ε. ΝΗΣΙΩΤΗ

Κρητική Επιθεώρηση: Ο ιστορικός Ραδάμανθους της Κρήτης

κυκλοφορεί το τεύχος

Ιουνίου

- **View: Η άλλη «θέα» της Καθημερινής**
- **Τα ΜΜΕ σέρνουν το χορό της διαπλοκής**
[Π. Μανδραβέλης]
- **Η ένοχη μικρή οθόνη**
[Π. Μανδραβέλης]
- **Τα ΜΜΕ στον κόσμο**
[Γ. Μοίρας]
- **Δημοσκοπήσεις: Απλά μαθήματα πολιτικής επικοινωνίας** [Δ. Μπασσαντής]
- **Πελάτες και Πολίτες**
[Κ. Γιαννόπουλος]
- **Espresso: Η έκπληξη**
[Β. Κουφόπουλος]
- **Κρητική Επιθεώρηση**
[Σ. Αντωνίου]
- **Data: Εφημερίδες**
[Απρίλιος '01] **Περιοδικά**
[Φεβρουάριος '01]
- **Διαφήμιση** [Απρίλιος '01]

Κ Α Ι

- Ειδήσεις και σχόλια για τα ΜΜΕ, τη Διαφήμιση, τα Βιβλία αλλά και τις Τέχνες

Στα κεντρικά περίπτερα και βιβλιοπωλεία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Νικητορά 2 • Τ.Κ. 106 78

τηλ. 3808.173 • fax 3809.150

e-mail: papazisi@otenet.gr

Υψηλό ύφος, αίσθηση της ιστορίας τους αλλά και ανάγκη να μεταδοθεί η μνήμη στη νεότερη γενιά χαρακτηρίζει το λεύκωμα Δι' εγκαταστάσεως 1914 του Σπύρου Λαζαρίδη (εκδ. Δήμου Σταυρούπολης, Θεσσαλονίκη 2001). Μια ιστορία προσφυγιάς που αρχίζει γύρω στα 1914 με τις πρώτες οργανωμένες εγκαταστάσεις ανθρώπων και τη δημιουργία οικισμών: από την ανατολική Ρωμυλία και τα Δαρδανέλια. Κυνηγημένοι πρόσφυγες από Βούλγαρους και Τούρκους θα καταφεύγουν εκεί σε όλη τη διάρκεια των επόμενων χρόνων ως την «τελική λύση» με τη μικρασιατική καταστροφή το 1922. Οικισμός Λεμπέτ' πρόσφυγες και στρατός από έξι κράτη μετέτρεψε την ύπαιθρο της πόλης σ' ένα τεράστιο στρατόπεδο. Στη Σταυρούπολη και στην Πολίχνη διασταυρώθηκαν Έλληνες από την ανατολική Θράκη, τη Μικρά Ασία, αλλά και τον Καύκασο και ένωσαν τις προσφυγιές τους σε μία.

Φόρος τιμής και άγρυπνη συνείδηση, τα γνωρίσματα ενός βιβλίου που πρέπει όλοι να διαβάσουν: Τσέρνομπιλ. Ένα χρονικό του μέλλοντος της Σβετλάνα Αλεξίεβιτς (μετάφραση: Ορέστης Γεωργιάδης, εκδ. Περίπλους, 2001). Πρόκειται για ένα μοναδικό ντοκουμέντο, μια συναγωγή μαρτυριών, από την εμπειρία του Τσέρνομπιλ: Άνθρωποι που έζησαν την

ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Περί τεχνολογίας...

Lewis Mumford, Lynn White Jr, Jackes

Ellul, Eugene S. Schwartz

Η φωτιά του Προμηθέα

Επιλογή κειμένων-μετάφραση: Ζήσης

Σαρίκας

Εκδόσεις Νησίδες, Σκόπελος 1998

σελ. 143

«Σήμερα...ακόμα και τα γρανάξια των “ηλεκτρονικών εγκεφάλων” ξέρουν πως η υπερτεχνολογία έκανε πιο “άνετη” τη ζωή μας – για να την κάνει πιο άδεια..., επιτάχυνε το ρυθμό της – αλλά προς την άβυσσο..., μας βοήθησε να “κυριαρχήσουμε πάνω στη φύση” – για να τη μολύνουμε και να την αφανίσουμε..., “αύξησε” και “πλούτισε” τη διαβίωσή μας σε πόλεις-στρατόπεδα βασανιστηρίων και σε σπίτια-φυλακές παραμορφωτικές..., μας όπλισε με “μαζικά μέσα ενημέρωσης” – που αφοπλίζουν το νου και αφυδατώνουν τη σκέψη..., μας έβαλε στα χέρια, σαν σε άλλους Δίες, κεραυνούς “ατομικούς” και πυρηνικούς – που δεν είναι παρά εργαλεία φρικαλέας αυτοκτονίας και αλληλοκτονίας...» (Μάριος Πλωρίτης).

Πόσο πιο γλαφυρά θα μπορούσε να περιγράψει κάποιος το αντίτιμο που πληρώνει ο άνθρωπος για την επιστημονική και την τεχνική πρόοδο: την αισθητική κακοτεχνία και τη συναισθηματική αλλοτρίωση των πολυκατοικιών και των μεγαλουπόλεων, τη Χιροσίμα, το φαινόμενο του θερμοκηπίου... Σύμφωνα με τον Marcuse ο άνθρωπος έγινε «καταναλίσκων ζώον», ο Mumford αναρωτιέται αν ο άνθρωπος είναι «ένα αυτόματο μέσα σ' ένα ευρύτερο σύστημα αυτοματισμού καταδικασμένο σε καταναγκαστική κατανάλωση», ο Ellul θεωρεί ότι «όσο περισσότερο αναγκάζεται ο άνθρωπος να ζει σ' έναν κόσμο διαρκώς αυξανόμενων απαιτήσεων, τόσο περισσότερο χάνει κάθε δυνατότητα ελεύθερης επιλογής».

Ο σύγχρονος τεχνολογικός πολιτισμός και η διαφορούμενη πραγματικότητα που επέφερε στη ζωή του ανθρώπου χρήζει εμπειριστατωμένης θεωρητικής ανάλυσης. Η φωτιά του Προμηθέα επιτυχνάνει να εξετάσει σε βάθος το θέμα, συγκεντρώνοντας σημαντικές κρίσεις των Lewis Mumford, Lynn White Jr, Jackes Ellul και Eugene S. Schwartz. Αναδεικνύει πρωτότυπες και ριζοσπαστικές θέσεις όπως του Mumford ο οποίος επικεντρώνεται στην ιστορική καταγωγή της τεχνολογίας και κάνει λόγο για το ρόλο της «Μεγαμηχανής» ή των «ανθρώπινων μηχανών» (δούλους) χάρη στις οποίες διαθέτουμε τα θαύματα της αρχαιότητας (π.χ. τις πυραμίδες της Μεσοποταμίας και της Αιγύπτου) – απόψεις που βρίσκουμε ολοκληρωμένες στο δίτομο έργο του Ο μύθος της Μηχανής το οποίο δεν έχει εκδοθεί στα ελληνικά. Ο Lynn White υπερασπίζεται ότι ο χριστιανισμός (σε αντίθεση με τον παγανιστικό ανιμισμό) είναι αυτός που καθιέρωσε το δυϊσμό ανθρώπου και φύσης και ότι η σύγχρονη δυτική επιστήμη χύθηκε σ' ένα καλούπι χριστιανικής ιδεολογίας, προτείνει δε έναν χριστιανισμό ταπεινό, μέρος της φύσης, στα ίχνη του Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης. Παρά το ενδιαφέρον που παρουσιάζει αυτή η θέση είναι μάλλον κοντόφθαλμη καθώς η αυξανόμενη διατάραξη του φυσικού κόσμου δεν νοείται έξω από το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο ούτε ανάγεται στο δυτικό μεσαιωνικό κόσμο αλλά αποτελεί σχετικά πρόσφατο φαινόμενο, όσο για τη λύση, για την επαναθεμελίωση της σχέσης ανθρώπου-φύσης που προτείνει, είναι τουλάχιστον ανεδαφική. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης και ο διαφορετικός τρόπος προσέγγισης του ζητήματος από τους άλλους δυο συγγραφείς: ο Ellul βλέπει την καταστροφή του ανθρώπου στο θρίαμβο της τεχνολογίας ενώ ο Schwartz στην παρκαμή της τεχνολογίας.

Προκύπτει επίσης το ζήτημα κατά πόσο η τεχνολογία είναι ανεξέλεγκτη και αυτόνομη. Το ερώτημα είναι εύλογο. Αναπτύσσε-

ται σαν ένα ορμητικό ποτάμι συμπαρασύροντας τα πάντα στο διάβα του, ισχύει «το μέσο είναι το μήνυμα» του McLuhan ή μήπως καθορίζεται από τις επιστημονικές, οικονομικές και πολιτικές ελίτ προς ίδιον όφελος; Οι συγγραφείς απαντούν, ο καθένας από τη σκοπιά του, αλλά πάντα τεκμηριωμένα και προκαλώντας την οπτική θεώρηση του αναγνώστη.

Εν κατακλείδι, παρά τις ενστάσεις που θα μπορούσε να εγείρει κάποιος σχετικά με ορισμένες απόψεις των συγγραφέων, αξίζει περίοπτη θέση στη βιβλιοθήκη μας ένα βιβλίο που δεν αποθεώνει ούτε αναιρεί την αξία της τεχνολογίας, ούτε προτείνει ως λύση μια μορφή προτεχνολογικού

πολιτισμού, «πρωτόγονου» όπως οι λουδίτες, παρά ανιχνεύει τα όρια του δυναμικού ρόλου του ανθρώπου στο ίδιο του το περιβάλλον και τους κινδύνους που ελλοχεύουν από την χρήση-κατάχρηση της τεχνολογίας ή της αντι-τεχνολογίας. Ο Ζήσης Σαρίκας, ήδη εξοικειωμένος με το θέμα της τεχνολογίας (συγγραφέας του *Μύθοι της Τεχνολογίας*, εκδοτική Θεσσαλονίκης, 1987), ανέλαβε την πρωτοβουλία του εγχειρήματος ως επιμελητής-μεταφραστής των κειμένων και σ' έναν περιεκτικό κριτικό επίλογο αναδεικνύει την αξία του συγγράμματος.

Αθανασία Κοντοχρήστου

Εμμονές ηρώων

Ανδρέας Μήτσου

Σφήκες

Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001

σελ. 147

Αριστοφανικό τίτλο διάλεξε για την καινούργια συλλογή διηγημάτων του ο Α. Μήτσου. Μόνο που οι σφήκες δεν έχουν την μεταφορική σημασία της αριστοφανικής κωμωδίας, αλλά την κυριολεκτική. Οι σφήκες εδώ είναι πραγματικές και χρησιμοποιούνται ως εκτελεστές, όργανα εκδίκησης.

Ο Μήτσου χρησιμοποιεί το αφηγηματικό showing που συνιστά ο Henry James. Για τον σκοπό αυτό προτιμά τον πρωτοπρόσωπο αφηγητή, ο οποίος συνήθως είναι αυτοδιηγητικός. Αλλά και στις περιπτώσεις που είναι ετεροδιηγητικός, κάνει εντονότατα την εμφάνισή του, περίπου ως ιστορικός που από αφηγηματικά ψήγματα μαρτύρων προσπαθεί να συνθέσει την αλήθεια μιας ιστορίας. «Γιατί εγώ μπορώ ν' αναπλάσω τα συμβάντα, να συνταιριάξω την κάθε λεπτομέρεια, να αναβιώσω όλα τα γεγονότα και τα καθέκαστα. Γιατί εμένα η σκέψη δεν κοιμάται. Δεν μένει οκνή στα όσα άκουσε» (σελ. 143-4). Στο πρώτο μάλιστα διήγημα, «Το μόνο της αμαρτία», κάνει συχνότατα την εμφάνισή του, μη διστάζοντας μάλιστα να προσδιορίσει και τα όρια της ανασύστασης της αφηγηματικής αλήθειας: τις προσωπικές οπτικές και προκαταλήψεις του αφηγητή και των μαρτύρων: «Οφείλω να ομολογήσω όμως ότι είμαι επηρεασμένος σε όσα αφηγούμαι από τις εξηγήσεις και τη διήγηση της Ασημίνας» (σελ. 16). «Στο τέλος

όμως της αφήγησης μπορεί κανείς να δει διαφορετικά τα καθέκαστα και να διακρίνει ίσως τις δικές μου ενοχές και προκαταλήψεις» (σελ. 17). Είναι ίσως μια αυτονόητη θέση για ένα παραμυθά-διηγηματογράφο ότι η αλήθεια των γεγονότων δεν μετράει τόσο πολύ όσο η μαγεία της ίδιας της αφήγησής τους, και το κυνήγι της είναι χιμαιρικά ουτοπικό.

Ο Μήτσου φλέρταρε από παλιά με το γκροτέσκο. Στα πρώτα διηγήματά του το γκροτέσκο αυτό είχε κάτι το ονειρικό. Στη συνέχεια περιορίζεται σε οριακές περιπτώσεις ρεαλισμού, συγγενεύοντας αρκετά με τον λατινοαμερικάνικο «μαγικό ρεαλισμό». Στην τωρινή συλλογή πάλι, σε κάποια διηγήματα υπερβαίνει τα ρεαλιστικά όρια, όχι όμως προς την κατεύθυνση ενός ονειρικού μαγευτικού παραμυθιού, αλλά ενός εφιάλτη. Και παρά τη διάφανη αλληγορία κάποιων απ' αυτά, όπως το «Ασθένειες μνήμης» και το «Τομάρι του δράκου», ο αναγνώστης μένει με το δέος της αφήγησης. Γενικά το εφιαλτικό αυτών των διηγημάτων έχει αρκετές ομοιότητες με τον Έντγκαρ Άλλαν Πόε. Χαρακτηριστικό είναι το διήγημα «Μαινάτης», όπου ένα κοράκι καταδιώκει τον αφηγητή. Την τελευταία φορά μάλιστα, εκεί που νόμισε ότι πια είχε απαλλαχθεί απ' αυτό, του επιτέθηκε και τον αιματοκύλισε. Και το διήγημα κλείνει: «Από το σπίτι δεν μπορώ να βγω πια» (σελ. 34). Χαρακτηριστικό είναι επίσης το «Ο Κωνσταντίνος και η σιωπή». Υπάρχει εδώ μια αντιστροφή της αμφιθυμικής στάσης απέναντι στο γάτο του ήρωα Πόε στον «Μαύρο γάτο», που δίνεται μόνο υπαινικτικά, καθώς το διήγημα επικεντρώνεται στην άγρια επίθεση του γάτου

καταστροφή και τις συνέπειές της από πρώτο χέρι· κάτοικοι των χωριών που ήρθαν σε άμεση επαφή με την πυρηνική καταστροφή, που έζησαν στον τόπο, που ζουν ακόμη, που θρήνησαν και θρηνούν ακόμη τους θανάτους, που βιώνουν οι ίδιοι τις αρρώστιες, που έχασαν οικείους και εγκατέλειψαν τα σπίτια, τα χωράφια και τα ζωντανά τους. Στρατιώτες που πήγαν για τις πρώτες εκκαθαρίσεις, πυροσβέστες που βρέθηκαν εκεί για τον περιορισμό της καταστροφής, μανάδες που γέννησαν παραμορφωμένα παιδιά. Η συγγραφέας και δημοσιογράφος Σβετλάνα Αλεξίεβιτς πήρε την τολμηρή απόφαση, με τίμημα και για τη δική της υγεία, και περιπλανήθηκε στην απαγορευμένη ζώνη δέκα χρόνια μετά την έκρηξη που συγκλόνησε τον κόσμο τον Απρίλιο του 1986. Είδε, συζήτησε, έψαξε σε αρχεία και εφημερίδες, σε νοσοκομεία και ληξιαρχεία και αποκάλυψε πλευρές μιας ανυπολόγιστης δυστυχίας που θα συνεχίσει να πλήττει τον πλανήτη μας, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι το Τσέρνομπιλ δεν δίδαξε όσο θα έπρεπε τα κράτη που διαθέτουν πυρηνικές εγκαταστάσεις. Δεν εξόργισε όσο θα έπρεπε τους πολίτες. Ένα συγκλονιστικό βιβλίο, όσο σπουδαίο κι αν είναι, δεν αρκεί. Η ενεργητική συμπαράσταση στον «Σύλλογο υποστήριξης ερευνών κατά της λευχαιμίας και άλλων παθήσεων» που είχε την

εξαιρετική ευαισθησία να επιλέξει αυτό το βιβλίο για να ενημερωθεί ο πολίτης, είναι κάτι παραπάνω από αναγκαία: (031) 231146, (097) 422115.

Χρήσιμο αλλά και ερεθιστικό ανάγνωσμα το βιβλίο του **Ξ.Α.**

Κοκόλη, «σε τι βοηθά λοιπόν...» *Η ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη* (εκδ. Νεφέλη, 2001).

Χρήσιμο γιατί περιλαμβάνει μια σειρά από μελέτες και άρθρα που μπορούν να σταθούν στο πλευρό του κάθε μελετητή του έργου του Μανόλη Αναγνωστάκη αλλά και της ποίησης γενικότερα· και ερεθιστικό, καθώς προσφέρεται ως ανάγνωσμα που δεν διαφωτίζει μόνο αλλά διαθέτει ανοίγματα για νέες σκέψεις, προβληματισμούς και μια ανανεωμένη αντίληψη για το χειρισμό των πάντοτε δυσεπίλητων προβλημάτων που θέτει η μελέτη της ποίησης.

Ψάχνοντας βρίσκεις, όπως πάντα καλά περιοδικά, παλιά και νέα: *Νέα Εστία* 1734 (Μάιος 2001), διαλέγω το μικρό αφιέρωμα στον

Σωτήρη Πατατζή με κείμενα του **Φώτου Λαμπρινού** και της **Αγγέλας Καστρινάκη**· *Φιλολογική* 74 (εκδ. Μεταίχμια, 2001), τρίμηνη περιοδική έκδοση ενημέρωσης και προβληματισμού της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων, διαλέγω το άρθρο του **Δημήτρη Παπαγεωργάκη**, «Η γενιά του '70 και ο αρχαιοελληνικός λογοτεχνικός μύθος».

ο χαρτοκόπτης

στο αφεντικό του.

Το πρώτο διήγημα, το ωραιότερο ίσως της συλλογής, στο οποίο κάναμε ήδη δυο παραπομπές, εκτός από τη συναρπαστικότητα της αφήγησης έχει δύο ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες θεματικές. Ο ήρωας της ιστορίας, ένας βοσκός, αναστατώνεται από την άφιξη του «Ξενοπούλειου» πειρασμού, της ανηψιάς του. Δεν ενδίδει, παρά τις προκλήσεις της. Όταν όμως δει την κοιλιά της να φουσκώνει, σκοτώνει τον υποτιθέμενο αποπλανητή της, έναν μουγκό που είχε στη δούλεψή του, και στη συνέχεια αυτοκτονεί.

Η δεύτερη θεματική είναι ο τυφλός όχλος που συχνά επιβάλλει μια παράλογη αυτοδικία. Οι χωρικοί καταδιώκουν την ηρωίδα, και την ρίχνουν σε ένα γκρεμό. Έκπληκτοι βλέπουν κατόπιν, πλησιάζοντας το νεκρό της σώμα, ένα φίδι να φεύγει από το στόμα της. Το είχε καταπιεί, όταν αυτό ήταν μικρό, μαζί με το γάλα της, και μεγαλώνοντας τη φούσκωσε, προκαλώντας την εντύπωση εγκυμοσύνης.

Αξιίζει συγκριτολογικά να αναφέρουμε το υπέροχο διήγημα «Ο λεπρός» του Miguel Torra, όπου εδώ ο όχλος, καταδιώκοντας τον ήρωα, βάζει φωτιά στους θάμνους, καίγοντάς τον ζωντανό.

Το άγριο πλήθος θεματοποιείται και στο «πράσινο αεροπλάνο». Οι χωριανοί βάφουν πράσινο τον γαίδαρο του ταχυδρομικού διανομέα, και αυτός τον σκοτώνει, για να κλειστεί στον εαυτό του. Μετά από χρόνια, συνταξιούχος, βρίσκει στα πράγματά του την καραμούζα του με την οποία καλούσε τους χωρικούς να πάρουν τα γράμματά τους, και αρχίζει να τη φυσάει δαιμονισμένα επί ώρες. Ο όχλος κατεβαίνει περίεργος να δει τι συμβαίνει: «...σαν σιχαμερά έντομα πλήθαιναν και έφταναν καταπάνω του». (σελ. 66). Η αδύναμη καρδιά του δεν αντέχει αυτή την εφιαλτική κάθοδο και πεθαίνει.

Το κύριο θέμα των περισσότερων διηγημάτων είναι οι εμμονές, συχνά εφιαλτικές, του ήρωα. Στο γκροτέσκο «Τα μυστικά του βάτου» ο ήρωας ακολουθεί ιδεοψυχαναγκαστικά για αρκετό χρόνο ένα χελωνάκι. Αποφασίζει να το πιάσει όταν αυτό μπαίνει σ' ένα σύδενδρο. Όμως τότε προβάλλει από μέσα «Μια τεράστια χελώνα. Ένα ζώο προϊστορικό». Το βάζει στα πόδια, και όταν απομακρύνεται αρκετά, γυρνάει πίσω του και το βλέπει «να έχει στρίψει την πλάτη και να έχει χωθεί στο πυκνό σύδενδρο. Έμεινε μόνο έξω μια φοβερή ουρά. Μια ουρά που κατέληγε σε τριγωνική αιχμή, σίγουρα δηλητηριώδη» (σελ. 57). Μ' αυτά τα λόγια τελειώνει το διήγημα. Στο «Με σκυμμένο το κεφάλι» ο ήρωας

ταλανίζεται μια ζωή για το τεράστιο ψάρι που του ξέφυγε όταν ήταν παιδί. Όσο για τον αφηγητή στο «Δώδεκα χρόνια», δεν μπορεί να βγάλει από το μυαλό του την εικόνα της όμορφης πελάτισσάς του. Τη βλέπει μετά από χρόνια, γερασμένη, και θέλει να κάνει έρωτα μαζί της. Την ίδια ιδεοψυχαναγκαστική εμμονή παρατηρούμε και στον ήρωα του Απόστολου Δοξιάδη στο πρώτο του μυθιστόρημα με τίτλο *Βίοι Παράλληλοι*.

Μια παρόμοια εμμονή για μια γυναίκα που έβγαλε πριν χρόνια αγκάθια από αχινοί από το πόδι του ήρωα, θα τον οδηγήσει στην παραφροσύνη. Το σπίτι με τα γαλάζια παράθυρα όπου έμενε αυτή και που δίνει τον τίτλο και στο διήγημα, γίνεται φετίχ. Κάποτε βρίσκει ένα σπίτι με τέτοια παράθυρα, ακατοίκητο, στην Πλάκα. Από τότε έρχεται «μια φορά την εβδομάδα, κάθε Κυριακή, παραβιάζει την πόρτα και κοιμάται στο ξένο σπίτι. Δεν σας κρύβω πως φοβάμαι τι μπορεί να τον βρει εκεί μέσα μοναχό» (σελ. 127). Έτσι τελειώνει το διήγημα.

Οι εμμονές των ηρώων είναι συχνά μοχθηρές. Στις «Σφήκες» είναι η εκτέλεση του άντρα της παλιάς ερωμένης του. Στο «Μια παλιά φωτογραφία με δένδρο» ο αφηγητής θέλει με κάθε τρόπο να καταστρέψει ένα έλατο. Αποτυγχάνει να το κάψει και σκέφτεται το τσεκούρι ή κάποιο χημικό παρασκεύασμα για να το ξεκάνει.

Η αφηγηματική ανατροπή μέσω ενός εφέ απροσδόκητου χαρακτηρίζει ορισμένα από τα διηγήματα, όπως το πρώτο, στο οποίο ήδη αναφερθήκαμε. Στο «Επιστροφή με τα σκυλιά» τα σκυλιά, παρά κάθε προσδοκία, δεν κατασπαράζουν τελικά τον αφηγητή, αλλά απομακρύνονται. Στο «Γιασεμί και ο γάτος» αποδεικνύεται στο τέλος ότι δεν ήταν το γιασεμί υπεύθυνο για το αλλεργικό σοκ που προκάλεσε το θάνατο της γυναίκας αλλά οι τρίχες του γάτου.

Οι αφηγηματικές αρετές του Α. Μήτσου δεν βρίσκονται μόνο στην επινοητικότητα πρωτότυπων και συναρπαστικών ιστοριών, στις οποίες μας έχει συνηθίσει από τις προηγούμενες συλλογές του. Το λιτό και απέριττο ύφος του, χωρίς την παραμικρή υποψία πλεονασμού, είναι επίσης μια από τις κύριες αρετές του. Έχοντας εγκαταλείψει τις πειραματικές ακροβασίες του *Ο χαρτοπαίκτης έχει φοβηθεί*, ενδιαφέρουσες από κάθε άποψη αλλά αδιέξοδες, καταφεύγει σε μια πρόζα που μπορεί να ικανοποιεί τόσο τον απαιτητικό αναγνώστη όσο και ένα ευρύτερο κοινό.

Μπάμπης Δερμιτζάκης

ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΕΛΛΗΝΑΣ
Μένης Κουμανταρέας
Εκδόσεις Κέδρος
Αθήνα 2001, σελ. 756

Μπορεί ένας συγγραφέας με δεκαπέντε βιβλία στην πλάτη του (χώρια οι μεταφράσεις) να ωριμάζει συνεχώς, έστω και αν δεν βρίσκεται πια σε νεαρή ηλικία; Μοιάζει παράδοξο αλλά η περίπτωση του Κουμανταρέα είναι αρκετή για να μας πείσει πως είναι δυνατό να συμβεί. Αν και πρέπει να διευκρινίσουμε πως εξακολουθούμε να θεωρούμε ως σημαντικότερο βιβλίο του την *Συμμορία της άρπας*, το νέο του μυθιστόρημα, *Δύο φορές Έλληνας*, διαθέτει αρετές που δεν συναντώνται στα προηγούμενα. Καταρχήν ο Κουμανταρέας δείχνει να αντιλαμβάνεται για πρώτη φορά ίσως πως το συγγραφικό του μέγεθος του επιτρέπει να επωμιστεί την μεγαλύτερη μεταξύ των ευθυνών για έναν γραφιά του είδους του και επιχειρεί να αφηγηθεί όχι μια δική του ιστορία αλλά την ιστορία μιας ολόκληρης εποχής, αν όχι ενός ολόκληρου λαού. Επιπλέον, ένα από τα εμφανώς αδύνατα σημεία των παλαιότερων βιβλίων του, η έλλειψη κορύφωσης,

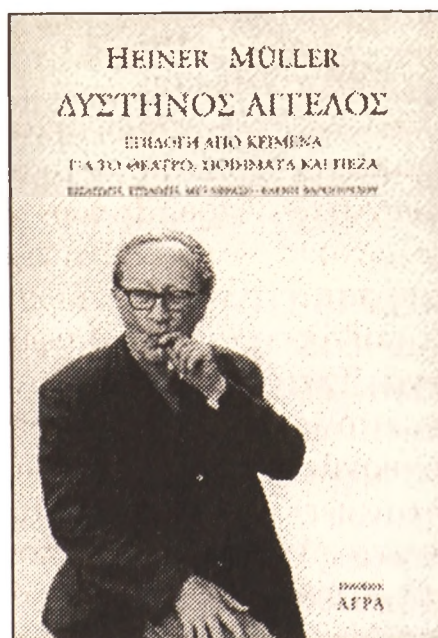
εδώ δεν παρατηρείται καθώς οι λειτουργίες της αντικαθίστανται επαρκώς με πλήθος άλλων μικρότερης έντασης που δρουν εξίσου καταλυτικά. Το σημαντικότερο όμως (και αυτό ίσως αποτελεί ένα ακόμη παράδοξο μια και η έκταση του βιβλίου είναι πολύ μεγάλη), είναι οι οικονομία με την οποία ο Κουμανταρέας καταγράφει τα στιγμιότυπα, δομεί τους διάλογους, σκιαγραφεί τα πρόσωπα, εξάγει έστω και με επιφυλάξεις τα συμπεράσματά του. Ας είμαστε προσεκτικοί λοιπόν με την περίπτωση του, με το νέο του βιβλίο. Γιατί υπάρχουν σελίδες σ' αυτό το ογκώδες πόνημα που ίσως αποτελούν την λύση για ορισμένα από τα ολοφάνερα αδιέξοδα της σύγχρονης ελληνικής πεζογραφίας.

ΔΥΣΤΗΝΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

Επιλογή από κείμενα για το θέατρο, ποιήματα και πεζά

Heiner Müller

Εισαγωγή, επιλογή, μετάφραση: Ελένη Βαροπούλου
Εκδόσεις Άγρα
Αθήνα 2001, σελ. 184

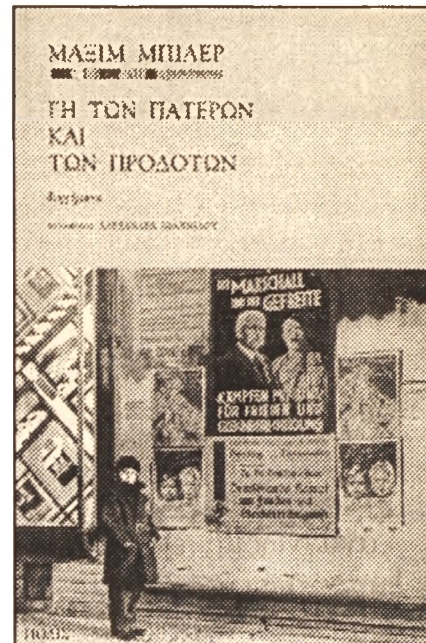
Αρκούν τα γραπτά ενός ευφυούς ανθρώπου, έστω αρκούντως κυνικού και

προκλητικού όπως ο Μύλλερ, για να αποκαλυφθεί σε όλο της το εύρος η πολιτιστική και κοινωνική κατάπτωση της εποχής μας; Μάλλον όχι, και ο ίδιος ο Μύλλερ μοιάζει να συμφωνεί μαζί μας. Απαισιόδοξος περισσότερο εξαιτίας των συμπερασμάτων που εξαγονται από την διεισδυτική του οπτική στα πράγματα που τον αφορούν, και λιγότερο ως φύση, υπήρξε μια πολυσύνθετη προσωπικότητα με έργο που εκτείνεται από τις πρώτους ψιθύρους του μοντέρνου και φτάνει ως τις εντυπωσιακές ανακολουθίες του μεταμοντέρνου. Στα πενήντα και περισσότερα χρόνια που καλύπτει η δημιουργική περίοδός του θα γράψει θέατρο, ποίηση, θα σκηνοθετήσει, έχοντας πάντοτε απέναντί του τις εκφάνσεις του μοντέλου σύγχρονος άνθρωπος, την ανεπάρκεια των ηγετών κάθε επανάστασης, της διαρκούς επικαιρότητας των κλασικών. Φυσικά δεν είναι ο μόνος ευρωπαίος διανοούμενος που ασχολείται με τα συγκεκριμένα θέματα, αλλά η γνωριμία με το έργο του Μύλλερ αφήνει μια πικράδα για την μοίρα των πραγμάτων που μας περιβάλλουν που δύσκολα προκαλεί η επαφή με την δουλειά των υπολοίπων. Αναφορικά με τον συγκεκριμένο τόμο αξίζει να αναφερθεί πως παρουσιάζει ορισμένες λιγότερο γνωστές πλευρές του γερμανού δημιουργού και κυρίως αυτές του λυρικού ποιητή, πεζογράφου και στοχαστή. Εύστοχες οι επιλογές της Βαροπούλου δείχνουν σε συνδυασμό με τον συγκροτημένο λόγο της εισαγωγής της την άνεση που νιώθει με το θέμα της.

ΓΗ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΔΟΤΩΝ

Μαξίμ Μπίλερ

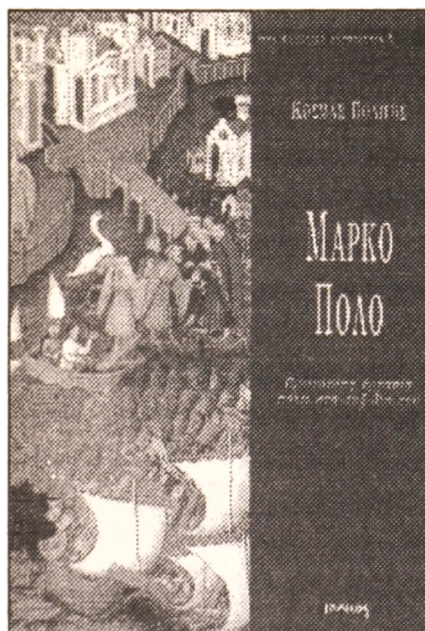
Μετάφραση: Αλεξάνδρα Ιωαννίδου
Εκδόσεις Πόλις
Αθήνα 2001, σελ. 376

Διαβάζοντας κανείς τα διηγήματα που περιλαμβάνονται στη συλλογή αυτού του τόμου δεν μπορείς να μην αναρωτηθείς τι στο διάολο συμβαίνει στο μυαλό της συντριπτικής πλειοψηφίας των νεοελλήνων συγγραφέων όταν κάθονται να γράψουν. Ασφαλώς ανήκουμε σε μια φτωχή και μίζερη περιφέρεια και οι μητροπόλεις απέχουν αρκετά απ' εδώ αλλά αυτό από μόνο δεν μπορεί να εξηγήσει ή να δικαιολογήσει την ανικανότητα τουλάχιστον δυο γενεών συγγραφέων να ξεφύγουν απ' την κοινοτοπία και τον μικρόκοσμό τους και να ασχοληθούν με περισσότερο «σύνθετα» θέματα έστω και μέσω αυτών. Ας γυρίσουμε όμως στον Μπίλερ που δείχνει απρόσβλητος από τέτοιου είδους ασθένειες και κατορθώνει να αφηγηθεί μερικές ενδιαφέρουσες ιστορίες. Δεν πρόκειται για συγγραφέα πρώτης γραμμής, αυτό είναι ολοφάνερο

από τις τεχνικές που εφαρμόζει, την γλώσσα του, την εμφανή αδυναμία του να καταδείξει ο,τιδήποτε επιθυμεί χωρίς το δοκιμασμένο τρικ της αντίφασης. Τα προτερήματά του είναι άλλα και δεν είναι ούτε λίγα ούτε ανάξια προσοχής. Καταρχήν είναι σε θέση να προσομοιώνει με απόλυτη επιτυχία τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα σχεδόν ολόκληρου του δεύτερου μισού του προηγούμενου αιώνα στο επίπεδο της ζωής μεμονωμένων ατόμων, διατηρώντας ανέπαφο τον πυρήνα τους. Έπειτα μπορεί και είναι μοντέρνος, έστω και αν δένει την λογοτεχνία του στο άρμα του κινηματογράφου, καθιστώντας τις ιστορίες του αναγνώσματα για μεγάλο κοινό. Και αυτό είναι ίσως το σημαντικότερο που μπορεί να πει κανείς γι' αυτό το καλό βιβλίο. Όλα τα άλλα μπορεί να είναι μόνον γκρίνιες.

ΜΑΡΚΟ ΠΟΛΟ
Κοσμάς Πολίτης
Εκδόσεις Ιωλκός
Αθήνα 2001, σελ. 205

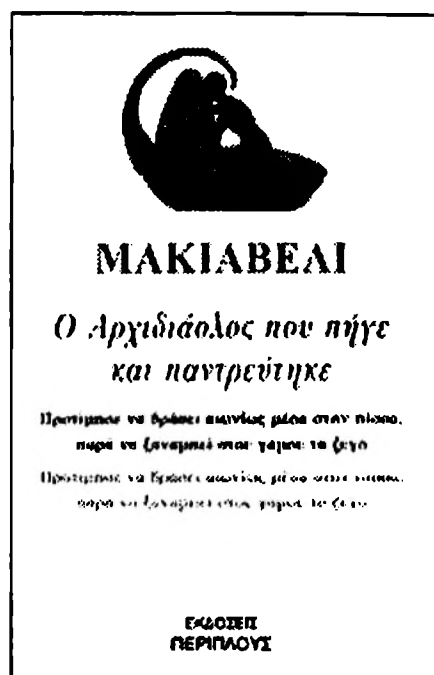
Να ένα ακόμη ενδιαφέρον βιβλίο γραμμένο μάλιστα από έναν πολύ σημαντικό έλληνα πεζογράφο με θέμα

τα ταξίδια και την τυχοδιωκτική όσο και προοδευτική προσωπικότητα του Πόλο. Η εργασία τελείωσε το 1959 αλλά χρειάστηκε να περάσουν περισσότερα από σαράντα χρόνια για να δει το φως της δημοσιότητας με τη μορφή βιβλίου. Αποτελείται από 14 κεφάλαια και μια εισαγωγή του ίδιου του συγγραφέα καθώς και ένα προλογικό σημείωμα του Γιάννη Κορίδη, το οποίο αναφέρεται και στην περιπέτεια του ανέκδοτου μέχρι σήμερα χειρογράφου του Κοσμά Πολίτη. Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με το οπισθόφυλλο «Όταν επέστρεψε ο Μάρκο Πόλο από την Αυλή του μογγόλου Χαχάνου Κουμπλάι στη Βενετία κι εξιστορούσε τα όσα είδαν τα μάτια του και τα όσα άκουσε, τον πέρασαν για τρελό. Κανένας δεν τον πίστευε. Παράξενα και αφύσικα χαρακτηρίζαν τα όσα αναφέρει στο βιβλίο του οι Ευρωπαίοι του μεσαίωνα». Έπρεπε να περάσουν δυο αιώνες για να διαπιστωθεί η αλήθεια για την άγνωστη Ασία. Αυτά τα γεγονότα και την τυχοδιωκτική προσωπικότητα του Πόλο παρατηρεί, σχολιάζει και καταγράφει στη δουλειά του ο Κοσμάς Πολίτης.

Ο ΑΡΧΙΔΙΑΒΟΛΟΣ ΠΟΥ ΠΗΓΕ ΚΑΙ ΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΕ
Μακιαβέλι

Μετάφραση: Διονύσης Βίτσος
Εκδόσεις Περίπλους
Αθήνα 2001, σελ. 38

Ο Πλούτωνα δεν μπορεί να καταλάβει γιατί όσοι έχουν καταδικασθεί στο πυρ το εξώτερο το έχουν πάθει από γυναίκα. Στέλνει λοιπόν στη γη έναν από

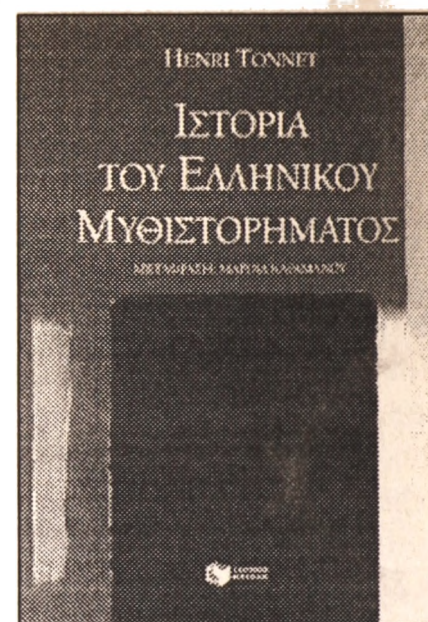
τους επιτελείς του Αρχιδιάδολους να παντρευτεί, να μάθει, να γυρίσει και να του πει. Κείμενο που ξεχειλίζει από ειρωνεία για το θεσμό του γάμου και την πίστη στις δεισιδαιμονίες και την θρησκοληψία, *Ο Αρχιδιάβολος που πήγε και παντρεύτηκε* αποτελεί ένα ανάγνωσμα απολαυστικό. Γραμμένο από τον συγγραφέα του *Ηγεμόνα* αποτελεί το μοναδικό αφηγηματικό κείμενο του Μακιαβέλι, αναμειγνύει στοιχεία της ελληνικής μυθολογίας και της χριστιανικής θεολογίας. Τον Άδη κυβερνά ο Πλούτωνα, κριτές είναι ο Μίνωας κι ο Ραδάμανθυς, με εκτελεστικά όμως όργανα του διαόλους, που κατά τη χριστιανική θρησκεία ήταν παλιά άγγελοι που ξέπεσαν μετά την ανταρσία του Εωσφόρου.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

Henri Tonnet
Μετάφραση: Μαρίνα Καραμάνου
Εκδόσεις Πατάκη
Αθήνα 2001, σελ. 326

Διδάκτωρ αρχαίων ελληνικών στη Σορβόνη και νέων ελληνικών στο Aix en Provence, ο συγγραφέας μοι-

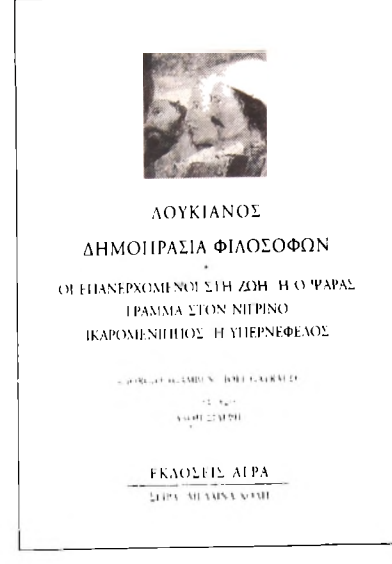
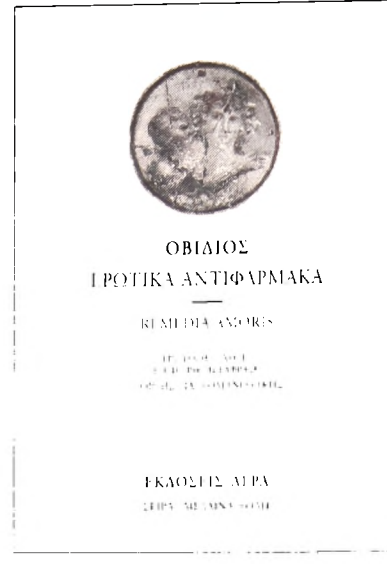
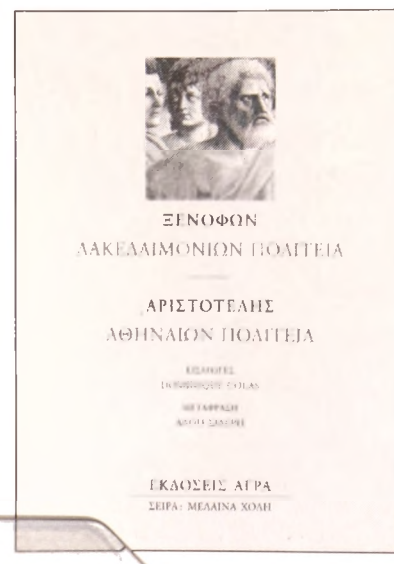
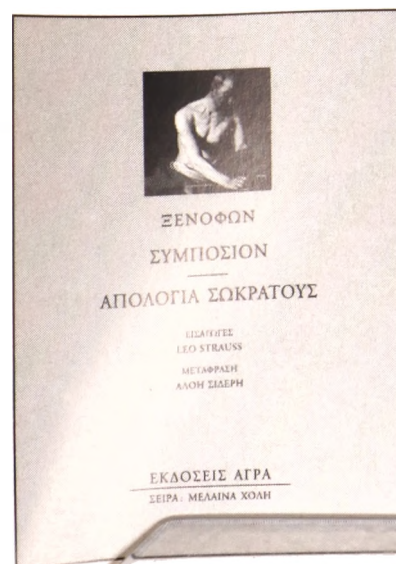
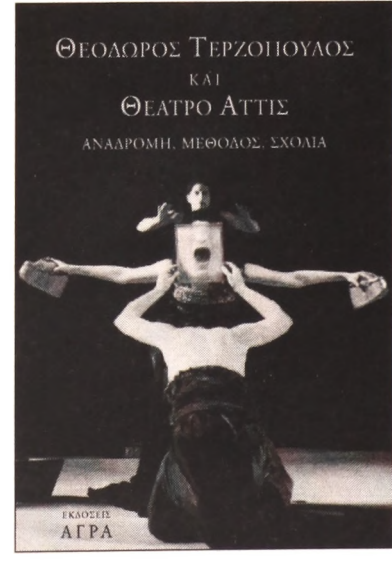
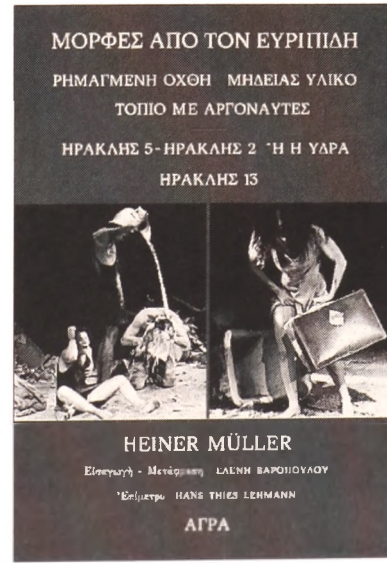
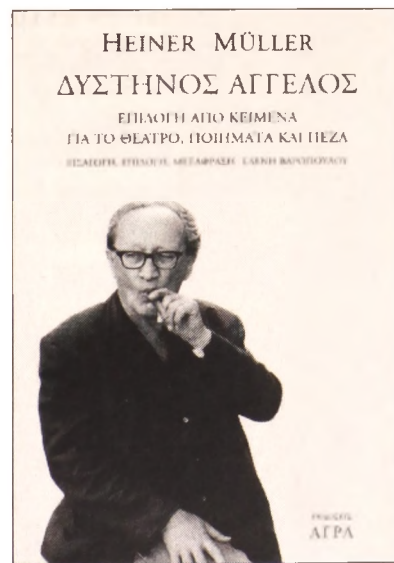
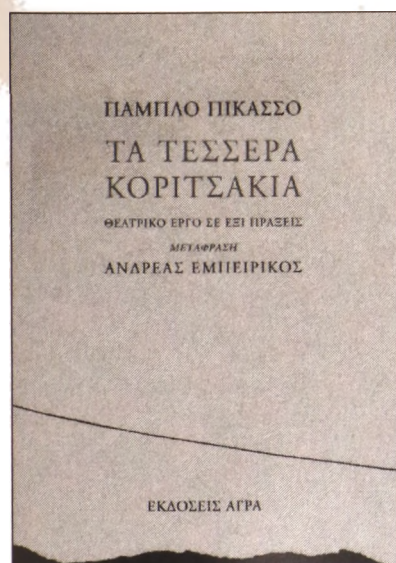
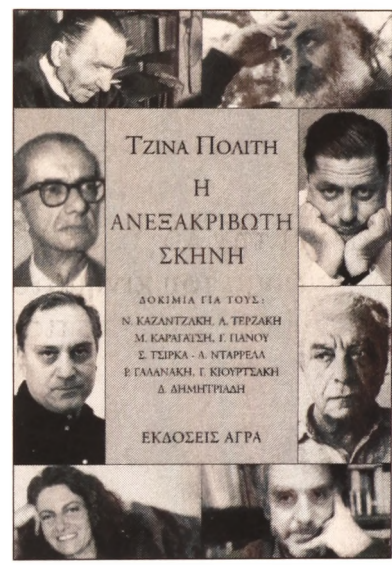
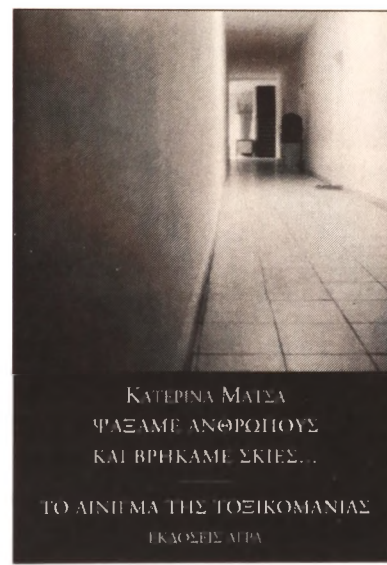
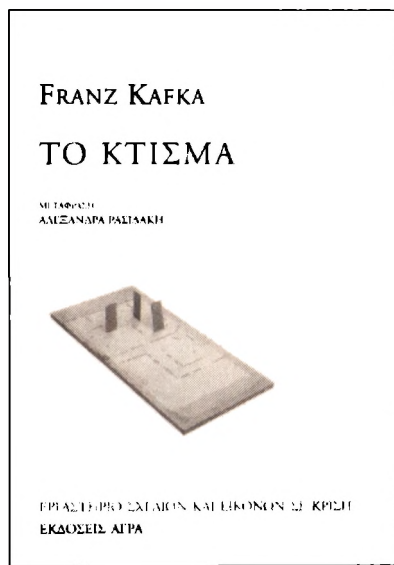
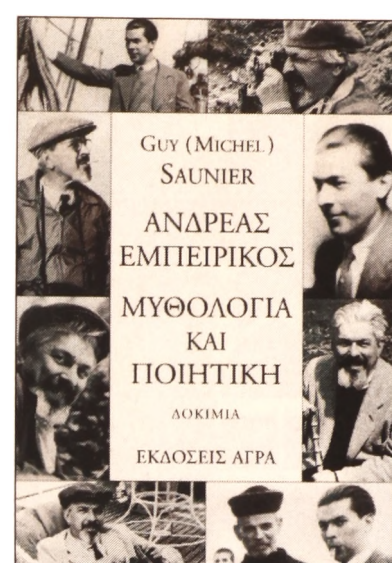
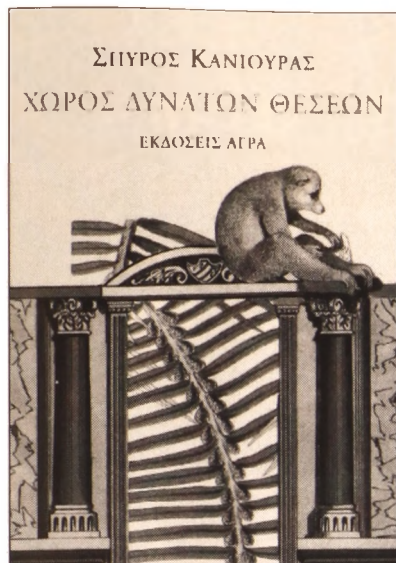
άζει να γνωρίζει αρκετά καλά το τοπίο της ελληνικής πεζογραφίας. Καταρχήν δεν περιορίζεται στην παράθεση των σημαντικότερων έργων της ελληνικής μυθιστοριογραφίας αλλά προσπαθεί να δείξει την εξωτερική και εσωτερική εξέλιξη του μυθιστορηματικού είδους από τις απαρχές του ως τη δεκαετία του '60. Σύμφωνα με τον ίδιο το ελληνικό μυθιστόρημα, που συνδυάζει το μυθικό και το ιστορικό στοιχείο, έχει μια βασική ανομοιογένεια που εξηγεί την αστάθεια αλλά και το δυναμισμό του. Εξωτερικά το είδος ακολουθεί τις τύχες του ελληνικού πολιτισμού: δέχεται

και αφομοιώνει κάθε λογής ξένες επιδράσεις. Στις μεταγενέστερες μορφές συνενώνονται πάντα σημάδια των προηγούμενων φάσεων της εξέλιξης. Ο ρομαντισμός, λόγου χάρη, θριαμβεύει την εποχή της εμφάνισης του μυθιστορήματος στο ανεξάρτητο κράτος, κυριαρχεί επί πενήντα χρόνια και παραμένει ένα συνεχές σημείο αναφοράς πολύ αργότερα. Μέσω της διακειμενικότητας το παρελθόν και το παρόν συνυπάρχουν. Ο Ροϊδης και ο Πεντζίκης συνεχίζουν να «διαλέγονται» με τον Λουκιανό.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Ο Υ Ν 5 3 0 Τ Ο Μ Ο Ι

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

45 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΑΤΩΝ

33 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

53 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

17 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΟΜΗΡΟΣ

12 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 46, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 38.44.458-38.40.524, FAX: 33.03.098

e-mail: kaktos@otenet.gr <http://www.kaktos.com>